

ARDAHAN ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

**GENEL AĞ (İNTERNET) DİLİ KULLANIMINDA YENİ
ÖGELER**

ZÜLEYHA HANDE AKATA

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Ardahan, 2016

Ardahan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Türk Dili Ve Edebiyatı Anabilim Dalı

Türk Dili Bilim Dalı

GENEL AĞ (İNTERNET) DİLİ KULLANIMINDA YENİ ÖGELER

Yüksek Lisans Tezi

Züleyha Hande AKATA

Danışman: Prof. Dr. Ceval KAYA

Eş Danışman: Prof. Dr. Ahmet BURAN

Ardahan, 2016

KABUL VE ONAY

Züleyha Hande AKATA tarafından hazırlanan “Genel Ağ (İnternet) Dili Kullanımında Yeni Ögeler” başlıklı bu çalışma, 05.08.2016 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

 [İ m z a]

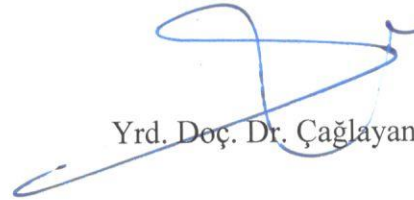
Prof. Dr. Ceval KAYA (Danışman)

 [İ m z a]

Prof. Dr. Ahmet BURAN (İkinci Danışman)

 [İ m z a]

Prof. Dr. Erdoğan ALTINKAYNAK

 [İ m z a]

Yrd. Doç. Dr. Çağlayan YILMAZ

 [İ m z a]

Yrd. Doç. Dr. Abdullah ELCAN

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Yrd. Doç. Dr. Levent KÜÇÜK

Enstitü Müdürü

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin/raporun tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin/raporumun kâğıt ve elektronik kopyalarının Ardahan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

- Tezimin/Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.
- Tezim/Raporum sadece Ardahan Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- Tezimin/Raporumun 3 yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

05.08.2016

Züleyha Hande AKATA

ÖZET

AKATA, Züleyha Hande (2016), Genel Ağ (İnternet) Dili Kullanımında Yeni Ögeler, Yüksek Lisans Tezi, Ardahan.

Dilin varlığını devam ettirebilmesindeki temel dinamik, her türlü değişikliğe uyum sağlayabilen bir yapıda oluşudur. Siyasi, ekonomik, kültürel, bilimsel, sosyal ve teknolojik gelişmeler karşısında güncel öğeleri terk ederek, değiştirerek ve dönüştürerek yeni oluşumlarla konuşurlarının ihtiyaçlarına cevap verebilmesi dilin devingen yapısının sonucudur. Hız çağının etkisi ile meydana gelen değişiklikler, çağımız insanının kendisini ifade edip mevcut teknolojiden yararlanabilmek için yeni ifade olanaklarına ihtiyaç duymasına yol açar. Hızlı tüketim algısı dilin öğeleri üzerinde üretim ve tüketim temelli bir etkiye yol açarken ölçünlü dilden farklılaşan yeni bir dil meydana gelmiştir. Bu yeni ifadeler, ya dilin imkânları doğrultusunda üretilmiştir ya da dilin yaratıcılığından faydalanılarak oluşturulmuştur.

Çalışma toplamda üç ana başlık altında ele alınmıştır. Giriş kısmı “yeni öge” ile ilgili kuramsal bilgilerin yer aldığı ve yeni ögeye karşı yaklaşımların değerlendirildiği bölümdür. Bu bölümde sözcükbilim ve toplumdilbilimin yeni öğeler ile ilişki boyutlarına dair bilgilere yer verilmiştir. Çalışmanın ikinci kısmı genel ağ ve genel ağ dili ile ilgili bölümdür. Genel ağın Türkiye’deki tarihsel gelişimi, özellikleri ve genel ağ dili ile ilgili genel ve kuramsal bilgilere yer verilmiştir. Çalışmanın ana kısmını oluşturan tespit ve değerlendirilmelerin yer aldığı bölüm üçüncü bölümdür. Bu bölüm kendi içinde dilbilimsel öğeler ve söz varlığını oluşturan öğeler açısından değerlendirilmiş, adlandırıcı ve deyişsel ifadeler yeni öge oluşum şekillerine göre sınıflandırılmıştır.

Çalışmada genel ağ dilinde kullanılan yeni öğeler tespit edilerek öncelikle yapı bakımından, daha sonra anlam ilişkilerine göre sınıflandırılarak değerlendirilmiştir. Bu sınıflamada yeni öğelerin dil kullanımlarındaki bağlamları doğrultusunda tespit edilen anlamları temel alınmıştır. Yeni öğelerin toplumsal gelişmelere koşut olarak ortaya çıkış süreçleri ve nedenleri toplumdilbilimsel bir yaklaşımla değerlendirilmiştir. Bu araştırmada amaçlanan genel ağ dili kullanımındaki yeni öğeleri tespit etmek ve bu kullanımlara yol açan ihtiyaçlar doğrultusunda bir dil çözümlemesi yapmaktır. Dil

kullanım alanlarından genel ağ dilinin ölçünlü dilden farklılaşan yönleri dil kirliliği, ihtiyaçlar ve dil eğilimleri boyutlarında ele alınarak incelenmiştir. Bu çalışma dilin gelişimini belirli bir örneklem içinde bütün olarak görebilmeyi amaçlamaktadır.

Anahtar Sözcükler

Genel Ağ, Genel Ağ Dili, Yeni Öge, Dil Kullanımları, Toplumdilbilim.

ABSTRACT

AKATA, Züleyha Hande (2016), Neologism in the Use of Internet Language, Master's Thesis, Ardahan.

Basic dynamic in the maintenance of the presence of language is that it has a structure which adapts itself to all kinds of changes. It's the result of dynamic structure of language that it leaves, changes and converts the old versions against political, economic, cultural, scientific, social and technological developments and fulfills the needs of its speakers through new compositions. Changes arising out of the era of speedlead our people today to express themselves and need new opportunities of expression in order to utilize technology compulsorily. While the perception of fast consumption leads to a production and consumption oriented impact on the elements of language, a new language composition also emerges as differing from common language. These newly-coined expressions have been produced in accordance with the opportunities of language or composed by utilizing the creativity of language.

This study has been examined under three basic headings. Introduction part is the section where theoretical information regarding the neologism is available and approaches against the neologism are evaluated. In this part, there are information regarding the relationship dimensions of lexicology and sociolinguistics with the neologisms. Secondary part of the study includes internet and the language of internet. Historical development and characteristics of internet in Turkey as well as general and theoretical information regarding internet is also available in this part. Third part of the study is the main part where determinations and evaluations are available. This part has been evaluated in terms of linguistic elements and elements which compose vocabulary and classified based on terms and expressions have been classified based on composition types of the neologisms.

In the study, neologisms which are used in the language of internet have been determined and classified in terms of structure firstly and then relation of meaning. In this classification, meanings of the neologisms which are determined in accordance with their contexts in language use have been taken as a basis. Emergence processes of the neologisms in parallel with social developments and their reasons have been evaluated

through a sociolinguistic approach. This study aims at determining the neologisms used in the language of internet and making a language solution in accordance with the needs of this use. Aspects of internet language which differ from common language have been handled and analyzed in terms of language pollution, needs and language tendencies. This study aims at considering the development of language as a whole within a specific paradigm.

Keywords

Internet, Internet Language, Neologism, Language Usage, Sociolinguistic.

ÖN SÖZ

Yeni öge, yeni bir kavramı karşılamak ya da mevcut bir kavramı daha iyi tanımlamak amacıyla üretilmiş, dilin türetim kurallarına uygunluk gösteren, fakat uydurma ya da kopyalama sonucu da ortaya çıkabilen "yeni" sözcükleri ifade eden bir terimdir. Bu terimi karşılamak için *yeni unsur*, *yeni sözcük*, *yeni öge*, *yeni oluşumculuk*, *türenti* vb. ifadeler kullanılmakta olup ilgili çalışmada *yeni öge* terimi *neolojizmin* karşılığı olarak kullanılacaktır. Yeni ögeler çalışmada dilbilimsel açıdan ve söz varlığı açısından yapısal olarak değerlendirilirken yeni söz varlığının toplumdilbilimsel boyutlu bir değerlendirmesine de gidilmiştir.

Yeni dil oluşumlarının en yaygın gözlemlendiği yer ise genel ağdır. İlgili veriler, genel ağ ortamlarının gözlemlenerek, dilbilimsel ve istatistiksel analiz ile elde edilmiştir. Bu araştırmaya konu olan yeni öge örneklerinin bütüncesi oluşturulurken, sözcük taramasında ölçünlü dil ile karşılaştırma yapılarak sözlükselleşmemiş yeni ögeler değerlendirilmiştir. Araştırma bütüncesini Türkiye'nin ilk genel ağ sitelerinden biri olan Ekşi Sözlük oluşturmuştur. İlk verileri 1999 yılına ait olan Ekşi Sözlük'ten 2016 yılına kadar her yıldan on konu başlığı ele alınarak örneklem oluşturulmuştur. Oluşturulan örneklem içinde yeni ögeler tespit edilerek genel ağdaki arama motorlarında kullanım sıklıkları belirlenip anlık oluşum örnekleri ile yeni öge örnekleri ayrıştırılmıştır.

Bu araştırmada amaçlanan, genel ağ dili kullanımındaki yeni ögeleri tespit etmek ve bu kullanımlara yol açan ihtiyaçlar doğrultusunda bir dil çözümlemesi yapmaktır. Bu çalışma dilin gelişimini bir alanda bütün olarak görebilmeyi amaçlamaktadır. Dil kullanım alanlarından genel ağ dilinin ölçünlü dilden farklılaşan yönleri dil kirliliği, ihtiyaçlar ve dil eğilimleri boyutlarında ele alınarak incelenmiştir.

Bu konunun araştırılması Türk dilinin mevcut gelişiminin anlaşılmasına ve muhtemel gelişiminin öngörülmesine olanak sağlayacaktır. Dilin gelişim çizgisinin izlenebilmesi dilin kendi içinde kendine yetebilen yönünün irdelenebilmesine fırsat sunacaktır. Daha önce böyle bir çalışmanın yapılmamış oluşu hem alan hem yöntem bir boşluğu dolduracaktır.

Bu çalışma konusunda beni cesaretlendirerek tez yazım süresince bana rehberlik eden danışmanım Prof. Dr. Ahmet BURAN'a, desteğini benden hiç esirgemeyen danışmanım Prof. Dr. Ceval KAYA'ya, arkamda olduğunu hep hissettiğim bölüm başkanım Prof. Dr. Erdoğan ALTINKAYNAK'a, yoluma ışık tutan sayın hocam Yrd. Doç. Dr. Vedi AŞKAROĞLU'na, tez süresince yanımda olduğunu hep hissettiren meslektaşım Arş. Gör. Öznur GÜLEÇ DÜĞENCİ'ye, Yakup YEŞİLYAPRAK'a ve diğer bölüm arkadaşlarıma teşekkürü bir borç bilirim. Alan dışı bakış açısıyla çalışmamı gözlemleyen ve destekleyen Anıl Kadir ŞAHİNER'e; çalışmada en az benim kadar emeği olan hayat yoldaşlarım ve ilham kaynağım sevgili ailem Zübeyde AKATA, İklima AKATA ve Kevser Nur AKATA'ya emeklerinden dolayı teşekkürlerimi sunarım.

Çalışmanın bu alanda yapılacak diğer çalışmalara da kaynaklık edebilmesini ve Türk Dili için faydalı olmasını umuyoruz.

Züleyha Hande AKATA

Ardahan, 2016

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	iii
ABSTRACT.....	v
ÖN SÖZ.....	vii
İÇİNDEKİLER.....	ix
KISALTMALAR.....	xii
GİRİŞ.....	2
1. KURAMSAL GİRİŞ.....	6
1.1. TOPLUMDİLBİLİM.....	6
1.2. SÖZCÜKBİLİM.....	12
1.2.1. Söz Varlığı.....	14
1.2.2. Söz Varlığını Oluşturan Ögeler.....	15
1.2.2.1. Yerli Ögeler.....	16
1.2.2.2. Yabancı Ögeler.....	17
1.3. YENİ ÖGE (NEOLOJİZM).....	19
1.3.1. Yeni Olma Ölçütü.....	25
1.3.2. Yeni Ögenin Oluşum Nedenleri.....	27
1.3.3. Dilde Yeni Ögeye Karşı Tutumlar.....	31
1.3.4. Yeni Ögenin İşlevleri.....	35
1.3.4.1. Betimleme İşlevi.....	36
1.3.4.2. Çağrı İşlevi.....	39
1.3.4.3. Uslamlama İşlevi.....	40
1.3.4.4. Toplumsal Bağıntı İşlevi.....	41
1.3.4.5. Yazımsal İşlevi.....	43
1.3.5. Yeni Ögelerin Oluşum Şekilleri.....	45
1.3.6. Yeni Ögenin Türkiye Türkçesinin Tarihsel Süreçlerindeki Durumu.....	49

2.	GENEL AĞ ve GENEL AĞ DİLİ	59
2.1.	Genel Ağın Ortaya Çıkışı ve Toplumsal Etkileri	60
2.2.	Genel Ağ Dili	63
2.3.	Genel Ağ Dilinin Özellikleri	65
3.	GENEL AĞ DİLİNDE YENİ ÖGELER	72
3.1.	Dilbilimsel Tiplendirme Açısından İnceleme	73
3.1.1.	Sesbilimsel Yeni Ögeler.....	73
3.1.1.1.	Yansımalar	73
3.1.1.2.	Kısaltma Ögeler	77
3.1.1.2.1.	Kısaltma Söz (Akronim)	77
3.1.1.2.2.	Baş Harfli Kısaltma (Alfabetik)	79
3.1.1.2.3.	Kırpma.....	85
3.1.2.	Dizimsel Yeni Ögeler.....	86
3.1.2.1.	Türetme.....	86
3.1.2.1.1.	Türetme Ekleri.....	88
3.1.2.1.2.	Tür Değiştirici Ekler.....	97
3.1.2.1.3.	Kategori Ekleri	98
3.1.2.1.4.	Kalıplaşan İşletim Ekleri	101
3.1.2.2.	Tamlama	102
3.1.2.2.1.	Belirtili Ad Tamlaması.....	102
3.1.2.2.2.	Belirtisiz Ad Tamlaması.....	103
3.1.2.2.3.	Sıfat Tamlaması.....	108
3.1.2.2.4.	Zincirleme Tamlama	111
3.1.2.3.	Birleştirme	113
3.1.2.4.	Eksiltme	114
3.1.2.5.	İkileme	116

3.1.2.6.	Karma.....	117
3.1.2.6.1.	Dil İçi Karma Ögeler	118
3.1.2.6.2.	Yabancı Ögelerle Kurulan Karma Ögeler	119
3.1.2.6.2.1.	Türkçe Öge-Yabancı Gramer Ögesi Kuruluşundaki Karma Ögeler	120
3.1.2.6.2.2.	Yabancı Öge-Türkçe Öge Kuruluşundaki Karma Ögeler	123
3.1.2.7.	Örneksime	130
3.1.2.8.	Gerioleşum.....	132
3.1.3.	Anlamsal Açıdan Yeni Ögeler	133
3.1.3.1.	Anlamsal Değişiklik	133
3.1.3.2.	İşlevsel Değişiklik.....	136
3.1.3.3.	Genelleşme.....	137
3.1.3.4.	Bürün	138
3.1.4.	Uydurma Ögeler.....	139
3.2.	Söz Varlığı Oluşturan Kimi Ögelere Göre İnceleme	140
3.2.1.	Deyim ve Kalıplaşmış Ögeler	140
3.2.2.	Derleme ve Tarama Yoluyla Oluşan Yeni Ögeler	147
3.2.3.	Alıntı Yeni Ögeler.....	152
3.2.3.1.	Yabancı Ögeler	152
3.2.3.2.	Yerlileştirilmiş Ögeler	163
3.2.3.3.	Geri Ödünçleme.....	166
3.2.4.	Çeviri Yoluyla Oluşan Yeni Ögeler.....	166
SONUÇ	169
DİZİN	174
KAYNAKÇA	194
ÖZGEÇMİŞ	203

KISALTMALAR

akt.: aktaran

bkz.: bakınız

C.: Cilt

Çev.: Çeviren

Der.: Derleyen

Haz.: Hazırlayan

öt.: Ötekiler

s.: sayfa

S.: sayı

vb.: ve benzeri

vd.: ve diğeleri

vs.: vesaire

Ar.: Arapça

Çin.: Çince

Fr.: Fransızca

İng.: İngilizce

İt.: İtalyanca

Jap.: Japonca

Lat.: Latince

Yun.: Yunanca

GİRİŞ

Günümüzde bir yandan bilgiye erişim kolaylaşırken ve bilgi kaynakları artarken diğer yandan dil kullanımlarına bağlı olarak şekillenen bilginin çeşitliliği ve değişkenliği modern insanın en büyük sorunsallarından biri olarak karşımıza çıkar. Üretim ve tüketim esasına dayalı göstergeler ile şekillenen dil kullanımları, toplumsal algıyı şekillendiren ve yönlendiren bir güce sahiptir. Dil kullanımlarının üstün, dikkat çekici ve etkili özelliklerinin farkına varılarak değerlendirilmesi, toplumsal yapı içindeki dinamiklerin de belirlenmesi ile yakından ilgilidir. Dil kullanımlarını oluşturan yapı taşlarının temelinde söz varlığı yer alır. Söz varlığını oluşturan yeni ögeler, dikkat çekici, etkili, yeni ve farklı olanaklar sunan dil kullanımlarının kilit noktasıdır. Kilit nokta olan yeni ögelerin deşifre edilmesi, dildeki hâkim dengelerin yorumlanmasına ve dilin geleceği ile ilgili öngörüde bulunulmasına olanak sunar. Bu çalışmanın öncelikli amaçları arasında genel ağ dilindeki gelişim ve değişimlerin yeni ögeler ölçütünde tespit edilmesi yer alır.

Dilin varlığını devam ettirebilmesindeki temel dinamik, her türlü değişikliğe uyum sağlayabilen devingen bir yapıda oluşudur. Siyasi, ekonomik, kültürel, bilimsel, sosyal ve teknolojik gelişmeler karşısında eskisini terk ederek, değiştirerek ve dönüştürerek yeni oluşumlarla konuşurlarının ihtiyaçlarına cevap verebilmesi dilin devingen yapısıyla ilişkilidir. İçinde bulunduğumuz tüketim çağı, değişim merkezli yapıyla göstergelerin sürekli üretim ve tüketimine dayanır. Çalışma, çağımız dil kullanımlarının değişken yapısıyla sıklıkla görüldüğü genel ağ dilindeki sözvarlığında, genel ağın kullanılmaya başlandığı zamandan günümüze kadarki süreçte söz varlığında meydana gelen değişim ve gelişimi göstermeyi, incelemeyi amaç edinmiştir. Genel ağ dilindeki tanık/anahtar yeni ögeleri tespit ederek toplumsal yapıyla ilişkilerini ortaya koyabilmek, çalışmanın öncelikli hedefleri arasındadır.

Küreselleşen dünya algısı içinde genel ağ bağlayıcı, dönüştürücü, birleştirici ve ayrıştırıcı bir güç olarak değerlendirilebilir. İnceleme konusu olarak genel ağ dilinin seçilmesinin temelinde genel ağ gelişiminin dil üzerindeki etkilerinin tespit edilerek dildeki eğilim ve değişimlerin gözlemlenebilir oluşu yer alır. Kuralsız ve özgür dil kullanımları ile karşılaşılan genel ağ dilinin, ölçünlü dil gelişimine olumlu veya olumsuz etkilerinin tespiti yapılmaya çalışılmıştır.

Kurallara bağı ve donuk biçimdeki ölçünlü dil yerine sürekli değışme açık olan dil kullanımlarının çalışmada ele alınmasının amacı, dildeki eğilim ve yönelimlerin aktif dil içinde tespit edilebilmesidir. Günümüzde Türkçenin kullanımında, genel ağın büyük etkisi vardır. Genel ağ ortamındaki günlük dil kullanımlarının konuşma diline yakınlığı daha özgür ifade olanaklarının gözlemlenebilmesini sağlamıştır.

Dildeki değışim ve dönüşümler; sesbilimsel, biçimbirimsel, sözdizimsel ve sözvarlığı boyutunda değerlendirilebilir. Dildeki gelişim ve değışimlerin en kolay gözlenebildiği alan söz varlığıdır. Bir metindeki farklılıklar ilk olarak sözvarlığından tespit edilir. Sözcükler, bir dilin özgünlüğünü ve güncel yapısını gösteren en önemli göstergelerdir. Türk dilinin ilk tespit edilen dönemlerden günümüze kadarki süreci göz önünde bulundurulduğunda değışiklik ve gelişmelerin en çok söz varlığı alanında meydana geldiği görülür. “...yeni sözlerin günümüz internet ortamında yaşanan dinamik metin süreçleriyle ilişkisinin belirlenmesi ve toplumun hangi kavramları benimsediği dil sosyolojisi açısından son derece önemlidir” (Tahiroğlu, Akalın ve Özkan, 2014: 2). Genel ağ dilinde *yeni öğelerin* ele alınarak değerlendirilmek istenmesindeki sebep, dilin gelişim ve değışime en açık yönü olan söz varlığının toplumsal boyutlarıyla incelenmek istenmesidir.

Çalışmanın sorunsalını teknik çağın dil problemleri oluşturmaktadır. Her yeni dönem beraberinde yenilikleri ve yeni öğeleri de getirir. Genel ağın kullanımıyla beraber toplumsal bir yenilik gerçekleşmiş ve sınırları belirsiz, sürekli değışen sanal dünya oluşumu ortaya çıkmıştır. Sanal dünya ile simülasyon (bir gerçeğin yerini alan yapay üretim) ve simülakr (gerçek olarak algılanan görünüm) kavramları da dil ve düşün dünyamıza katılmıştır. Gerçek dünyanın bir simülasyonunu sunan genel ağ, gerçeklik olarak algılanmak isteyen simülakrlarla örülüdür. Bu yeni dünya, sanal gerçeklik algısını sunarken gösterilen ve gösteren arasındaki bağı koptuğu, öz gösterim özelliği (gerçek bir gösterilene işaret etmeyen gösterge) kazanmış öğelerden faydalanır. Yeni öge özelliğiyle karşımıza çıkan bu göstergeler, genel ağ diline özgü dil kullanımlarının yapı taşlarını oluşturur. Çağın gereklerinin ve gerçeklerinin anlaşılıp yorumlanabilmesi için öncelikle bu oluşumların, durumların ve olguların dile getirilmesinde kullanılan yeni öğelerin irdelenmesi gerekir. Etkili bir iletişimin sağlanabilmesi için yeni öğelerin iyi kavranması gerekir. Değışimin dildeki yansımaları olan yeni öğeler, bize çağın

gerçekçi bir yansımasını sunacaktır. Janssen yeni ögenin dilbilimsel açıdan yorumlanmasını iki ana amaca bağlar: “Bir taraftan mevcut söz varlığını ve sözlükleri yeni ortaya çıkan sözcüklerle güncellemektir. Diğer taraftan yeni ögelerin kendi içinde sözcük türlerine göre dağılımı, türetme yöntemlerinin istatistiği, kökenlerinin istatistiği vb. yönlerden analiz edilmesi ve açıklanmasıdır” (2011: 2). Çalışmada dilbilim, toplumdilbilim ve sözcükbilim açısından değerlendirilen yeni ögeler ile dilin mevcut durum analizinin yapılması amaçlanmıştır.

Çalışmanın nesnesini genel ağdaki dil kullanımları oluşturmaktadır. Yazı temelli bir oluşum olan genel ağ, sınırları belirlenemeyen küresel çapta bir iletişim ağıdır. Genel ağın sınırlarının belirlenemiyor oluşu çalışmada örnekleme yapmayı gerekli kılmıştır. Örnekleme düzlemi seçilirken dil kullanımlarının gözlemlendiği siteler değerlendirilmeye alınmış ve homojen bir örneklem oluşturulmaya çalışılmıştır. Poynter, bloglardan farklı olarak forumlar ve Facebook ile MySpace gibi sosyal ağlarda söylenenlerin çoğunun halka açık alanda yer almadığı için araştırma yapmayı zorlaştıran, çalışmayı eksik bırakan ve etik sorunlara kapı aralayan bir duruma yol açtığını belirtir (2012: 301). Çalışmayı sınırlandıran önemli etkenlerden biri de budur. Çalışmada etik kaygılar sebebiyle tespit aşamasında sosyal ağlar değerlendirme dışı tutulmuş, tespit edilen ögelerin kullanım sıklığı belirlenirken bu oluşumlardan faydalanılmıştır.

Çalışma genel ağdaki forum özelliği gösteren sanal bir sözlüğün verilerinin artzamanlı ve metin temelli olarak derlenmesi ile oluşturulan örneklemin incelenmesini içerir. Örnekleme belirlenirken genel ağın Türkiye’de yaygın kullanım özelliği gösterdiği tarihler ve günümüze kadarki süreçte yıllara göre homojen bir örneklem oluşturulmasına fırsat sunan Ekşi Sözlük, kullanılmıştır. Ekşi Sözlük (www.eksisozluk.com), Türkiye’de genel ağın kullanılmaya başladığı ilk dönemlerden beri var olan ve kullanıcıların katılımıyla oluşturulan bir sanal sözlüktür. Açılan madde başlarının tanımlanması esasına dayanan bu sitedeki veriler, 15 Şubat 1999’dan 15 Şubat 2016 tarihine kadar birer yıl aralıklarla sınıflandırılmış ve en çok giriye (entrye) sahip ilk on başlık değerlendirmeye alınmıştır. Başlıkların sayfa sayılarının değişkenlik göstermesine bağlı olarak tutarlılığı sağlamak amacıyla her başlıktan on sayfa taranarak gözlem yoluyla yeni ögeler tespit edilmiştir. Yeni ögelerin tespitinde ölçüt, ölçünlü dil sözlüklerinde yer

almaması olarak belirlenmiştir. Tespit edilen ögelerin Türk Dil Kurumu'nun Güncel Türkçe Sözlük'ü (http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&view=gts) ve Büyük Türkçe Sözlük (http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.56ee788e2fd242.03808401) ağ sitelerinde aratıldığında çıkmaması, Türkçe ölçünlü dil kullanımlarında görülmemesi değerlendirme örneğine alım sebebidir.

Örnekleme üzerinde tespit edilen ögelerin, yeni öge olarak değerlendirilebilmesi için kullanım sıklıklarını belirlemek gerekmektedir. Kullanım sıklıkları belirlenirken çeşitli sitelerden faydalanılmıştır. Başta Google arama motoru (www.google.com.tr), Türkiye ülke sınırlaması ve Türkçe sayfalarda her öge için ayrı arama yapılarak kullanım sıklıkları belirlenmeye çalışılmıştır. Blog ve sosyal ağlardaki kullanım sıklıklarının belirlenmesi için IceRocket (www.icerocket.com) sitesinde her öge için iki farklı arama yapılmıştır. Arama sonuçlarına göre Google'da on sayfadan fazla arama sonucunda kullanımı görülen veya IceRocket'ta kullanım sıklığı görülen ögeler yeni öge kapsamında değerlendirilmeye alınmıştır.

Tespit edilen yeni ögeler değerlendirilirken bu ögelerin Ekşi Sözlük, Google ve Vikipedi (tr.wikipeida.org) sitelerinde karşılaşılan bağlamları göz önünde bulundurulmuştur. Örnekler değerlendirilirken birinci dereceden kaynaklar, genel ağdaki kullanıcıların dil kullanımları dikkate alınmıştır. Çalışmanın genel ağdaki bütün yeni ögeleri tespit etme gibi bir amacı yoktur. Çalışmada amaçlanan genel ağda bir örneklem üzerinden tespit edilen yeni ögelerin değerlendirilmesiyle elde edilecek bulgularla dilin gelişim seyri ve mevcut durumu hakkında bilgi sahibi olmaktır, dildeki eğilim ve yönelimleri tespit etmektir.

Çalışmada karşılaşılan yeni öge ile ilgili başlıca sorunsallar; tanım, yenilik ölçütü ve sınıflandırma olarak değerlendirilebilir. Yeni öge ile ilgili yapılan çalışmaların farklı yöntemler izlemesi bazı konularda belirsizliklerin oluşmasına yol açmıştır. Bu sorunların cevapları çalışmanın kuramsal kısmında aranmış olup diğer çalışmalara da kaynaklık oluşturabilecek temel kuramsal bilgilere bu kısımda yer verilmeye çalışılmıştır. Yeni ögeler açısından değerlendirilen çalışmada ölçünlü Türkiye Türkçesi, sözcük özelliklerinin ayırt ediciliği açısından değerlendirilmiş olup ele alınan yeni ögeler hem dil hem de toplumsal yapı açısından ele alınarak irdelenmiştir.

1. KURAMSAL GİRİŞ

1.1. TOPLUMDİLBİLİM

Toplumdilbilim, dil ve toplum ilişkisinin irdelenmesi ile toplumbilim ve dilbilimin ortak çalışma alanı olarak ortaya çıkmıştır. Dilin toplumsal boyutu ve kültürel öğeleri de içeren geniş katmanlı yapısı, dil ve kültür çalışmalarında toplumsal ve dilsel olgular arasındaki karşılıklı ilişkilerin de göz önünde bulundurulmasını gerektirmiştir. Toplum ve dilin birbirini etkileyen, şekillendiren, tetikleyen boyutu ve birbirinin tamamlayıcısı oluşu bu alanın temel dinamiklerini oluşturur.

Dil, bütün toplumsal olguların varlayıcısıdır. İnsanla beraber var olduğu kabul edilen *dil* ve *dil* ile var olduğu kabul edilen toplumsal olgular, insanın sosyal varlığının temelleridir. Toplumu oluşturan, toplumsal yapıyı inşa eden ve toplumsal yapı içinde bireyi özerkleştiren dil olgusudur. “Dilsel yapıyla toplumsal yapı arasında eşdeğerlik ilişkisi vardır. Bunlar birbirinin değişkenidir” (Vardar, 2001: 114). Dil, toplumu büyük ölçüde etkilerken aynı süreçte toplum da dili şekillendirir. Dil olgusu ve toplumsal olgular birbirine bağımlı olgulardır ve değerlendirmede bu bağın göz önünde bulundurulması gerekir.

Toplumdilbilim çalışmalarının başlangıcı olarak Wilhelm von Humboldt’un 18. yüzyılın sonunda dil-kültür bağlantısı ile ilgili yaptığı araştırmalar kabul edilmektedir. Wilhelm von Humboldt, “dil bir ulusun bütün bir tinsel enerjisi olduğunu, dilin insan tarihinin başlıca yaratıcı güçlerinden biri olduğunu” (akt. Akarsu, 184: 80) dile getirirken dili bir ürün (ergon) olarak değil, bir yaratma etkinliği (energia) olarak görür. Dil; olmuş, bitmiş bir ürün değil, sürekli devam eden bir etkinliktir. Bu etkinlik bütün insanlık tarihi boyunca devam etmiş ve devam etmektedir. Toplumlar ve toplumsal olgular sürekli değişkenlik göstermekte ve bunun paralelinde toplumsal olgularla sıkı bir ilişki içinde olan dil de sürekli değişmektedir. Bir etkinlik olarak dil durağan bir yapıda olmadığı için toplumsal olgular bu değişkenlik içinde şekil alacaktır.

Dili yaratıcı bir güç olarak gören bilginler, kültürün yaratıcısı olarak da dili görürler. Çalışmalarında kültürün oluşumunda dilin rolünü inceleyen Alman dil filozofu Leo Weisgerber, bireyin bütün yaratmalarının *dilin dünya tablosunu* etkileyen ve bu tabloya eklemlenen öğeler olduğunu belirtir. Weisgerber, dili her türlü maddesel yaşamın ön

koşulu olarak kabul eder ve ulusların dillerinden hareketle kültür dünyalarına ulaşılabilceğini savunur (Akarsu, 184: 80). Humboldt da her ulusun dilinin biricik oluşuna vurgu yaparak ulusların kendine özgü bir adlandırma ve kavrayış sistemi oluşunu kültür olgusuyla açıklar. Bu sebeple kültür çalışmalarını dil üzerinden yürütür. Bir ulusun dilinden hareketle kültürü, dünya görüşü hakkında bilgi sahibi olmaya çalışırken kültürün dil üzerindeki etkisini de göz ardı etmeyerek dil-toplum ilişkisini çift yönlü olarak irdeler.

Bir ulusun inancı, tarih boyunca yaşadığı olayların izleri, gelenekleri, göreneklere ve dünya algısı o ulusun diline yansır. Aksan, bir ulusun dil-toplum ve kültür ilişkisinin söz varlığından bilinebilir, incelenebilir olduğunu dile getirirken ülkemize bir kez gelmiş ya da hiç gelmemiş Türkologları örnek vererek Türkçenin söz varlığından hareketle bu Türkologların Türk kültürü hakkında bilgi sahibi olabileceğini vurgular (2008: 20-21). Toplumdilbilim çalışmalarının da ortak tezi sayılabilecek olan bu durum, dilin toplumun bir yansıtıcısı konumunda olduğunun bir göstergesidir. Kültürün özellikle söz varlığından bilinebilir olması anadilinin toplumsal ve kültürün tinsel yapısını da içeren daha derin bir yapıda olmasının göstergesidir.

Toplumsal yaşamın dili şekillendirdiği kadar, diller de bireyi ve bireylerden oluşan toplumu şekillendirmektedir. “...dilinin toplumsal özelliklerinin araştırılması aynı zamanda bireye odaklanarak gerçekleştirilebilir” (Ruhi, 2009: 18). Çünkü birey, toplum içinde kendine bir yer edinirken toplumsal yapının da bir parçası hâline gelir. Bireysel dilin incelenmesi toplumsal dile ulaşmada bir aşama olarak karşımıza çıkar. Birey içinde bulunduğu toplumun dil olanaklarıncaya dünyayı algılar. Bireyin algısı dil içi dünya görüşü ile sınırlıdır. “‘B. L. Whorf tezi’ adı verilen bu diliçi dünya görüşüne göre, her yaşama düzeninde kullanılan anadil içinde belli küçük bir dünya, bir mikrokozmos bulunmaktadır” (Kıran ve Eziler Kıran, 2013: 320). Whorf’un bu tezi, dilin bireyin dünya görüşünü şekillendiren işlevine vurgu yapar. Birey, dilsel öğretilerin dışında bir şey algılasa da dil ediminde bunu karşılayan bir olgu olmadığı için bunları ifade edemez. Bireyin dünya algısı yeni bir üretim gerçekleştirmediği sürece dilindeki ifade olanakları ile sınırlı kalır.

Birey, içinde yaşadığı toplumu anlamlandırırken çevresindeki tüm olguları adlandırarak toplumu dil ile yeniden inşa eder. “...dil kullanarak nesne, olgu ve olayları

adlandırmak, aslında dünyayı yaşadığımız topluma göre oluşturmaktır. Toplumbilimciler buna ‘gerçeğin toplumsal açıdan oluşturulması’ demektedir” (Zeyrek, 2009: 27). Dilin toplumsal yaşamdaki en önemli işlevi gerçek dünyayı diliçi dünya görüşünde yeniden kurmasıdır. Gerçek, toplumsal açıdan yeniden oluşturulurken dil de sürekli olarak yeniden kurularak toplumun ihtiyaçlarına cevap verir.

Dil-kültür, dil-toplum alanlarının birbiri üzerindeki etkisi ve ilişkisinin irdelenmesi ile ortaya çıkan *toplumdilbilim* zamanla kendine özgü bir çalışma alanı oluşturmuştur. Bunu yaparken toplumbilim ve dilbilimin ortak noktalarını bir araya getiren *toplumdilbilim* 20. yüzyılın ortalarından itibaren karma bir bilim dalı kimliğiyle ortaya çıkar. Toplumdilbilim, “Dil olgularıyla toplumsal olgular arasındaki ilişkileri, bunların birbirini etkilemesini, birbirinin değişkeni olarak ortaya çıkmasını, bir başka deyişle, bu tür iki olgu arasındaki eşdeğişirliği inceleyen karma dal” (Vardar ve ötk., 2007: 196) olarak tanımlanır. 20. yüzyılın ortalarından itibaren hızlı bir gelişme gösteren *toplumdilbilim*, ele aldığı sorunları toplumsal ve dil boyutlarıyla sebep-sonuç ilişkisi çerçevesinde irdeler. Labov, toplumdilbilimin temel sorununun; “bir kimsenin, bir şeyi neden söylediğini anlama gereksinimi” (Labov, 1982: 163) olduğunu söyler. Toplum oluşturan bireylerden hareketle dil kullanımlarının amaçlarının saptanabilmesi sağlıklı bir iletişimin de ilk adımı olarak karşımıza çıkar. Toplumsal farklılıklar birey tabanlı olarak irdelenmektedir. Bireyin kendini anlatabilme ve karşıdakini anlama çabasının sebep-sonuçları toplumdilbilimin ortaya çıkışında etkili olmuştur.

Toplumdilbilimde ön plana çıkan başlıca iki kuram vardır. Bunlar; *eksiklik kuramı* ve *ayrılık kuramı*dır (İmer, 1990: 19-53). Bernstein’in düşünceleriyle öncülük ettiği *eksiklik kuramı*nda toplumsal sınıflardaki farklı dil kullanımlarından hareketle ortaya koyduğu vargıları *eksiklik* olgusu ile açıklar. Her toplumsal sınıfın kendine özgü bir dil kullanımı vardır ve bu kullanımlar birbirinden farklı özellikler gösterir. Bernstein, toplumsal sınıfların dilini ikiye ayırarak *orta katman* ve *alt katman* dili olarak değerlendirir (İmer, 1990: 22-23). Sınıflar arası farkları belirtirken orta sınıfın ölçünlü dile daha yakın bir dil kullanımı sergilediğini belirtirken, ifadelerinin daha karmaşık ve üst düzeyde olduğuna dikkat çeker. Alt sınıfın ise daha özensiz, kısa cümlelerle durumu özetleyen ve soru ağırlıklı bir dil kullanımı tercih ettiklerini belirtir. Alt katmanın dil kullanımındaki olgular orta katmanın dil kullanımındaki olgulara göre eksiktir.

Bernstein, başlangıçta *halk dili* olarak adlandırdığı kullanım için *dar kod*; *resmi dil* olarak adlandırdığı kullanım için ise *geniş kod* kavramlarını kullanır. *Dar kod* ve *geniş kod* olarak adlandırdığı bu toplumdilbilimsel kodlar, alt katman ve orta katman dili için kullanılan terimlerdir. Geniş kod, dar kodu da içeren daha geniş bir yapıdayken dar kod ise daha sınırlıdır, geniş koddan eksiktir.

Dar ve geniş kod kavramlarına, eksiklik kuramına, tepki olarak ortaya *ayrılık kuramı* çıkmıştır. Öncü çalışmalarını Labov'un yaptığı *ayrılık kuramı* da temelde toplumsal sınıflar arasındaki dil farklılıklarına değinmekle beraber bunu bir eksiklik olarak değil ölçünlü dilden farklı *ayrı* bir dil kullanımını olarak değerlendirilir. Kullanımlardan biri daha kapsayıcı veya diğeri daha dar değildir. Eşit olarak değerlendirilen dil kullanımları arasında eksiklikler değil, bir *ayrılık* söz konusudur. Dil kullanımlarından birisi daha *eksik* diğeri ise *eksiksiz* diye bir değerlendirilmeye varılmanın doğru olmadığına vurgu yapılır (İmer, 1990: 37). Labov, toplumsal sınıflandırmada her dil kullanımının kendi içinde tutarlı ve dilbilgisi kurallarına uygun bir yapıda olduğunu belirtir. Bu dil kullanımlarının birbiri ve ölçünlü dil ile kıyaslanarak *daha iyi*, *daha kapsayıcı* olarak nitelendirilmesinin doğru olmadığına vurgu yapar.

Toplumdilbilim alanında çalışma yapan Dittmar, toplumsal yapıdaki dil kullanımlarının hepsinin aynı saygınlığa sahip olduğuna vurgu yapar ve dilleri dört grupta sınıflandırır. “1. Ölçünlü türler, 2. Bölgesel türler, 3. Toplumsal türler, 4. İşlevsel türler” (akt. İmer, 1990: 38). Ölçünlü dil, dil kullanımlarının standartlaşmış ve kurallara dökülmüş kullanımınıdır. Bölgesel türler, *diyalekt*, olarak da adlandırılan ve belli bölgelere özgü oluşan dil kullanımınıdır. Bazı bölgesel türler, zamanla yitebilir ya da sistematik bir boyut kazanarak ölçünlü dil hâline gelebilir. Örneğin; İstanbul Türkçesi başlangıçta bölgesel tür özelliği gösterirken daha sonra ölçünlü dil hâline gelmiştir. Toplumsal türler, *sosyolektler*, belli bir topluluğun kullandığı dili ifade ederler. İşlevsel türler ise, dilin zaman ve mekâna bağlı olarak birey ve toplumsal gruplar tarafından kullanım şeklini ifade eder. “...dilsel toplulukların her biri -hatta en az karmaşık olanı bile- işlevlerine göre birbirlerinden çok farklı, belli sayıda değişik dilsel kullanımlar içerir” (Fishman, 2008: 185). Her dil kullanımına özgü işlevler vardır ve dil kullanımlarına özgü işlevler işlevsel türler içinde değerlendirilir.

Toplumsal bir gerçeklik olarak kabul edilen dil, toplumu oluşturan başlıca tinsel güç olarak değerlendirilir. Toplumun iletişimini sağlayan ve onu bir arada tutan dil, aslında toplumun kendisinden farklı ya da ayrı değerlendirilmesi doğru olmayan bir olgudur. Toplumdilbilim alanında dil, başlangıçta toplumsal boyutu ile irdelenirken ölçünlü dile kıyasla dil kullanımlarındaki değişkenlikler göz önünde bulundurulmuştur. Toplumsal sınıflar ve bunlar arasındaki farklı dil kullanımlarına vurgu yapılarak bu farklılıklar açıklanmak istenmiştir. İlerleyen süreçte toplumdilbilim çalışmaları daha kapsayıcı bir yapıda dil kullanımlarındaki farklılara ek olarak dilin işlevlerini de içeren çalışmalara yönelmiştir.

Dil ve toplumsal olgular arasındaki bağın niteliği ve dilsel olguların yaratımında toplumun rolü pek çok araştırmaya konu olmuştur. İmer, toplumdilbilimin çıkış noktası olan soruları şu şekilde belirtmektedir; “Kim, ne zaman, hangi konu üzerinde konuşmaktadır; böyle bir konuşmada hangi amaç temeldir ve bundan hangi toplumsal sonuç çıkmaktadır?” (İmer, 1990: 17) Dili aktif bir yapıda değerlendiren toplumdilbilim, sebep-sonuç ilişkileri üzerine yoğunlaşır. Zaman, mekân, kişiler, olaylar ve diğer her türlü değişken, dil kullanımı ve tutumlarını etkileyen unsurlardır. Dilin bu etki karşısında yeterli olup olamamasının, çözüm yolları aramasının sonuçları da bu alanın konuları arasındadır.

Toplumdilbilim, dilbilim çalışmalarına toplumsal bir boyut kazandırırken, toplumbilim çalışmalarında da dili ön plana çıkarmıştır. İki alanın kesişme noktası olarak karşımıza çıkan toplumdilbilim konuları, söz konusu toplum ve toplumun dil özelliklerine göre değişkenlik göstermektedir. Dil ve toplum sürekli değişen, gelişen ve dönüşen bir yapıdadır. Devingen yapıdaki bu alanların konuları da aynı ölçüde çeşitlilik ve değişkenlik göstermektedir. Toplum ve dildeki değişim ve gelişimlere paralel olarak toplumdilbilimin konuları da şekillenir. Toplumu ve dili etkileyen her türlü unsur toplumdilbilimin konusunu oluşturabilir.

Toplumdilbilimin konuları içinde, “Toplumsal grupların dil kullanımları, dilsel tutumlar, dilin ölçünlü ve ölçünlü olmayan biçimleri, dil değişimleri ve kesitler, ilişki dili, kırma dil ve kırma anadili, ikidillilik/ çokdillilik, dil düzenlemesi/ planlaması vb.” (İmer, Kocaman ve Özsoy, 2013: 247) olduğu belirtilir. Toplumdilbilimin temel konusu, ölçünlü dilden farklılaşan durumlardır. Toplumsal değişikliklerin dile etkisi ve

dil gelişimi ile toplumsal olayların paralelliği de bu alanın çalışma konuları içinde yer alır. Dildeki yenilikler, bu yeniliklerin sebepleri ve toplumsal olarak bu yeniliklere verilen tepkiler toplumdilbilimin inceleme konuları arasındadır.

Bu çalışmanın konusunu oluşturan *yeni ögeler*, toplumsal gelişmelere koşut olarak ortaya çıkan dil kullanımlarında değişikliklere yol açan oluşumlardır. Yeni ögeler, ölçünlü dilde bilinçli bir dil düzenlemesiyle veya bir grup dilindeki kullanımla ölçünlü dile geçerek kendine bir yer edinebilir. Yeni ögelerin ortaya çıkışı, nerede ve nasıl kullanıldığı, grup dili ve ölçünlü dil içindeki konumu, ölçünlü dilde tutunma süreçleri toplumsal olguları da içerdiği için bu ögeler toplumdilbilimin konuları arasındadır.

Yeni ögelerin oluşumunda toplumdilbilimin de temel konuları arasında yer alan dil düzenlemelerinin önemli bir yeri vardır. Türkiye’de *dil devrimi* diye adlandırılan durum bir dil düzenlemesi/planlamasıdır. “Dil devrimi genel olarak iki etken altında gerçekleşmektedir: Bunlardan biri ulusçuluk etkisiyle kendine dönüş, ikincisi toplumsal ve kültürel ilerlemenin gereği olarak yeni kavramların ve bunların anlatımına yarayan sözcük ve terimlerin ortaya çıkışıdır” (İmer, 1981: 67). Dil düzenlemesini gerekli kılan toplumsal yapının özüne uygun olmayan gelişme ve değişimlerdir. Toplumların kendi kültürel benliklerine dönüş aracı olarak mevcut yapıyı yerlileştirmesi, toplumun kültürel değerlerini koruyabilmek amacıyla.

Dil politikaları yanında her yeni devir, beraberinde yenilikleri de getirmektedir. Yeni oluşumlar, yeni olanı ifade etme ihtiyacına yol açar. Bir topluluğun belirli dönemler içinde kullandıkları söz varlığı o topluluğun yaşadığı sosyal, siyasi, ekonomik, ticari vb. olayların da göstergesidir. “Yeni kavramsal kuşak, toplumsal kuşak öncülük görevini yüklenir, onun aracılığıyla zihinsel ve sözlüksel yenileniş gerçekleşir” (Vardar, 2001: 119). Her toplumsal grubun kendine özgü bir dil kullanımı olması gibi her kuşağın da kendine özgü bir dil kullanımı vardır. Bu dil kullanımları, her kuşağın kendine özgü bir kavramsal kuşak oluşturmasını sağlamıştır.

Yeni ögelerin toplumdilbilimle ilişkisini oluşturan önemli noktalardan biri de grup dilinde ortaya çıkışları ve ölçünlü dile geçerek dilde tutunma süreçleridir. “Bailey’e göre herhangi bir dil değişkesi dilde dalgalanmalar başlatır ve bu dalgalar değişen yönlerde ve değişen hızlarda topluma yayılırlar” (akt. Şimşek, 2006: 77). Grup dilleri ve

grup dillerinin özgün kullanımları yeni ögelerin oluşumlarına ve ölçünlü dilde kullanılmaya başlamasına zemin hazırlayabilir. “Neolojizm dediğimiz söz ya da söz öbekleri, genellikle bir grubun ya da alanın dilinde ortaya çıkıp daha sonra geniş toplum kesimlerince benimsenmektedir” (Emecan, 1998: 38). Yeni ögeler toplum tarafından benimsenip kullanılabilir ya da kullanımdan düşer. Yeni ögelerin dilde tutunması toplumsal ihtiyaçlara cevap verip vermemesiyle ilgilidir.

Yeni ögelerin toplumsal boyutu ilgili bölümlerde ele alınarak değerlendirileceği için bu bölümde sadece toplumdilbilim ile olan ilişkisine vurgu yapılmak istenmiştir.

1.2. SÖZCÜKBİLİM

Söz varlığına sonradan eklenen yeni ögeler, öncelikle sözcükbilim içerisinde değerlendirilmesi gereken unsurlardır. Sözcükbilim, “Bir dilin sözvarlığını, sözcüklerin ve öteki söz varlığı öğelerinin yapılarını, oluşumlarını ve gelişimlerini araştıran alan” (İmer, Kocaman ve Özsoy, 2013: 235) olarak tanımlanır. Sözcükbilim, genel tanımıyla bir dilin söz varlığıyla ilgili çalışmaları kapsayan bilim dalıdır.

Dil çalışmalarının başlangıcında dilin söz varlığı ön planda tutulmuş ve sözcüklerden hareketle vargılara ulaşılmıştır. Sözcükbilim çalışmalarının başlangıcı olarak sözcüklerin kökeni, sözcüklerin gösterdikleri nesneyle olan ilişkilerini içeren araştırmalar kabul edilir. Köken araştırmaları sözcüğün ele alınarak incelendiği ilk sözcükbilim çalışmalarıdır. Filoloji temelli başlayan sözcükbilim çalışmalarında başlangıçta öğrenmenin sağlanabilmesi amaç edinilmiş ve bu doğrultuda dil öğrenimi/öğretimi kaynaklı çalışmalar yapılmıştır. Dil aileleriyle ilgili yapılan çalışmalarda söz varlığı ön planda tutularak ortak söz varlığından hareketle sınıflama yoluna gidilmiştir. Tarihsel sözlükler, köken bilgisi ve lehçebilim çalışmaları sözcükbilim alanının özgün bir bilim alanı olma yolundaki önemli gelişmeleri olarak karşımıza çıkar.

Sözcükbilimin bir dilbilim dalı olarak ortaya çıkışında 20. yüzyılda Saussure’ün düşünceleri ile şekillenen dizge anlayışının önemli bir yeri vardır. Modern sözcükbilim; “dilnin sözvarlığını, yani sözcüklerini, türetmede görev alan biçimbirimlerini, bileşik

sözcük, deyim, atasözü, kalıplaşmış söz gibi öğelerini incelemeye yönelik, bu öğelerin kökenlerini, oluşumlarını araştırarak biçim ve anlam açısından gelişmelerini saptamaya çalışan” (Aksan, 2015b: 13) özgün bir bilim dalı kimliğiyle karşımıza çıkar.

Sözcükbilim, toplumdilbilim, anlambilim, kökenbilim, lehçebilim vb. alanlarla ortak çalışır. Sözcükbilim, modern dilbilim çalışmalarıyla şekillen ve söz varlığını konu edinen her alanla ortak bir çalışma alanı bulur. Yapısalcılık anlayışı ile şekillen ve söz varlığı ile ilgili çalışma yapan bilim dallarından biri de *toplumsal sözcükbilim*dir. “...*toplumsal sözcükbilim*, sözcükleri toplumla sıkı ilişkili biçimde, toplumdaki gelişmeleri, kavramların değerlerini göz önünde bulundurarak, çağın ya da dönemin yazın ürünlerinden izleyerek incelemektedir” (Aksan, 2015b: 57-58). Çalışmanın konusunu da kapsayan toplumsal sözcükbilim, toplumdilbilim ve sözcükbilim alanlarının kesiştiği ortak çalışma alanıdır. Toplumsal sözcükbilimde söz varlığının toplumsal boyutuyla irdelenmesi amaçlanır.

Söz varlığının bütüncül yapısı toplumsal algının bir yansıtıcısıdır. “Çağdaş dilbilimde, sözcüksel geci kullanan alanlar oldukça çeşitlenmiştir. Bir toplumdaki gelişmelerin eytişimsel (diyalektik) ilişkilerinin belirlenmesi, günümüzde sözcükbiliminin görevleri arasında sayılır” (Emecan, 1998: 34). Sözcükbilim, dilin söz varlığını incelerken sadece dil içindeki konularına bakmaz. Başta toplumsal yapı olmak üzere dil dışı etkenleri göz önünde bulundurur. Sözcükbilim çalışmaları sadece dil içi ilişkilerin değil disiplinler arası ilişkilerin kavranabilmesi için de önemli bir işleve sahiptir.

Sözcükbilim çalışmaları artzamanlı veya eşzamanlı olarak gerçekleştirilir. Başlangıçta daha çok artzamanlı olarak yürütülen çalışmalarda köken bilgisi ve söz varlığının tarihsel gelişimi gibi konular ele alınmıştır. Sözcükbilimin eş zamanlı çalışmalarında ise söz varlığının durumuna göre; “biçimbilgisel alan, kavram alanı ve anlam alanı” (Bayraktar, 2014: 187) konuları karşımıza çıkar. Sözcükbilimin anlam ve biçimbilgisel alan çalışmaları kavram alanı çalışmalarına oranla konu bakımından daha geniş kapsamlıdır. Kavram alanı çalışmaları, grup dili, lehçe, ağız gibi alanları kapsarken anlam ve biçimbilgisel alan ölçünlü dili de içine alan daha geniş bir çalışma alanına sahiptir. Yeni öge, her üç alanın da çalışma konusu içinde yer alabilir.

“İster *kuş, oda, acımasızlık* gibi kök ya da türev durumundaki ögeler olsun, isterse *yavruağzı, yaşamöyküsü, en az geçim indirimi* gibi bileşik sözcük ya da tamlama durumundaki ögeler olsun, dilin söz varlığını oluşturan bütün birimlerle deyim, kalıplaşmış söz, atasözü gibi ögeler, dilbilimin değişik alanlarında başka başka açılardan nasıl görülür, nasıl adlandırılırsa adlandırılırsın, kökenlerine, kullanımlarına ve geçirdikleri tarihsel gelişmelerine yönelmek üzere sözcükbilimin inceleme gereçlerini oluştururlar” (Aksan, 1980: 67).

Dil planlaması, dil edinimi, söz varlığının özellikleri, anadil ve yabancı dil öğretimi, ikidillilik, çok dillilik, yeni ögeler vb. konular sözcükbilimin çalışma konularındandır. Dil tarihlendirmesi, temel söz varlığı çizelgesi, sözcük istatistiği gibi çalışmalar da modern sözcükbilimin çalışma alanlarına sonradan eklenen konular arasındadır. Söz varlığını oluşturan ya da söz varlığı ile ilgili her unsur sözcükbilimin çalışma alanı içinde yer alır. Sözcükbilimin çalışma alanının neleri kapsadığının daha iyi anlaşılabilmesi için söz varlığının neleri kapsadığının bilinmesi gerekir.

1.2.1. Söz Varlığı

Sözcükbilimin başlıca inceleme alanı olan **söz varlığı**; “Bir dilin sözlüksel birimlerinin ve sözlükçesinin tümü; sözlüksel birimlerin oluşturduğu açık dizge” (İmer, Kocaman ve Özsoy, 2013: 238) olarak tanımlanır. Dil ve söz düzlemindeki bütün öğeleri içeren söz varlığı, bu yönüyle sözlüksel öğelerden ayrılır. Aksan, dilin söz varlığından bahsederken sadece sözcükleri kapsayan bir bütünce olarak değil, “o dili konuşan toplumun kavramlar dünyası, maddi ve manevi kültürün yansıtıcısı, dünya görüşünün bir kesiti” (Aksan, 2015c: 15) olarak değerlendirir. Bir dilin söz varlığı o dili konuşan ulusun düşün dünyasının yansıtıcısı konumundadır.

Aksan her dilin dışarıya açılan yönünü söz varlığıyla dil pencereleri olarak imler (2015c: 16). Dil evinin pencereleri olan söz varlığı ve sözcükler, sınırlayıcı bir yapıdadır. Sözcükler düşüncelerimizi içine sığdırmak zorunda olduğumuz çekirdek öğelerdir. “Sözdağarı bir dünya görüşü değil, bazı kavramların algılanmasını kolaylaştıran ya da zorlaştıran ‘kafes’tir” (Achard, 1994: 17). Achard’ın kafes olarak değerlendirdiği söz varlığı, toplum ve bireylerin algısının söz varlığı ile sınırlı olduğunu imler. “...sözcükler düzleminde dilsel yapı bütün kapsamı ve olanca genişliğiyle

bireylerin algıladığı ve yorumladığı dış gerçeği ortaya koyar” (Vardar, 2001: 115). Dilsel yapı içinde önemli bir yer tutan sözcükler, bireyin algı ve yorumları sonucunda ulaştığı dış gerçekliği kendi dil kafesine taşıyan ögelerdir.

Ses birleşimleriyle kurulan ve dilin tek başına anlamlı en küçük birimleri olan sözcükler, dilin söz varlığı içinde yer alan dildeki gelişim ve değişimlerin gözlemlenebildiği göstergelerdir. “Sözcük gerçi bir dili oluşturmaz, ama dilin en çok anlam taşıyan parçasıdır, yani yaşayan dünya içinde birey ne ise, sözcük de odur” (akt. Akarsu, 1984: 31). Humboldt'un yaşayan dünya içindeki birey ile eşdeğer kabul ettiği sözcükler, bir toplumun düşün yapısının göstergeleridir. Dünyadaki gelişme ve değişimlerin toplumsal dinamikler üzerindeki etkisine paralel olarak değişim ve gelişim gösterirler. Çok yönlü bir düzeneğin ögeleri konumundaki sözcükler ve söz varlığı ulusun tinsel gücünün, düşün gücünün ürünleridir.

Toplumun düşün yapısını yansıtan söz varlığı, sürekli gelişen ve dönüşen bir yapıdadır. Bir dilin söz varlığı birbirine yakın iki farklı zaman diliminde bile benzerlik göstermez. Söz varlığının söz düzlemini de içeren bir yapıda olması, sözlüksel ögelerden ayrılan yönünün göstergesidir. Günay, Saussure'ün dil-söz ayırımına vurgu yaparak, “Sözcükçe dili ilgilendirir, sözvarlığı ise söylemi ilgilendirir” (Günay, 2007: 29) diyerek söz varlığının dilin kullanım alanıyla orantılı olarak değişen yapısına vurgu yapar. Ölçünlü dilden bağımsız ögeleri de içeren söz varlığı devingen yapısı ile sürekli bir değişim ve gelişim içindedir.

1.2.2. Söz Varlığını Oluşturan Ögeler

Dil ve söz düzlemindeki her öge dilin içinde değerlendirilir. Toklu söz varlığını başlıca iki grupta değerlendirir; “Sözcükler genel olarak yerli sözcükler ve yabancı ya da ödünçleme sözcüklerden oluşur” (2015: 150). Yerli ögeler, dilde var olan ve dilin kendi olanakları sonucunda oluşan ögelerdir. Yabancı ya da alıntı ögeleri Aksan, *yerleşmiş yabancı sözcükler, yerleştirilmiş yabancı sözcükler ve çeviri ögeler* olarak üç başlık altında değerlendirir (1980: 68-70). Yabancı ögeler, dil içinde özümşenerek dil yapısına uygun hâle gelebilir yani dile *yerleşebilir* ya da geldiği dildeki yapısını koruyarak *yerleştirilmiş* öge olarak adlandırılır. Çeviri ögeler, yabancı ögelerin yerine dil içinde oluşturulan karşılıklardır.

Aksan, bir dilin söz varlığının içerdiği öğeleri sekiz başlık altında şu şekilde değerlendirir; *temel sözvarlığı, yabancı sözcükler, deyimler, atasözleri, ilişki sözleri (kalıp sözler), kalıplaşmış sözler, terimler ve çeviri sözcükler* (2015c: 34-46). Söz varlığı çalışmada başlıca iki başlık altında değerlendirilmiştir. Dilin kendi öz varlığını oluşturan yerli öğeler ve diğer dillerle olan etkileşim sonucunda dilde ortaya çıkan yabancı öğeler. Yerli öğeler, dilin temel söz varlığı, deyim, atasözü, kalıplaşmış ifadeler, terim gibi öğeleri içerir. Yabancı öğeler ise, dile giren yabancı oluşumları kapsar.

1.2.2.1. Yerli Öğeler

Bir dilin günlük iletişimi ve toplumsal sürekliliği sağlayabilmesi için gerekli olan öğeler dilin temel söz varlığıdır. Temel söz varlığı, insanı odağa alarak çevresinin ve yaşamını devam ettirebilmesi için gerekli olan unsurların adlandırmalarını içerir. İnsanın kendini tanımlamasına ve anlatabilmesine olanak sunan vücudu ile ilgili adlandırmalar, organ adları; fiziki ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik adlandırmalar, yemek, içmek, uyumak vb.; insan ilişkilerini belirten adlandırmalar; kültürel değerleri belirten adlandırmalar ve sayılar temel söz varlığı içinde değerlendirilir. Her ulusun ilgi alanlarına yönelik olarak temel söz varlığının kendine özgü özellikleri ve adlandırmaları bulunur.

Tarihsel süreçlerde temel söz varlığı toplumun geçirdiği değişim ve dönüşümlere göre şekil alır. Temel söz varlığının işlevleri arasında bu değişim ve dönüşümler karşısında dilin ihtiyaçlarını karşılaması da vardır. “Dildeki herhangi bir sözcüğün temel sözvarlığının bir üyesi olup olmadığı konusunda karar verebilmek için elde birtakım ölçütler vardır” (Aksan, 2015b: 18). Aksan için bu ölçütlerden biri de dilin ihtiyaçları doğrultusunda türetmeler yapıp yapamadığıdır. “...dilbilimciler bir sözcüğün yeni öğeleri, bileşik sözcükleri türetme değeri, yeni sözcükleri türetme gücü üzerinde de durmaktadırlar” (Aksan, 2015b: 18). Dilin temel söz varlığı dildeki yeni oluşumlara da kaynaklık edebilmelidir. İhtiyaç temelli yeni oluşumların dil içi olanaklarla, dilin temel söz varlığı aracılığıyla karşılanabiliyor olması gerekir.

Dilin temel söz varlığının yabancı etkilerden uzak, dilin kültürel arka planını yansıtabilen bir yapıda olması gerekir. “Bir dilin temel sözvarlığını oluşturan öğeler sözcük ölümüne en az uğrayanlar olmakla birlikte, Türkçe gibi, yabancı dillerin güçlü

etkisinde kalmış dillerde, çekirdek sözcüklerde de- yabancıların yeğlenmesi nedeniyle unutulma ve sözcük ölümlerine rastlanmaktadır” (Aksan, 2015b: 24). Yabancı dillerin etkisinde uzun süre kalan ve özellikle ihtiyaç duyulmadan yapılan *özenti* alıntuların zamanla temel söz varlığını da etkilediği görülür. Temel söz varlığı, bir ulusun özelliklerin, kültür ve düşün yapısını yansıtan bir yapıdadır. Bu yapının yabancı etkilerden uzak tutulması dilin kendine özgün varlığını koruyabilmesi açısından son derece önemlidir.

Deyim, atasözü ve kalıplaşmış ifadeler dilin söz varlığı içinde toplumun düşün yapısını ve dilin anlatım gücünü ortaya koyan öğelerdir. Dilin tarihsel gelişim süreçlerinde ortaya çıkarak uzun bir süreçte toplumsal yapı içinde şekillenen deyim, atasözcü ve kalıplaşmış ifadeler dilin söz varlığı içinde önemli bir yere sahiptir.

Meslek, sanat ya da benzeri bir grup dilinde ortaya çıkan öğeler, o grubun uğraşı alanına özgü bir adlandırma olduğu için *terim* olarak adlandırılır. Terimler bir grup diline özgü olabildiği gibi ölçünlü dilde de yer alabilir. Grup dillerini tespit etme amaçlı yapılan terimsel çalışmaların yanında grup dilinin ölçünlü dil ile karşılaştırılmasına dayanan terim çalışmaları da vardır. “Sözcükbilimde *alan dili* (Alm. *Fachsprache*) adını taşıyan, bilim, teknik, sanat ve zanaat alanlarının terimlerinden oluşan sözvarlığıyla onun genel dilde ilişkileri üzerinde birçok çalışma gerçekleştirilmiştir” (Aksan, 2015c: 44). Söz varlığı ve sözcükbilimin çalışma alanları içinde yer alan terimler, her alanda ortaya çıkan yenilikleri imleyen ifadeler olarak dildeki yeni öğelerin de önemli bir bölümünü oluşturur.

1.2.2.2. Yabancı Öğeler

Her dil, diğer dillerle etkileşim hâindedir. Etkileşimin yönü, boyutu, şiddeti değişkenlik gösterebilir. Karşılıklı etkileşim süreçlerinde ulusların kullandıkları dilin durumu ve uygarlık düzeyleri diğer uluslardan yapılan *bilgi* ve *özenti alıntularının* yönünü, etki düzeyini belirleyen önemli unsurlardandır. Aksan, dil ilişkilerine değinirken dillerin etkileşim boyutu ve şeklini üç kavramla açıklar; *yankatman etkisi*, *alkatman etkisi* ve *üstkatman etkisi* (2015b: 29). Yankatman etkisinde bir kültür alışverişi sonucunda kaynaklanan söz varlığındaki değişimler anlatılmak istenir. Üstkatman etkisi, bir ulusu hâkimiyeti altına alan egemen gücün onun dilini de

etkilemesidir. Altkatman etkisinde ise tam tersi bir durum söz konusudur. Egemen gücün dili, hâkimiyeti altındaki ulustan etkilenir.

Türk dil ve kültür ilişkilerinde alıntılamanın yönü ve etkisiyle ilgili kuramsal çalışmalar yapan Lars Johanson, sosyal açıdan baskın olan ve sosyal açıdan zayıf olan diller arasındaki ilişkiden hareketle dillerin çekici unsurlarını da göz önünde bulundurarak *kod kopyalama* adını verdiği modeliyle bu *kopyalamaları* sınıflandırır. Bunlar; *genel kopyalar*, *seçilmiş kopyalar* ve *karışık kopyalar* olarak adlandırılır (Johanson, 2007: 31). *Genel kopyalar*, “materyal yapısıyla birlikte kopyalanan orijinal, morfemik açıdan basit veya karmaşık, bağımsız veya bağımlı olabilir; bir veya daha fazla kelimeyi içine alabilir” (Johanson, 2007: 31). *Seçilmiş kopyalar*, sadece belli yapı birliklerinin seçilerek sosyal açıdan zayıf olan dile kopyalanmasıdır (Johanson, 2007: 33). Değişime ve yeniden biçimlendirmeye daha açık olan bu kopyalar, materyal, birleşme, anlam ve sıklık özelliklerini içerirler. *Karışık kopyalar*, en yaygın kopyalamalardan biridir ve daha çok ses yapısı, anlamlandırma sistemi farklı diller arasında görülür. “Dile sonradan katılan unsurlar bile ilkel dile uygun kalır, onun yasalarına göre değişir” (Akarsu, 1984: 83). Karışık kopyada karşımıza çıkan bu durum, dilin kendi içindeki dönüştürücü gücünün de bir göstergesidir. Kopyalanan yapının ses ve anlam bakımından dile uyarlandığı bu kopyalar, yaratıcı oluşumlardır.

Karaağaç, diğer dillerden yapılan alıntıları üç başlık altında değerlendirir; *ödünç kelime*, *melez kelime* ve *anlam aktarması* (2009: 141-143). *Ödünç kelime*, dil içi alıntılar olarak değerlendirilir. “...bir dilin kendi ağız ve lehçelerinden yaptığı alıntılar ‘iç alıntılar’” (Buran, 2008: 178) olarak değerlendirilir. Ölçünlü dil dışındaki dil kullanımlarında ya da aynı dil ailesine mensup diğer dillerde görülen öğelerin ölçünlü dile geçmesidir. *Melez alıntılar*, genelde farklı dil ailelerine mensup diller arasında gerçekleşen alıntılardır. Alınan öge, dilin sesletimine ve anlamsal yapısına uygun hâle getirilir. *Anlam aktarması* ise yabancı dildeki bir ögenin çeviri yoluyla dile kazandırılmasıdır.

Alıntı öğelerin dil içine yerleşmeleri dilin doğal yapısına zarar vereceği için bunların dil içindeki varlıkları her zaman olumlu bir tepkiyle karşılanmamıştır. Buran, dil içindeki yabancı öğelerin hangi durumlarda tehlikeli olduğunu şu şekilde belirtir; *sayısal çoğunluk*, *gramer unsurları almak*, *gramer tercümelemeleri yapmak*, *kullanım sıklığı ve yaygınlığı*, *temel söz varlığına ait kelimelerin yabancılaştırılması*, *kökeni ve yapısı farklı*

olan dillerden alıntı. (2008: 168) Dil içindeki yabancı ögelerin kullanım sıklığının artması, gramer ögelerinin veya temel söz varlığının yabancı kaynaklı hâle gelmesi dilin doğal yapısının bozulmasına yol açar.

Çeviri ögeler; “yabancı dildeki örneğine benzetilerek dilde oluşturulan sözleri, sözcük öbeklerini ve benzerlerini içerir” (Aksan, 2015b: 33). Çeviri ögeler dildeki ilk oluşum zamanlarında bilinçli üretim sonucu ortaya çıkan yeni ögelerdir. Türetme, birleştirme gibi çeşitli yollarla oluşturulan ögeler dildeki yeni öge oluşumları olarak karşımıza çıkar. Çeviri ögelerin dilin ses, biçim ve anlam yapısına uygun olması gerekir. “Uygarlığı başka bir ülkeden almış, kendi iç yapısını, düşünme biçimini bu uygarlığa uyduramamış bir ulus ileri bir uygarlık düzeyine çıksa da, dilini bu düzeye erişiremeyebilir” (Akarsu, 1984: 82). Çeviri ögelerin düşün gücünün yansıtan yapıda olabilmesi toplumsal boyutta dil ve düşün yapısının gelişmesinde önemli bir etkidir.

Sözcükbilim içinde yer alan sözcük yapma yolları yeni öge bölümünde ele alınmıştır. Yeni öge bölümünde sözcükbilimin yöntem ve tekniklerinden faydalanılmış, yeni ögelerin sözcükbilim ve söz varlığı içindeki konumları saptanmaya çalışılmıştır. Yeni ögenin yerli ve yabancı söz varlığı içindeki gelişim ve değişim seyri göz önünde bulundurularak bir varlığa ulaşmak amaç edinilmiştir.

1.3. YENİ ÖGE (NEOLOJİZM)

Toplumsal gelişmeler ve bu gelişmelere bağlı olarak değişen toplumsal algı, yeni oluşumları adlandırma ve açıklama ihtiyacına yol açmaktadır. Toplumsal değişim ve eğilimlere paralel olarak dilde *yeni ögeler* ortaya çıkar. Dilin dinamik yapısının bir göstergesi olan *yeni ögelerin* ne olduğunun tam olarak anlaşılabilmesi için kavramsal çerçevenin iyi çizilmesi gerekir. Sözlüksel unsurlardan bağımsız olarak değerlendirilen *sözcüksel yenileşme* ile ilgili Türk dilinde yapılan çalışmaların sayısının azlığı bu kavramın anlamsal sınırlarının belirlenmesi ve adlandırılmasındaki sorunlardan biridir.

Neologism kavramının Türkçe karşılığı olarak kullanılan pek çok ifade bulunmaktadır. Bu tanımlama ve adlandırmalar bir terim sorununa da yol açmıştır. *Neolojizm* olarak Türkçe sesletime uygun kullanımlarına da rastlanılan bu terim için çalışmada *yeni öge* adlandırması kullanılmış ve sebeplerine aşağıda yer verilmiştir.

Neologism, Yunanca kökenli *yeni* anlamındaki *neos* ve *söz* anlamındaki *logos* sözcüğünün birleşiminden oluşan bir sözcüktür. Neos, *yeni* (Okçu, 2009: 124) anlamında olup *neo-* ön eki olarak kullanıldığında eklendiği sözcüğe *yeni* anlamı katar. Logos kavramı anlamsal olarak çift boyutludur; hem *söz* hem de *düşünme* anlamlarını içerir. “Logos kavramında düşünme ile konuşma, düşünce ile söz birbirinden koparılamaz biçimde kaynaşmış bulunur” (Akarsu, 1984: 114). Dolayısıyla oluşturduğu sözcüklerin anlamsal alanlarını kapsayan ve *yenicilik* olarak da adlandırılan *neologism* düşünce ve sözün bileşiminden oluşan *yeni oluşum* ögeleri ifade etmek için kullanılır.

Araştırmacılar, neolojizm terimini *yeni öge*, *yeni sözcük*, *yeni oluşumculuk*, *yenicilik*, *yeni sözler*, *türenti*¹ vb. biçimlerde adlandırmışlardır. *Neolojizm* sözcüğünün terimsel karşılığının belirlenmesi, hangi sözcük ve sözcük gruplarının bu bağlamda değerlendirileceğinin belirlenmesine ve çalışmanın sınırlarının ortaya konmasına olanak sağlayacaktır.

Neolojizm terimi için kullanılan karşılıklar *yeni* sözcüğü ile kurulmuş ya da anlamsal olarak yeniyi imleyen ifadelerdir. *Yenilik* olgusu, bir Türkçe karşılık bulma arayışında olan araştırmacıların hemfikir olduğu bir noktadır. *Yeni unsur*, *yeni sözcük*, *yeni öge*, *yeni oluşumculuk*, *yenicilik* vb. ifadelerin ortak noktası *yeniliktir*. Terim karışıklığının giderilmesi için çalışmanın amacına ve *neolojizmin* anlamsal alanına en uygun terimin seçilmesi amaçlanmıştır. *Neolojizm* sadece sözcükleri değil, dizimsel ögeleri, bileşik sözcükleri, yeni anlamsal değer taşıyan ögeleri de kapsar. *Neolojizm* yerine *yeni sözcük* teriminin kullanılması anlamsal olarak içerdiği söz varlığı grubunu karşılamamaktadır. *Yeni unsur*, ifadesi yabancı bir sözcüğe karşılık olarak türetilen bir terim olmasına karşın Arapça kökenli *unsur* sözcüğünün kullanılması bu amaca ters düşmüştür. *Yeni oluşumculuk*, *yenicilik* ifadeleri, *sözcüksel yeniliğe* işaret etmemektedir. Çalışmada kullanmak için en uygun görülen terim *yeni ögedir*. *Yeni öge*, hem bir yeniliği imlemekte hem de *öge* sözcüğüyle söz varlığına bir gönderimde bulunmaktadır.

Dilin sözcük yapma kurallarına uygun olarak üretilen, alıntılanan ya da mevcut sözcüklerde çeşitli değişiklikler meydana getirilerek yeni bir kavram, olgu veya nesneyi adlandırma gereksiniminden doğan ögeler *yeni öge* olarak adlandırılmaktadır. *Yeni*

¹ Bu konudaki adlandırmalar için bkz. İmer, Kocaman ve Özsoy, 2013; Vardar, 2001; Günay, 2007; Karaağaç, 2013; Tahiroğlu, Akalın ve Özkan, 2014; Türkçe Sözlük, 2009.

ögenin neleri içerdiği ve neleri içermediği söz konusu olduğunda öncelikli çıkış noktası *yeni ögenin* tanımı olacaktır. Belli ölçütler çerçevesinde şekillenen yeni ögenin tanımı için araştırmacı ve bilim adamlarının farklı önerileri olmuştur.

Emecan yaptığı çalışmada yeni ögeyi en yalın hâliyle şu şekilde tanımlar; “Neolojizm terimi, bir dilde, yeni kavramları karşılamak üzere oluşturulan yeni sözlüksel birimleri anlatır. Bu birimler dilin türetme kurallarına uygun olarak türetilmediği gibi, dilde zaten var olan sözcüklerin, yeni anlamları aktarmak üzere kullanılmasıyla da oluşabilir” (Emecan, 1998: 21). Yeni ögenin anlamsal ve biçimsel yönünün ele alınarak değerlendirildiği bu tanımda dildeki yeni yabancı unsurlar yeni öge olarak değerlendirilmez. Yeni ögenin biçimsel ve anlamsal yeniliğine vurgu yapılır.

Yeni ögenin gündeme getirilerek tanımlanmasında ve çalışma alanının belirlenmesinde dil planlamalarının önemli bir yeri vardır. Olumlu veya olumsuz tepkilerle karşılanan dil devrimi/planlaması sürecinde oluşturulan ögeler, önemli bir tartışma konusu oluşturur. Bu alandaki ögeleri değerlendiren Timurtaş yeni ögelerin kullanımına şu şekilde vurgu yapar; “Yeni kelimeler kullanılır veya eski kelimelere yeni manalar verilirken başlıca iki noktaya dikkat edilir: Bunların fazla sayıda olmamaları, dilin bünyesine ve kurallarına aykırı bulunmamaları” (1977: 128). Timurtaş, her yeni ögenin dilin kurallarına uygun olarak türetilmesi gerektiğine vurgu yapar. Tanımında yeni ögenin kullanımını *edipler* ile sınırlandırarak yeni ögenin dili bilen kişiler tarafından oluşturulması gerektiğini dile getirir. Dil kurallarına uymayan oluşumları *uydurmacılık* olarak değerlendirirken bu ögelerin dilin doğal gelişim seyrine, dil kurallarına ve milli kültüre zarar verdiğine vurgu yapar. Çalışmada Timurtaş’ın *uydurmacılık* olarak değerlendirdiği ögeler de değerlendirme kapsamına alınmıştır.

Günay, neolojizmi dilin bir gelişim süreci olarak değerlendirirken bu terimi *yeni oluşumculuk* olarak adlandırır. “Yeni oluşumculuk (fr. néologisme) denilen, yeni bir durumu belirtmek için var olan bir anlatım biçimine öykünerek yeni bir sözcük yaratmayı da bir dilin gelişimi olarak değerlendirmek gerekir” (Günay, 2007: 217). Dilin gelişim sürecinde toplumsal gelişmelere koşut olarak ortaya çıkan yeni ögelerin öykünme sonucu ortaya çıktığına vurgu yapan Günay, bu ögeleri dilin kendi içindeki üretim olanaklarıyla sınırlı tutar. Günay’a göre bu ögeler, yeni bir durumun dil içi dünya görüşünde yer almasını sağlar.

Karaağaç, *yenicilik* olarak adlandırdığı neolojizm kavramını şu şekilde tanımlar; “Yeni söz ve yapı kullanma veya mevcut dil birimlerine yeni anlamlar yükleme biçimindeki dil kullanımınıdır” (2013a: 321). Tanımında öncelikli olarak yeni ögenin biçimsel yeniliğine işaret eden Karaağaç, tanımın ikinci kısmında anlamsal yeniliğe de işaret ederek yeni ögeyi bir dil kullanımı olarak değerlendirir. Yeni kavramlar için üretilen adlandırmalar, eski kavramların daha iyi anlamlandırılabilmesi için üretilen yeni adlandırmalar ve eski adlandırmaların yeni anlamlarda karşımıza çıkması dil kullanımlarında *yeni öge* kapsamında değerlendirilen üretimlerdir.

Dilbilim Sözlüğü’nde *yeni öge* olarak değerlendirilen neolojizm terimi anlamsal ve biçimsel açıdan ele alınır. “Dildeki türetme kurallarına uygun olarak yaratılmış olan yeni birimlerin adı. Yeni olma, ya dilde o güne değin bulunmayan bir göstergenin çıkışını (dizimsel yeni öge) ya da eski bir gösterenle yani anlamı (anlamsal yeni öge) birleştirmeyi içerir” (İmer, Kocaman ve Özsoy, 2013: 274-275). Bu tanımdaki vurgu noktası da, *dilin kurallarına uygunluktur*. Yeni öge, dilin kendi kurallarına uygun olarak ortaya çıkan oluşumlardır.

Yeni öge her şeyden önce toplumsal bir olgudur ve toplumsal gelişme ve değişimlerle beraber değerlendirilmesi gerekir. “...anlam ve anlatım yoğunluğu olan, toplumsal bir ağırlık taşıyan bu sözcükler dilin belli bir evresinde, eşzamanlı bir kesitinde beliren **Yeni sözcükler**’dir. Bütün bir çağın, dönemin tanığı, anahtarları bu birimler” (Vardar, 2001: 117). Vardar, yeni ögeleri yaşanan çağın tanıkları olarak değerlendirir. Yeni ögeler, yeni olarak değerlendirildiği dönemlerin özelliklerini yansıtırlar. Toplumsal algı sonucunda şekillenen yeni öge toplumun o dönemki durumu hakkında bilgi sahibi olmamızı sağlar. Vardar (2001: 117), yeni sözcüklerin *yoktan var edilen bir öge* ya da *özel ad olan bir öge* olabileceğini söyler. Yeni ögenin *yoktan var olma* olgusu *dilin kurallarına uygun türetmeler* olarak değerlendirilen yeni ögelerin bu tanım dışında da bir anlam alanı olduğunun göstergesidir. “Dilde daha önce biçim olarak varken *anlam değiştiren*, ya da *bir dilbilgisi öbeğinden öbürüne geçen*, değişik oranlarda *başka dillerden aktarılan sözcükler* de yeni sözcük sayılır” (Vardar, 2001: 117). Diğer tanımlardan farklı olarak *başka dillerden aktarılan sözcükleri* de içeren bu tanım *yeni ögeye* yeni bir boyut kazandırır. Dilin söz varlığına baktığımızda her dönemde diğer dillerin etkisini ve izlerini görmemiz mümkündür. Bu etkiyi ve dildeki

yeniliğin yabancı öğelerden kaynaklanan yönünün göz ardı edilmesi elbette ki bir noktada eksik bir bakış açısına yol açacaktır.

Tahiroğlu, Akalın ve Özkan tarafından yürütülen bir derlem dilbilim projesinde neolojizmler *yeni sözler* terimi ile karşılanmıştır. “*Yeni sözler* (neolojizm), dilde yeni üretilen bir kavrama karşılık gelen yeni bir ad olabileceği gibi, başka dillerden ödünçlemeler de *yeni sözler* olarak kabul edilebilmektedir” (Tahiroğlu, Akalın ve Özkan, 2014: 1). Bu tanımlamayı diğer tanımlardan ayıran en önemli vurgu noktası; *başka dillerden ödünçlemelerin* de yeni öge kapsamında ele alınarak değerlendirilmesidir. Dilimize yerleşerek dil içi öge hâline gelen ödünçlemelerin de elbette ki dilin yeni oluşumları arasında kabul edilmeleri gerekir.

Dilde en yaygın şekliyle yeni türetmeler olarak ele alınan yeni ögenin tanımındaki en yaygın vurgu noktası *dil kuralları* ile türetilmesidir. “Yeni ögeler türetilirken uyulması gereken koşulların başında elbette, ‘dil kurallarından, eğilimlerinden yararlanmak’ gelir” (Aksan, 2004: 245). Aksan, türetme yoluyla oluşturulan yeni öğelerin dilin kurallarına uygun olması gerektiğine vurgu yaparak dilin eğilim ve kuralları doğrultusunda oluşturulan yeni öğelerin dilde daha kalıcı olacağını dile getirir. Pek çok yolla ortaya çıkan yeni öğelerde kurallara bağlılık her durumda geçerli değildir. Dikkat edilmesi gereken nokta, yeni ögenin sadece *türetme* yoluyla oluşturulduğu durumlarda dil kurallarına vurgu yapıldığıdır.

Bochmann, yeni ögeyi değerlendirirken en önemli yönüne şu şekilde vurgu yapar; “daha önceden hiç bilinmeyen bir olguyu ya da bilinen bir olgunun hiç söz edilmemiş bir yanını, ister türetme yoluyla yaratarak, ister eğretilmeyle, ister ödünçlemeyle, ya da daha önceden var olan bir terimin deyişsel kullanımıyla dile getiren ve bir farkın varlığını ifade eden, mutlak bir kavramsal yenilik olması gerektiğidir” (akt. Emecan, 1998: 31). Yeni ögenin en önemli özelliğinin dile getirildiği bu ifadenin vurgu noktası *yenilik* algısıdır. *Yeni* algısını oluşturan ve eski oluşumlardan farklı olarak değerlendirilen her öge dilde yeni öge olarak ele alınıp değerlendirilebilir.

Matoré, yeni öğelerin üç yolla ortaya çıktığını belirtir. *Tamamen yeni bir sözcük yapımı, var olan bir sözcüğe yeni anlam yükleme ve dilbilgisel kategorilerde değişiklikler* sonucunda yeni öğeler oluşmaktadır (akt. Emecan, 1998: 22). Yeni

ögelerin oluşum aşamaları göz önünde bulundurulduğunda işlevsel değişikliklerin de yeni öge olarak değerlendirildiği görülecektir. Devingen bir yapıya sahip olan dilde her *yenilik* olgusu yeni öge oluşumuna bir katkıdır.

Alman dilbilimci Maarten Janssen, yeni ögenin Cabré tarafından oluşturulan tanımını şu şekilde aktarır; *psikolojik tanım, sözlüksel tanım, artzamanlı tanım, biçimsel ya da anlamsal değişkenlik belirtilerini sistematik olarak gösteren kelimeye bağlı tanım* (akt. Janssen, 2011: 2) Janssen da yeni ögeyi tanımlamak için beş ölçüt sunar. Bunları *psikolojik tanım, özel tanım, sözlüksel tanım, artzamanlı tanım: bütüncü referanslı ve genişletilmiş artzamanlı sözlüksel tanım* olarak ele alır. Psikolojik tanımda toplumun yeni olarak algıladığı sözcük, *yeni öge* olarak tanımlanır. Sözlüksel tanımda sözlükte yer almayan herhangi bir öge neolojizm olarak düşünülmüştür. Özel tanımda önceden belirlenmiş sözlük dışı ögeler içinde yer almayan sözcükler, *yeni öge* olarak değerlendirilir. Artzamanlı, bütüncü referanslı tanım ise şu şekildedir; ölçünlü dil metinlerinde son zamanlarda ortaya çıkan ve önceden bu dilin herhangi bir parçası olmayan ve referans birliği bütüncesinde yer almayan sözcükler *yeni öge*dir (Janssen, 2011: 3-15). Yeni ögeyi tanımlamak için bu dört ölçütü dile getiren Janssen *yeni öge* için *genişletilmiş artzamanlı sözlüksel tanım* olarak adlandırdığı tanımlamayı teklif eder. “Yeni ortaya çıktığından dolayı sözlükten elde edilen morfolojik veri tabanında bulunmayan herhangi bir sözcük *yeni öge*dir” (Janssen, 2011: 15). Janssen’in bu ölçütleri ve tanımını doğrultusunda *yeni ögeler* mevcut dildeki söz varlığından farklı olarak ortaya çıkan ögeler olarak değerlendirilebilir.

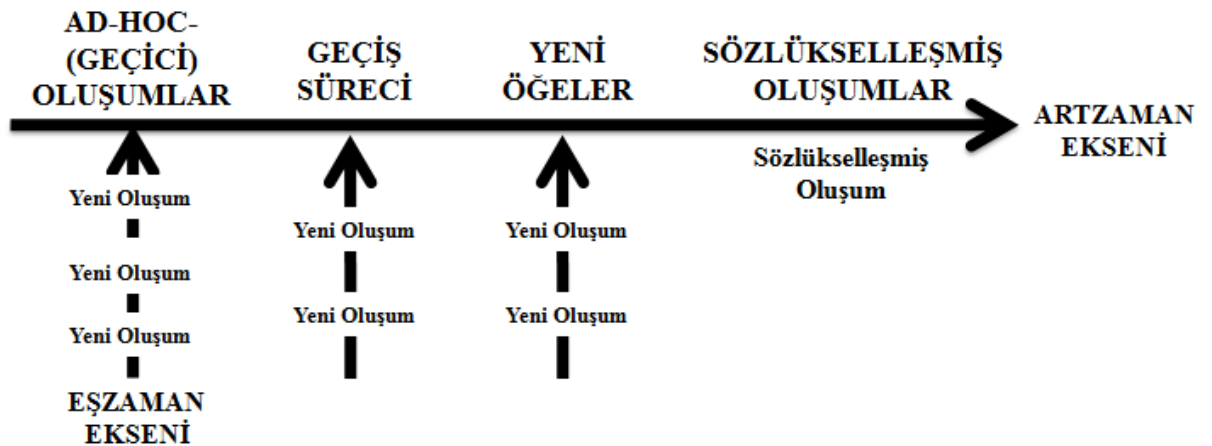
Tüm bu yaklaşımlardan hareketle yeni ögenin tanımında bulunması gereken on ölçüt; *yenilik olgusu, toplumsallık, ihtiyaç, bilinçli ya da doğal üretimler, dilin kurallarına uyan ya da uymayan türetmeler, var olan bir göstergenin yeni anlamda kullanılması, var olan bir göstergenin işlevsel farklılığı, yabancı dillerle olan etkileşim sonucu oluşan veya yabancı dillerden alınan ögeler, çeviri ögeler ve dil içi ödünçlemeler* olarak tespit edilmiştir. Bu ölçütler yeni ögenin anlamsal çerçevesini çizen ve nelerin yeni öge kapsamında değerlendirilmesi gerektiğine vurgu yapan unsurlardır. Toplumsal gelişme ve değişimlere paralel olarak bilinçli bir çaba sonucu ya da dilin doğal gelişim seyri içinde *ihtiyaç* temelli ortaya çıkan dilin kurallarına uyarak ya da uymayarak türetilen/türeyen, anlamsal değişikliğe uğrayan ya da dil içi/dil dışı ögelerden etkilenen;

biçimsel, anlamsal, kökensel veya işlevsel bir farklılığa işaret ederek yeniliği imleyen unsurlar *yeni* ögedir. Çalışma içinde değerlendirilen yeni ögeler bu tanımda belirtilen ölçütlere göre tasnif edilerek değerlendirilmiştir.

1.3.1. Yeni Olma Ölçütü

Yeni öge değerlendirilirken hangi ölçütlerde değerlendirileceği, *yeniliğin* neleri kapsadığı ve nelerin *yenilik* dışında değerlendirilmesi gerektiği çalışmanın sorunsallarından birini oluşturmaktadır. "...yeni' olarak tanımlanan sözcüğü dildeki 'eski' sözcüklerden ayıran belirgin bir özellik yoktur. Ayırıcı olarak, dilin diğer sözcüklerine göre kullanım sıklığının daha düşük olması gösterilebilmektedir" (Oktuğ, 2009: 129). *Yeniliğin* bilinebilir oluşu eski olandan farklı oluşuyla açıklanabilir. Bildiklerimizden hareketle bilinmeyen olarak farkına vardığımız, eskisine oranla daha az kullanılan ve bilinen *yenilik*, dilde yeni algısını oluşturan her ögeyi içerir.

Yeni ögenin *yeni* olarak değerlendirilmesinde *sözlükselleşme süreci* ölçüt olarak alınır. Matussek, yeni ögelerin dildeki sözlükselleşme sürecini dört basamakta değerlendirir; *Ad-Hoc (geçici) oluşum*, *geçiş süreci*, *yeni öge* ve *sözlükselleşmiş oluşumlar* (Matussek, 1994: 38). Bu dört basamak, *anlık oluşum* (okazyonalizm), *kullanım sıklığı*, *yeni öge*(neolojizm) ve *sözlüksel öge* dönemleri olarak değerlendirilebilir. Dilde yeni bir öge ortaya çıktığında ya bu aşamalardan geçerek dilde tutunur ya da yeterli kullanım sıklığına ulaşamadan dil kullanımından düşer.

Tablo 1: Yeni Ögelerin Sözlükselleşme Süreci. (Matussek, 1994: 38)

Yeni ögeler, dilin varlığını devam ettirdiği andaki yeniliklerdir. Dil dışı gerçekliğin dilde varlık alanı bulunduğu andır. “Yeni ögeler, bir dilde konuşma eyleminde veya metinde belirli bir zamanda ortaya çıkan ya da bir kere kullanılan (okasyonel) sözcükler, sözcük anlamları veya eş dizimliliklerdir” (akt. Levchenko, 2010: 14). Eğer bir sözcüğün kullanımına tek sefer rastlanıyor ve sözcüğün anlamı bağlamdan anlaşılıyorsa bu sözcük, söz düzleminde değerlendirilir ve *anlık oluşum/okasyonizm* olarak adlandırılır. “Belli bir durum karşısında o anda, hemen ve tesadüfî olarak oluşturulan, diğer adıyla ‘ad-hoc’ yapımlardır. ... Geleneksel yapımlar gibi dilin tüm kullanıcıları tarafından bilinen ve kullanılan yapımlar değildir” (Köseoğlu, 2010: 14). *Anlık oluşum*; dil kullanımında karşılaşılan ilk türetim örneğidir. Yeni ögeler, söz düzleminde oluşur ve oluştuklarında *anlık kullanımlar* olarak karşımıza çıkarlar.

Yeni ögelerin dilde yaygınlaşma ve tutunma süreçlerindeki ölçüt; *sıklıktır*. “Sözcükbilimde sıklık, bir dilin sözcüklerinin öteki sözcüklere oranla daha çok ya da daha seyrek kullanılması anlamına gelir” (Aksan, 2015b: 20) Yeni ögelerde ise *sıklık*; anlık kullanım olarak ortaya çıkan yeni oluşumun dilde yaygınlaşarak dilin kullanıldığı alanlardaki söz varlığının kullanım sıklığına erişebilmesi ya da erişememesi olarak değerlendirilir. Dilde belli bir kullanım sıklığına ulaşan öge, *anlık oluşum* aşamasını geride bırakır.

Yeni ögeler söz düzleminde ortaya çıkarak zamanla dil düzleminde kullanılmaya başlanır ya da zamanla kullanımdan düşer. Bu ögelerin kalıcılığı dil düzleminde yer edinebildikleri ve tutunabildikleri ölçüdedir. “Ancak yeni sözcüğün kişisel kullanımdan çıkıp ortak kullanıma geçmesi, kişisel yaratıcılığı topluma kabul ettiren ‘ihtiyaç faktörü’ne bağlıdır” (Emecan, 1998: 23). Söz düzleminde ortaya çıkan ve bir ihtiyaç karşılığı olarak dilde belli sıklık ölçütüne ulaşan unsur, *yeni öge* olarak değerlendirilir. *Yeni öge*, sözlükselleşme sürecindeki ögeleri imlemektedir.

Dilde *yeni* bir oluşum olarak çıkan her *öge*, dilde bir yaygınlaşma ve tutunma süreci yaşar. “Yeni bir sözcüğün dilde belirli bir sözlüksel içerikle, belirli bir çapta yaygınlaşması, tutunması **sözlükselleşme** (*lexicalisation*) olarak adlandırılır” (Uzun, 2006: 89). Bireysel bir kullanımın ya da bilinçli bir oluşumun dilde yaygınlaşması sonucunda *yeni öge* dilde tutunarak sözlükselleşebilir. Her yeni oluşum dilde kullanım sıklığı ölçütüne ulaşamaz. “...her yeni sözcük toplumsal çevrime girmez, bir başka

deyişle ‘tutmaz’. Bu durumda gerçek bir gereksinmenin karşılığı olmadığını belirtmek gerekir” (Vardar, 2001: 121). Sözlükselleşen unsurların ölçünlü dilde kullanımı devam ederken, belli bir süre kullanımını gördüğümüz ögeler sözlükselleşmeden kullanımdan düşebilir. Yeni ögeler sözlükselleşme sürecinde dilde belli bir kullanım sıklığına ulaştıktan sonra kullanımdan düşseler bile dildeki izlerini bulmak mümkündür. “...kurumsallaşan sözcükler, yazıya geçirilerek kalıcı bir kayda dönüştürüldükleri için bütünüyle yok olmazlar” (akt. Akalın, 2009: 20). Bazı *anlık oluşumlar*, dilde bir ihtiyaca karşılık olarak ortaya çıkmadığı için belli bir dönem popüler kültür ürünü olarak kullanılır ve bir sonraki dönemde yerini başka ögelere bırakır.

Yeni ögelerin *yenilik ölçütü* göz önünde bulundurulurken sözlüğün temel alınması her zaman doğru bir ölçüt olmayabilir. Dil içinde yaygın bir kullanımı olan öge, sözlüklerde henüz yer edinmemiş ya da sözlükte yer alan bir öge kullanımdan düşmüş olabilir. Dolayısıyla *sözlükselleşmiş öge* olarak adlandırdığımız ögenin sözlükte yer alması gerekmez. Yaygın kullanımı görülen ve ölçünlü dil içinde kendine bir yer edinen ögelerin dil içinde tutundukları söylenebilir.

Yeni öge olarak tanımlanan ve bu kavram içinde değerlendirilen söz varlığı, *devingen* bir yapıdadır. Sürekli değişir, dönüşür ve yenilenir. *Yeni ögeler*, sabit, durağan unsurlar olmayıp dilin dinamizmi içinde değişkenlik göstererek sözlüksel ögeye dönüşen ya da zamanla kullanımdan düşerek yiten ögeler olarak değerlendirilebilir. Yeni ögenin oluşumundaki dört basamak arasında sürekli bir geçiş ve değişkenlik söz konusudur.

1.3.2. Yeni Ögenin Oluşum Nedenleri

Yeni ögeler dönemlere göre farklı şekillerde oluşabilir. Yeni ögelerin oluşumunda tek bir sebepten bahsedilemez ancak baskın olan sebepten bahsedilebilir. Dilin devingen yapısı sürekli yeni oluşumlara olanak sağlarken dil içi ve dışı pek çok sebepten etkilenir. “...mesele şimdiye kadar hiç konuşulmamış olan bir şeyi dile getirmek olduğunda, her şey dilin uygun kelimeyi verip vermemesine ya da uygun kelimeye sahip bulunup bulunmamasına bağlıdır” (Heidegger, 2002: 31). Eğer dil bu yeni oluşumlara olanak sunamıyorsa, Heidegger dilin olanaklarının bittiği yerde varlığın da sona ereceğini vurgular. Dil ihtiyaç duyulan bu kelimeye eğer sahip değilse dil içi olanakları ile konuşura yeni oluşumların kapısını aralar. Yeni bir durumu, oluşumu dile getirme ihtiyacı dilde yeni ögelerle karşılık bulur.

Yeni ögelerin ortaya çıkmasındaki başlıca neden *ihtiyaçtır*. Siyasi, sosyal, ekonomik, teknolojik vb. pek çok alanda meydana gelen yeni durum, oluşum ve kavramların adlandırılma ihtiyacı yeni ögelerle karşılanır. Bilim adamının ürettiği şeyi yeniden adlandırma ihtiyacı, aydının özgün düşüncelerini ifade etme ihtiyacı, şairin duygularını dile getirme ihtiyacı, halkın karşılaştığı yenilikleri adlandırma ihtiyacı, bireyin farklı olma ihtiyacı vb. gereksinimler yeni ögelerin oluşumunda etkili olur. “Dilsel değişkenliğin doğal ürünü olan yeni sözcükler her dilde dil içi ve/ ya da dil dışı zorunluluklarla ortaya çıkan ögelerdir” (Vardar, 2001: 149). Yeni ögeler içinde buldukları toplumun ihtiyaçlarına cevap olarak ortaya çıkarlar ve ihtiyaçlar doğrultusunda şekillenirler.

Dilde *en az çaba ilkesi* yeni ögelerin oluşumundaki önemli etkenlerden biridir. Mevcut ögelerde meydana gelen biçimsel değişiklikler; bir gösterge yerine dil yapısına uygun, söylenişi daha kolay olan bir başka göstergenin tercih edilmesi; mevcut ögelerde kısaltmalara gidilmesi vb. yeni ögelerin ortaya çıkma sebeplerindedir. Bildirişimde kolaylığı sağlamak, tutarlı bir bildirişimin gerçekleştirilebilmesi için ortaya çıkan yeni ögelerde *en az çaba ilkesinin* yol açtığı oluşumlardır.

Günay, yeni ögelere neden ihtiyaç duyulduğunu şu başlıklar altında değerlendirir; *biçimsel yenilik, teknolojik yenilik, toplumsal yenilik, işlevsel yenilik*.(2007: 221) Biçimsel yenilik, var olan bir durumu yeniden adlandırma ihtiyacıdır. Teknolojik yenilikler, yeni adlandırmalara, yeni terimlerle karşılanmaya ihtiyaç duyarlar. Teknolojik yenilikler daha çok terimsel üretimler olarak karşımıza çıkarlar. Toplumsal yapıdaki değişim ve dönüşümler dil/söz düzleminde de karşılık bulur. Toplumsal ilişkileri kuran, düzenleyen ve devamlılığını sağlayan yeni oluşumlar yeni ögelerle karşılık bulurlar. İşlevsel yenilik, yeni durum ve koşullara uygun kullanımlar için oluşturulan yeni ögelerdir.

Dildeki yeniliklerin ortaya çıkış sürecinde dilin iç dinamiklerinden ziyade dış etkenler daha aktif rol alır. “Yeni sözlerin ortaya çıkışı dilsel nedenlerden çok sosyo-kültürel, sosyo-ekonomik ve psikolojik etkenlere bağlıdır” (Tahiroğlu, Akalın ve Özkan, 2014: 2). Toplumsal ve bireysel psikolojinin yeni ögenin ortaya çıkış sürecinde etkileri bulunmaktadır. Yeni ögelerin dilde tutunmasında psikolojik etkenlerin önemli bir yeri vardır.

Yeni ögeler, toplumsal değişim ve dönüşümleri kavramlarla ortaya koyarak varlayan unsurlardır. Din değişikliği, yaşam tarzında meydana gelen değişiklik, coğrafi konuma bağlı komşuluklar, savaş, sömürgecilik, göçler, ekonomik değişiklikler, üst ve alt kültürlerle olan ilişkiler vb. sebepler yeni ögenin oluşumunu etkileyen toplumsal sebeplerdir. Toplumsal sebeplerle ortaya çıkan yeni ögeler toplumsal gerçeklerin tanıkları, tarihsel süreçlerin anahtar sözleri olarak karşımıza çıkarlar. “Tanık-sözcüklerin yoğunlaşma dönemleri toplum yaşamında da bir dönüm noktasıdır” (Vardar, 2001: 118-119). Tanık konumundaki yeni ögelerin köklü toplumsal değişiklikler yaşanan dönemlerde sayıları artmaktadır.

Aksan söz varlığında ortaya çıkan yeni gelişmeleri beş başlık altında değerlendirir; *kentleşme sonucunda ortak dilde ağızların etkisinin artışı; kimi kavram ve ögelerde sıklık artışları; Doğu ve Batı kaynaklı ögelerde bilgi eksikliğinden ileri gelen bozulmalar; anadili, dilbilgisi eğitimindeki eksiklikten kaynaklanan tutarsız kullanımlar; radyo-televizyon ve reklam dilinin etkisiyle değişmeler* (2004: 284-289). Aksan’ın değerlendirmeye aldığı bu beş ölçütte yeni ögelerin ortaya çıkışındaki etkileşim, kültür alışverişi, yabancı dile olan yönelim, üst kültüre eğilim sebeplerinin yeni ögenin oluşumundaki etkisine vurgu yapılmıştır. Yeni ögelerin ortaya çıkışında özentî ve eğilimlerin de önemi bir yeri vardır. Kentsel-kırsal etkileşim, farklı kültürlerin etkileşimi, dilde meydana gelen doğal eğilimler, bilgi yetersizliğinden bilinçsizce kullanılan ögelerin dili etkilemesi gibi sebepler dilin gelişimi içinde dil kurallarına uyan ya da uymayan yeni dil oluşumlarına yol açar.

Bir ulusun ilişki içinde bulunduğu diğer kültürler o ulusun dilini etkiler. Bu ilişkiler aynı dil ailesine mensup uluslar arasında görülebildiği gibi coğrafi, kültürel sebeplerle aynı dil ailesinde yer almayan uluslar arasında da *bilgi alıntılarına* yol açmıştır. Karaağaç, *bilgi alıntılarını* şu şekilde değerlendirir; “her kişi ve topluluk, kendisinden farklı tarihî ve coğrafi ortamlarda yaşayan, farklı bilgilenme yollarından geçmiş bir başka kişi ve topluluktan, akraba veya komşu kavimlerden bir şeyler öğrenir ve dolayısıyla bu öğrendiklerinin adlarını kendi diline taşır, onların dillerinden alıntılar yapar. Temelinde öğrenmenin yer aldığı bu tür alıntılara *bilgi alıntıları (cultural borrowings)* diyoruz” (2009: 137). *Bilgi alıntıları*, doğal süreçte herhangi bir baskı olmadan dilin yapısına geçen veya yansıyan ögelerdir. Karaağaç, bilgilenme olmadan

yapılan alıntılar ise *özenti alıntılar* (2009: 137) olarak değerlendirir. *Bilgi alıntıları* ve *özenti alıntılar*, dilin gelişim seyrini etkileyerek değişikliğe yol açan, karşılıkları türetilen, dile adapte edilerek dilin bir ögesi hâline gelen oluşumlar olarak dildeki yeni ögeler olarak karşımıza çıkarlar.

Yeni ögenin oluşumundaki önemli etkenlerden biri de diğer kültürlerle olan *özenti* ve *eğilimler*dir. Bilgilenme olmadan ve genelde üst kültürden yapılan *özenti alıntılar* dilin yeni ögeleri arasında yer alır. “...özenti alıntılarının, bilgi dünyası ve öğrenme ile, alıcı dilin ihtiyaçlarıyla hiçbir ilgisi yoktur” (akt. Karaağaç, 2009: 138). İhtiyaç duyulmadan ortaya çıkan yeni ögeler kültürel etkileşim ve diğer kültürlerle olan eğilim sonucunda ortaya çıkmaktadır. “Bu tür alıntılar, alıcı dilin kullanıcısı sosyal birim ve kişilerin psikolojik ihtiyaçlarından kaynaklanmakta, onların daha bilgili görünmek, her hangi bir sosyal gruba mensup görünmek, ilgi çekme, hiç değilse dilde farklılaşarak var oluşunu gerçekleştirmek, vs. gibi ihtiyaçlarını, beklentilerini ve açıklıklarını gidermektedir” (Karaağaç, 2009: 138). Psikolojik etmenlerin baskın olduğu bu tür yeni öge oluşumlarında dil kuralları göz ardı edilerek yabancı dillerden yapılan alıntılar, ekler ya da çeviri sonucunda dile kazandırılmış ögeler gözlenebilir.

Yeni ögelerin oluşum sebeplerinden bir diğeri, *dil planlaması/ dil devrimidir*. Dilde yabancı ögelerin sayısının yoğunlaştığı dönemlerde dile müdahale ihtiyacı ortaya çıkar. Dil planlaması/ dil devrimi şeklinde karşımıza çıkan bu müdahaleler, dildeki yabancı ögelerin atılarak dilin özleştirilmesi, yabancı ögelere dil içi karşılıklar bulunması, eski kavramların yenilenerek dile uygun hâle getirilmesini amaçlar. Dil kurallarının ön planda tutulduğu bu oluşumlarda dil bütünsel bir yapı hâlinde düşünülerek bu yapıya uygunluk aranır.

Bir olgunun varlığından söz edebilmek için öncelikle bu olgunun dil içinde bir göstergeyle karşılanıyor olması gerekir ki o olgunun varlığı dil içi dünya görüşünde de bir karşılık bulabilsin. Yeni olgular, dilde yeni göstergelere ihtiyaç duyarlar. Olmayı adlandırmak söz konusu olduğunda genel eğilim, mevcut bir olgunun göstergesiyle ilişkilendirerek yeni bir öge yaratmaktır. Türetme ve birleştirme bu noktada en sık kullanılan yöntemlerdendir. Dil dışı dünyada yer alan bir olgu bu yolla dil içi dünyada kendine bir yer edinir.

İletişim çağı, bilginin hızlı paylaşımına yol açarken dünyanın herhangi bir yerindeki bilimsel, teknolojik, siyasal veya toplumsal yeniliğin de kısa sürede yayılmasını sağlamıştır. “Düşüncelerin gelişmesi, durmadan yeni yeni düşüncelerin doğması, bilimin ilerlemesiyle yeni kavramların ortaya çıkması ve bunlara yeni sözcüklerin bulunması, yaratılması da zorunlu olur” (Akarsu, 1984: 69). Yeniliği üreten toplumlar bu yeniliği adlandırır; üretmeyip tüketici konumunda olan toplumlar da bu yeniliği karşılayan adlandırmaları üretici toplumlardan alarak kullanır ya da kendi diline çevirerek yeni ögeler oluşturur. Çeviri yeni ögelerin oluşumunda ve dile kazandırılmasında yaygın bir yöntem olarak karşımıza çıkar.

1.3.3. Dilde Yeni Ögeye Karşı Tutumlar

Yeni ögeler, dilde doğal bir süreçte ortaya çıkabileceği gibi dil planlaması/dil devrimi gibi bilinçli bir oluşumla da ortaya çıkabilir. Dilin doğal gelişim seyri içinde ortaya çıkan ve ölçünlü dile geçmeden dil kullanımlarında yaygınlaşan yeni ögelerin oluşum süreçleri daha uzun sürelidir. Bu durum doğal yollarla ortaya çıkan yeni ögelerin dilde tutunmalarını kolaylaştırır. Bilinçli dil üretimleri sonucunda ortaya çıkan yeni ögeler ise oluşum şekli, ortaya çıkış nedenleri ve psikolojik etmenlere göre dil içinde konumlandırılır.

Yeni ögeler her zaman dilde olumlu olarak karşılanmamış, özellikle bilinçli bir dil planlaması sonucunda ortaya konan yeni ögeler dilde ikiliğe yol açtığı durumlarda tepkiyle karşılanmıştır. Bu durum aslında *yeni ögeye* olan tepki değil psikolojik bir algı sonucunda *yeniye* olan tepkidir. Özellikle yabancı sözcüklerin kullanımına karşı üretilen sözcüklerin kabul görmemesi *yeni* olana karşı bir tutum olarak değerlendirilebilir. “...tasarımı, karşılayacak yeni bir ses bileşimi önerildiğinde, gerek bu sıkı bağıntının çözülmesi söz konusu olduğu, gerekse yıllar yılı alışıldan uzaklaşılacağı için hemen bir tepki doğmakta, dünyanın neresinde olursa olsun yeni göstergeler tepkiyle karşılanmaktadır” (Aksan, 2004: 248). *Yenilik* bireylerin psikolojik olarak hazır olmadığı durumlarda alışılmış bir kullanımın bırakılmasını zorlaştırmıştır. Dilde alışılmışın bırakılarak bilinçli bir müdahaleyle yeni bir göstergenin kullanılmaya çalışılması dil kullanımına yapılan bir dayatmadır ve her zaman çabuk kabul görmeyebilir.

Dilde tek kavramı karşılamak için iki göstergenin olduğu durumlarda genellikle dilin *en az çaba ilkesine* uyan gösterge tercih edilir. Yeni ögenin bilinçli oluşumunda söyleniş kolaylığının göz önünde bulundurulması, ögenin kabul edilebilirliğini artırır. “...söylenişi zor ve dilin ses dizgesine aykırı gelen öğelerse, bunların yenilerinin benimsenmesi daha kolay olur” (Aksan, 2004: 249). Yabancı ögenin dilin fonetik yapısına uyum sağlamadığı durumlarda söyleniş farklılığı ögenin kullanımında bir zorluğa yol açar. Kullanımı zor olan ögenin yerine dilin fonetik yapısına uygun yeni bir öge üretildiğinde kabul edilebilirliğini kolaylaştır. Dilin yapısına uygunluk ve sesletiminde kolaylık yeni ögelerin dilde daha kolay kabul görmesini sağlayacaktır. Kullanımlarda *en az çaba ilkesine* karşıt durumlarla da karşılaşılabilir. Ögenin olumsuz çağrışım, anlam karışıklığı (eş anlamlılık, çok anlamlılık vb.), kakofoni gibi özelliklere sahip olması gibi durumlarda *en az çaba ilkesine* aykırı durumlarla karşılaşılabilir.

Yeni ögenin *kısa* oluşu dilde tutunma ya da kullanımdan düşme sebeplerinden biri olarak karşımıza çıkar. “J. VENDRYES de çok kısa sözcüklerin anlatım eksikliğine değinmekte” (akt. Aksan, 2015b: 24) ve bu sözcüklerin kullanımdan daha kolay düştüğüne vurgu yapmaktadır. Dilde kısaltma ve kesme yoluyla ortaya çıkan yeni ögelerin dilde tutunamama sebeplerinden biri olarak *kısa* oluşları karşımıza çıkar. Ögenin fiziksel olarak kısalığından kaynaklanan *anlatım yetersizliği* algısı ögenin tercih edilmeme sebebi olabilir. Dilde *en az çaba ilkesi* göz önünde bulundurularak değerlendirilmeye gidilecek olursa günümüzde her şeyi küçülterek kullanan bir algının tercihi elbette ki kısa olandan yana olacaktır. Kısalık, yeni ögenin dilde tutunamamasına yol açabileceği gibi aynı sebepten dilde kullanım sıklığını da arttırabilir.

Rousseau, yeni öğelere karşı dildeki tutumları incelerken toplumdilbilimsel açıdan bazı ölçütler belirlemiştir; “dilsel dizgeye uygunluk, yazım ve sesletme kolaylığı, belirginlik ve özlülüktür” (akt. Oktuğ, 2009: 129). Dilin kurallarına uygun olarak yapılan birleştirme ve türetmelerde yeni ögelerin dilde yer alan diğer öğelere uygunluğu da çabuk benimsenmesini sağlar. Biçimsel olarak dilin sık kullanılan türetme yöntemlerine öykünerek oluşturulan üretimler, dil yapısıyla bütünlük sağladığı için farklı bir öge olarak algılanmaz. “Yeni sözcükler, kullanılan canlı sözcüklere benzetilerek meydana getirilmelidir. Bu benzetme, kullanılan sözlere ne kadar yaklaşırsa, bunların biçiminden, söylenişinden ne kadar az uzaklaşırsa, o kadar başarılı

olunur” (Gökberk, 2004: 98). Dilin kurallarına uygun ve dil içinde yadırganmayacak üretimler, dil içi tutarlılığı da sağlayacaktır. Karasu, yeni olanının kabul görmemesini irdelerken şu noktaya değinir; “‘yeni’nin, bildiklerimize benzememesi, benziyor izlenimini hiç vermemesi durumunu ele almak gerek. Burada *yadırgatıcılık* baskındır” (2012: 44). Yeni ögenin alışkın olduğumuz dil öğelerine benzemiyor oluşu bir önyargı ve yadırgamaya yol açar. Yeni öğeler ses ve şekil bakımından dilin söz varlığına benzediği ölçüde kabul görür.

Önceden kullanılan bir göstergenin yeni bir oluşumu karşılamak için kullanılması ögenin önceden karşıladığı kavramın anlamsal yapısıyla ilişkili olarak olumlu ya da olumsuz bir algıyla değerlendirilebilir. Dilin eski dönemlerinde kullanılan bir ögenin ya da bölgesel dil kullanımlarında yer alan bir ögenin yeni bir kavramı karşılamak için kullanıldığı durumlarda göstergenin önceki kullanımlarına bağlı olarak bir tutum sergilenmiştir. “İnsan zihninde bir ‘gösterilen-gösteren değiştirme işlemi’ gerektirdiği için yeni sözcüklere tepki –bir art düşünce taşımadıkça- doğal sayılabilir” (Aksan, 2004: 250). Bir göstergede anlamsal bir değişiklik meydana geldiğinde göstergenin önceki anlamsal çerçevesiyle karşılaştırarak değerlendirmeler yapılmıştır. Bu durum, yeni ögeye karşı olumsuz tutumlara yol açabileceği gibi yeni ögenin kullanım sıklığının artmasını da sağlayabilir.

Yabancı dillerin etkisiyle dilde ortaya çıkan *yeni öğeler*, dilin doğal gelişim seyri içindeyse daha kolay kabul görür. Yabancı dillerden alınmış öğelerin yoğun kullanımının arka plânında tüketim toplumunun *moda, özenti, geri kalmışlık psikolojisi* yer alır. Üst kültürden etkilenme ve üst kültüre benzeme sürecinde dilde de üst kültüre ait öğelerin kullanım sıklığı artmaktadır. Yeni ögenin popülerlik derecesi o ögeye karşı olan tutumun olumluluk derecesi ile orantılıdır. Moda sözlerin kabullenilmesi ve yaygınlaşması daha hızlı bir süreçte gelişmektedir. Moda ve özenti etmenleriyle yabancı kültürlerle karşı olan eğilimler dilin kendi sözcüklerini bırakıp yerine yabancı sözcüklerin kullanılması gibi durumlara yol açabilir. İlgi çekiciliği daha yüksek olan yabancı kaynaklı yeni öğeler daha kolay benimsenir. “Yeni gösterge artık insan belleğine bir kez yerleşti mi, artık onun bırakılıp eskisinin kullanılmasını istemek, beklemek çok zordur” (Aksan, 2004: 249). Yabancı öğelerin kullanım yoğunluğunun dil içi oluşumlara oranla daha çabuk artmasının sebepleri bu noktada aranmalıdır. Dile

sonradan giren yabancı unsurlar eğer dilde bir karşılığı varsa bu karşılığın zamanla unutulmasına sebep olmuştur. “...ölmelerinde bu unsurların dinî, sosyal, edebî ilişkiler ve yönelimlerden faydalanan baskısı rol oynamıştır” (Aksan, 2004: 97). Aynı oranda yabancı karşılığı terk edilip dil içinde üretilen yeni ögelerin kullanıldığı durumlarda da tekrardan yabancı ögenin kullanımına pek rastlanmaz.

Yabancı kökenli ögeler dilin ses ve biçim kurallarına uyum sağladıkları ölçüde dilde kabul görürler. Bazı durumlarda yabancı bir öge dile girdikten sonra ses ve şekil yapısı doğal bir süreçte dilin yapısına uyum sağlar. Yabancı bir ögenin dilin yapısına uygun hâle getirilmesi dilde kabul gördüğünün bir göstergesidir. Bir dilde giren yabancı öge, anlamsal, biçimsel ya da sesbilimsel açıdan dile uyum sağlayarak özümsebilir ve bu ögenin yabancı kaynaklı oluşu dilin söz varlığı içinde değerlendirilmesine engel değildir.

Bir grup dilinde ortaya çıkan öge zamanla toplumsal bir kullanıma dönüşerek ölçünlü dile geçebilir. Bazı durumlarda ise grup içinde ya da terimsel bir nitelikte kullanımı belirli alanlarla sınırlı kalabilir. “...yayımanın kapsamı sözcükten sözcüğe değişir. Yeni sözcük kimi durumlarda toplumun tümüncü benimsenir, kimi durumlarda da yalnızca bir tek toplumsal kesimde geçerlik edinir” (Vardar, 2001: 155). Yeni ögenin toplumun bütün kesimince benimsenmediği durumlarda ölçünlü dilde değil sosyolektlerde kullanımının devam ettiğini görürüz. Yeni ögelerin dilde tutunmaları yaygınlaşmış belli bir kullanım sıklığına erişmeleriyle ilgilidir. “Humboldt’a göre de dil ancak toplulukla gelişir ve bir kimsenin sözcüklerinin anlaşılabilirliği ancak başkalarının denemeleriyle yoklanırsa belli olur. Çünkü kendi kendine doğmuş bir sözcük yabancı bir ağızdan yeniden söylenirse nesnellığı artar” (Akarsu, 1984: 39). Yeni ögelerin dilde tutunmaları nesnellüğünün arttığı ölçüde gerçekleşir. Öznel kullanımlardan yaygınlaşarak ölçünlü dile geçen ögeler dilde tutunur.

Yeni öge karşıladığı kavramın anlamsal çerçevesine uygun bir oluşumsa yeni ögenin dilde tutunmasını ve yaygınlaşmasını sağlar. “...dilbilim açısından önemli gerçeklerden biri, türetilen ya da canlandırılan ögelerin tutunabilmesi için, anlatılmak istenen kavramı yansıtabilmesi gerektiğidir” (Aksan, 2004: 363). Yeni ögeler üretilirken göz önünde bulundurulması gereken en önemli ölçütlerden biri kavramın anlamsal yapısına uygun olmasıdır. Başta tepkiyle karşılanan yeni ögeler, kavram için uygun bir karşılık olma

özelliği gösteriyorsa zamanla dilde tutunur. Fonetik, biçimsel, anlamsal ve kökensele uygunluk yeni ögenin dilde tutunması için gereken önemli ölçütlerdir.

Yeni ögeye karşı olan tutumlardan biri de nesiller arasında bir bildirişim eksikliğine yol açmasıdır. Yeni ögelerde nesil farklılığından kaynaklanan durumlarda genç nesillerin yeni ögeye daha olumlu yaklaştıkları görülür. Eski kullanımların bırakılarak yerine yeni ögelerin kullanılması dile yerleşmiş ve kültürel bir arka plana sahip olan sözcüklerin bırakılarak adeta geçmişe ait bağların koparılması olarak da algılanmaktadır. Özellikle dil planlaması sonucunda ortaya çıkan ögelerin benimsenmemesinin başlıca sebepleri arasında *nesil anlaşmazlığı, geçmişle bağların koparılması* yer alır. Yaşanılan dönemdeki nesiller için olumsuz olarak kabul edilen bu durum, gelecek nesiller için dilin kendi içindeki doğal gelişimini sağlayarak kültür dili olma ve kendine yetebilme konularında bağımsız olmasını sağlayacaktır.

Yeni ögelerin kültürel arka planı ve toplumsal yapı içindeki değeri dilde tutunmalarında önemli etkenlerden biridir. “...yeni bir kavramın, belirli bir toplulukta kabul görmesi, evrensellik, bellekte kalıcılık, yaratıcılık, bireysel saygınlık gibi toplumsal kültürel etkenlere bağlıdır” (akt. Oktuğ, 2009: 129). Yeni ögeler, her açıdan uygunluk gösterse bile son karar dil kullanıcılarındır. Dilde tutunması ya da kullanımdan düşmesi kullanıcıların vereceği bir karardır.

1.3.4. Yeni Ögenin İşlevleri

Yeni ögeler, kullanıldıkları yer, zaman ve kullanım şekline göre belli işlevler üstlenirler. İşlev; “neden kullanılıyor”, “neden konuşuluyor” sorularına verilen cevaptır. Yeni ögenin dilde neden kullanıldığına sorusuna *betimleme, çağrı, uslamlama, toplumsal bağıntı, yazınsal, özgünlük işlev* vb. cevap olarak verilebilir. Pruvost ve Sablayrolles yenilikleri varlayan yeni ögenin işlevlerini konuşucular açısından üç başlık altında değerlendirirler; *çağrı işlevi, uslamlama işlevi ve bağıntı işlevi* (akt. Oktuğ, 2009: 125). Çalışmada bu işlevler de göz önünde bulundurularak yeni ögenin ön plana çıkan işlevleri beş başlık altında değerlendirilmiştir. *Betimleme işlevi, çağrı işlevi, uslamlama işlevi, toplumsal bağıntı işlevi ve yazınsal işlevi* bu çalışmada ele alınarak irdelenen işlevlerdir. Yeni ögenin işlevleri ele alınırken dilin işlevleri göz önünde bulundurularak bunlardan yeni ögenin kapsadığı işlevler değerlendirilmeye alınmıştır. “Burada sorun, işlevleri ayırmaktan çok onları belli bir sıralamaya oturtmaktır. Aslında

bu işlevler birlikte bulunurlar. Her biri değişik oranlarda aynı iletiye karışabilir” (Kıran ve Eziler Kıran, 2013: 92). İşlevsel boyutlu irdelenecek olan yeni öge aynı anda birden fazla işlev üstlenebilir. İşlev tespitinde hangi işlevinin ön plana çıktığı göz önünde bulundurulur.

Yeni ögenin oluşumunda etkin olan kaynak, onun işlevlerini de belirleyici bir yapıda karşımıza çıkar. Bu işlevler, daha kapsayıcı bir yapıdaki dilin işlevleri içinde yer alır. “Dil devingen bir dizgedir; devingen olduğu için de değişkendir. Bu özellik doğrudan doğruya dilin temel işlevinden, bir bildirişim aracı olmasından doğar” (Vardar, 2001: 132). Dilin öncelikli ve temel işlevi bildirişimdir. Dil bu işlevi yerine getirirken bildirişim ortamında bir iletiden yararlanır. Bu ileti dilbilgisi kuralları ile şekillenen, söz veya söz öbeklerinden oluşan, gönderici ve alıcıyı da kapsayan bir bildirişim ürünüdür. Bildirişim sırasında gönderici ve alıcı arasındaki iletinin içeriği, sözcüksel seçimi ve dilbilgisel boyutu önemlidir. İletide kullanılan sözcüklerin seçim şekli ve kullanımı işlevin belirlenmesinde önemli bir yere sahiptir. Yeni ögelerin kullanımında belirli işlevler ön plana çıkar. Yeni ögeler, ya bağlamın işlevine katkıda bulunur ya da bağlamın işlevini belirler.

Gönderici, alıcı-gönderici kaynaklı işlevler sınıflandırılmamış olup örneklerden hareketle bunlara yer verilmiştir. Yeni ögenin işlevleri gönderici ve alıcının toplumsal algılarına, dil içi dünya görüşüne göre şekillenir. Yeniliği imleyen ifadeler, hem göndericiyi hem de alıcıyı ilgilendirmesine karşın özel olarak göndericinin hitap ettiği birey ya da topluluğun algısında değişiklik yaratmaya yöneliktir.

1.3.4.1. Betimleme İşlevi

Dil dışı dünyadaki olguları, dil içi dünyada ifade etme işlevidir. Bireyin dünya algısı dil içi dünyadaki kavramlarla sınırlıdır. Kılıç, dilin betimleme işlevini; “Gerçek dünyadaki olguları karşıdakilere aktarma işlevi” (2002: 32) olarak açıklar. Bu işlev, yeni olguları adlandırma ve anlamlandırma süreci olarak değerlendirilebilir. Toplumsal olguları varlamak için gerekli olan adlandırma ihtiyacı yeni ögenin betimleme işlevi ile karşılanır.

Yeni ögenin en yaygın işlevi olan *betimleme işlevi*, ortaya çıkan, değişen ve gelişen her şeyin dilde yeniden bir karşılık bulmasıdır. Bireyin nesnelere varlığını kavraması

onları adlandırması ile gerçekleşir. “Adlandırıldığı anda nesnelerin varlığını kavrayabilmiş, başka bir deyişle, nesnelerin varlığını kavrayabilmesi adlandırma yoluyla olmuştur” (Akarsu, 1984: 114). Yeni olguların adlandırılması onların kavranması için bir gereklilik olarak karşımıza çıkar. Yeni ürünlerin tanıtımını amaçlayan reklam dilinde, mevcut olayları adlandırma ihtiyacı duyan haber dilinde, günlük dil kullanımlarında yeni oluşumları adlandırmak için pek çok dil kullanımında adlandırma amacıyla oluşturulan yeni ögelerin betimleme işlevine rastlarız. Yabancı sözcüklere karşılık olarak üretilen yeni ögeler de betimleme işlevini yerine getirirler.

Dilin betimleme işlevini yerine getiren yeni ögeler içinde kavram ve terim çevirileri de yer alır. Tüketici konumundaki toplumların dilinde çeviri yoluyla oluşan yeni öge oluşumları daha yaygındır. Kavramların tam çevirilerinde kaynak dilde ifade ettiği anlamsal çerçeve dikkate alınmadan sözcüklerin birebir sözlük karşılıkları ölçüt alınarak çeviriler yapılmıştır. “İngilizceden tercüme edilen ‘soğuk savaş’ (Cold war), Fransızcadan tercüme edilen ‘ses duvarı’ (Le mur du son) ifadeleri” (Buran, 2008: 273) yapısal ve anlamsal öyküntü yoluyla çeviri sonucunda dile kazandırılmış ögelere örnek olarak verilebilir.

Akıllı sözcüğü ile nitelendirilen pek çok yeni öge bulunmaktadır. Bu tarz yeni ögeler, yeniden adlandırma (retronim) olarak adlandırılır. “Bir zamanlar tek başına kullanılan bir terimin, yeni bir gelişmeye atıfta bulunan başka bir terimden ayırt edilmesi ihtiyacından dolayı oluşturulan sözcük ya da sözcük grubudur; elektrikli gitara karşılık akustik gitar veya dijital saate karşılık analog saat gibi” (The American Heritage Dictionary, 2015). Modern dünyanın akli ön plana çıkaran düşün yapısı yeni üretimlerde de *akıl* olgusunun vurgulanmasına yol açmıştır. İnsanın yapabileceği pek çok işlevi yerine getiren dijital aletler bu özelliğinden dolayı tercih edilir duruma gelmiştir. İngilizce *smart* sözcüğünün çevirisi yoluyla dilimize kazandırılan *akıllı telefon, akıllı saat, akıllı ev, akıllı bomba* vb. ögeler *akıllı* ifadesiyle yeniden adlandırılarak yeni ögenin betimleme işlevini yerine getirir. Bu ifadelerin bir kısmı aynı zamanda kavram çevirileri olarak da karşımıza çıkar. Dil içi dünya görüşünün bir unsuru hâline gelen bu yeni ögeler, toplumun *aklı* ön plana çıkaran algısına karşılık dildeki göstergeler olarak çeşitli dil kullanımlarında karşımıza çıkar.

Edebi metinlerde yeni bir türü adlandırmak, özgün bir ifade şekli yakalamak, metnin dikkat çekiciliğini arttırmak gibi sebeplerle yeni ögenin kullanıldığını görürüz. Bu ögeler bazen birden fazla işlev üstlenebilir. Edebiyat alanında ortaya çıkan yenilikleri adlandırmak için yeni ögenin betimleme işlevinden faydalanılır. Örneğin; *küçürek öykü*, yeni bir türün adlandırmasıdır. “Bu temel anlamı ifade etmek üzere, ‘küçürek’ sözcüğü seçilmiş ve böylece, anlam itibariyle, ‘kısa öykü’den ‘daha kısa, daha küçük’ olan, yani Batılıların ‘short short story, flash-fiction’ dedikleri anlatı türünü karşılayan bir terim oluşturulmuştur” (Buran, 2012: s. 25). Bilinçli olarak bir türün adlandırması amaçlanmış; dilin mevcut söz varlığından ve biçimbirimlerinden faydalanarak yeni bir öge meydana getirilmiştir. Edebi alanda bir terim ihtiyacının sonucunda oluşturulan yeni öge, betimleme işlevini yerine getirmiştir.

Teknolojik gelişmeler içinde bir devrim niteliğinde sayılabilecek olan genel ağ, dil kullanımlarında yeni ögenin en çok kullanıldığı alanlardan biridir. Sanal ortamın devingen yapısı dilde karşılık bulur ve her yeni gelişme dilde yeni ögelerle adlandırılır. *Zaman tüneli, sekme, profil, takip gibi* ifadelerin yanında yabancı sözcüklere Türkçe ekler ekleyerek türetilen *followlamak, googlelamak, likelamak, trollemek, trolliçe* gibi ifadeler genel ağ dilinde çok sık kullanılan yeni ögeler olarak karşımıza çıkar. Bir kavramın sanal ortamdaki varlığını imlemek için kavramı karşılayan sözcüğün başına “e-” getirilerek oluşturulan yeniden adlandırmalar da kavramların sanal varlığını betimler. Bu ögeler, e-mecmua, e-gazete, e-posta, e-dergi, e-ticaret, e-devlet, e-okul vb. kullanımlarda karşımıza çıkar. İfadelerin başına eklenen “e-”, mevcut kurum ve olguların sanal ortamdaki varlığını imler.

Yabancı öge ağırlıklı olarak kullanılan reklam dilinde pek çok yeni öge örneğine rastlanır. “Büyük çoğunluğu, yabancı (İngilizce) kelimeler, yabancı (İngilizce) deyimler ve çeviri cümlelerin doğrudan kullanılmasıyla oluşan ‘reklam dili’, toplumumuzun günlük konuşma diline girmiş ve hayli yaygınlaşmıştır” (Sis, 2015: 261). Reklam dilinde karşımıza çıkan, *şişe süt* (Sek), *sprey krem* (Vaseline), *devam sütü* (Bebelac Gold), *görüntülü diyafon* (Audio), *tablet* (Apple, Samsung), *elefon* (Defacto) vb. kullanımlar yeniliği imleyen ifadeler olarak betimleme işlevini yerine getirirler.

1.3.4.2. Çağrı İşlevi

Yeni ögenin yüklendiği çağrı işlevi, dikkat çekici olduğundan bir metne ya da ürüne karşı ilgiyi arttırır. Gönderici, iletinin içeriğini alıcının algısında meydana getirmek istediği değişikliğe göre seçer. Yeni öge alıcının algısında bir değişiklik yaratmayı amaçlar. Özellikle, reklam ve haber metinlerinde hitap edilen kitlenin dikkatini çekmek, inanmasını sağlamak veya ikna edilmesi amacıyla kullanılır. “Alıcının bir tepkide bulunmasını sağlamak için yine kendisi ile alıcı arasındaki toplumsal konumu, o toplumdaki karşılıklı rol ilişkilerini de göz önünde bulundurarak o bağlama en uygun dilsel birimleri seçer” (Kılıç, 2002: 39). Alıcının bir tepkide bulunmasını isteyen kişi yeni ögenin çağrı işlevinden faydalanır.

Reklam metinlerinin öncelikli hedefi algıyı yönetmek olduğundan dikkat çekicilik göz önünde bulundurulur. “Reklâmın temel amacı, tüketiciyi bir malı almaya yönlendirmek olduğundan, reklâm metninde gerçekleşen başat işlev, şiir veya sanat işlevi değil, çağrı işlevidir” (Toklu, 2015: 37). Bir reklam metninde kullanılan “Mutluluk göbüşte başlar” (Bebelac Gold). ifadesindeki *göbüş* sözcüğü bilinçli bir üretimin sonucudur. Ölçünlü dilde yer alan *göbek* sözcüğünün biçimsel değişikliğe uğratılarak daha ilgi çekici olarak değerlendirilen ve ağızlarda kullanılan *göbüş* sözcüğünün kullanılması dikkat çekiciliğini arttırmaktadır. Alıcıda daha olumlu ve daha ilgi çekici bir algı yaratmak için yeni ögenin çağrı işlevinden yararlanılmıştır.

Bir gazete başlığında yer alan “Dingiltere” (Star Gazetesi, 21.04.2000), iki sözcüğün birleşmesi ile oluşan anlık kullanım olarak karşımıza çıkar. Haberin başlığı alışlagelmişin dışındadır. Bir olaya atıfta bulunmak amacıyla vurgu yapmak için seçilen *dingil* sözcüğü *İngiltere* ile birleştirilmiş ve *dingiltere* oluşumu meydana getirilmiştir. Haber başlığındaki bu değişiklik, elbet okuyucunun ilgisini çekecek ve metne olan ilgisini arttıracaktır. Haber metinlerinde kullanılan başlıklar, okuyucunun ilgisini metne çekmeye yöneliktir. “O Artık Altın Adam” (Hürriyet Gazetesi, 09.12.2015) başlıklı haberde “altın adam” yeni bir anlam içerdiği için anlamsal açıdan yeni öge olarak karşımıza çıkarmaktadır. Yaptığı iyi davranışı vurgulamak amacıyla kullanılan *altın adam* ifadesi bir yeni ögedir. Dilin çağrı işlevinin kullanıldığı bu haber başlığında okuyucunun ilgisini çekmek amaçlanmıştır.

1.3.4.3. Uslamlama İşlevi

Uslamlama işlevi, yeni ögenin dinleyici üzerinde bırakılmak istenen etkiye göre olumlu ya da olumsuz bir ifadeyle ilişkilendirilerek dile getirilmesidir. Dil kuralları ile üretilerek ortaya konan yeni ögeler, mevcut göstergelerle türetilerek ya da birleştirilerek oluşturuldukları için Saussure'ün *nedensizlik* ilkesine karşı bir *ikincil nedenlilik* olarak karşımıza çıkar. “Dilsel gösterge, nedensizdir; çünkü gösterilen (kavram) gösterene (işitim imgesi) saymaca, uzlaşmalı bir biçimde bağlanır; bu bağ doğal değil toplumsaldır” (Rifat, 2013: 27). Yeni ögeler bir göstergeye bağlı olarak oluşturuldukları için o göstergenin anlamıyla aralarında bir bağlantı kurulur. *İkincil nedenlilik* özelliği gösterir. “Bir dilde bir kök (Wurzel) bir ekle (Suffix) ad haline getirilirse, ek kavramın asıl öze olan bağlantısının maddesel göstergesidir” (Akarsu, 1984: 71). Yeni ögelerde genellikle görülen ikincil nedenlilik bu maddesel gösterge ile gerçekleşir. Yeni ögeler usamlama işlevi ile oluşturuluyorsa; olumlu bir etkiye yol açması ve merak uyandırması için olumlu anlam içeren bir ifadeyle ya da kötü bir etki yaratması için olumsuzluğu imleyen ifadelerle ilişkilendirilirler.

Siyasi söylemlerde yeni ögenin usamlama işleviyle kullanıldığı örneklerin sayısı daha fazladır. Belli bir düşün yapısına işaret etmek amacıyla kullanılan bu sözcükler, algıya yönelik olarak adlandırılır. Siyasi söylemlerde tespit edilen *etnik temizlik*, *Kıbrıs Barış Harekâtı*, *Arap baharı*, *kurtarılmış bölge* vb. ifadeler yeni ögenin usamlama işleviyle karşımıza çıkar. 2010 yılından itibaren kullanımını gördüğümüz *Arap baharı* ifadesi yeni ögenin usamlama işlevine bir örnektir. Arap ülkelerinde demokratikleşme ve halk hareketinin adı olan bu yeni öge, toplumsal ve tarihsel bir olayın dildeki göstergesidir. *Bahar*, mevsimsel olarak sıcaklığın arttığı ve doğanın canlanmaya başladığı dönemi belirten bir sözcüktür. Bu yönüyle yeni başlangıçlara gönderme yapan *bahar* sözcüğü olumlu bir anlam alanına sahiptir. Silahlı-siyasi bir hareketin *bahar* ile ilişkilendirilmesi olumlu bir algı oluşturmaya yöneliktir.

Yeni ifadesiyle kurulan yeniden adlandırmalar usamlama işlevinde önemli bir yere sahiptir. Hızlı tüketim algısı ve sürekli olarak yeni oluşumlara duyulan ihtiyaç *yeni* sözcüğü ile oluşturulan yeniden adlandırmalara karşı olumlu bir algı oluşturmaktadır. Tüketicilerin algısına yönelik olarak ürünlerin adlandırmasında ögenin başına getirilen

yeni ifadesi ürünün bilinmeyen, eskisinden farklı olan yeni yapısına karşı olan ilgiyi arttırır.

1.3.4.4. Toplumsal Bağıntı İşlevi

Toplumsal bağıntı işlevi dinleyici ve okuyucudan tepki almayı sağlar. Sağlıklı bir iletişimin kurulabilmesi için gönderici ve alıcının aktif olarak bu iletişimde rol alması gerekir. Toplumsal bağıntı işleviyle kullanılan yeni öge, iletişimin devam edebilmesi ve bağıntının oluşturulabilmesi için alıcının tepki vermesine ve ilgisinin aktif tutulmasına yöneliktir. Yeni ögenin toplumsal bağıntı işlevi, toplumsal yapının sürdürülebilirliğini sağlayan iletişimin devam etmesine olanak sunmaktadır. Hayawaka, toplumsal bağıntı işlevinin “susmayı önlediğinden” (akt. Toklu, 2015: 38) bildirişimde önemli bir rolü olduğunu dile getirir.

Yeni iletişim araçları, bireyi teknolojiye dönük bir hâle getirir. İletişimin devam edebilmesi için mevcut teknoloji yeni ifade olanaklarına ihtiyaç duyar. Yeni olanı ifade etme ve yeni olana uyum sağlama ihtiyacı yeni öğelerle karşılanır. “...bireylerarası toplumsal ilişkileri belirlemek ve oluşturmak ya da sürdürmek işlevidir. Bu işlev, seslenme, birisine hitap etme, konuşma biçimi, kiplik vd. özellikleri içerir” (Kılıç, 2002: 37). Dilin toplumsal işlevi, yeni ögede yeni seslenme sözcükleri, konuşma sürecinde yeni ifadeler gibi şekillerde karşılık bulur.

Toplumsal bağıntı işlevini karşılayan ögeler *iletişimsel sözler* olarak da tanımlanır. “Dillerin söz varlığında önemli bir yer tutan **iletişimsel sözler**, belirli iletişim durumlarında, özellikle toplumsal uzlaşma dayalı durumlarda alışlagelmiş bir biçimde kullanılan kalıplaşmış sözcük dizileri olarak tanımlanır” (Toklu, 2015: 153). *İletişimsel sözler*, toplumsal bağıntı işlevini yerine getiren öğelerdir. Toplumsal dinamiklerin değişmesi *iletişimsel sözlerde* de değişiklik meydana gelmesine yol açmıştır. Vedalaşma esnasında kullanılan, *hoşça kal, güle güle* ifadelerinin yerine kullanılan *bye bye* ifadesinin kullanım sıklığı artmıştır.

Yeni ögenin ortaya çıkışında etkili olan bildirişimde anlaşılabilirlik, kolaylık ve tutarlılığı sağlama amacı toplumsal işlevle yerine getirilir. “Dilin yaratıcı gücü kullanılarak iletişimde anlaşılabilirlik, kolaylık ve tutarlılık sağlanması, yani pek çok yeni sözcük üretilmesi, dilbilimsel açıdan sevindirici bir gelişmedir ve bu gelişmeyi

ortaya çıkararak güç de toplumsal yapının kendisidir” (Emecan, 1998: 25). Toplumsal güç, ihtiyaç duyulan durumlarda bildirişimin devamlılığını sağlayabilmek için yeni öğeler oluşturur. Bildirişim sürecinde kullanılan bazı ifadeler, sadece bildirişimin devamlılığını sağlamak amaçlıdır. “Bu işlev, bildirişim kurmak, bildirişimi uzatmak ya da kesmek için kullanılan, bildirişim oluşunun açık olup olmadığını denetlemeye, konuşmaya katılanın dikkatini çekmeye yarar” (akt. Zeyrek, 2009: 32). Alıcının dinlediğini, anladığını bildiren ifadeler kullanması göndericiye iletinin ulaştırıldığını bildirecektir. Bildirişim esnasında konuşan kişinin dinlendiğini belirtmek için dile getirilen *hmmm*, *eee sonra* gibi ifadeler toplumsal bağıntı işlevine örnek olarak verilebilir.

Toplumsal gruplar kendilerine özgü bir dil kullanımı geliştirirler. Gruba özgü olan bu dil kullanımlarında yeniliklere rastlanır. “Neolojizm dediğimiz söz ya da söz öbekleri, genellikle bir grubun ya da alanın dilinde ortaya çıkıp daha sonra geniş toplum kesimlerince benimsenmektedir” (Emecan, 1998: 38). Her topluluğun özgün olma çabası grubun yapısına özgü dil kullanımları geliştirmelerine sebep olmuştur. Grup içindeki bildirişimi sağlayan gruba özgü kullanımlar zamanla ölçünlü dile geçerek toplumsal bağıntıyı sağlayan yeni öğeler olarak karşımıza çıkabilir.

Modern dünyanın tek tipleştirme algısı içinde özgün olmaya çalışan bireyin dil içi dünyasında yer alan gerçeklikleri yeniden kurarak toplumsal yapı içinde kendine özgün bir yer edinme çabası da toplumsal işlev olarak değerlendirilir. Bireysel dil kullanımlarında, grup dillerinde, yazınsal ürünlerde bu özgünleşme çabasının ürünleri olarak yeni öğelere rastlarız. “Yazarın ya da göndericinin içtenlikle kendi dünyasını anlatmak için kullandığı özgün bir dil” (Kılıç, 2002: 53). Özgün olma çabası yoluyla oluşan özgünlük işlevi çok farklı dil kullanımlarında karşımıza çıkabilir.

Sürekli değişen ve kendini yenileyen bir algı çerçevesinde şekillenen moda akımları dil kullanımları üzerinde de etkili olmaktadır. Kısa süreli popüler olan ve bir süre sonra kullanımdan düşen sözcükler bu moda algısının dildeki görünümüdür. Seslenme sözcükleri de bildirişimi başlatan ve popülerlik ifadeler arasında yer alır. Seslenme sözcükleri bireyin kendisi ve karşısındakini benlik algısı doğrultusunda tanımlamasına ve o seslendirmeye ait görünümle eşleştirmesine olanak sunar. Sosyal medyanın bireyin kendine özgü bir görüntü oluşturmaya olanak sunan yapısı gerçek ve sanal kimliği

çatışma içinde olan birey için isim kullanmak yerine bir seslenme sözcüğü tercih ederek benlik algısını sanal ortamda yeniden inşa etmeye olanak sunar. Günlük dil kullanımlarında teklifsiz konuşmada karşımıza çıkan *müdür, hoca, hacı, kanki, bro, pampa, panpa, panpiş, usta* gibi yeni anlamlarda kullanılan seslenme sözcükleri yeni ögenin toplumsal işleviyle karşımıza çıkar. Genel ağ kullanıcılarının hitaplarından derlenen bu ögeler, yeni ögenin özgünlük işleviyle kullanılmasına da örnektir.

Toplumsal bağlantıyı sağlayan ögeler toplumsal yapının üretimi olduğu sürece bağıntı işlevini yerine getirebilir. Alıntı ögeler ya da o toplumun kültürel değerlerini yansıtmayan ögeler toplumsal bağlantı işlevini yerine getiremeyebilir. İletişimde kopukluğa yol açar. Bu tarz yeni ögeler, “konuşma durumuna katılan bireylerin kızması, konuşma cesaretinin kırılması ve iletişim ritminin bozulması gibi” (Zeyrek, 2009: 33) sonuçlara yol açabilir. Kültürel arka planı zayıf olan yeni öge, iletişim kopukluklarına yol açabilir.

Her dil kullanımının kendine özgü birtakım kuralları vardır. Zaman, mekân ve oluşturulmak istenen etkiye bağlı olarak dil kullanımlarında da değişiklikler meydana gelir. “Her şeyden önce, hitap edilen kişide istenen etkiyi sağlayabilmek için, vurgulayarak ve nüfuz edici bir şekilde konuşmak çabasını burada saymak gerekir” (akt. Porzig, 1986: 109). Yeni ögelerle kurulu bir dil kullanımı, yeni olanın anlaşılmasına yönelik dikkat faktörünü arttıracığı için toplumsal bağıntı işlevi yerine getirerek iletişimde devamlılığı sağlar.

1.3.4.5. Yazınsal İşlevi

Yazınsal işlev, dil kullanımlarında yeni ögelerin metnin bağlamı içinde üstlendiği edebî işlevdir. Konuşurun, yazarın metni kurduğu andaki amacına göre şekil alır. Dilin yazınsal işlevi içinde yeni ögeleri kullanan konuşur/yazar, onların dikkat çekici, metnin bağlamını tamamlayıcı, yeni bir olguyu imleyici vb. özelliklerinden faydalanır. “Özel okuma metinleri olarak adlandırılan ‘edebiyat’ ve ‘reklam’ metinleri, bilimsel yazılar, diğer metinlere oranla yeni sözcükleri daha kolay yaratmaktadır” (akt. Emecan, 1998: 24). Yaratıcılığın ön planda bu metinler, yeni ögelerin çağrı, özgünlük, toplumsal işlevlerini de içeren yazınsal işlevinden faydalanırlar.

Yazınsal işlev sadece edebî metinlerde rastlanılan ya da şair veya yazarların kullandıkları bir işlev değildir. “Jakobson, şiirsel işlevi edebiyatla sınırlamanın konuyu basitleştirmek olacağı görüşündedir” (Toklu, 2015: 39). *Yazınsal işlev*, günlük dil kullanımlarında da sıkça rastlanılan bir işlevdir. “...şiirsel işlevi gerçekleştiren bu etmenlerin bir bölümüne genel dilde de rastlarız. Örneğin deyimlerde, atasözlerinde ve ikilemelerde sıklıkla uyak, aliterasyon, sözcük yinelemesi görülür” (Toklu, 2015: 39). Sosyal medyada ve günlük dilde kullanımına sık rastladığımız “Vurur yüze ifadesi, *bulur seni* bitanesi” şeklinde kullanılan ve bir şarkıya ait olan ifadedeki italik kısım konunun bağlamına göre değiştirilerek yazınsal işlevin günlük dil kullanımlarındaki bir örneğini sunar.

Yazınsal metinlerin gücü ve başarısı dil kullanımları ve dili yeniden kurabilme başarısıyla doğru orantılıdır. “Edip Cansever, var olan kurallar aracılığıyla daha önce var olmayan kullanımları keşfederek dili yeniden kurmakta ve dalcileri ‘çatı’ kavramı üzerinde yeniden düşünmeye davet etmektedir” (Doğan, 2015: 217). Cansever’in şiirlerini başarılı yapan unsurların bu dili yeniden kurma olgusu olduğunu dile getiren Doğan (2015: 218), bu kullanımların günlük dil kullanımlarını da etkilediğini belirtir. Edebî metinde ön plana çıkan *dili yeniden kurma* mücadelesidir. Dilin yeniden kurulması yeni ögenin yazınsal işlevi ile karşılaşılır. Yazar ve şairlerin dili yeniden kurarak yeni öğeler kullanmaları edebi eserin değerlendirilmesinde bir ölçüt olarak karşımıza çıkar. Yeni öğelerin yazınsal işlevde kullanılması, dilin alışılmışın dışında yeniden kurulmasıdır.

Yeni ögenin yazınsal işlevi, her dil kullanımında karşımıza çıkabilir. Özgün olma çabası içinde olan yazar ve şairlerin daha çok tercih ettikleri ve daha başarılı kullandıkları yazınsal işleve özellikle edebi metinlerde sık rastlanması mümkündür. “...birey de kendince deyişler arayıp bulmakla, bu değişimde yaratıcı ve kımıldatıcı bir rol oynar. Bu yaratıcılık söz ustalarında, şairde ve yazarda, daha yüksek bir ölçüde olur” (Gökberk, 2004: 71). Dildeki yaratıcılık ve üreticilikten faydalanarak şiirsel söylemlerde bulunan dil kullanıcıları, dilin ve yeni ögenin özgünlük işlevini de yerine getirir. “Yeni oluşum gündelik dilde ve yazar-çizer arasında her zaman modadır” (Günay, 2007: 217). Yeni oluşumların moda olan yeni öğelerde özentisi, yabancı eğilimler ve özgünlük gibi psikolojik etmenlerin de etkisi görülür.

1.3.5. Yeni Ögelerin Oluşum Şekilleri

Dilin devingen bir yapıda oluşu her zaman yeni oluşumlara olanak sağlar. “İnsan dili en yalın biçimde, sınırlı sayıda birim ve kural aracılığıyla sonsuz sayıda sözcenin üretilebildiği açık uçlu bir dizge olarak tanımlanabilir” (Doğan, 2015: 212). Dilin sonsuz sayıda sözcü üretilebilen yapısı dil üretkenliğinin sınırsız oluşunu ve dildeki oluşumların sonsuz sayıda olabileceğini imler. Dil devingen bir yapıdadır, sürekli değişir, gelişir ve dönüşür. Dil, yeni oluşumların sürekliliği içinde şekillenir. “Nesnelerden aldığımız izlenimlerin her zaman yenilenmesi, yeni olması, sürekli olarak, seslerin ve anlamların da değişmelerine yol açar. Böylece her zaman yeni yeni anlatım biçimleri meydana gelir” (Akarsu, 1984: 91). Sınırsız sayıda öge üretme gücüne sahip olan dil olgusunun gelişimi kaçınılmazdır.

Dilin gelişebilmesi için sürekli olan değişime uyum sağlaması gerekir, bu da dilin sürekli kurulması ile sağlanabilir. Karasu, dilin kurulması gerekliliğini şu şekilde dile getirir; “Yaşamla, düşünceyle sürekli bir etkileşim içinde olan, *var ettiğimiz*, bizi *var eden* bu aracı, durgu bilmeden kurmak zorundayız” (Karasu, 2012: 29). Dilin yeniden kurulması, dilde yeni oluşumlara olanak tanınması ve dilin içinde bulunduğu toplumun ihtiyaçlarına cevap verebilmesidir. Dilin durağan bir yapıda olması düşünülemez.

Dilin devingen yapısının en belirgin değişkenleri olan yeni ögeler, üreticilik ya da yaratıcılık sonucu ortaya çıkar. Üreticilik, dilin kurallarına bağlı kalarak yeni dil içi ögelerin oluşturulmasıdır. Yaratıcılık ise dil kurallarına bağlı kalmadan yapılan yenilikleri kapsar. Yaratıcılıkta dilin doğal yapısına ve kurallara uygunluk aranmaz. “Bauer’e göre, üreticilikte, dilin kurallarına uygun türetmeler söz konusuysen, yaratıcılıktan, dil kullanıcısının kural dışı yeniliklerle, dil sistemini geliştirilmesi anlaşılmalıdır” (akt. Emecan, 1998: 28). Dilde yeni ögelerin üreticilik veya yaratıcılık ürünü olup olmadığının anlaşılması dil kurallarının ölçüt olarak alınmasıyla anlaşılabilir.

Timurtaş, dilin kurallarına uymayan oluşumları *uydurmacılık* olarak değerlendirir. “Uydurma kelimeler ya ses, ya şekil veya mâna ve kavram bakımlarından yanlış olan, dilin bünyesine uymayan kelimelerdir” (Timurtaş, 1977: 142). Uydurma ögelerin dilin doğal yapısını bozduğunu vurgularken bu oluşumları dilin gelişimi içindeki bir süreç olarak değerlendirmez. Şenel dil kurallarına uymadan aşırı çarpıtılarak üretilen ögeleri *tasfiyecilik* ve *uydurmacılık* olarak değerlendirir (2009: 100). Dilde yeni ögelerin

yaratıcılık ya da üreticilik ürünü olması dil içindeki konumlarını ve toplumsal bakış açısını etkiler. Gözütok ise dildeki yeni oluşumları değerlendirirken; “Bakış açılarına göre ise karma kelimeler garabet (barbarizm, yadsınlık) veya yenilik (neolojizm) olarak görülmektedir” (2008: 21) diyerek yeni oluşumların farklı algılara göre değişen yorumlanmalarına vurgu yapar. Dilde yeni ögeler, değişik şekillerde karşılanarak farklı bakış açılarıyla yorumlanabilir. Dilde hem üretim hem de yaratıcılık sonucu oluşmuş her öge, *yeni öge* olarak değerlendirilir. Elbette ki yaratıcılık sonucu oluşan ögeler dilin doğal yapısına aykırı unsurlar olarak yer alacak ve dildeki sayılarının yoğunlaşması sonucunda dil içi bir yozlaşmaya yol açar. Ancak her ne şekilde olursa olsun bu ögelerin dil içindeki varlıklarını *tasfiyecilik, uydurmacılık, barbarizm* gibi olgularla yok saymak ya da yadsımak doğru bir yaklaşım olmaz. Dil içindeki konumlarının kabul edilerek gerekli önlemlerin alınması ve dilin doğal yapısına aykırı olmayan müdahalelerde bulunmak gerekir.

Vardar, yeni ögelerin kullanım sıklığını değerlendirirken içinde bulunduğu çağı *sözcüksel özgürlük* olarak ele alır. “...yüzyılımız sözcüksel özgürlüğün gerçek bir yeniden doğuşuna tanık oluyor. Bu olgu, akademinin kınadığı, ama toplumca benimsenen dilin kullanmamıza izin verdiği yeni ve yaygın bir terimle ‘cr ative’ = ‘yaratıcılık’ diye adlandırılan olgudur” (akt. Vardar, 2001: 133). Yaratıcılık yeni ögelerin oluşumunda ve dilin gelişiminde önemli bir yere sahiptir. Dil kurallarının esnekliklerinden faydalanılarak oluşturan yeni ögeler, dil kurallarında bir değişikliğe gidilmesi sürecinin ilk aşaması olarak değerlendirilebilir. “...dil kullanımında her değişiklik, yani mutata konuşma tarzından her sapma, önce bir yanlıştır. Ve bu, yerleşinceye, yani kural olarak kabul edilinceye kadar böyle kalır” (Porzig, 1986: 109). Dilin kurallarına bağımlı olmadan oluşturulan ögeler, dilin doğal gelişim seyrine uyum sağlamayabilir ancak bu oluşumlar dildeki diğer değişimler ve kurallaşmalar için bir ilk oluşum olarak değerlendirilebilir. Yeni ögelerin oluşumunda özellikle türetmeye dayalı oluşumlarda kurallar her zaman esas alınmaz. “Kurallar, *bilinir*, esneklikler araştırılabilir, aranır, bulunur. Her buluş yeni bir kural ögesi oluştururken yeni bir olanak hazırlar” (Karasu, 2012: 29). Dil içi ögeler gelişip değişirken kuralları da değişir. Dilin sadece söz varlığında değil, ses yapısında, kurallarında, biçimbirimlerinde ve söz diziminde de değişiklikler meydana gelebilir.

Yaratıcılık veya üreticilik sonucu oluşturulan/oluşan yeni ögeler, oluşum şekillerine göre farklı şekillerde sınıflandırılabilir. Çalışmanın önemli sorunsallarından birini de yeni öge oluşumlarının sınıflandırılmasıdır. Yeni ögelerin sınıflandırılmasında bir fikir birliğine varılamamış, her bakış açısına göre farklı sınıflandırmalara gidilmiştir.

Sözcüksel yenileşme, *yeni öge*, biçimsel, anlamsal ya da biçimsel-anlamsal boyut taşıyabilir. Yeni ögelerin oluşum şekillerine göre çeşitli inceleme yöntemleri bulunmaktadır. Emecan, yeni ögeleri üç bakış açısıyla inceler; *motivasyon, dilbilimsel tiplendirme ve söz varlığını oluşturan ögeler* (1998: 41-63). Yeni ögeler, motivasyon açısından incelenirken hangi nedenle kullanıldığı ölçüt olarak alınır ve oluşum şekilleri göz önünde bulundurulmaz. Dilbilimsel tiplendirme açısından yeni ögeler; *sesbilimsel, dizimsel ve anlamsal yeni öge* olarak değerlendirilir. Bu değerlendirme süreci aynı zamanda yeni ögenin oluşum türlerini de kapsamaktadır. Söz varlığı açısından yapılan incelemede ise *deyim, ödünçleme ve çeviri* yoluyla oluşan yeni ögeler incelenir.

Alman dili üzerine çalışmalar yapan Leibniz, Almancanın söz varlığını zenginleştirmek için başlıca dört yol önerir; “Eldeki sözcüklerin işlek bir hale getirilmesi; unutulmuş, artık kullanılmayan sözcüklerin diriltilmesi; yaraşır olan yabancı sözcüklerin alınması ve bir de iyi düşünülerek bulunmuş olan yeni sözcüklerin ortaya konması” (akt. Gökberk, 2004: 97). Leibniz’in önerdiği dört yol, dilin doğal yapısına uygun süreçlere vurgu yapar. Bir dilin toplumun ihtiyaçlarına cevap verirken doğal yapısını koruyabilmesi için kendi söz varlığından faydalanabilir durumda olması gerekir. Söz varlığının işlek hâle getirilerek yeni türetmelere ve dil içi oluşumlara olanak sunulması, dilin kendi içinde kendine yetebilmesini sağlayarak dilin doğal yapısına uymayan yabancı ögelerden uzak durmasını sağlar. Toplumun kültürel yapısına uygun ögelerin oluşturulması için kullanımdan düşen ögelerin yeni anlamlarda tekrar kullanılmaya başlanması da sözcük yapımındaki önemli yöntemlerden biri olarak karşımıza çıkar. Leibniz, yabancı ögelerin dile girmesine karşı değildir ancak her yabancı ögenin de dilde yer bulmasını istemez. Dilin yapısına uygun ve ihtiyaç duyulan yabancı ögelerin dilde yer edinmesinde bir sakınca yoktur. Yaratıcılık sonucu oluşan yeni ögelerin de dilin söz varlığı içinde yer almasında sakınca yoktur. Yaratıcılık ürünü olan oluşumların dilin doğal gelişim seyrini bozmayacak yapıda olmasına dikkat edilmelidir.

Her dilde dil tipolojisine bağılı olarak baskın bir sözcük türetme yöntemi vardır. “Eklenme, başkalaşma, çekimleme, bükümleme, tonlama, bileşme, yineleme, kayma, kırma ve geriluşum dillerde görülen biçimlenme yollarıdır” (Uzun, 2006: 52). Biçimlenme şekilleri, dillerin karakteristik yapısını da ortaya koyar. Her dilin kendine özgü ve dilde baskın olan bir biçimlenme şekli olur. Türk dili eklemeli bir dil olduğu için bu biçimlenme yollarından *eklenme* ile daha yaygın şekilde öge türetmektedir.

En yaygın üretme şekli olarak *eklenme* yönteminin kullanıldığı Türkiye Türkçesinde çeşitli öge yapım yöntemleri yer alır. Yeni ögeleri sözlükselleşme sürecindeki ögeler olarak değerlendiren Akalın, sözlükselleşme türlerini; *ekleme, birleştirme, ödünçleme, eksiltme, örnekseme, derleme, tarama, tür değiştirme, ikileme, titremleme, genelleştirme, uydurma, yerlileştirme, kısaltma, kırma, karma* ve *geri oluşum* olarak belirtir (2014: 22). Demirci ise bu yöntemlere ek olarak, *çocuk dili, doğrudan kopyalama, geri ödünçleme* yöntemlerini sözcük yapma türleri arasında sayar (2015: 159-170).² Sözcük yapım türleri olarak adlandırılan bu oluşum süreçlerinden bazıları dilde yaygın olarak kullanılırken bazı oluşumların dil yapısına uygun olmamasından dolayı çok tercih edilmediği gözlemlenir. Yeni ögeler, hangi yöntemle oluşturulmuş olursa olsunlar dil içinde tutundukları sürece dilin bir ögesi olarak değerlendirilirler.

Yeni ögeler oluşum şekillerinin içinde dil içi üretimlerin önemli bir yeri vardır. Türetme ve birleştirme Türkiye Türkçesinde yeni ögenin en çok karşılaşılan türleridir. “Birden çok anlambirim kapsayan üstbirimler, bir başka deyişle türevler ve bileşik sözcükler (*al-gı, töre-l, dil bilim, bilgi-sayar, vb.*) yeni yapımlar arasında en sık rastlanan biçimlerdir” (Vardar, 2001: 132). Bunların yanı sıra eski bir sözcüğün yeni anlamda kullanılması ya da kullanımdan düşen bir sözcüğün yeniden kullanılmaya başlanması da yeni öge olarak değerlendirilir. İşlev, anlam, tür değiştirme olayları; bölgesel kullanımların ölçünlü dile geçmesi, yabancı dillerden ögelerin dile girmesi de yeni öge oluşum türleri arasında yer alır.

Çalışmada yeni ögenin oluşum şekilleri ele alınırken en yaygın yöntemler değerlendirilmiş, Türkiye Türkçesinde örneklerine az rastlanılan oluşum şekillerine gerekli durumlarda yer verilmiştir. Başlıca yeni öge oluşum şekilleri; türetme,

² Konuyla ilgili diğer sınıflandırma ve görüşler için bkz. Günay (2007: 209-248), Eker (2010: 363), Aksan (2015b: 41).

birleştirme, kısaltma, karma, alıntılama, çeviri, anlamsal yenilik, eksiltme, örneksme, uydurma, ikileme, derleme, tarama ve kullanımı diğerlerine göre daha az değerlendirilen bürün, genelleşme, gerioluşum, geri ödünçleme olarak değerlendirilmiştir. Yeni öğelerin oluşum türlerinin örnekleri ve ayrıntılı değerlendirmeleri inceleme kısmında ele alınmıştır.

1.3.6. Yeni Ögenin Türkiye Türkçesinin Tarihsel Süreçlerindeki Durumu

Dillerin birbiri ile olan etkileşim ve alıntılama kültürsel süreçlerin sonunda gerçekleşir. Her ulus ilişki içinde bulunduğu ulustan etkilenmiş ve onu etkilemiştir. Türkler tarih boyunca pek çok ulusla ilişki içinde olmuş ve bu ilişkiler Türk dilinin yapısını önemli ölçüde etkilemiştir. “Türkçe dil ilişkileri hiçbir zaman dönemlik değildir; aksine uzun süren iki dilliliğin izlerini taşırlar. Tesirin derinliği ilişkinin yoğunluğu ve süresiyle uyumlu görünmektedir” (Johanson, 2007: 26). Uzun süreli ilişkilerin temelinde genellikle din, ticarî ilişkiler, coğrafi komşuluklardan kaynaklanan temaslar görülür. Dilde yeni öğelerin ortaya çıkış zamanları ve yoğunlukları göz önünde bulundurulduğu zaman bu dönemlerin toplumsal yaşamda meydana gelen değişikliklerle paralellik gösterdiği gözlemlenir. Türk dili tarihsel süreç içinde belli dönemlerde köklü değişiklikler yaşamış ve bu değişimin izleri dildeki yeni öğeler ile kendini göstermiştir.

Türk dilinin değişim dönemleri göz önünde bulundurulduğu zaman en dikkat çeken *din* olgusudur. *Din* değişikliğinin yaşandığı her dönemde kültürel alanda büyük değişiklikler meydana gelmiş; Türk dili din dilinden etkilenerek etkisi altında kalmıştır. Türklerin dil ilişkileri ve etkilenmelerinde özellikle *din* olgusunun önemli bir yeri vardır. Ramazan Korkmaz, “dil ve din arasındaki kesin çizgi sağlıklı bir şekilde kavranabilmiş olsaydı, mutlaka *Dede Korkut Hikâyeleri*’nde gördüğümüz o yüksek anlatı geleneği, Türk Balzalarını yaklaşık iki yüz yıl önce çıkarmış olacaktı” (2000: 322) diyerek din olgusunun dil üzerindeki etkilerine vurgu yapar. Türklerin dil ve dini birbirinden ayıramayarak, benimsedikleri her dinin kültür ve dil özelliklerini alıntılama Türk dilinin gelişim seyrini büyük ölçüde etkilemiştir. Türk dilindeki özentili alıntılar büyük bir kısmını din dilinden alınan alıntılar oluşturur. Her din değişimi dildeki yeni öğelerin, özellikle de yabancı kaynaklı öğelerin artmasına sebep olmuştur.

Eker, Türkçenin söz varlığını kullanım sıklığı bakımından üç grupta değerlendirir; “*etkin/aktif* (kullanılan, kullanım sıklığı yüksek) sözler ve *edilgen/eskiyen sözler* (az kullanılan veya kullanımdan düşen, kullanım sıklığı sıfıra yaklaşan ya da sıfır olan), *yeni sözler* (neolojizm)” (2010: 180). Türk dilinde yeni ögeler, Orhon yazıtlarından sonraki süreçlerde takip edilebilir. Eldeki en eski metinlerden hareketle yeni oluşumların dil içindeki *yenilikleri* tarihî metinlerden hareketle değerlendirilebilir. Türkiye Türkçesinin tarihsel süreçlerdeki söz varlığının *yeni öge* bağlamında değerlendirilmeye çalışıldığı bu bölümde sırayla, Orhon, Uygur, Karahanlı, Eski Anadolu, Osmanlı ve Türkiye Türkçesi dönemleri ele alınmıştır. Söz varlığı içinde yeni ögenin toplumsal gelişmelere koşut olarak ortaya çıkış süreci ve konumları göz önünde bulundurularak bir değerlendirilmeye gidilmiştir.

Anadilimizin ilk yazılı kaynakları olan Orhun ve Yenisey yazıtları, bizim dilimiz hakkında ilk bilgi sahibi olabildiğimiz kaynaklardır. Sözlü dilden haberdar olamasak da bu yazılı metinlerden hareketle o dönemin dili hakkında çeşitli yargılarda bulunulmaktadır. Orhon dönemindeki söz varlığının ne zamandır kullanıldığı belli olmadığı için yeni öge tespiti yapmak mümkün değildir. Ancak dönemin genel söz varlığı göz önünde bulundurularak yorumlarda bulunulabilir. Çinliler ile yakın ilişkiler içinde olduğunu bildiğimiz Orhon Türkleri, çeşitli uluslarla coğrafi komşuluk sürdürürken kültürel olarak da bu uluslardan etkilenmiştir. “Türkçenin bu evresinde yabancı ögelerin sayısı %1’in altındadır; ancak çok az sayıda Çin kökenli ögeye rastlanır” (Aksan, 2015b: 45). İzlerini dildeki sözvarlığı üzerinde tespit edebildiğimiz etkileşim, Çince, Moğolca ve o dönemdeki etkisi çok az gözlemlenebilen diğer dillerden alınan yabancı ögeler o dönemde ölçünlü dile geçmiş yabancı kaynaklı yeni ögeler olarak değerlendirilebilir. Dilde önceden olmadığını bildiğimiz ve Çin yoluyla dilimize geçen bu yabancı ögeler, o dönemde ilk *yeni öge* örnekleri olarak değerlendirilebilir.

Orhon döneminde Aksan’ın *ileri öge* olarak adlandırdığı (Aksan, 2015c: 97) türemiş ve birleşik ögeler yer alır. Yazıtlarda tespit edilen *ileri ögelerin* kök şekillerine rastlanmaz. “Bazı adlar yalın olarak gerçek anlamlarıyla değil de birleşik adlarda vs. görülür: *temir kapıg* ‘Demir Kapı (geçidi)’, *bars yıl* ‘kaplan yılı’, öte yandan *temir* ‘demir’ ya da *bars* ‘kaplan’ tek başlarına görülmezler” (Ölmez, 2012: 40). Bir kökten türedikleri belli olan ya da iki ögenin birleşmesi ile meydana gelen *ileri ögelerin* hangi

dönemde oluşturuldukları bilinmediği için *yeni öge* olarak değerlendirilmeleri doğru bir tespit olmayacaktır.

Uygur dönemi Türk dilinin bilinen ilk türetme dönemidir. Türklerin yerleşik hayata geçerek Maniheizm, Budizm ve Hristiyanlık dinini benimsedikleri Uygur dönemi, toplumsal yaşamda köklü değişikliklerin meydana geldiği ve buna bağlı olarak da dilin de değişim ve dönüşüm yaşadığı bir dönemdir. Ölmez, Orhon dönemi yazıtlarının sözcüğüne ek olarak, “*agıl, akız-, aşnuki, ata-, bazlan-, bulga-, çat, çit ...* gibi yeni sözcükler...”(2012: 41) görüldüğünü belirtir. Bu yeni ögelere ilave olarak Uygur döneminde ilk defa rastlanılan ad ve unvanlar da vardır. Ölmez’in de belirttiği yeni sözcükler sınırlı sayıda sözcüğü bildiğimiz Orhon yazıtlarından farklılık gösterdiği için bir yenilik olarak algılanabileceği gibi kültürel bir değişim içinde olan Uygur dilinin yeni ögeleri olarak da kabul edilebilir.

Türk dilinin en yalın dönemi olarak kabul edilen Orhon döneminden sonra Uygur döneminde dildeki yabancı ögelerin sayısı artar. Özellikle dinsel ögelerin alıntılandığı bu dönemde Çince, Sanskrit, Sogut kökenli ögelerin dile girmeye başladığı gözlemlenir. Uygur döneminde dile giren yabancı ögelerin yanında dil içi oluşumlara da rastlanır. Bu ögeler, dilin türetme kurallarına uygun olarak karşımıza çıkar. Uygur döneminde yeni bir dinin öğrenilebilmesi amacıyla yabancı kaynaklardan çok fazla çeviri yapılmıştır. Bu döneme ait eserlerin çoğunun çeviri eser özelliği göstermesinin temelinde din olgusu yer alır. Her yeni dinin öğrenilme sürecinde o dinin diline yönelerek çeviri eserler yoluyla dinin öğrenilmesi amaçlanmıştır. “Uygur yazı dilinin belirgin niteliklerinden biri, gerek Türkçe yazarken, gerekse yabancı yapıtları aktarırken dilin türetme olanaklarından olabildiğince yararlanmış, yabancı kavramların Türkçeden türetmelerle karşılanmış olmasıdır” (Aksan, 2015c: 107). Dilde karşılığı olmayan ögeler, dil içi olanaklarla karşılanmaya çalışılmıştır. O dönemdeki türetmelere örnek olarak; *arig* biçiminde kullanılan sözcükten yapılan 11 ayrı sözcük ve *kör-* eylem kökünden türetilen 17 sözcük verilebilir (Aksan, 2004: 387). Bu türetmeler, yabancı dillerden yapılan bilgi alıntılarının sayısının azalmasını sağlamıştır.

Uygur döneminde başta din olmak üzere siyasi ve askerî ilişkiler sonucunda çeşitli dillerden alıntı ögelerin sayısı Orhon dönemine göre oldukça fazladır. “Hint-Avrupa, Sami vb. kökenli toplumların dillerinden, Hotanca, Toharca, Pehlevî, Soğdça,

Sanskritçe, Süryanîce, Çince ve Tibetçeden az sayıda ödünçleme yapılmıştır” (Eker, 2010: 101). Orhon döneminde %1 olan yabancı öge oranı, Uygur döneminde %10’a kadar ulaşmıştır. Dil içi oluşumların yetersiz kaldığı durumlarda yabancı ögeler kullanılmıştır. Dilin türetme imkânlarından mümkün olduğunca faydalanılmış, alıntılar ise yerlileştirilerek dilin ses yapısına uydurulmuştur.

Karahanlı dönemi Türk dilinin değişim yaşadığı dönüm noktalarından biridir. 10. yüzyılda Türklerin İslam inancını benimsemesiyle din değişikliği sonucunda değişen toplumsal yapı ve algı, dili de etkilemiştir. 11. yüzyıl geçiş döneminin özelliklerini gözlemlediğimiz Türk ulusları, pek çok kültürü kendi kültürleriyle sentezleyerek özgün bir kültür meydana getirmişlerdir. Orhon döneminden itibaren bilinen Çin ile Türk ulusunun ilişkileri dilin sözcüğüne ve kültürüne de yansımıştır. Budizm, Maniheizm, Hristiyanlık dinlerinin kabulüyle beraber dinin etkisiyle dile yansıyan yabancı unsurların izlerini XI. yüzyılda görmek mümkündür. İslâmiyet’i kabul eden Türkler yeni din anlayışı ile beraber Arapça ve Farsçaya yönelmişlerdir. Arapça ve Farsçanın din dili oluşu, bu dilleri Türk dili için üst dil konumuna getirmiştir. “...gerek dualar, gerekse halkla yakın teması bulunan din adamları aracılığıyla yabancı unsurların benimsenmesini kolaylaştırmıştır” (Aksan, 2004: 96). İslamiyet’in kabulü ile beraber dilde yabancı öge sayısının bu dönemde artmaya başladığı görülür.

Türkçenin Farsça ve Arapça ile olan ilişkileri 10. yüzyılda İslâmiyet’in kabulü ile başlamış ve 20. yüzyıla kadar dil üzerindeki yoğun etkileri devam etmiştir. Karahanlı döneminin başlıca eserleri olan *Dîvânu Lugât’it-Türk*, *Kutadgu Bilig* ve *Atebetü’l Hakâyık* dönemin söz varlığı hakkında bilgi verir. Bu eserlerde gözlemlenen genel durum, yabancı ögelerin dile girme sürecinde olduğudur.

Karahanlı döneminin temel eserlerinden biri olan *Dîvânu Lugât’it-Türk*, Türk dilinin bilinen ilk sözcükbilim ve sözlükbilim çalışmasıdır. Türk dilinin o dönemki sözcüğünü çok yönlü bir bakış açısıyla ortaya koyar. *Dîvânu Lugât’it-Türk*, Türk dilinin özleşme süreçlerinde önemli bir rol oynamıştır. “*Kâşgarlı’nın* sözlüğünde yabancı kökenli kelime olarak sınırlı sayıda Soğdakça, Moğolca ve Çince kelime vardır; bunlar da o dönemde Türkçe sayılan kelimelerdir” (Ercilasun, 2008: 352). Ercilasun, bunun temelinde eserin Araplara yönelik olarak hazırlanmasının da etkisi olduğunu vurgular. Geçiş dönemi olarak kabul edilen süreçte dildeki Arapça ve Farsça unsurlar sınırlı

ölçüdedir. Yabancı kaynaklı ögeler genellikle din ile ilgili olup dönemin *yeni ögeleri* olarak değerlendirilebilir.

Karahanlı döneminin diğer eserleri, Kutadgu Bilig ve Atabetü'l Hakâyık, söz varlığı ile ilgili önemli ipuçları sunar. Dış etkilerin henüz yoğunlaşmadığı dönemde dilde Türkçe ögelerin korunduğu ve henüz yabancı ögelerin yerlerini almadığı gözlemlenir. “Yenisey yazıtlarında ‘hekim’ kavramını karşılayan ve ilaç anlamındaki *ot* sözcüğünün türevi *ota-* eyleminden türetilen *otaci*” (Aksan, 2004: 388) kavramının kullanılması dönemin yeni ögeler oluşturma gücüne örnek olarak verilebilir. Türetme oluşum şekli, döneme özgü yeni ögelerin genel özelliğini sunar. Dil içi türetmeler, Uygur ve Orhon dönemine ait ögelerin dil içinde yaygın olarak kullanılması söz varlığının ihtiyaçlara cevap veren nitelikte olduğunu göstergesidir. Dini öğrenme sürecinde meydana gelen çeviri eserler yeni ögelerin türetme ve dil içi oluşumlarla karşılandığı eserler olarak karşımıza çıkar. Kur'an çevirilerinde döneme özgü yeni öge örneklerine rastlamak mümkündür. Bu dönemde türemiş ad ve eylemlere, ikileme ve birleştirme yöntemleriyle kurulmuş yeni ögelere rastlamak mümkündür (Hacıeminoğlu, 2013: 12-28, 130-162). Karahanlı dönemi, Türk dilinin söz varlığı açısından henüz yoğun yabancı ögelerin etkisinde olmadığı, dil içi türetmelerle yeni öge ihtiyacının karşılandığı bir dönemdir.

Batı Türkçesi ilk eserlerini 13. yüzyılda vermeye başlamıştır. Türkiye Türkçesinin temelini oluşturan Eski Anadolu Türkçesi döneminde devlet dili olarak Arapça ve Farsçanın kullanılması Türk dilinin gelişimini engellemiş ve yabancı ögelerin yoğun etkisi altında kalmasına sebep olmuştur. Eski Anadolu Türkçesine ait eserlerin sayıca ve türce çokluğu söz varlığında da bir çeşitliliğin gözlenmesine yol açmıştır. Döneme özgü çeviri ve telif eserler; “Anadolu Türkçesi'nin bilim ve edebiyat dili olmasını, yabancı kelimeleri kendi unsurlarıyla karşılayabilme yeteneğini ortaya koymasını sağlamıştır” (Şahin, 2015: 291). Bu dönemde Türk dilinin en eski dönemlerine ait söz varlığının korunduğu gözlemlenirken yabancı, türetme ve çeviri yeni ögelerin de güncel söz varlığını oluşturduğu görülür.

Eski Anadolu Türkçesi'nin başlangıcında Arapça ve Farsçanın bilim dili olarak kabul edilmesi, dildeki yabancı ögelerin artmasına sebep olmuştur. Yabancı ögelerin artmasında *özenti alıntılar*ın önemli bir yeri vardır. Üst kültür konumundaki Arap ve Fars toplumundan olan etkilenmeler daha çok edebî dilde yoğunlaşırken günlük dil

kullanımlarında görülen etkinin azlığı bu alıntıların ihtiyaç kaynaklı olmadığına göstergesidir. Dil ilişkilerinde genel algı, etkilenmenin üst kültürden alt kültüre doğru olduğu yönündedir. İslâmiyet döneminde Türk toplumu yönetici konumunda olduğu hâlde alt kültürün etkisi altında kalmıştır. Bunun başlıca nedeni, bilgi üreticisi konumunda olan Arap ve Fars toplumudur. Din, bilim ve edebî bilgilerin kaynak dili Arapça ve Farsçadır. O dönem Türk toplumunun tüketici konumunda olması bu dillerin etkisinde kalmasına yol açmıştır.

Türk dili tarihi için önemli eserler içeren Eski Anadolu Türkçesi döneminde yabancı ögelere karşılık türetilen yeni ögeler de vardır. Çeviri faaliyetleri dönemin söz varlığına ait yeni ögelerin sayısını arttırmıştır. Eski Anadolu Türkçesi döneminde “çevirilerin bir çoğu yarı telif olarak nitelendirilecek düzeyde kimi zaman eserlerin asıllarını bile aşacak düzeyde yeniden yazılmıştır” (Şahin, 2015: 291). Bilgi alışverişine dayalı ilişkilerde alıntı ve çeviri ögelerin diğer yeni öge oluşumlarına göre daha fazla olduğu görülür. Özellikle din dilinin birincil kaynağı olan Farsçadan çok sayıda kavram çevirileri yapılmıştır.

XV. yüzyıl ortalarından itibaren dilde etkileri artmaya başlayan Arapça ve Farsça, söz varlığının ötesinde dilin yapısını da etkilemeye başlamıştır. “Türkçenin Farsça ve Arapça ile mücadelesi 15.yüzyılın ikinci yarısına kadar devam etmiş, bu tarihten sonra Türkçenin sözvarlığında adı geçen iki dilin kelimeleri hâkim duruma gelmiştir” (Gözütok, 2008: 18). Osmanlı Türkçesi olarak adlandırılan dönemde yeni ögelerin ağırlıklı olarak alıntı ve karma ögelerden oluştuğu gözlemlenir.

Osmanlı ilk dönemlerinde söz varlığı açısından en belirgin özelliği dilin yabancı ögelerin yoğun etkisi altında oluşudur. Türk dili, Arapça ve Farsçanın etkisinde kalırken ticaretle ilgili terimlerde, özellikle denizcilik, balıkçılık alanlarının Avrupa’dan öğrenilmesine bağlı olarak İtalyancanın yoğun etkisi görülür. Kültürler arası iletişim ve etkileşimin göstergesi olan dildeki yabancı ögelerin sayıca artması, dilin kendi özelliğini kaybederek etkisi altında kaldığı diller içinde erimesine sebep olabilir. Bu dönemde dildeki Farsça ve Arapça ögelerin artması; “Osmanlıca adı verilen, üç dilin karışımı bir dilin oluşmasına neden olmuştur” (Aksan, 2004: 389). Bu dil oluşumunun ortaya çıkışında yabancı dile olan eğilimin büyük etkileri vardır. Arap ve Fars hayranlığı kültürel alıntılamalara yol açarken özgün kültürümüzün melezleşmesi dil içinde

yabancı-Türkçe karma ögelerle karşılık bulmuştur. “Osmanlı Devleti döneminde, Arapça ve Farsça gramer yapıları da dilimize girmişti ve bilinçli aydınların en büyük itirazı da bu tür yabancı unsurlara karşı olmuştu” (Gülsevin, 2015: 155). Dilin gramer alıntılarında da yol açan melez oluşumları, yeni ögeler bakımından dil içi oluşumların meydana gelmesine ve dilin kendi kendine yetebilirliğine engel olmuştur.

Tanzimat döneminde zaman zaman dilde ortaya çıkan sadeleşme akımları yeterli başarıya ulaşamamıştır. Tanzimat ile beraber önüne geçilmek istenen duruma bir çözüm üretilmemiş sadece kültürel çevre değişikliğine gidilmiştir. Tanzimat bir düzenleme hareketidir. Tanzimat döneminde dildeki Arapça ve Farsça ögeler yerini Fransızca ögelere bırakmıştır. Dilin sadeleşmesi amaçlanırken sadece dildeki alıntı ögelerin kaynağında bir değişiklik meydana gelmiştir. “Atabetü’l Hakayık’ta % 20 olan yabancı kelimelerin oranı; Baki’de % 65, Nefi’de % 60, Namık Kemal’de % 62, Şemsettin Sami’de % 64’tür” (Buran, 2008: 165). Toplumdaki geri kalınmışlığın önüne geçmek amacıyla değiştirilen kültür çevresiyle Batı’ya yönelmiş bir algıyla yine kendi kültürümüz ihmal edilmiştir. Tanzimat dönemi kendi içinde çatışmaların olduğu bir dönemdir. “Tanzimat’la bir kültür çevresini, İslam kültür çevresinin hayat planı bırakılmış, bunun yerine birçok bakımlardan bunun karşısı olan bir hayat planı, Batı’nın hayat planı alınmıştır” (Gökberk, 2004: 105). Batının hayat planının Türk toplum yapısına uyarlanması dil içinde Batı kökenli ögeler ile karşılık bulmuştur.

Tanzimat ile beraber gerçekleşen Batı’ya yönelim dil kullanımlarında söz varlığı açısından bir karmaşıklığa yol açar. “Batı kökenli yeni kavramları aktarabilmek için, ama hep arapça ve farsçadan yola çıkarak yeni kavramlar üretirler, bir yandan da, kitlece daha kolay anlaşılacak umuduyla, fazla zor buldukları kimi osmanlıca sözcüklerin yerini halk kökenli sözcüklere verirler” (Yücel, 2007: 182). Bu dönemde ortaya çıkan yeni ögeler, dilin çeşitli kaynaklara yönelen melez dil oluşumlarıyla karşılık bulur. Ortak değerleri yansıtmayan, anlaşılır olma özelliğini yitiren ve dil birliği sağlanamayan bir söz varlığı oluşumu söz konusudur. Yabancı-anlamsal yeni ögeler ve karma yeni ögeler bu dönem dil kullanımlarında sayıca çoğunluktadır.

Tanzimat ile beraber Batı temelli gelişmeye başlayan kültürel değerlerimiz, Servet-i Fünûn ve Fecr-i Âti dönemlerinde de batı etkisinde kalmaya devam etmiştir. Özleşme açısından değil ancak yeni ögelerin oluşum şekli bakımından dilin üretken

dönemlerindedir. “...bu dönem sanatçıları Arapça ve Farsça kelimelere yeni anlamlar yükleme, yeni biçim ve anlamlarda tamlamalar ve kalıplar oluşturma, yabancı kelimelerden yeni kelimeler türetmeye girişmişlerdir” (Şahin, 2015: 294). Kullanımdan düşen ögelerin yeniden kullanılması da bu dönemin yeni öge oluşum şekilleri arasında yer alır.

Milli Edebiyat dönemi, köklü özleşme hareketlerinin başlangıç noktası olarak değerlendirilebilir. Milli dil bilincinin uyandırılması ile yeni ögelerin ortaya çıkış sürecinde dil içi oluşumların önemi fark edilmiştir. “Özleşme, Türkçeleşme yolunda asıl gelişme, Cumhuriyet döneminde gerçekleşmiştir” (Aksan, 2004: 390). Cumhuriyet dönemi ile beraber Türk dilinin mevcut yapısı gerçekçi bir bakış açısıyla değerlendirilmeye çalışılarak, dilde ihtiyaç temelli ögelerden oluşan söz varlığı milli dil bilinciyle yeniden oluşturulmaya çalışılmıştır.

Türk Dil Devrimi, dili özleştirme çabasıyla başlayan bir dil planlamasıdır. Bu planlama kapsamında dilin ortak iletişim özelliğini yeniden sağlamak amaçlanmıştır. Günümüzde pek çok dilbilimci bu devrimin başarılı olduğu görüşünü paylaşmaktadır. Bu başarının ardındaki sebep ise bu dil devrimin dilde zorla bir değişiklik yaratmaya çalışmadan, zaten halkın yatkın olduğu ve kullandığı bir dilin olanakları ile türetilen ögelerin kullanılmış olmasıdır. “...daha tutarlı ve daha gerçek bir yazı diline ulaşmak için arapça ve farsçadan alınmış çok sayıda sözcüğün ve dilbilimsel biçimin elenmesi değildir dil devrimi, çok erişilebilen osmanlıcanın tümünden bir yana bırakılıp ülkenin her yanında konuşulan dilden: türkçeden yola çıkılarak bir ekin dilinin geliştirilmesidir (Yücel, 2007: 181). Dil devriminin öncelikli amacı dil birliğini sağlamak olmuştur. Toplumun tüm kesimlerini içeren Türk Dili Devrimi, kapsayıcı ve bütünleştirici bir yapıyla eylemlerini sürdürmüştür. Dil birliği sağlanırken dilin türetme imkânlarından ve ölçünlü dilde yer almayan ögelerden faydalanılmıştır. Tüm kesimleri içeren bu planlama istenen başarıya ulaşarak günlük dil kullanımlarında, resmi yazışmalarda, özel adlandırmalarda vb. tüm alanda kısa sürede Türkçeleştirme hareketini başarıya ulaştırmıştır.

Dil ve yazı devrimi birbirini destekleyecek nitelikte milli dil bilincini canlandırmak amacıyla gerçekleştirilen eylemlerdir. Türk Dil Devrimi, “Türkçeyi, 16. yüzyıldan beri üzerine çökmüş olan kalın bir yabancı gölgeyi üzerinden atmak, kendi öz değerlerini

aramak denemesine götürmüştür” (Gökberk, 2004: 77). Bu dönemde dildeki yabancı öğelerin atılması ve dil birliğinin sağlanabilmesi amacıyla pek çok yeni öge üretilir. Türetme, birleştirme, derleme, tarama gibi yeni öge oluşum şekilleri en sık başvurulan yöntemlerdendir. Dil içi kurallara bağlılığın esas alındığı bu özleştirme çalışmalarında dil kurallarına uymayan yeni öğelere de rastlanır.

Türk Dil Kurumu, dil çalışmalarının merkezinde yer alarak dilin özleşmesi eylemlerinin merkezi hâline gelmiştir. 1932 yılında kurulan Türk Dil Kurumunun öncelikli faaliyetleri arasında derleme çalışmaları yer alır. “Cumhuriyet devrinde ortak dil, bölge ağızlarına çok sayıda kelime ve ses özelliği aktarırken, kendisi daha çok ağızlardan kelime alarak yararlanma yoluna gitmiştir” (Buran, 2008: 207). Bu çalışmalar sonucunda elde edilen öğelerden bir kısmı ölçünlü dile kazandırılarak dilde birliği sağlama çabalarına katkıda bulunulmuştur. Tarama ve canlandırmada bu dönemde ortak söz varlığını sağlamak amacıyla başvurulan yöntemlerdendir.

Türk toplumunun yaşadığı olayları ve dönemeçleri dildeki göstergeler aracılığıyla tespit ve takip etmek mümkündür. Belirli dönemlerde dilde yoğun olarak gözlemlenen yeni öğeler, toplumsal değişim ve gelişimlerin göstergesidir. Türk dilinin tarihsel süreçlerindeki yeni öğeleri ve oluşum şekilleri, dilin gelişim seyrini söz varlığı üzerinden takip edebilmemize olanak sunar. Kültürel, sosyal ve siyasi ilişkilerin göstergesi olan yeni öğeler, dönemlere özgü önemli sosyolojik ipuçları sunar.

“...sözlüksel düzlemdeki oynamalar kimi dönemlerde büsbütün yoğunlaşır, anlam kaymaları, genişlemeleri, daralmaları giderek çoğalır, yeni anlambirimsel kaynaşmalar birleşmeler, bir başka deyişle yeni sözcük yaratımı sıklaşır, genel kullanımda olduğu gibi özel uzmanlık alanlarında da sözcük dağarcığı köklü bir dönüşüm sürecine girer, değişimler, yenilenmeler devrimsel bir görünüm kazanır” (Vardar, 2001: 133).

Küresel ve toplumsal olayların etkileri dilde göstergeler boyutunda gözlemlenir. Türk dilinin tarihsel süreçlerinde yabancı kökenli yeni öğelerden hareketle dil ve kültür ilişkilerini tespit etmek mümkündür. Türklerin uzun yıllar Çin ile ilişkileri, Budizm’in kabul edilmesiyle Urduca ve Çince ile olan ilişkiler, İslâmiyet’i kabul ederken İranlı olan Horasanlılar, Harezmliler, Soğdlular ile kurulan ilişkiler, İslâmiyet ile beraber

Araplarla olan kültür ilişkileri, Soğd yoluyla Grek dili ile olan dil ve kültür ilişkileri, Tanzimat'ın kabulüyle beraber Fransız kültür ve dilinin etkileri ve izlerini Türk dilinin szvarlığından tespit etmek mümkündür. Dilimizdeki Arapça ve Farsça unsurlar Tanzimat ile beraber gerçekleşen Batı'ya yönelim ile Fransızcaya yerini bırakmış durumdadır. I. Dünya Savaşı'nın ardından Almancanın etkisi, II. Dünya Savaşı'nın ardından İngilizcenin dildeki etkileşim ve izleri günümüze kadarki süreçte artarak devam etmektedir.

2. GENEL AĞ ve GENEL AĞ DİLİ

Çalışmanın evrenini ve çalışma alanını oluşturan *genel ağ* ortamı tarihsel gelişim ve bu gelişim süreçlerinin dile olan etkisi boyutunda bu bölümde incelenmeye çalışılmıştır. İnceleme aşamasından önce örneklerin daha iyi anlaşılıp yorumlanabilmesi için *genel ağ* ve buna bağlı *dil oluşumunun* temellerinin bilinmesi gerekir. Bu bölümde genel olarak genel ağın ortaya çıkış ve gelişme aşamalarına değinilerek genel ağın çalışma için önemine ve temel dinamiklerine vurgu yapılmıştır.

20. yüzyılın en büyük buluşlarından biri olan *genel ağ*, en geniş anlamda pek çok teknolojik aleti birbirine bağlama özelliğine sahip merkezsiz bir ağıdır. Genel ağ, çeşitli adlandırma ve tanımlamalar içerir. Genel ağ yerine yaygın kullanımı gözlemlenen internet terimi, Türkçe bir terim olmayıp İngilizceden alınmış ve uluslararası yaygın kullanımı görülen bir ögedir. Dilimize artık yerleştiği görülen bu öge yerine Türk Dil Kurumu, *genel ağ* terimini önermiş (Türkiye’de Genel Ağ, 2008: 9); Oktay Sinanoğlu ise *örüt bağ* ögesinin kullanılmasını teklif etmiştir (Sinanoğlu, 2015: 78). Önerilen terimlerin günümüzde kullanımı *internet* kadar yaygın değildir. Türkiye, ülke sınırlamasıyla yapılan Google arama motorunda Türkçe sitelerde *internet* için 28.500.000 sonuç bulunurken *genel ağ* terimi için 111.000 sonuç bulunmuştur (Google, 2016). Bu sayılar internet teriminin Türkçe içindeki yaygın kullanımının bir göstergesidir. İnternet sözcüğü dilimize yerleşmiş, belli bir kullanım sıklığına ulaşmış hatta *net* şeklinde kısaltmaları da kullanılmaya başlanmıştır. Genel ağ terimi ise henüz kullanım yaygınlığı kazanamamış, akademik ve resmi metinlerde tercih edilen bir öge olmuştur. Çalışmada yaygın kullanım özelliği gösteren *internet* terimi yerine Türkçe bir öge olan *genel ağ* terimi tercih edilmiştir.

Genel ağ, başlangıçta bilgisayarları birbirine bağlayan bir ağ olarak tanımlanırken günümüzde *akıllı* olarak nitelendirilen ve genel ağa bağlanabilen pek çok teknolojik aletin ortaya çıkmasıyla birlikte teknolojik cihazları birbirine bağlayarak iletişimi sağlayan geniş kapsamlı ağ olarak tanımlanması daha doğru olacaktır. “İnternet, dünya çapında, sunucu ve istemci bilgisayarların belirli hatlarla birbirine bağlandığı büyük bir ağın adıdır” (Yıldırım ve Tahiroğlu, 2015: 361). Dünya çapındaki bu ağın sınırlarını ve içerdiği verinin boyutlarını günümüzde ölçebilecek özellikte bir sistem

bulunmamaktadır. Genel ağ, günümüzde siyasi, sosyal, ekonomik ve pek çok ilişki ve etkileşimin temelinde yatan olgu olarak değerlendirilebilir.

Genel ağın çok boyutlu yapısı farklı özelliklerinin ön plana çıkarak toplumsal yapıyı şekillendirmesine sebep olur. “Bilgiyi hiçbir dönemde olmadığı kadar bol ve ucuz hâle getiren, coğrafi sınırları kaldıran, dünyayı hiç olmadığı kadar küçük hâle getiren internet” (Civelek, 2009: 123) insanlık tarihinin en büyük buluşlarından biridir. Modern toplum yapılarında bilgiye sahip olanın üstün konumda olması, *bilginin* değerini artırır. Bilgiye ulaşmak, onu işlemek ve geliştirmek için *genel ağın* sunduğu olanaklarla bir rekabet ortamı oluşurken bu süreçte toplumsal yapılar da bu algıya göre şekillendirilmiştir.

2.1. GENEL AĞIN ORTAYA ÇIKIŞI VE TOPLUMSAL ETKİLERİ

Genel ağ, 1962 yılında Amerika Birleşik Devletleri ile Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler arasındaki soğuk savaş sırasında bir haberleşme ağı olarak ortaya çıkar. Amerikan Savunma Bakanlığı tarafından olası bir saldırıda askerî iletişimin sağlanabilmesi için bilgisayarların birbirine bağlanmasıyla oluşturulan bir ağıdır. Merkezi olmayan bu ağ sistemi ile olası bir saldırı anında iletişimin sürdürülebilirliğini sağlamak amaçlanır. 1972 yılında ilk elektronik posta (e-mail) iletişimi sağlanır. Amerikan Askerî Araştırma Projesi (ARPANet) olarak adlandırılan ilk genel ağ bağlantısı, 1983 yılında TCP/IP (Transmission Control Protocol/Internet Protocol) protokolü ile birleştirilerek kullanılmaya başlanır. 1989 yılından itibaren genel ağ halka açık hâle gelmiş ve bugünkü genel ağın ilk oluşumları ortaya çıkmıştır. 1990 yılından itibaren genel ağ özelleşmeye başlar. Genel ağ, günümüze kadarki süreçte dünya çapında yaygınlık kazanmıştır. Günümüzde dünyanın herhangi bir yeriyle genel ağ sayesinde kolayca iletişim kurulabilir.

Genel ağın ortaya çıkışı ve gelişmesi, ortaya çıktığı her toplumda toplumsal bir devrim özelliği göstermiş ve kısa sürede tüm toplumu etkisi altına almıştır. Türkiye’de de genel ağın kullanılmaya başlanması yakın geçmişe dayanır. İlk geniş kapsamlı ağ, Ege Üniversitesi’nde 1986’da kullanılan TÜVEKA (Türkiye Üniversiteler ve Araştırma Kurumları Ağı) adıyla kullanılan ağıdır. Bu ağ sınırlı olduğu için genel ağın Türkiye’deki ilk bağlantısı, 1993 yılında Orta Doğu Teknik Üniversitesi’nde TÜBİTAK

işbirliği ile gerçekleştirilen ağ olarak kabul edilir. Başlangıçta sadece üniversiteler tarafından kullanılan genel ağ bağlantısı 1995 yılında özelleşerek yaygınlaşmıştır.

Genel ağ, kısa bir tarihe sahip olmakla birlikte toplumdaki etkileri geniş çaplı olmuştur. Genel ağın her gelişim aşaması, toplumsal yapı içinde etkiye yol açmıştır. Genel ağın önemli gelişim aşamalarından biri kullanıcı güdümlü bir yapıya dönüşmesidir. Web 1.0'den Web 2.0'ye geçiş genel ağ tarihindeki dönüm noktalarından biri olarak karşımıza çıkar. “Web artık bilginin arandığı ve tüketildiği bir ortam olmaktan çıkarak üretildiği bir kaynak haline gelmiştir” (Eldeniz, 2010: 21). Web 2.0, kullanıcıların aktif olarak sanal ortama katkıda bulunmalarını sağlayan bir yapıdadır. Facebook, Twitter, Ekşi Sözlük, Uludağ Sözlük vb. bireysel katılıma dayalı siteler, Web 2.0'nin örnekleri olarak verilebilir. Kullanıcıların katılımının sağlanması bir etkileşim ortamının oluşmasına ve farklı kullanıcıların aynı anda sisteme katkıda bulunmasına olanak sunar. Web 2.0'nin çalışma açısından önemli özelliklerinden biri farklı dil kullanımlarının gözlemlenebilmesine olanak sunmasıdır.

Genel ağın çalışma açısından önemli görülen aşamalarından bir diğeri, *arama motorları*dır. Bilgiyi depolama ve bilgiye ulaşım hızının artması genel ağın yaygın kullanımındaki etkenlerinden biridir. Günümüzde arama motorları sadece bilgi kaynağı değil, aynı süreçte genel ağ dinamiklerinin algılayıcıları ve düzenleyicileri olarak değerlendirilir. Genel ağ ile birlikte yaygınlaşan bilgi teknolojileri ve bilginin kolay yoldan edinilebilir oluşu, *bilgi toplumu* olarak adlandırılan toplumsal yapı oluşumlarına yol açar. Teknolojik gelişmeler ve bu teknolojiye sahip uluslar, bilgiyi kullanabildikleri için *bilgi toplumu* olarak adlandırılır. *Dijital bölünme* olarak adlandırılan ve temelinde bilgiye sahip olma, bilgiyi kullanabilme ve yeni bilgiler üretebilme gücünün yattığı bu bölümlenmeler iki şekilde ortaya çıkar; toplum içinde oluşan sınıfsal yapılar ve küresel düzeyde ülkelerin sınıfsal kategorilerde değerlendirilmesi. Türkiye İstatistik Kurumu'nun 2015 bilgi toplumu verilerine göre Türkiye'de girişimlerde kullanılan genel ağ erişimi % 92,5, hanelerde kullanılan genel ağ erişimi %69,5 ve hanelerdeki genel ağ kullanımı ise % 55,9'dur (TÜİK, 2016). Genel ağ kullanımı, nüfus genelinde yıldan yıla artmaktadır. Genel ağ kullanıcılarının sayısal olarak artması toplumun bilgiye erişim olanaklarına sahip olması yönündeki önemli gelişim aşamalarındandır. Bilginin herkes tarafından ulaşılabilir oluşu bilginin kullanılması ve üretilmesini değerli

hâle getirir. Bilgiyi yorumlayabilen ve kullanabilen genel ağ kullanıcılarının artması, genel ağ kullanımı ve yönetimi konusunda bireylerin bilinçlendirilmesi ile mümkün olacaktır.

Genel ağın ortaya çıkmasıyla beraber oluşan *bilgi toplumu* olgusu beraberinde *dijital bölünmeyi* de getirmiştir. Bilgiye erişim ve toplumsal dinamiklerin temelinde bilginin oluşu ekonomik ve biyolojik üstünlüklerin de anahtarı konumundadır. Civelek (2009), genel ağ çağı dinamiklerini üç grupta değerlendirir; *dijital bölünme*, *ekonomik bölünme* ve *biyolojik bölünme*. Mevcut teknolojiye dayanma ve bilgiye erişim *dijital bölünmeye* yol açmıştır. Teknoloji ve bilgiye dayalı olan toplumların ekonomik olarak geliştikleri ve üstünlük sağladığı görülür ki bu durum *ekonomik bölünme* ile sonuçlanır. Teknolojiye hâkim ve maddi kaygısı olmayan toplumların bugün ve gelecekte gelişmiş sağlık hizmetlerine daha kolay erişim olanağı bulunması *biyolojik bölünmeye*, toplum içinde ve toplumlar arasında *biyolojik* üstünlüklere yol açar. Genel ağ ile ortaya çıkan bu bölünmeler toplum içinde ve uluslararası düzeylerde sınıfsal farklılıkların ortaya çıkmasına sebep olur.

Genel ağın kapsayıcı bir özellikte oluşu küresel bir kültürün oluşumuna kaynaklık eder. “Dünyanın küçülmesi ve bir bütün olarak bilinçlenmesi esasına dayanan küreselleşme” (Sis, 2015: 249) genel ağın ortaya çıkışıyla hız kazanmıştır. Sınırları, zaman ve mekân sorunlarını ortadan kaldırarak eşit iletişim olanakları sunan genel ağ, ulusal kültürleri kapsayıcı ve dönüştürücü bir yapıya sahiptir. Genel ağ oluşumu yeni kültürel bir çağın başlangıç aşaması olarak değerlendirilebilir. Küresel kültür, yeni kuşakları kendi algısına yönelik olarak yetiştirir. Yeni nesil, genel ağ kültürü ile yetişirken kendilerinden önceki kuşaktan farklı edinim ve yönelimlere sahip olurlar. Küresel kültürünün özelliklerini benimseyerek büyüyen ve gelişen bu nesil, genel ağdaki sorunların tespit ve çözüm aşamalarında kaynak olarak görülür.

Dünyanın küreselleşmesindeki etken olan genel ağın temel özellikleri altı başlık altında şu şekilde değerlendirilmiştir; *merkezsiz*, *özgür*, *küresel*, *dinamik*, *sınırsız* ve *asen kron* (Civelek, 2009: 12-15). Genel ağın en önemli özelliklerinden biri *merkezsiz* oluşudur. Bağlı olduğu bir ana bilgisayar yoktur ve bir ağ zarar gördüğü zaman diğer ağlar bundan etkilenmez. Merkezi oluşu, genel ağın tek bir noktadan kontrol edilebilmesi yönünde de bir engel oluşturur. Kontrol merkezi olmayan genel ağ, sunucu

ve kullanıcılara *özgür* bir ortam sunar. Yasal bir dayanağı olmayan genel ağ ortamı kural ve yasakların delinebilir olduğu bir sanal dünya olarak karşımıza çıkar. *Küresel* bir yapıdadır, bölgesel değil dünya çapında bir etki alanı vardır ve *sınırsız* özellikte oluşu kullanım alanının belirli bir coğrafi bölgede yasaklanması ya da kullanılmasını engeller. *Dinamik* yapıda oluşu, genel ağ ortamındaki herkesin katkıda bulunabiliyor oluşuyla açıklanabilir. *Asenkron* oluşu kullanıcıların dilediği zaman dilediği ortama erişebilirliğidir. Kendine özgü özellikleriyle içinde yaşanılan fiziksel dünyadan soyutlanmış, yeni özgür bir sanal dünya oluşumu olarak karşımıza çıkar.

Genel ağ, sürekli değişim ve gelişim içinde olan bir olgudur. Bu yapısı, hız çağının bir getirisi olan tüketim algısı ile de ifade edilebilecek olan *sürekli yenilik* algısını oluşturur. Genel ağın şu ana kadarki teknolojik gelişmeler içinde en büyük yenilik olarak değerlendirilmesinin temelinde düşük maliyet, kolay ve çabuk erişim olanakları yer alır. Gökberk, insanı değerlendirirken onun dünyaya açılan yönüne vurgu yapar; “İnsan tek bir çevre içinde kapanıp kalmış değildir, ‘dünyaya açık’ tır” (2004: 33). Genel ağ, oluşturduğu sanal gerçeklik algısı ile düşük maliyet, kolay ve çabuk erişim olanakları ile insanın dünyaya açılan yönünü güdüler.

Genel ağ kullanımının kontrolü ve sınırlandırılması zordur. Genel ağın olumsuz özellikleri, genel ağın nasıl kullanıldığı ile ilgilidir. Genel ağın birleştirici ve ayrıştırıcı yönü onun nasıl kullanıldığı ve algılandığına göre boyut değiştiren bir yapıdadır. Genel ağın milli kültürü koruma ve birleştirmedeki gücü göz ardı edilerek ayrıştırıcı yönlerin ön plana çıkarılması bireylerin ortak değer ülküsünden bağımsız, mekanikleşen bir yapıya dönüşmesine yol açar.

2.2. GENEL AĞ DİLİ

Genel ağ oluşumu toplumsal yapının ve bu yapının bütün öğelerinin değişime uğramasına sebep olur. Genel ağdan etkilenerek şekillenen en önemli olgularından biri de *dildir*. Yazı temelli gelişen genel ağ, başlangıcından günümüze kadarki süreçte dilleri büyük ölçüde etkilemiştir. Genel ağın yapısı yazının yanında ses, görüntü gibi materyallerin aktarımına olanak sunsa da temelde metin yer alır. Wilbur, genel ağ kültürünün ne kadar değişirse değişsin büyük ölçüde metin tabanlı kalacağını belirtir (akt. Cyrstal, 2004: 8). Genel ağ kültürü, farklı kültürlerin bir araya gelmesiyle oluşan

özgün bir kültür bileşimidir. Bu kültürün yazı temelli oluşu gelişim ve değişimlerin takip edilebilmesine olanak sunar.

Sanal yaratımlar, her oluşumun genel ağda sanal bir olguya dönüşmesiyle karşılık bulur. Günümüzde yazılı, sözlü, görsel, her materyalin sanal bir karşılığı bulunur. “Bilişim teknolojisinin gelişmesi, internet aracılığıyla yayılan, sanal gazete sanal dergi gibi, ‘sanal basın’ın oluşumunu hazırlamıştır” (Sis, 2015: 277). Büyük ölçüde ölçünlü dil kullanımlarına bağlı kalan sanal basının hedef kitlesini genel ağ kullanıcıları oluşturur. Genel ağ kullanıcılarının istek, beklenti ve algısına yönelik olarak ölçünlü dil kullanımlarında değişimler meydana geldiği gözlemlenir. Ortak dil birliğine zarar veren bu oluşumlar, genel ağ kültürü ile ilgili önemli ipuçları sunar.

Genel ağ içinde değerlendirilen dil kullanımları melez dil özellikleri gösteren ve evrenden seçilen örnekleme göre farklılıklar gösteren bir yapıdadır. Genel ağda dil kullanımları; sohbet, forum, sosyal ağ, sosyal medya, e-posta, elektronik sözlük oluşumları gibi sitelerde gözlemlenir. Bu sitelerde kullanılan dil, ölçünlü dilden farklılaşan özgün içerikli bir dil kullanımı olarak karşımıza çıkar. “...tek ve homojen bir internet dili değil, internetin ortaya çıkardığı yeni dil görünümleri vardır” (Yıldırım ve Tahiroğlu, 2015: 363). Genel ağın çok uluslu yapısı ve İngilizce kökenli oluşu tüm dil oluşumlarını etkiler ve karma özellik gösteren yeni bir dil oluşumuyla karşılık bulur.

Genel ağda üretici konumundaki üst kültürün kullandığı dil, diğer dilleri de etkisi altına alır. Küreselleşme ve buna bağlı olarak gelişen küresel dil kullanımları, genel ağda kullanılan Türkçeyi de büyük ölçüde şekillendirmektedir. “...dilde her yeniliğin yayılışı, tıpkı suya atılan bir taşın sebep olduğu dalgalar gibi, belirli bir başlangıç noktasından yavaş yavaş ve gittikçe genişleyen daireler şeklinde gerçekleşir. Bu yüzden, dilin değişimi ile bu görüşe dalgalar teorisi (Wellentheroie) adı verilmiştir” (Porzig, 1986: 118). Küreselleşme ile Türkçede ortaya çıkan değişim ve gelişim süreçleri dalgalar teorisi ile açıklanabilir. Son yıllarda bütün dünyayı etkisi altına alan ve üst kültür konumunda olan İngilizcenin dilimiz üzerindeki etkisi, genel ağ kullanımları ile genişleyen değişim dalgaları biçiminde ortaya çıkar.

2.3. GENEL AĞ DİLİNİN ÖZELLİKLERİ

Çağdaş bir düzeye ulaşmak, günümüz toplumlarının temel hedeflerinden biridir. “İletişim, az gelişmişliğe karşı savaşımında, çağdaşlığın eş anlamlısı konumuna gelir” (Mattellard, 2013: 67). İletişimin çağdaş bir düzeye ulaşmada kilit noktada yer alması günümüz teknolojilerinin iletişimi sağlayıcı bir yapıda gelişim göstermesine yol açar. Genel ağ, iletişim araçlarının en kapsayıcı yapıda olanıdır. Pek çok işlevi bulunan genel ağın en yaygın ve önemli işlevi, *iletişimdir*. “İletişim anlam arama çabasıdır; insanın başlattığı, kendisini ve çevresinde yönlendirecek ve değişen gereksinimlerini karşılayacak şekilde uyarıları ayırt etmeye ve örgütlemeye çalıştığı yaratıcı bir edimdir” (akt. Mutlu, 2012: 148). İletişimi sağlamak için ihtiyaç duyulan teknolojik araçlardan en işlevsel olanı genel ağdır. Özgür iletişim imkânı sunması, kolay bir iletişim şekli olması, iletişimin sağlanması için gereken sürenin kısa olması, evrensel boyutlu iletişim olanağı sunması, iletişimde pek çok yazılı, sesli, görsel materyalin kullanılabilir oluşu, farklı kültürlerle sağlanan iletişim imkânı ve maliyetinin diğer iletişim araçlarına göre daha az oluşu genel ağın iletişim aracı olarak tercih edilmesinin sebeplerindedir. “İnternetle oluşan İletişim süreci; ‘birçoktan birçoğa modeli’ (many to many) uygulamaktadır” (Çakır, Topçu, 2005: 76). Bu model hem verici hem alıcı konumunda çok sayıda katılımcının yer almasını ve iletişimin bireysel açıdan çok yönlü bir yapı oluşturmasını sağlar. Genel ağ ortamında yer alan her birey iletinin hem kaynağı hem de alıcısı konumunda olabilir.

Yazıya dayalı iletişim olanakları sunan genel ağ, dili büyük ölçüde etkiler, şekillendirir ve dil çeşitlenmelerine yol açar. Crytal, genel ağda kullanılan yazılı dil çeşitlerinin ayırt edici özelliklerini beş yaklaşımla değerlendirir: *grafik, yazım, dilbilgisi, sözcük ve söylem* (2004: 7-8). Grafik özellikleri, yazılı dilin genel sunumu ve organize edilmiş biçimini içerir. Ayırt edici tipografik özellikler, sayfa düzeni, metin büyüklüğü, başlıkların yazımı vb. özellikler genel ağda farklılaşan dil kullanımlarında ilk dikkat çekici özelliklerdendir. Yazım özellikleri; her dile özgü alfabe, büyük harf-küçük harf kullanımı, noktalama işaretleri gibi yazım kurallarından oluşur. Dilbilgisi; dile özgü gramer kurallarını, sözcük; her dilin kendine özgü söz varlığı bütüncesini ve söylem; dillerin öğeleri bir araya getirirkenki metin kurma özelliklerini içerir. Genel ağdaki dil sınırlılıklarının ve çeşitlenmelerin bilinmesi ve araştırılması çağımız için bir gerekliliktir.

Bir ayırım gözetmeksizin herkesin erişimine açık olan genel ağ, toplumsal çeşitliliklerin bir arada bulunduğu bir ortam olarak dil kuralları ve imlâ açısından çeşitlilik arz eder. Yazım, dilbilgisi, anlam bilgisi denetiminin olmaması dil kullanımlarında özgür ifade olanakları sunar. Kabadayı, günümüz genel ağ dilinde kullanılan kısaltmalar, semboller, sessiz harflerin yoğun kullanımı ve sesli harflere yer verilmemesi sonucunda oluşan yeni dili *internet esperantosı* (Kabadayı, 2006: 301) olarak tanımlar. Yapay bir dil olarak değerlendirilen bu yeni oluşum, kendine özgü yazım özellikleri gösterir. İfadelerin giderek kısaldığı ve küçükleştiği modern dünya algısında genel ağ iletişimde kullanılan sembolik ifadeler, tinlemler (emojiler) genel ağın belirgin özelliklerinden biridir. Tinlemler, duygu ve düşüncelerin göstergelerine dönüşürken genel ağ, yazı dili dışında yeni sembolik bir dil oluşumuna yol açar. Genel ağ dilinde noktalama işaretlerinin kullanımında kurallara uygunluk ve tutarlılık yoktur. Nokta, üç nokta, soru işareti ve ünlem dışındaki noktalama işaretlerinin kullanımı çok seyrek. Bu işaretler, genellikle gerçek işlevinin dışında vurgulama ihtiyacıyla kullanılır. Küçük harflerle yazım genel ağın en belirgin yazım özelliklerinde birini oluşturur. Söylenmek istenenin vurgulanması gerektiği durumlarda büyük harf kullanımı görülür. Görsel olarak zenginleştirilen ve çeşitlendirilen genel ağ dili, grafik öğelerin ağırlıkta olduğu bir kullanım özelliği gösterir.

Genel ağda kullanılan dilin en çarpıcı özelliklerinden birisi de *kuralsızlıktır*. Kurallara bilinçli veya bilinçsiz bir biçimde uyulmadığı gözlemlenir. Yabancı dillerin etkisinde melezleşen, yerelleşen ve dil kurallarından uzaklaşan genel ağ dili ölçünlü dilden farklılaşan yapıdadır. “Bir dili doğru ve güzel kullanmanın ilk şartı standart dışında söyleyiş biçimi ve dil yapılarından kaçınmaktır” (Sis, 2015: 249). Kültür ve dilin mevcut yapısının korunmasında genel ağın birleştirici değil ayrıştırıcı ve farklılıkları ön plana çıkaran özelliklerinden faydalanılır. Crystal genel ağda kullanılan İngilizceyi genel ağ konuşması (İng. netspeak) olarak adlandırarak konuşma ve yazma eylemleri açısından bu dil oluşumunu inceler (2004: 28). Genel ağ dili büyük ölçüde konuşma özelliği gösteren, dış etkilere açık ve dilin gramer kurallarına bağlılığın görülmediği bir yapıdadır.

Genel ağ kuşağı, yeni toplumsal bir kuşak olarak karşımıza çıkar. Yeni toplumsal kuşağa özgü genel ağ dili ile beraber yeni bir kavramsal kuşak oluşmuştur. Yeni

kavramsal kuşak, kendinden önceki kuşaklardan farklı bir takım yeni oluşumlara kaynaklık eder. “Yeni kavramsal kuşak, toplumsal kuşak öncülük görevini yüklenir, onun aracılığıyla zihinsel ve sözlüksel yenileniş gerçekleşir” (Vardar, 2001: 119). Genel ağdaki sözlüksel ve zihinsel yenilenişin birincil derecedeki tanıklarını sözcükler oluşturur. Genel ağ dilinin değişim ve gelişime en açık yönü söz varlığıdır. Crytal, genel ağ dilinin en belirgin (ama önemli) özelliklerinden birinin; genel ağa özgü söz varlığı olduğunu vurgular (2004: 81). Genel ağın kendine özgü söz varlığı ile terimsel ögeler dışında genel ağa özgü dil kullanımlarında görülen ögeler kastedilir. Genel ağa özgü söz varlığı, dil kullanımları ile şekillenen ve sabit bir yapısı olmayan bir göstergeler bütünüdür. Değişen, güncellenen, gelişen her olgu genel ağ dilinin söz varlığını etkiler ve yeniden şekillendirir. Sınırları tespit edilemez olan geniş söz varlığı bütünü, kullanıldığı bağlamlara göre biçimsel ve anlamsal yeni özellikler kazanır.

Genel ağ ile beraber yaşanan sözlüksel ve zihinsel yenileşme dilin göstergeler boyutunda yeni ögeler ile karşılık bulur. Genel ağın ortaya çıkışı ve yaygınlaşması ile yeni ögelerin sayısında ve kullanım sıklıklarında artış gözlemlenmiştir. Vardar (2001: 133), içinde bulunduğu çağı “sözcük patlaması çağı” olarak değerlendirir. Genel ağın ortaya çıkışı ve yaygınlaşması ile beraber yeni bir *sözcük patlaması çağına* geçilmiştir. Genel ağ dili de yeni öge oluşumlarının yol açtığı *sözcük patlamasının* yakından gözlemlenebildiği ortamlardan birini oluşturur. Genel ağa özgü söz varlığı büyük ölçüde yeni ögelere göre şekillenir. Genel ağ dilindeki yeni ögeler, kırpma, anlamsal, uydurma, kısaltma söz, baş harfli kısaltma gibi oluşum şekillerinin yaygın kullanımı ile ortaya çıkar. Yeni ögeler, zihinsel yenileşme ve değişimin de göstergeleridir.

İletişim ve etkileşim temelleri üzerine kurulu olan genel ağ dili, göstergelerle örülü bir kodlar sistemidir. “...iletişim biçimleri, Roland Barthes ile Jean Baudrillard’ın yıllar önce ortaya koyduğu gibi, göstergelerin üretimine ve tüketimine dayanır” (Castells, 2002: 212). Üretim ve tüketime dayalı olarak sürekli değişen genel ağ dili ile dil içi ve dil dışı gerçekliğe bir de dilin sanal gerçekliği olgusu eklenmiştir. Dilin sanal dünyası, gösterenin gösterenin yerini aldığı ve gerçek gösterilenleri nitelemediği yeni tür göstergelerle açıklanabilir. Dilin sanallaşması, tek boyutlu gösterenlerden oluşan göstergelerle kurulu bir dil düzlemine yol açar. *Öz gösterim* özelliği kazanan göstergeler, genel ağ dilinin en önemli oluşumlarından biri özelliğini gösterir. Söz

varlığının öz gösterime dayalı göstergelerden oluşması, dilin sanal gerçekliğini oluşturur.

Genel ağ dilinin söylemsel özellikleri çeşitlilik arz eder. Genel ağ dilinin ne olduğu ya da neyi içerdiği ile ilgili bir tanımlama yapmak olanaksızdır. Genel ağ, kullanım amacı ve içerdiği bilgiye göre çeşitli söylemsel özellikler içerebilir. Genel ağ dilinde dil kullanımları konuşma ve yerel dil kullanımlarına eğimli, argo ve teklifsiz konuşma dilinin özelliklerini gösteren bir yapıdadır. Genel ağ ile beraber konuşma dilinin ve ağız özelliklerinin yazılı hâle gelmesi ölçünlü dil yapısını büyük ölçüde etkiler. Argo dili, genel ağ dilinin temel özelliklerinden birini oluşturur. Anlamsal olarak küfür ve müstehcen içerikli öğelerin kullanıldığı bir dil oluşumu hâkimdir.

Dilbilim ve dili temel alan çalışmalarının bütününde genel ağ ve genel ağa bağlı dil oluşumlarının göz önünde bulundurulması gerekir. Genel ağ, doğrudan veya dolaylı olarak dil kullanımlarını şekillendirir. Günümüzde dil yapısını inceleyen bütün alanların genel ağın etkilerini de göz önünde bulundurmalıdır. Crytal'in (2004) de belirttiği gibi dilbilimin geleceğini genel ağdaki dil kullanımları oluşturmaktadır. Genel ağ dilinin dilbilimsel açıdan incelenmesinde başvurulacak başlıca yöntemler; söylem incelemesi ve toplumdilbilimdir.

Genel ağın Türkçe üzerindeki etkileri azımsanmayacak ölçüdedir. Kullanım yaygınlığı göstermeye başladığı günden günümüze gelene kadarki süreçte Türkçe, genel ağ ile beraber yeni bir boyut kazanmıştır. Türkçe, genel ağda 17 yıldır kullanılmaktadır. Bu süreçte dil kullanımlarında belli bir ölçütün sağlanabilmesi ve Türkçenin yapısını koruyabilmesi için belli önlemlerin alınması gerekmiştir. 12 Nisan 1998'de kullanıma başlayan genel ağın başlangıçta yabancı temelli bir kullanımı olduğu ve bu durumun kısa ve uzun süreçlerde dil kullanımlarını büyük ölçüde şekillendirdiği gözlemlenir.

Genel ağ dili kullanımındaki Türkçenin başlangıçtaki en büyük sorunlarından birini Türkçe karakterlerin bulunmadığı klavyeler oluşturur. Türkçe karakterlerin kullanılmaması biçimsel olarak dilin yapısında bir yozlaşmaya yol açarken sözcüklerin zamana bağlı olarak anlamsal değişime uğramasına yol açmıştır. Türkçe karakterlerin kullanımına genel ağdaki pek çok oluşumun olanak sunmaması, genel ağ kullanıcılarını Türkçe karakter içermeyen ifadeler kullanmaya ya da Türkçe karakterleri farklı yollarla

gösterilmeye yönelmiştir. Sesli harflerin yazımında sessiz harflere göre nispeten daha az etkili bir kullanıma gidilmiştir. *İ, ü, ö* harflerinin yazımında kalın karşılıkları (ı, u, o) kullanılır. Sessiz harflerin yazımında ise dilin yapısını ve anlamını büyük ölçüde etkileyen farklılaşmalar ve dil kurallarından sapmalar görülür. *Ç* harfi, *c* harfi ve İngilizce sesletim esas alınarak *ch* ünsüzleri ile karşılanmıştır; *kach, chikmadan, ach-, chekmiyo, gachayım*. *Ş* harfi, *s, \$* (dolar işareti) ve İngilizce sesletimdeki karşılığı olan *sh* ile yazılmıştır. *Ashk, kışkırtıcı, shuh, bashtaki, yeshim, ishe yaramish, deyishi, yakıştı, konushmaz, kush adasından, hersheyi, kush, shutlanmis, ishte, bos, i\$te, \$oyle, ki\$İ, du\$unce, i\$, \$imdi, ba\$ligi, cali\$maya, ba\$ladiktan, i\$tilir* vb. *ş* harfinin yazım örneklerini oluşturur.

Sesletim esasına dayalı genel ağ dili kullanımında *ğ, y* ve *r* harfinin genelde düşürülerek yazılmadığı gözlemlenmiştir. *Doru, diil, topraam, şeet-, şettiri ver-, istioom, bakim, acaip, ii, bi* gibi kullanımlar konuşma dilinin yazıya yansımış örneklerini sunar. *Ğ* harfini içeren ögelerin yazımında bu harfin genelde düşürüldüğü gözlemlenirken bazı harflerin yerine ya da uzatma durumlarında olmayan bir karakterin karşılığı olarak yazıldığı görülür. *Bağyan* (bayan), *bağzı* (bazı), *reğiz*(reis); *ğ* harfinin kullanımına örnek olarak verilebilir. Bu durumun yazımda farklılık yaratmak ve dikkat çekiciliği arttırmak amacıyla oluşturulduğu söylenebilir.

Türkçe sessiz harflerin yazımında İngilizce sesletimdeki karşılıklarının tercih edilmesi, karakter bulunmayışından değildir. Özenti temelli bu kullanım şekilleri ile Türkçede olmayan karakterlerin Türkçe harfler yerine kullanılması dil yapısını olumsuz şekilde etkilemektedir. *K* harfi yerine *q; elitlique, qral*, *v* harfi yerine *w; war* harflerinin kullanılması özenti ve dil yapısını olumsuz yönde etkileyen ihtiyaç temelli kullanımlardan uzak dil içi yozlaşmanın göstergesi olan oluşumlardır.

Sesletim açısından yakınlık gösteren harflerin birbiri yerine kullanılması genel ağ dilinde yaygın yazım özelliklerinden biridir. *Z-s* ve *j-c* harflerinin sıkça birbiri yerine kullanıldığı görülür. *Bulurus, olmas, reyiz, artizlik, janım, proce* gibi kullanım sebebi tespit edilemeyen yazım örnekleri, dili sesbilimsel açıdan olumsuz etkiler. Yerel söyleyişlerin de etkili olduğu genel ağ dilinde *komacan* (kocaman), *şartel* (şalter) gibi göçüşme (metatez) örneklerine de sık rastlanır.

Genel ağın yazılı, sözlü ve görsel olanakları ile sağlanan küresel iletişim dildeki yabancı ögelerin etkisini arttırır. Genel ağ dilinin Türkçe örnekleminde en belirgin özellikleri; alıntı ögeler, yabancı kısaltmalar ve karma ögelerdir. Genel ağ site adları ve içeriklerinde bilgi ve özentili alıntılara, kısaltmalara ve karma ögelere sıkça rastlanır. Yabancı dil üzerine inşa edilen genel ağ adlandırmalarının Türkçeye çevrilme ve dilde tutunma süreçleri çok sağlıklı bir profil oluşturmaz. Pek çok durumda ikili söyleyişlere ve ikili söyleyişlerde yabancı ögenin tercih edildiği örneklere rastlanır.

Genel ağ dilinin belirgin özelliklerinden bir diğeri, bu dil oluşumunun yerel söyleyiş ve konuşma dili özelliklerinin birleşiminden oluşan bir yapıda olmasıdır. Türkçe yerel söyleyiş özelliklerinin genel ağda yaygınlık kazanması, ölçünlü dildeki kullanımların yerine tercih edilir oluşu dil için bir zenginlik ögesi olmaktan uzak ölçünlü dile zarar veren boyutlara ulaşmıştır. Teklifsiz konuşmada görülen argo ve küfür kullanımı, genel ağ dilinde yaygın kullanım gösterir.

Hız, zaman ve maliyetten tasarruf etmek için kullanılan kısaltmalar, genel ağdaki en az çaba ilkesinin göstergeleridir. Kısaltmaların kullanımında belli kurallara değil anlık oluşum yazım örneklerine rastlanır. Sözcüklerin yanlış yazılması, eklerin yazım ve işlevlerine uygun kullanılmaması, dilbilgisi yanlışları, anlatım bozuklukları ilk kullanım örneklerinden sonra genel ağ dilinde hızla yaygınlık kazanır. Kuralsızlığın ve sapmaların kendi içinde kullanım sıklığı kazanarak kurallaştığı gözlemlenir. Genel ağ dilinin doğru kullanılmamasındaki en yaygın sebepler, özentili ve ilgi çekicilik unsurlarını arttırmaktır.

Türkçe üzerinde olumsuz özellikleri sıralanan genel ağ tarafından sunulan olanakların doğru kullanımı, dilin gelişmesini ve genel ağda bir kültür dili özelliği kazanmasını sağlayacaktır. Bu algıyı karşılayan terimlerden biri de e-Türkçedir. e-Türkçe, elektronik ortamda kullanılan Türkçeyi karşılayan bir terimdir. “e-Türkçede amaç, Türkçeyi başvuru kaynaklarıyla, anıt eserleriyle elektronik ortama taşımak, bilişim teknolojilerinden yararlanarak Türkçenin doğru ve güzel kullanımını yaygınlaştırmaktır” (Türkiye’de Genel Ağ, 2008: 10). Türk dilinin gelişimi için genel ağın olanaklarından faydalanan pek çok çalışma bulunmaktadır. Kültürün taşıyıcısı olan dilin genel ağ ortamındaki kullanımı ve gelişimi olumsuz bir çizgide değerlendirilmemeli dil kullanımlarındaki olumsuzlukların toplumsal temelli olduğunun

farkına varılarak bu yönde dili koruma ve geliştirmeye yönelik toplumsal boyutlu çalışmalar yapılmalıdır.

3. GENEL AĞ DİLİNDE YENİ ÖGELER

Çalışmanın inceleme kısmını oluşturan bu bölümde genel ağ dilinde tespit edilen yeni ögeler değerlendirilmiştir. Yeni ögelerin genel ağ dilinde tespit ve incelemesini içeren bu bölümde genel ağ örnekleme, geleceğin inşa edildiği sanal gerçekliği içerdiği için tercih edilmiştir. Toplumsal boyutuyla değerlendirilen dilsel göstergeler *yenilik* ölçütüne göre değerlendirilmiştir. Gelişen dünya ve hızla sanallaşan olgular, değişime göre şekillenen dil kullanımları üzerinden tespit edilmeye çalışılmış ve bu doğrultuda incelenmiştir.

Yeni ögelerin ortaya çıkış süreçlerinde pek çok faktör etkili olmaktadır. Dile yerleşmelerinde bilimsel alandaki gelişmeler ve teknik yenilikler, yeni olguların toplum tarafından adlandırılma ihtiyacı, mevcut olguların yeni yönüne vurgu yapma, örneksene yoluyla dilin en az çaba ilkesi ve dilin anlatım gücünden faydalanma amacıyla ortaya çıkan ögeler ile yabancı dillerden alınan ögeler çıkış sürecini etkileyen faktörler arasında değerlendirilebilir. Bu faktörler içinde en baskın olanı adlandırma ihtiyacıdır. Yeni olguların dil kullanıcılarının düşün dünyasında yer alabilmesi *adlandırma* ile mümkün olur. “İnsan, yaratılışı gereği, karşılaştığı nesne, kavram ve durumları adlandırarak onlara hâkim olma isteğinde olan bir varlıktır. Adlandırma, aynı zamanda bir anlamlandırmadır” (Buran, 2008: 269). Nesnelere anlamlı kılınması ve günlük dil kullanımlarında kendilerine yer edinmeleri bir *ad* kazanmaları ile gerçekleşir. Yeni olguların adlandırılması ve anlamlandırılması amacıyla ortaya çıkan yeni ögeler, ihtiyaç temellidir.

Sözcüksel yenileşme, *yeni öge*; biçimsel, anlamsal ya da biçimsel-anlamsal boyut taşıyabilir. Yeni ögelerin değerlendirilmesinde çeşitli inceleme yöntemleri bulunmaktadır. Emecan, yeni ögeleri üç bakış açısıyla inceler; *motivasyon, dilbilimsel tiplendirme ve söz varlığını oluşturan ögeler* (1998: 41-63). Motivasyon açısından yeni ögeler başlıca iki nedenle kullanılır. İlki bir nesneyi adlandırma ihtiyacından doğan *adlandırıcı yeni öge*dir. İkincisi ise anlatımı kuvvetlendirmek amacıyla kullanılan *deyişsel yeni öge*dir. Dilbilimsel tiplendirme açısından yeni ögeler; *sesbilimsel, dizimsel ve anlamsal yeni öge* olarak değerlendirilir. Söz varlığı açısından yapılan incelemede ise *deyim, ödüncleme ve çeviri* yoluyla oluşan yeni ögeler değerlendirilir. Çalışmada Emecan’ın tasnifi temel alınarak yeni bir sınıflamaya gidilmiştir. Sınıflandırmada

motivasyon açısından inceleme kısmı diğer bölümlerin içine alınmış; adlandırıcı ve deyişsel ögeler, dilbilimsel açıdan ve söz varlığı açısından inceleme bölümleri içinde değerlendirilmiştir.

3.1. DİLBİLİMSEL TİPLENDİRME AÇISINDAN İNCELEME

3.1.1. Sesbilimsel Yeni Ögeler

3.1.1.1. Yansımalar

Doğal ve yapay seslerin ifade edilmesinde öykünme yoluyla oluşturulan yansıma ögeler, yazı temelli gelişen sanal ortamda gerçeklik algısını oluşturmak için kullanılır. “Dış gerçeklik düzleminde var olan ses ya da gürültüleri, işitimsel izlenimi yansıtacak biçimde aktaran, adlandırılan gerçeği ses öykünmesi yoluyla belirten dilsel öge” (Vardar ve ötk., 2007: 216) olarak tanımlanan *yansıma*, yeni ögelerin oluşum şekillerinden biridir. Yansıma ögeler, dil içinde sesbilimsel yenilik olarak değerlendirilir.

Genel ağ, yüz yüze iletişimi sınırlı hâle getirirken duyguların karşılıklı aktarımında da bir yapaylığa yol açar. Gerçek duyguların ve ifadelerin kopukluğu, yaşanan anlar için oluşması gereken duygu durumlarının yerini sanal ifadeler alır. Duygu durum göstergeleri genel ağdaki kullanımları sonucunda gösterilenin yerini almış ve gerçeklik olgusu işlevselliğe indirgenmiştir. Genel ağ dilinde kullanılan göstergeler gösterilenin de işlevini üstlenir. “...modern gösterge ‘doğalın’ yerini alabildiği (doğalın simülakrı olabildiği) ölçüde bir değere sahip olabilmektedir” (Baudrillard, 2011: 88). Gösterge, gösterilenin de işlevini üstlenerek *öz gösterim* özelliği kazanır, simülakrlaşır. Genel ağ, tüm dil kullanımlarında gerçeklik olgusunun işlevselliğe indirgenmesine yol açar.

Genel ağ dili kullanımında duyguların ifade edilmesi, iletişimin sürekliliğinde önemli olan jest ve mimikler, ya tinlemler (emojiler) ile ya da yansıma sözcükler ile belirtilmeye çalışılır. Çeşitli türevleri olan ve gülmeyi gösteren gülme eyleminin göstergelerinden en yaygınları; *ahahaha, ehehe ehehe, ahuahahah, puhaha* ve *zaaaa* olarak belirtilebilir. Bunlara ek olarak gülmeyi ifade etmek için *random (rastgele) gülme* olarak adlandırılan, klavyenin tuşlarına sol ya da sağ el ile rastgele basılarak gerçekleştirilen ve harf birleşimlerinden oluşan kullanımlar vardır ki şiddetli gülmeyi ifade eder. “Sesleri öykünmenin de anlatıma ne denli canlılıklar kattığını her günkü

kullanışımız göstermektedir” (Gencan, 1975: 220). Genel ağ dilinde yansıma ögelerin sık kullanım sebeplerinin altında anlatıma canlılık ve gerçeklik algısı katma düşüncesi yer alır.

İnsan, hem doğayla hem de teknolojiyle iç içe olduğu dönemlerde çevresindeki tüm sesleri konuşma yeteneği sayesinde taklit etmeye çalışmıştır. “...insan, tatma, koklama, duyma, görme ve dokunma duyularının yardımıyla tabiattaki bu canlılığı ve hareketliliği tarih boyunca adlandırmaya, söz biçimine getirmeye çalışmıştır” (Zülfikar, 1995: 1). Yansıma ögelerde aynı ögenin ya da aynı seslerin tekrarı ile kurulan ikilemeler, süregelenliği ve hareketliliği belirtir. *Gulp gulp* ögesi, yutkunma ya da boğulma eyleminin olayın gerçekleştiği zaman dilimindeki devamlılığını ifade eder. Ölçünlü dilde yer alan ve tek başına kullanıldığında *yok*, *hayır* anlamlarına gelen *cık* ögesi ikileme olarak *cık cık* biçiminde kullanıldığında olumsuzlama, uygun bulmama, onaylamama anlamları kazanır. Ögenin tekrar edilişi, onaylamamanın devam ettiğini gösterir. Anlatıma canlılık katmak için kullanılan yansıma ögeleri, ses ve anlamsal yapıya da katkıda bulunur. Çeşitli eylemlere özgü hareketler gerçekleştirilirken çıkan ses yerine kullanılan *şingir mingir* ikilemesi, eylemin gerçekleştiğini belli etmek için kullanılan bir ögedir.

Duyma duyusuna bağlı öykünme yoluyla oluşturulan ögelerde duyulan ifadelerin taklidinden ziyade anlamsız ses birimlerinin tekrarlanması duyma duyusunun bozulması, ya da duyulan ifadelerin algılanamaması biçiminde bir işitimsel sorun olarak yorumlanabilir. Genel ağ dilinde görme duyusu sonucunda gerçekleşen göstergelerin öznel bir tepkiyle algılanarak anlamsız ögelerle tekrar edilmesi, önemsiz sıradan ve basmakalıp ifadeler olduğunu imler. Önemsiz olayların ifade edilmesi ve kadın dırdırını anlatmak için kullanılan *bıdıbıdıbıdıbıdı/ bıdı bıdı/ bidi bidi* ögeleri aynı seslerin tekrarı ile duyma duyusu sonucunda gerçekleşen eylemin süregelenliğine vurgu yapar. *Hede hodo/ hede hödö* gibi anlamsız ifadelerin tekrarlanmasıyla kurulan ikilemeler iletişimde iletilen mesajın alıcı tarafından anlaşılmadığının ya da önemsenmediğinin göstergeleri olarak kullanılır. *Bik bik*, ögesi de aynı anlam doğrultusunda kullanılan, kuş ötme sesine öykünülmesi sonucunda oluşturulmuş bir yeni ögedir. İhtiyaç dışı ifadelerin dile getirilmesinde ve çok konuşma durumlarında kullanılan bir yansıma ögedir.

Yansıma ögelerin ortaya çıkış serüveninin kökenlerinde doğadaki seslerin taklit edilmesi yer alır. Zamanla tüketici konumundan üretici konumuna geçen insan kendi ürettiği araçların da seslerini taklit etmiştir. İnsanın günlük yaşam çevresini oluşturan teknolojik aletler ve bunların çıkardıkları sesler de bireyin taklit ettiği ve kullandığı ögeler içinde yer alır. *Dıkşın dıkşın* ögesi silah sesinin; *ding dong*, kapı zili sesinin ve *bip* ise teknolojik aletlerdeki uyarı sesinin yansıma öge olarak karşılık bulmuş hâlleridir. Teknolojik yaşamla bütünleşen bireyin, teknik aletlerin işlevlerine öykünmelerinin dil içindeki göstergeleridir.

Yansıma ögeler, birincil ve ikincil biçimlerle kurulmuş yapılardır. Anlamın genişletilmesi istenildiğinde kök durumundaki yansıma ögelere ek getirilerek türetilmiştir. Genel ağ dilinde tespit edilen yansıma ögelerin ek olarak oluşturduğu yeni ögelerde hep aynı türetim şekli gözlemlenmiştir. Ani oluşumları anlatmak için kullanılan *şakkadanak*, *şıppadanak*, *pattadanak*, *çattadanak* ve *dangadanak* ögelerinde yansıma köke gelen ekler ve sıralanışları aynıdır. Dangadanak ögesi dışında ek gelen ögelerde hece sonunda ünsüz türemesi meydana gelmiştir. Köke gelen +(A)dAn eki ile beraber birdenbire, aniden anlamları kazanan yansıma ögeler, zarf görevinde kullanılır. Zülfikar, +AdAn olarak ele aldığı ekin ön sesi olan +A sesini, muhtemelen hece sisteminin gerektirdiği bir türeme ses olarak değerlendirir (1995: 144). +(A)dAn biçiminde ele alınarak değerlendirilen ek ayrılma hâl ekinin kalıplaşmış hâlidir. Pek çok işlevde kullanılan ayrılma hâl eki, yansıma ögelerin ifade ettiği hareketliliğe uygun bir anlam katar. Türetilmiş ögenin anlamını kuvvetlendirmek amacıyla sonradan eklenen +Ak eki, Eski Türkçedeki küçültme ekidir. Zülfikar, +Ak ekinin eklendiği sözcüğe “bir yerde bir noktada yoğunlaşma, toplanma” anlamı kattığını belirtir (2011: 54). Küçültme işlevi dışında +Ak eki kendinden önceki ekin işlevini destekleyici ve vurgulayıcı bir görevde kullanılmıştır. +AdAnAk eki, birleşik ek özelliği göstererek, eklendiği yansıma ögelerin nitelediği eylemin ani oluşumunu ve yoğunluğunu bildiren zarflar türetmiştir.

Hız çağı olarak adlandırılan bir dönemde eylemleri niteleyen zarfların aniden, birdenbire anlamlarına gelişi, çağın her olguyu hızlandırmak isteyen yönünün göstergeleridir. Kullanıldığı bağlama göre farklı anlamlar da kazanan *fiti fiti* ögesi, zamanın hızlı akışını, rutinin tekrarlanışındaki hızlı geçişleri yansıtır. “Değişim hızı, insanları doğruyu yanlıştan ayırmalarına olanak bırakmadan karar vermeye

zorlamaktadır” (Geçtan, 2014: 27). Eylemlerin hızlı oluşumları, düşün yapısının da hızlı olmasını gerekli kılar. Düşünmek için yeterli sürenin olmadığı durumlarda ise sonuçları düşünülmeden meydana getirilen eylemler görülür. Hızlı olmayı niteleyen ve günlük kullanımlarda yaygınlık gösteren zarflar, hız çağının düşünmeyi ikinci plana bırakan yönünü de imler.

Ağızlarda kullanılan *zank*, olayların oluşum şekli bakımından *hızını* vurgulayan ve zarf görevinde kullanılan bir yansıma ögedir. Olayların aniliğini anlatmak için kullanılan yansıma sözcüklerden bazıları argo özellik gösterir. *Zart* ve *cort* genel ağ kullanımında tespit edilen, cümle içinde genelde zarf görevinde karşılaşılan, ölçünlü dilde yer almayan ancak yaygın kullanımına ulaşmış ögelerdir. Argoya özgü dil ögeleri olmaları sebebiyle genel ağdaki teklifsiz konuşmalarda örneklerine rastlanılmıştır.

İletişimin sürekliliğini sağlamak amacıyla kullanılan ögelerden bazıları yansıma ögelerden oluşabilir. Dinleyicinin dinlediğini belli etmek ya da iletişimin devamlılığının sağlanması için bir tepki verilmesi gereken durumlarda evet anlamında *hı hı*, *hu* gibi ifadeler kullanılır. Hayret, şaşkınlık ya da kabullenme durumlarında kullanılan *hmmm* ifadesi de sesbilimsel yeni ögeler arasında değerlendirilir. Toplumsal bağıntı işlevini yerine getiren bu yansıma ögelerin yaygınlaşması iletişimdeki tek yönlülüğün ve ifade yetersizliğinin göstergeleridir.

Sesbilimsel ögeler içinde yansıma seslerden oluşmuş ünlemler de yer almaktadır. “Ünlemler kimi zaman sevinme, kızma, korku, acıma, şaşma gibi, ansızın beliren duyguları kimi zaman da birtakım doğa seslerini yansıtmaya yarayan sözcüklerdir” (Atabay, Kutluk, Özel, 1983: 181). Doğal ve yapay seslerin taklidi yoluyla oluşmuş ve anlık duygu oluşumlarını belirten ifadeler, kullanıldıkları bağlama göre çeşitli anlamlar üstlenirler. Genel ağ dilinde sıkça başvurulan ünlemler, yazışmalardaki gerçeklik algısını canlı tutmak amacı taşır.

Anlık duygu durumlarını ifade etmek için kullanılan ünlemler, ses öykünmesi yoluyla oluşabilir. Her öge gibi ses yansımaları da bağlama göre ünlem olarak kullanılabilir. Gençan, yansımaların sık sık ünlem olarak da kullanıldığını belirtir (1975: 442). Sevinme ünlemi olarak *tehey/tihey* ögelerinin ikileme biçiminde de kullanımlarına rastlanır. Kullanıldığı bağlamlarda genel olarak şaşkınlık ifade eden *hobaa* ünlemi,

beklenilmeyen durumlarda kullanılan toplumsal bağıntı işlevini yerine getiren bir ögedir. Bağlama göre acı, üzüntü ve kızgınlığı dile getiren *agh* ünlemi Türkçenin ses uyumlarına uygunluk göstermez. Yabancı kültürlerin etkisinde şekillenen bir öge olduğu düşünülmektedir. Anlamı tam olarak tespit edilemeyen, bir coşkunluk anında ortaya çıkması ile yaygınlaşan *hüloğ*, bir sevinç ünlemi olarak değerlendirilebilir. Hüloğ yeni ögesi, bireysel yaşantı ve söylemlerin genel ağda hızla yayılarak göstergeleşen yönünü simgeler.

3.1.1.2. Kısaltma Ögeler

Bir yeniliğin adlandırma sürecinden farklı olarak dildeki mevcut ögelerin biçimsel-sesbilimsel dönüşüm geçirmesi sonucunda ortaya çıkan kısaltmalar, mevcut olguyu yeni bir göstergeyle karşıladığı için yeni öge kapsamında değerlendirilen ögelerdir. Modern çağın bir getirisi olan en az *zaman* ve en az *fiziksel çaba* algısı ifadelerin giderek kısılmasına yol açar. Sözlü ve yazılı iletişimde *en az çaba ilkesi* birden çok ögeden oluşan yapıların kısaltılarak ifade edilmesi sonucunu doğurur. “Birden çok sözcükten (gösterenden) oluşan bir göstergeler grubuna daha kısa ve yoğun gösteren verme işidir” (Günay, 2007: 246). Kısaltma ögeler, *kısa* ve *yoğun* açar ifadeleriyle anlamlandırılabilir. Kısaltmanın en yaygın türleri kısaltma söz (akronim), baş harfli kısaltma (alfabetik) ve kırpmadır.

3.1.1.2.1. Kısaltma Söz (Akronim)

Kısaltma söz, birden fazla ögeden oluşan sözcük gruplarında ögelerin ilk harf, ilk iki harf ya da heceleri alınarak oluşturulan yeni ögelerdir. Yeni bir sözcük özelliği kazanan bu ögelerin yazımında noktalama işaretlerine yer verilmez. Baş harfli kısaltmaya göre örneklerine daha az rastlanılan kısaltma sözün kullanımına genelde kurum adlandırmalarında rastlanılmıştır. Birden fazla ögenin harflerinin alınmasıyla oluşturulan kısaltma söze şu örnekler verilebilir; *TO-KAT* (Ulusal Toplu Katalog), *DİSK* (Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu), *ODER* (Otistik Çocukları Koruma ve Yönlendirme Derneği), *IŞİD* (Irak ve Şam İslam Devleti), *MÜSİAD* (Müstakil Sanayici ve İşadamları Derneği), *ÇED* (Çevresel Etki Değerlendirmesi), *RTÜK* (Radyo ve Televizyon Üst Kurulu), *EGO* (Elektrik, Gaz, Otobüs), *CERN* (Fr. Conseil Européen pour la Recherche Nucléaire, Avrupa Nükleer Araştırma Konseyi). Bu kurum adlarının kısaltma sözleri bir sözcük gibi yaygın kullanılarak yeni öge özelliği kazanır.

Kısaltmalarının olgunun göstergesi konumuna gelmesi bu ögelerin uzun ifadelerinin özellikle yazımda kullanılmamasına yol açmıştır.

Dilimize yerleşen ve günlük hayatta kullanılan pek çok yabancı öge kısaltması bulunmaktadır. Teknolojik gelişmelerin bir sonucu olarak genel ağ dili kullanımında da sıkça karşımıza çıkan bu ögelerden kısaltma söze örnek olarak verilebilecek en yaygın kullanımlardan bazıları şunlardır; *IBAN* (İng. International Bank Account Number, Uluslararası Banka Hesap Numarası), *LED* (İng. Light Emitting Diode, Işık Yayan Diyot), *WAP* (İng. Wireless Application Protocol, Kablosuz Ağ Uygulama Protokolü), *POS* (İng. Point of Sale, Satış Noktası). Teknolojinin günlük yaşamımıza ve genel ağ kullanımına işleyen yönünü imleyen bu ifadeler, aynı zamanda teknolojinin her şeyi küçülterek sunan yönüne de vurgu yapar. Zaman ve enerjiden tasarruf etme ihtiyacı dilsel göstergelerde kısaltmaya gidilmesi ile kendini göstermiştir.

Genel ağ dilinin sembolikleşen yönü birden fazla ögeden oluşan ifadelerin kısaltılması ile yazı dilinde de bir karşılık bulmuştur. Duyguların yoğunluğu vurgulanmak isterken uzayan ifadeler, kısaltmalarla dile getirilerek kısa ve yoğun duygu anlatımları oluşturulur. Kısaltma sözler, genel ağda cümlelerin ve uzun ifadelerin kısaltılmasında da yaygın olarak kullanılır (Crytal, 2004: 86). Genel ağ dilindeki yaygın yabancı ögelerden *lol* (İng. laughing out loud/ lots of laughs, yüksek sesle gülmek/ çok gülmek) ifadesi yoğun gülme durumunu anlatan bir kısaltma sözdür. Bu öge, gerçek bir gülme eyleminin karşılığı olarak değil toplumsal bağıntıyı sağlama işlevinde kullanılır. *Öz gösterim* görevi üstlenen gösterge gösterilen hâline dönüşür.

Genel ağın günlük hayatın bir parçası hâline geliş süreci toplumsal yapıyı şekillendirirken aynı süreçte bireyin düşün dünyasını da yeniden kurmuştur. Hayatın işleyiş sürecini ve iletişimini kolaylaştıran genel ağ, bireyler için bir bağımlılık hâline dönüşürken genel ağın kullanımını sağlayan teknolojik araçlar da bu bağımlılığın nesnel temsilcileri olarak karşımıza çıkar. Bir kısaltma söz olarak karşımıza çıkan *nomofobi* (İng. no mobile phobia, cep telefonsuzluğu korkusu) yeni ögesi, cep telefonunu kullanamama korkusu olarak bu bağımlılığın çağımızdaki en yaygın göstergelerinden biridir. Adler, insanda korkuyu doğuran olgunun doğa karşısındaki güçsüzlük ve güvensizlik duyguları olduğunu belirtir (2012: 312). Teknolojik gelişmeler ve bu gelişmelerin en geniş çaplısı olan genel ağ, insanı doğa ile mücadelesinde güçlü ve

güvenli kılar. İnsanı üstün kılan teknolojinin yoksunluğu ise olumsuz etkilere yol açar. Nomofobi kısaltma sözü, teknolojinin yoksunluğunda ortaya çıkan çağının tanığı ve yansıtıcı ögesi olarak karşımıza çıkar.

Genel kullanımına kurum adı ve yabancı ögelerde rastladığımız kısaltma sözler, özellikle teknolojik alandaki karmaşık yapıların adlandırmalarındaki kullanımlarıyla günlük hayatımız içinde de yer alır. Günlük hayatımızın bir parçası hâline gelen *MOBESE* (Mobil Elektronik Sistem Entegrasyonu) kısaltma sözü, yerli bir ögenin kısaltılmış ve yaygınlaşmış oluşumuna bir örnek olarak verilebilir. Kısaltma sözler, modern çağın göstergeleri olarak dil kullanımlarında karşımıza çıkar.

Kısaltma sözler, dilin doğal türetim süreçleri içinde yer almaz. Sözcüklerin harf ve hece düzeyine indirgenerek kökleriyle bağlantılarının koparılması, kültürel kodlarının göz ardı edilerek kültür taşıyıcısı olma özelliğinin ögelerden alınmasıdır. Kök-anlam ilişkisinin koparılması ve anlamın kültürel arka planı olmayan göstergelere yüklenmesi uzun süreçlerde dilde kültürel kimlik yitimlerine sebep olur. Oktay Sinanoğlu, kısaltma sözleri üst sınıf ile halk arasındaki uçurumun büyümesine katkıda bulunan ögeler olarak değerlendirirken dilde ortaya çıkış süreçlerinin o dilin yozlaşp gücünün kalmadığının göstergesi olduğunu belirtir (2015: 17). Dilin doğal gelişimine uygun olmayan ancak dil içi ögelerden faydalanılarak oluşturulan kısaltma sözler, dilin özgün yaratmaları olarak değerlendirilebilir. Çağın bir gerekliliği olan kısa ve yoğun anlatım tarzının dilde karşılık bulmuş biçimleridir.

3.1.1.2.2. Baş Harfli Kısaltma (Alfabetik)

Kısaltma türlerinin en yaygın türlerinden biri baş harfli kısaltmadır. Dizimi oluşturan sözcüklerin baş harflerinin bir araya getirilmesi ile oluşur. Baş harfli kısaltmaların sesletiminde alfabedeki söyleyiş biçimleri esas alınır. Kısaltma söz ile aralarındaki fark sesletim kaynaklıdır. Eker, sözcüklerin baş harflerinin bir araya getirilmesiyle oluşan gerçek kısaltmaların bir süre sonra dilin söz varlığına katılabileceğini belirtir (2010: 366). Baş harfli kısaltmaların dil içindeki yaygın kullanım süreçleri söz varlığına katılmalarını sağlar.

Dilde en az çaba ilkesinin yaygın olarak gözlemlendiği yeni ögeler, kısaltmalardır. İmer, dizimi oluşturan sözcüklerin ilk seslerinin alınmasıyla oluşturulan kısaltmaların

dil içinde kalabalık bir grup oluşturduğunu belirtir (1991: 22). Genel ağ dili kullanımında da örneklerine en çok rastlanan kısaltmalar, baş harfli kısaltmalardır. *İBB* (İstanbul Büyükşehir Belediyesi), *GFB* (Genç Fenerbahçeliler), *ICBM* (İng. Intercontinental Ballistic Missile, Kıtalararası Balistik Füze), *IMDb* (İng. The Internet Movie Database, İnternet Film Veritabanı), *IMF* (İng. International Monetary Fund, Uluslararası Para Fonu), *İETT* (İstanbul Elektrik Tramvay ve Tünel İşletmeleri), *MGK* (Milli Güvenlik Kurumu), *SSK* (Sosyal Sigortalar Kurumu), *TCK* (Türkiye Cumhuriyeti Karayolları Genel Müdürlüğü), *TFF* (Türkiye Futbol Federasyonu), *WTC* (İng. World Trade Center, Dünya Ticaret Merkezi) vb. kurum adları genel ağ dilinde kullanımına sık rastlanan başlı harfli kısaltmaya örnek olarak verilebilir. Dil kullanımlarında genel olarak kurum adlarının kısaltmalarının tercih edildiği gözlemlenmiştir.

ÖSYM (Ölçme, Seçme ve Yerleştirme Merkezi) tarafından yapılan sınav adlandırmaları, sınavın içeriğine uygun adlandırmalarla ifade edildikleri için birden fazla ögeden oluşan ve sesletimi zor öğelerden oluşabilir. İlgili sınav adlarının baş harfleri alınarak kısaltılmakta, yazım ve sesletimde baş harfli kısaltmaları kullanılmaktadır. Baudrillard, “Sınav toplumunda yükselmenin seçkin biçimidir” (2016: 128) der. Sınav sistemiyle örülmüş bir toplum yapısında seçkin yükseliş için gerekli olan aşamalardan bazılarının baş harfli kısaltmalarına örnek olarak; *EKPSS* (Engelli Kamu Personeli Seçme Sınavı), *YGS* (Yükseköğretime Geçiş Sınavı), *LYS* (Lisans Yerleştirme Sınavı), *YDS* (Yabancı Dil Sınavı) ve *DGS* (Dikey Geçiş Sınavı) verilebilir. Örneklem içinde *ÖSYM* tarafından yapılan sınav adlandırmalarına yer verilmiştir. Örneklem içinde değerlendirilmeyen diğer kurumlar tarafından düzenlenen sınavların adlandırmalarında da benzer özellikler gözlemlenir. Kısaltma söz ve baş harfli kısaltmalara sınav adlandırmalarında sıkça başvurulmaktadır.

Kavram, mekân, tür, program ve unvan adlandırmalarının açıklayıcı yapıda olduğu durumlarda dizimsel öğelerden faydalanılır. Dizime bağlı oluşan kavram adlandırmalarında baş harfli kısaltmalar sık başvuru alan yöntemlerden biridir. Baş harfli kısaltmalar, yaygın kullanıma eriştikleri durumlarda yeni öge özelliği kazanırlar. *GSS* (Genel Sağlık Sigortası), *ÖTV* (Özel Tüketim Vergisi), *KDV* (Katma Değer Vergisi), *GSMH* (Gayri Safi Milli Hasıla), *OKB* (Obsesif-Kompulsif Bozukluk) gibi kavram adlandırmaları, *SBF* (Siyasal Bilimler Fakültesi) gibi uzun kurum ve mekân

adlandırmaları, *TSM* (Türk Sanat Müziği) gibi müzik türü adlandırmaları, *BB* (Belediye Başkanı) gibi unvan adlandırmaları örnek olarak verilebilir. Televizyon programlarının adlandırmalarında yapılan kısaltmalara verilebilecek en yaygın örnek *BBG* (Biri Bizi Gözetliyor) kısaltmasıdır. Bir dönem Türk televizyonlarında önemli sosyolojik göstergeleri yansıtan *BBG* programı toplumsal ilişkilerin bir rating aracına dönüştürülmesi sürecini imler.

Yaygın kullanımı görülmesi de uzun özel adların yazımında da baş harfli kısaltmalara başvurulduğu görülür. Bu tür kısaltmaların en yaygınlarından biri Cumhurbaşkanı Sayın Recep Tayyip Erdoğan'ın isminin baş harfli kısaltması olan *RTE*'dir. Genel ağ dili kullanımında yaygın kullanımı görülen bu kısaltma, hem siyasi bir otoritenin isminin direkt ifade edilmesi yerine daha örtük biçimde dile getirilmesini hem de ifade etme sürecinin hızlandırılmasını sağlar. Kimi durumlarda baş harfli kısaltmaların alfabetik sesletiminin genel ağdaki kullanımlarda yazıya da yansıdığı görülür. Parti adlarının kısaltmaları, *akepe* (AKP), *cehape* (CHP), *mehape* (MHP) bu kullanımların en yaygın örnekleri olarak verilebilir.

Yeni nesil meslek adlandırmalarında kısaltmalar yaygın olarak kullanılır. Teknik gelişmelere bağlı olarak karmaşık yapıdaki meslek gruplarının adlandırması, açıklayıcı ve uzun ifadelerden oluşur. Yeni adlandırmaların yanı sıra yeni adlandırmaların kısaltılması çağımızın her şeyi küçürekletiren yönüne de vurgu yapar. *ELT* (İng. English Language Teaching, İngilizce Öğretmenliği), *DJ* (İng. Disk Jockey, Disk Jokey), *VJ* (İng. Video Jockey, Video Jokey), *CEO* (İng. Chief Executive Officer, Genel Müdür), *SEO* (İng. Search Engine Optimisation, Arama Motoru Optimizasyonu), *KJ* (Karakter Jeneratörü) gibi adlandırmalar dilimize yerleşmiş ve yaygın kullanımı görülen kısaltmalardır.

Bilgisayar ve genel ağ kullanımıyla günlük hayatımıza yeni teknolojik ürünler girmiştir. Teknik terimler ve karmaşık yapılardan oluşan bu ürünlerin adlandırmaları üretici toplumların dilindeki ögeler ile alınmıştır. Teknolojik ürün ve gelişmelerin günlük hayatın sıradan ögeleri hâline gelmesi, kullanımda pratikliği sağlamak amacıyla kısaltmalara gidilmesine sebep olmuştur. *ADSL* (İng. Asymmetric Digital Subscriber Line, Asimetrik Sayısal Abone Hattı), *DNS* (İng. Domain Name System, Alan Adı Sistemi), *PC* (İng. Personal Computer, Kişisel Bilgisayar), *GPRS* (İng. General Packet

Radio Service, Paket Kuralına Dayalı Radyo Servisi), *HD* (İng. High Definition, Yüksek Çözünürlük), *CD* (İng. Compact Disc, Yoğun Disk), *VCD* (İng. Video Compact Disc, Video Yoğun Diski), *DVD* (İng. Digital Versatile Disc, Çok Amaçlı Sayısal Disk), *VTR* (İng. Video Tape Recorder, Video Kaset Kaydedici), *ASP* (İng. Active Server Page, Etkin Sunucu Sayfaları), *URL* (İng. Uniform Resource Locator, Bir örnek Kaynak Konumlayıcı), *IMEI* (İng. International Mobile Equipment Identity, Uluslararası Mobil Cihaz Kodu), *GPS* (İng. Global Positioning System, Küresel Konumlama Sistemi), *3D* (İng. Three Dimension, Üç Boyutlu), *DECT* (İng. Digital Enhanced Cordless Telecommunication, Dijital Güçlendirilmiş Kablosuz Haberleşme), *ATM* (İng. Automatic Teller Machine, Otomatik Vezne Makinesi) ve *WSLMS* (İng. Web Mining and Semantic Learning Management System, Web Madenciliği ve Semantik Eğitim Yönetim Sistemi) kısaltmaları yoğun anlatımlı ifadeler olarak, açılımları bilinmeden kullanılan dilde göstergeleşmiş ögelerdir. Teknolojik adlandırmaların yabancı kısaltmaları dilimize yerleşmiş ve kullanıldığında toplumsal boyutlu dil kullanımlarında anlaşılır bir boyut kazanmıştır.

Genel ağ oluşumu ve olguların elektronik varlıkları, mevcut ögelerin yeniden adlandırmasına yol açmıştır. Olguların elektronik ortamdaki varlıklarını imlemek için “e (elektronik)” kısaltması ile yeniden adlandırmalar oluşturulur. “e” kısaltmasının yazımı konusunda bir birlik yoktur. Kimi durumlarda bitişik yazılan “e” kısaltması yaygın kullanımlarda anlamsal olarak bağlandığı ögeyle arasına “-” (tire) işareti konularak yazılır. *E-okul*, *e-devlet*, *e-nabız protokolü*, *e-bilet*, *e-ticket*, *e-kitap*, *e-sigara*, *e-spor*, *e-yds* adlandırmaları kurumları sanallaştıran göstergelerdir. Baudrillard, günümüzde gerçeğin işlemsel bir görünüme sahip olduğunu belirtir (2014: 14). Kurumların simüle edilmiş işleme dayalı sanal görünümünün adlandırmaları olan simülakrlardır.

Günlük yaşamın sıradan ayrıntıları hâline dönüşmüş kısaltmalara her alandaki dil kullanımlarında karşılaşmak mümkündür. Günümüzde modernleşmenin bir ön koşulu olarak kabul edilen ve olmazsa olmaz mimari yapıları içinde yer alan *AVM* (Alışveriş Merkezi) kısaltması, toplumsal sorunlardan birini teşkil eden avmleşme *kültürünün* de göstergesi özelliğini gösterir. Yapı malzemesi olarak kullanılan *PVC* (İng. Polyvinyl Chloride, Polivinil klorür), günlük yaşam içinde sık karşılaşılan bir adlandırmadır. İnsanın fiziksel ihtiyaçlarını karşılaması amacıyla kullanılan ve çeşitli Türkçe

karşılıkları bulunmasına rağmen *WC* (İng. Water Closet, tuvalet) kısaltması, pek çok mekânda kullanılan bir adlandırmadır. *VIP* (İng. Very Important People, çok önemli kişi), *CV* (Lat. Curriculum Vitae, özgeçmiş), *IQ* (İng. Intelligence Quotient, Zekâ katsayısı), *am/ pm* (Lat. ante meridiem/ post meridiem, öğleden önce/ öğleden sonra), *v.x.* (İng. volume x, bölüm x), *PR* (İng. Public Relations, halkla ilişkiler), *P.S.* (İng. Postscript, not), *MR* (İng. Magnetic Resonance Imaging, manyetik rezonans görüntüleme)/ *MRG* (Manyetik Rezonans Görüntüleme), *PMS* (İng. Premenstrual Syndrome, premenstrüel sendrom) kısaltmaları yabancı dillerden geçen kısaltmalardır. Günlük yaşamdaki dil kullanımlarının anlamlı köklere değil kısaltmalara dayanan bir yapıda gelişmesi, öğelerin adeta kodlanarak dile getirilmesi dilin işlekliliği ve gelişiminin sağlıklı olmayan bir yönünü temsil eder. Öğelerin dil kullanımlarında yaygınlaşma süreçleri ile yerleşme süreçleri her zaman paralellik göstermez. Yabancı kökenli, kültürel kodlar içermeyen öğelerin dil içinde kısaltmalarla kullanılması toplum içinde anlamlandırma ve dil kullanımları açısından sınıfların oluşmasına yol açar. Yabancılığını koruyan kodlanmış öğelerin dil içinde kullanımının artması dilin kök anlamı belli olmayan sessiz harflerle örülü bir yapıya dönüşmesine neden olur.

Genel ağ kullanımının yaygınlaşması ile beraber erişimi yer, zaman ve maliyet açısından kolaylaşan dizi filmler yeni bir kültür ve dil oluşumuna yol açar. Popüler dizi film kültürü, dizilere özgü dil kullanımları ve adlandırmalar oluşturmuştur. Sosyoloji ve dil malzemesi bakımından özel bir inceleme gerektiren bu alanda kısaltmalar geniş yer tutar. Yerli ve yabancı dizi adlarında, sezon, bölüm, karakter ve olay adlandırmalarında baş harfli kısaltmalara sıkça başvurulduğu gözlemlenmiştir. Dizinin sezon ve bölümüne dair konum bildiren *sxbx* (sezon x, bölüm x) kısaltması, bir kodlama niteliğiyle dizi film kültürü içinde anlaşılabilirliği sağlayan bir ifadedir.

İletişimde teknolojik çağ ile beraber yeni bir dönem başlamıştır. Genel ağın telefonlarda kullanılmasından önce yaygınlaşan mobil telefon mesajlaşma sistemleri, iletişimdeki önemli geçiş aşamalarından birini temsil eder. *SMS* (İng. Short Message Service, Kısa Mesaj Servisi) ve *MMS* (İng. Multimedia Messaging Service, Mobil Çoklu Ortam Mesajlaşma Hizmeti) iletişimde yazıya ve görsele dayalı mesajlaşmanın göstergeleridir. Bireysel katılıma dayalı genel ağın ve sosyal ağların yaygın kullanıma erişmesi ile beraber iletişim yöntem ve şekilleri çeşitlenmiştir. Sosyal ağlar, kendilerine

özgü dil kullanımları geliştirirken en az çaba ilkesiyle bu kullanımları kısaltma yoluna da gitmiştir. *DM* (İng. Direct Message, direkt mesaj), iletişimde yazılı materyale dayanmayan sosyal ağlardaki ikili ilişkiler arasındaki mesajlaşma için kullanılırken, *TT* (İng. Trend Topic, Trend Konu) ise sosyal ağlarda popüler olan konuları ifade eden bir kısaltmadır. Yazışmalarda tinlem yerine kullanılan *SWH* (İng. smiley was here, gülücük buradaydı) ifadesi *öz gösterim* özelliği kazanmış göstergelerden biridir. Sohbet dilindeki tanışma soruları ve bu soruları ifade eden öğelerin de kısaltmasına başvurulmuştur. Uluslararası ve ulusal iletişimde yaygın olarak kullanılan *asl?* (İng. age/ sex/ location, yaş/ cinsiyet/ yer) kısaltması iletişimde hızlandırılmak istenen tanışma aşamalarını imler.

Argo ve küfür içerikli ifadelerde kısaltmalara başvurulması yaygın kullanımlardan biridir. Örf, adet, inanç ve ahlâkî değerler söz konusu olduğunda yazılı materyallerde üstü kapalı ifadeler kullanılır. İfade edilmek istenen olgunun baş harfleri alınarak ilk bakışta anlamın doğrudan anlaşılamayacağı öğelerle dile getirilir. Toplumsal yapı içinde bireysel bir reflekse dönüşmüş genelde küfür içerikli anlatımlarda ifadenin doğrudan dile getirilmemesi için kullanılan kısaltmalara örnek olarak; *amk* (a... koyayım), *oç* (o... çocuğu), *ybsg* (ya bi s... git), *aq* (a... koyayım) ve yabancı kökenli irkilme ve şaşırma durumlarında kullanılan *wtf* (İng. what the fuck, ne s...) kısaltmaları örnek olarak verilebilir. Bu öğelerin kısaltma yoluyla ifade edilmelerindeki bir diğer etmen de kısa ve öz bir anlatım seçeneği sunuyor olmasındandır.

Sözcüğün sadece sessiz harflerinin ya da bazı sessiz harflerinin bir araya getirilmesiyle oluşan kısaltmalar da bulunmaktadır. Dilbilgisi ve dilbilim kitaplarında yer almayan bu kısaltma türü, modern çağ ve getirilerinin bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Baş harfli kısaltma ile benzerlikler gösteren bu kısaltmada öğelerin kök ve gövdelerindeki sessiz harfler alınarak (çoğu durumlarda işletim ardılları belirtilmeden) kısaltılır. Teknolojinin gelişmesiyle birlikte şekillenen dil kullanımları ve sınırlı sayıda karakter kullanarak daha fazla öge yazma isteği sözcüklerin ünsüz harflerinin bazılarının ya da tamamının yazılması yolu ile öğelerin kısaltılmasına yol açmıştır. Çalışmada *sesiz harfli kısaltmalar* olarak adlandırılan kısaltma türü baş harfli kısaltma içinde değerlendirilmiş olup genel ağ dilinde yaygınlık kazanmış bir kısaltma türüdür. Telefon mesajlarında ve özellikle sanal ortamlardaki karakter sınırlaması ve en az çaba

ilkesinin etkileri ile *slm* (selam), *nbr* (naber), *mrb* (merhaba), *lrf* (lütfen), *tşk* (teşekkürler), *msj* (mesaj), *olm/ olum* (oğlum) gibi kısaltmalar, genel ağ sohbet dilinde sıkça görülür. Türkçe ifadelerin yabancı karşılıklarının da yaygın kullanımı görülür; *msg* (İng. message, mesaj), *msn* (İng. messenger, sohbet ortamı) ve *pls* (İng. please, lütfen). Ölçünlü dil kullanımlarında da görülen sessiz harfli kısaltmanın en yaygın örneklerini *bkz.* (bakınız), *uv* (ultraviyole) ve *tv* (televizyon) oluşturur. Yabancı ögelerin sessiz harfli kısaltmalarında genellikle kendi alfabelerindeki sesletim esas alınır. Televizyonun kısaltması olan *tv* (*ti-vi*) bu durumun en yaygın ve dile yerleşmiş örneklerinden biridir.

Bilgisayarlarda kullanılan kısayol tuşları ve adlandırmalarında sessiz harfli kısaltmalara başvurulduğu gözlemlenir. Klavyedeki tuşların kısaltma adlandırmaları, karşıladığı eylemin göstergeleri olarak kullanılır. *Ctrl+c/ ctrl+v* (İng. Control+c/+v), kes-yapıştır eyleminin gerçekleştirilebilmesi için gerekli basamakların işlem basamaklarının formüleleştirilmiş göstergesidir. Örnekleri çoğaltılabilecek olan bu ögeler, bilgisayarda kullanım kolaylığı sağlayan eylemlerin formüleleştirilmiş sessiz harfli kısaltmalarıdır.

3.1.1.2.3. Kırpma

Kesme olarak da adlandırılan *kırpma* sözcüğün bir kısmının atılarak aynı göstergeyi karşılayan daha kısa bir öge oluşturma olarak tanımlanabilir. “Kırpma (*clipping*), anlamında ve sözcük türünde değişiklik olmadan sözcüğün belirli bir parçasının atılması sürecidir” (Uzun, 2006: 45). Biçimsel bir yeniliğe işaret eden *kırpma*, dil kullanımlarında yaygın olarak kullanılan bir yöntemdir. Uzun süreli kullanımlarında ölçünlü dilde de kendilerine yer edinebilirler.

Dildeki ögelerden uzun ve telaffuzu zor sözcüklerin bir bölümünün atılarak oluşturulan yeni ögeler vardır. *Lab* (laboratuar), *mat* (matematik), *büt* (bütünleme), *cep tel* (cep telefonu), *çöm* (çömez), *pop* (popüler), *fav* (favori), *net* (internet) vb. sözcüklerin bir kısmı atılarak kısaltılmış ve bu yolla dile biçimsel bir yenilik kazandırılmıştır. Genel ağ dili kullanımında dile geçen yabancı kırpma ögeler de yer alır. Yabancı kırpma ögelere *app.* (İng. application, uygulama), *cam* (İng. camera, kamera), *webcam* (İng. web camera, ağ kamerası), *blog* (İng. web log, ağ günlüğü),

dorm (İng. dormitory, yurt), *id no* (İng. identify number, kimlik numarası), *bio* (İng. biodiesel, biyodizel), *ok* (İng. okay, tamam), *win.* (İng. windows, işletim sistemi adı) gibi örnekler verilebilir. Ögelerin kısaltılmış şekillerinin kullanımında birlik sağlanamamıştır. Bazı durumlarda *bilg.* (bilgisayar) örneğinde olduğu gibi yazıda kısaltmalarının kullanıldığı sesletimde ise orijinal şeklinin dile getirildiği görülür. Bazı durumlarda ise yazı dilinde ve sesletimde kısaltılmış şekillerinin kullanıldığı gözlemlenir. Bu tür ögelerin ölçünlü dile geçiş sürecinde ve sonrasında sesletimde birlik sağlanamamıştır.

Tek ögenin kısaltılması sonucuna oluşan özel ad ve seslenme ögelerinde de kırpma türü yaygın olarak kullanılır. *Memo* (Mehmet), *hemşo* (hemşehri), *arki* (arkadaş), *popi* (popüler) gibi örnekler dil kullanımlarında sık karşılaşılan kırpma ögelere örnek olarak verilebilir. Kırpmanın bu türü dil kullanımlarında sıkça kullanılırken ölçünlü dilde ise orijinal yazım genelde korunmuştur.

3.1.2. Dizimsel Yeni Ögeler

Yeni ögenin oluşum şekilleri içinde geniş bir yer tutan *dizimsel yeni ögeler*, dilin sözcük türetme olanaklarıyla dizime dayalı ögelerin ortaya çıktığı oluşumlardır. Eklemeli bir dil olan Türkçenin genel ağdaki yeni öge oluşum şekilleri; türetme, tamlama, birleştirme, eksiltme, ikileme, karma, örneksime ve gerioleşüm başlıkları altında değerlendirilmiştir. Her bölümde örneklem içinde tespit edilen ögelerin incelenme ve yorumlanması, kuramsal bilgilerle desteklenmiştir.

3.1.2.1. Türetme

Ekleme olarak da adlandırılan *türetme* bir sözcüğün kök veya gövdesine ek getirilerek yeni biçimsel/anlamsal yapıların oluşturulmasıdır. “Türetme, yeni ya da yabancı kavramları karşılamak üzere dilin kendi kök ve eklerinden (kök ve ek biçimbirimlerinden) yararlanarak sözcük yapmaya verilen addır” (Aksan, 2004: 243). Türetme yeni ögelerin oluşumunda en yaygın kullanılan yöntemlerden biridir. Önek, sonek ya da içek kullanılarak yeni türetmeler yapılabilir. Türkiye Türkçesinde yaygın olan türetme yöntemi, sonek ile yapılan türetmelerdir. Örnekleri az olmakla beraber önekle yapılan türetmeler de vardır.

Bilinmeyen bir olgu ancak bilinen bir olgudan hareketle açıklanabilir. “Konuşanın amacı anlaşılma olduğundan, bilinmeyen şeyden kaçınır ve yeni olanı olmuş olana bağlar” (Akarsu, 1984: 30). Türetme ögeleri, bilinmeyeni açıklamak amacıyla dilin yeniden kurulması sonucunda oluşan ögelerdir. Dilin yeniden kurulması mevcut adlandırma ve ek biçimbirimlerden faydalanılarak gerçekleştirilir. Bilinen bir sözcüğe türetimsel bir biçimbirim eklenerek bilinmeyen bir olgunun anlamının imlenmesi ve biçimsel olarak yeni bir yapıyla karşılanması sağlanır. Türetmeler, dil içi kurallarla önceden belirlenen anlam çerçevelerine uygun ek ve köklerin yerleştirilmesiyle kurulur. Türetmelerin anlaşılır yapısı ve kolay üretimi dil kullanımlarında sık tercih edilme sebeplerinden biridir.

Dil içi türetmelerde bazı şartlara uyulması gerekir. Buran, yeni öge türetmenin şartlarını şu şekilde sıralar; “1. Doğru kök seçmek, 2. En uygun eki kullanmak, 3. Anlamın doğru ve tam olarak ifade edilmesini sağlamak, 4. Rahat telaffuz edilen, dil zevkine uygun kelimeler yapmak, 5. Kelimenin çağrışımlarının da güzel olmasına dikkat etmek” (2008: 501). Belirtilen koşullara uygunluk sağlayan ögeler, dil içinde daha çabuk kabul görür. Yapı, anlam ve işlev bakımından dil yapısına uygunluk gösteren türetme yeni ögeler, dilin gelişimi ve kendine yeterliliğinin göstergeleridir.

Türetme ögelerde genellikle türetim ekleri kullanılır. Sayısı az olmakla beraber işletim ekleriyle yapılan türetmeler de vardır. Türetim eklerinin yaygın tasnif şekli; addan ad, addan eylem, eylemden ad ve eylemden eylem türeten ekler, biçimindedir. Çalışma içinde ekler, bu sınıflandırmaya göre ele alınmamış, her ekin açıklamasında türüne yer verilmiştir. Addan ad, addan eylem ve eylemden ad türeten eklerin örnekleri açıklamalarıyla değerlendirilmiştir. Eylemden eylem türeten eklerin kullanımına çalışmanın örnekleme içinde rastlanılmamıştır. Eylem köklerinin adlaştırılması ve addan türetilen eylem gövdelerinin tekrar adlaştırılarak kullanılması, bu bölüm için eylem odaklı bir dil kullanımının olmadığını gösterir. İş, oluş, kılış bildiren eylemlerin yerini kavram ve durum adlandırmaları almıştır. Üretmeyen durağan yapıdaki bir toplumun dilsel üretimleri de durağanlığı ifade eden ögelerden oluşur.

Türetim ekleri, eklendiği sözcüğün anlam, biçim, tür ve kategorisinde değişiklik meydana getirir. “Türetim ardıkları birkaç örneğin dışında, genellikle sözlüksel öncüllerden yeni anlamlı birimler üreten ardıllardır” (Adalı, 2004: 83). Türetim

eklerinin hepsi sözcüğün anlamsal değerinde ayırt edici değişikliklere yol açmaz. Gülsevin, Türkçedeki ekleri dört grupta kategorize eder; *türetme ekleri*, *tür değiştirici ekler*, *işletme ekleri* ve *kategori ekleri* (2004: 1278-1279). Çalışmada biçim açısından ve anlamsal açıdan yeniliği imleyen ögeler değerlendirildiği için *işletme ekleri* kategorisine yer verilmemiş, *kalıplaşan işletme ekleri* değerlendirilmeye alınmıştır. Türetim ekleri, *yeni bir anlam türeten*, *tür değiştiren* ve *kategorileştiren ekler* olarak değerlendirilmiştir.

3.1.2.1.1. Türetme Ekleri

Türetme ekleri, ad ve eylemlerden kalıcı sözlüksel ögeler türeten eklerdir. Sözcüğün anlam ve biçim yapısında değişikliğe yol açar. *Addan ad*, *addan eylem*, *eylemden ad* ve *eylemden eylem* olmak üzere dört tür türetme eki bulunur. Çalışmada türetme ekleri kendi içinde sınıflandırılmamış, eklerle ilgili türetim özellikleri örneklerle beraber açıklanmıştır. Eklerin bağlama göre kazandıkları anlamsal özellikler de göz önünde bulundurulmuştur.

+AI

+AI eki, addan sıfat türeten bir ektir. Yabancı ögelere karşılık bilinçli türetilen sözcüklerde kullanımına sık rastlanan ögelerden biridir. *Gözel* ögesi, göz ile ilgili, göze özgü olan anlamları taşıyan bir yeni ögedir.

+CI/ +CU

+CI/+CU eki, Türkçede yaygın kullanımı görülen eklerden biridir. Genel ağ dilindeki yeni ögelerin kullanımında da sıkça başvurulduğu görülür. Farklı işlevlerle kullanılan ve addan ad türeten yapım eki olarak adlandırılan +CI/+CU ekinin en yaygın işlevi, meslek adı yapmaktır. *Akbilci*, *beton dökücü*, *domatesçi*, *elmacı*, *esprici*, *hamsici* ve *komikçi* kullanımları meslek adlandırmalarında kullanılan örnekler olarak karşımıza çıkar. Bir işi meslekmiş gibi benimseyerek yapan kişileri anlatmak için de +CI/+CU eki kullanılır. *Ekşici*, Ekşi Sözlük kullanıcılarını tanımlamak için kullanılırken *tribüncü* ise, futbol maçlarında her koşulda tribünde bulunan taraftarı anlatmak için kullanılan bir adlandırmadır.

Korkmaz, +CI/+CU ekinin adlara gelerek bir görüşü, bir inancı, bir düşünceyi benimseme durumunu bildiren sıfatlar türettiğini belirtir (2014: 125). Genel ağda kişisel bilgilere kolay ulaşım olanağının bulunması bireyler hakkında genel değerlendirmelerin yapılmasına ve görüşler doğrultusunda sınıflandırılmasına yol açar. Kullanımı yaygın sosyal ağlardan biri olan Facebook için kullanılan *fişleme aygıtı* ifadesi, sosyal ağların birleştirici değil, ayrıştırıcı ve sınıflamacı yönünün bir göstergesidir. “İnternet bireylerin hiçbir zaman olmadığı derecede listelendikleri, sınıflandırıldıkları, fişlendikleri bir veri ambarının oluşmasına neden olmaktadır. ...artık silinme ve iz bırakmadan yaşayabilme hakkı tarihe karışmıştır” (Tarcan, 2005: 7). Bu olgunun göstergeleri, dil kullanımlarında görülen; *Amerikancı, avmci, biatçı, değişimci, dezenformasyoncu, Fethullahçı/ Fetocu, gezici, laikçi, paralelci, savunmacı, şikeci, yaradılışçı ve hüloğcu* ifadeleri ile karşılık bulur. Bir görüşü benimseyen bireyleri adlandırmak için kullanılan yeni ögeler, taraf belirten sıfatlardır. Türevlerinin kullanım örneklerine sık rastlanılan bu ögeler ile genel ağda bireylerin görüşleri doğrultusunda sınıflandırılması yoluna gidilmiştir.

+cIIIk/ +cUIUk

Birleşik yapılı +cIIIk/ +cUIUk eki, +cI/+cU ekinin meslek adı oluşturma, görüş bildirme, süreklilik belirtme gibi işlevlerinin ve +IIk/ +IUk ekinin kavram adı yapan işlevlerinin birleşmesi sonucu oluşmuştur. Kavram adlandırmaları yapan bu ek, bağlama göre farklı işlevler üstlenir.

Amerikacılık ögesi, Amerikan kültürüne zaafı olan ve Amerikan taraftarı bireylerin görüşünü bildiren bir yeni ögedir. “Amerikan kültürünün etkisi ve ‘Amerikalı gibi olma / görünme / konuşma / yazma’ modası dil dışında da kendini yoğun bir biçimde göstermektedir” (Gülsevin, 2015: 163). II. Dünya Savaşı’nın ardından değişen dünya dengeleri, Türkiye’de de mevcut yabancı eğilimlerin daha yoğun fakat farklı yönelimlerle ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Amerikacılık ögesi, Amerikan hayranlığı ve İngilizcenin dilimiz üzerindeki etkisi ve Amerikan kültürüne özenerek yetişen bir neslin dilimiz ögelerine yansıyan göstergesidir.

Komikçilik, komik olmayı ve komiklik yapmayı meslek hâline getiren bireyler için kullanılan bir yeni ögedir. Günümüzde bireylerin mutluluk odaklı yaşaması ve her eylemi mutlulukla ilişkilendirmesi, gülme ihtiyacını karşılamak için özel zaman

dilimlerinin oluşturulmasına yol açmıştır. İnsanları güldürmeyi meslek hâline getiren ve bu yolla para kazanan kişiler, espri yapma yeteneğine sahip oldukları için zeki olarak nitelendirilmiş ve toplumsal yapıda değer verilen bireylere dönüşmüştür.

cIIIk/ +cUIUk ekinin işlevlerinden biri de aynı eylemin bir süreç içinde gerçekleştirildiğini belirtmektir. *Şikecilik* ve *goygoyculuk* ögeleri ekin süreklilik işlevindeki kullanımına örnek olarak verilebilir. *Şikecilik*, şikenin gerçekleştiği zaman dilimini ifade eder. Boş konuşma eyleminin sürekli yapıldığını ve bir süreç içinde devam ettiğini belirtmek için ise *goygoyculuk* ögesi türetilmiştir.

-GAÇ

Eylemden ad türeten -GAÇ, Türkçenin eski fakat işlek olmayan eklerindedir. “Yapan, olan veya yapılan nesnelere karşılıyan isimler yapar” (Ergin, 2006: 190). Cumhuriyet döneminde dil planlaması faaliyetleri içinde üretilen yeni ögelerdeki sık kullanımıyla yeniden kullanım yaygınlığı kazanmıştır. Örneksene ve türetmelerde kullanımına rastlanır. *Güldürgeç* ve *vakit öldürgeci* tamlaması bu ekin kullanım örnekleridir.

-IcI/-UcU

Eylemden ad ve sıfat yapan bir ek olan -IcI/-UcU ekinin işlevleri +CI/+CU ekiyle benzerlik gösterir. “Fiilin gösterdiği ‘meslek uğraşı’ veya ‘sürekli olarak’ yapılan gösteren adlar türetir” (Korkmaz, 2014: 153). Bir çeşit sınıflandırıcı işlev üstlenen bu ek, bireyleri yaptıkları eyleme göre toplumsal görev dağılımında bir konuma yerleştirir. Genel ağdaki pek çok sitenin üye alması ve bu üyeliklere bağlı olarak gerçekleşen *kullanıcı* girişleri, profilleri vb. yeni adlandırmaların ortaya çıkmasına yol açar. Siteye üye olanlar *kullanıcı* olarak adlandırır ve site içindeki eylemlerinden ilgili *kullanıcı* adıyla sorumlu kınırlar. Tüketim toplumunun temelini oluşturan dinamiklerde ürünlerin ve nesnel boyutlu değerlendirilen olguların çekici yönü *cezbedici* ögesi ile karşılık bulmuştur. Genel anlamda, karşılama eylemini gerçekleştiren kişi, anlamını taşıyan *karşılıyıcı* ögesi, spor dalına özgü bir anlam kazanarak terimsel bir görev üstlenir. Karşılıyıcı terimi, voleybolda servis karşılama eylemini yerine getiren kişi için kullanılır. Olumsuz olguları imleyen *ayrıştırıcı*, *dışlayıcı* gibi örneklerin yanında olumlu anlam alanlarını imleyen *umutlandırıcı*, *sorgulayıcı* gibi ve deyimden türetilmiş iş

bitirici, ders verici, ayar verici, mide bulandırıcı, hayret(ler) verici gibi ögelerin kullanımlarına da rastlanır.

-Ik

-Ik, eylemlere gelerek sıfat ve adlar türeten işlek eklerden biridir. “Bu ekle yapılmış türetmelerin özellikle sıfat olanlarında, yapılmış bitmiş bir işi nitelik olarak üzerinde taşıma özelliği vardır” (Korkmaz, 2014: 154). *Boşanık, çemkirik, sapıtık* ve *güldürük* ögeleri türetilmiş sıfatlardır. Bayıl- sözcüğünden gerioluşum yoluyla türetilen bay-eylem köküne gelen -Ik eki ile bayılmış, bayan anlamlarına gelen *bayık* sıfatı türetilmiştir. Argo dil kullanım örneği olarak karşılaşılan *sıçmık* ögesi değersizleştirme anlamıyla, *götü kalkık* ögesi ise deyimden türetilmiş, kendini olduğundan üstün görme anlamıyla kullanılan sıfat türündeki yeni ögelerdir.

+IA-

Türk dilinin en işlek eklerinden biri olan +IA- eki, ad ve ad soylu sözcüklere gelerek addan eylem türeten bir ektir. “Adın karşıladığı nesnenin ortaya çıkmasını, oluşmasını sağlayan ve ‘yapma’ bildiren geçişli fiiller türetir” (Korkmaz, 2014: 176). Genel ağ dilinde karşılaşılan *blokla-*, *efektle-*, *eksile-*, *güzelle-*, *fondiple-* ve *montele-* +IA- ekinin kullanımına örnek olarak verilebilir. Kök hâlindeki yansıma ögelere eklenerek öykünülen olguyu gösteren geçişsiz eylemler türetir. *Biple-*, *cık cıkla-* eylemleri, öykünülen sesin gerçekleşmesini sağlayan oluşu karşılar. *Trolle-*, balık avını anlatan bir eylem olarak genel ağda insanları kandırma ve kızdırma amaçlı gerçekleştirilen eylemleri anlatmak için kullanılır. *Favla-* favorilere eklemek anlamında kullanılan kırpma ögeden türetilen bir yeni ögedir. Kullanım yaygınlığı görülmeyen *yalancıla-*, birini yalancı olarak nitelemek için kullanılan eylemdir. Küfür içerikli bir öge olarak *sikle-*; umursa-, önemse- eylemlerinin argo ifade ediliş biçimi olarak mecaz anlamlı bir ögedir. Kullanım örneklerinde genelde olumsuz biçimiyle karşılaşılmıştır. *Sikleme-* eylemi; “Değersiz görmek, aldırılmamak, hiç önem vermemek” (Püsküllüoğlu, 2004: 162) anlamlarına gelir. Erkeklik organının toplumsal bilinçaltına ait değer ölçütlerinden biri olarak bilinç düzeyine ulaşan göstergelerinden biridir. Kullandığı bağlama göre yeni anlamsal özellikler kazanabilen bu öge, genel ağ dilinde kullanım yaygınlığı görülen argo kullanımlardan biridir.

+lAn-

+lAn- eki, addan eylem türeten +lA- eki ve -n- dönüşlülük ekinin bir araya gelmesiyle oluşan birleşik bir ektir. Her iki ekin de işlevini üstlenen bu ek, addan eylem türetirken dönüşlülük işlevini de içerir. “...işlevi bakımından bir yandan fiilden genişletilmiş bir çatı eki olma özelliği taşıırken, bir yandan da fiilden özel anlamda fiil türeten bir ek niteliği kazanmıştır” (Korkmaz, 2014: 178). *Klonlan-* ve *ceplen-* ögelerinde -n- dönüşlülük eki, çatı eki görevini yerine getirir. Hem eksiltme hem de deyim olarak ele alınabilecek olan *ceplen-* ögesi, cep telefonu edinimini, *klonlan-* ögesi ise kopya edilmeyi ifade eden bir yeni ögedir. “Dar ünlüyle biten iki heceli bazı adlara {-lA} ardılı eklendiğinde ikinci hecenin dar ünlüsü düşer” (Yıldız, Yıldız ve Günay, 2014: 44). *Dellen-* örneğinde *deli* sözcüğüne +lA- biçimbirimin eklenmesiyle ikinci hecenin sonundaki -i dar ünlüsü düşmüştür. *Dellen-* ögesi bireyin dış dünyanın etkisiyle aşırı sinirlenme ve kontrolünü kaybetmesi durumunu ifade eder.

+lAş-

Birleşik bir ek olan +lAş- eki eklendiği ögeye “dönüşme, kendi kendine olma” (Korkmaz, 2014: 178) anlamları katar. Günümüzde yaygın kullanımı görülen bu ek, modern çağın kendine dönüştüren, kapsayan ve tek tipleştiren yönlerine vurgu yapar. Aşağıda anlamsal açıklamalarına değinilen; *avmleş-*, *mekanikleş-*, *kalıcılaş-*, *sanallaş-*, *agresifleş-*, *paranoyaklaş-*, *sekülerleş-* ve *karikatürleş-* ögeleri +lAş- ekinin tespit edilen örnekleridir.

Modern çağ, tüketim toplumunun betonlaşma faaliyetlerini ve buna bağlı insanların tüketme güdüsünü tetikleyecek yapıları yaygınlaştırır. Baudrillard günümüz insanların gündelik alışveriş ihtiyacının eskisinden farklı olduğunu şu şekilde belirtir; “daha çok, istatikselsel olarak yükselen bir eğriye göre mal ve iletilerin edinilmesi, algılanması ve güdümlenmesi biçimini taşıyor” (2016: 15). *Avmleş-* ögesi toplumsal yapı içinde her olgunun bir tüketim unsuruna dönüştürülme sürecini ifade eder. *Avmleş-* yeni ögesi oluşturulurken +lAş- ekinin yayılcı, kapsayıcı ve kendine dönüştürücü işlevlerinden faydalanılmıştır. Mevcut yapıların alışveriş merkezlerine dönüştürülmesi *avmleş-* göstergesi ile karşılık bulurken bireylerin alışveriş yapma güdüsü de aynı anlamsal doğrultuda kapsayıcı ve daha fazlasını isteyen bir yöne doğru şekillendirilir.

Mekanikleş- ögesi, hem toplumsal iş gücü, hem de bireysel davranış temelli olarak değerlendirilebilir. Teknolojinin gelişmesi ile beraber toplumsal yaşamın devamlılığını sağlayan olguların temelinde makinelerin yer alması, insanın fiziksel ve düşün gücüne giderek daha az ihtiyaç duyulmasının, toplumun mekanikleşen yönünün göstergeleridir. Bireyin düşünmeden refleksif hareketlerle günlük yaşamını sürdürmesi, bireysel boyutlu tek tipleşme ve mekanikleşmenin sonuçlarıdır. Mekanikleş- eylemi, toplumsal ve bireysel boyutlu yapının mekanik sisteme dönüştürülmesinin bir yansıması olan yeni ögedir.

Kalıcılaş-, kalıcı hâle dönebilme ve kalıcılık kazanabilme anlamlarını içeren bir yeni ögedir. Hızlı tüketim algısı, yeniyi ve yenilemeyi ön plana çıkarırken her yeninin eskiye dönüşme sürecini de hızlandırmıştır. Hızla değişen ve yeri hızla doldurulan her olgunun *kalıcılık* kazanma çabası, çağın en büyük sorunlarından birini oluşturmaktadır. Birey, kurum, kavram, nesne ve olaylar bağlamında değerlendirilebilecek olan kalıcılaş- yeni ögesi, toplumsal yapı içinde değişmeyen bir konum elde edebilme çabasının dilsel boyutlu göstergesidir.

Sanallaş- ögesi, her olguya sanal boyut kazandırarak simülakrlara dönüştüren eylemin adlandırması olarak karşımıza çıkar. Genel ağ ile beraber yaygınlaşan sanallık olgusu, gerçeklik algısında göreceliklerin oluşmasına yol açmıştır. Sanallık olgusu gerçekliğin bir yanılması sunar. Gerçeklik, sanal boyutta anlamını yitirmeye ve bulanıklaşmaya başlamıştır. “...simülasyon, bu ‘gerçekle’ ‘sahte’ ve ‘gerçekle’ ‘düşsel’ arasındaki farkı yok etmeye çalışmaktadır” (Baudrillard, 2014: 15). Gerçek dünyanın simüle edilmiş bir örneğini sunan sanal dünyada gerçek olarak nitelendirilen her ögenin bir karşılığı bulundurulur ve gerçek ve sanal olguları arasındaki sınırlar belirsizleştirilir. Sanal bir boyut kazanan ögelerin gerçek olarak nitelendirilen anlamları da bulanıklaştırılır.

Psikolojik duygu durum bozukluklarını adlandıran ögelerin, addan eylem yapan +İAş- ekiyle bireyi kapsayan ve dönüştüren bir boyuta ulaşması, *agresifleş-* ve *paranoyaklaş-* ögeleri ile ifade edilmiştir. Bireyin kendi içinde dengeyi sağlayamaması, bir duygunun baskın olduğu ruhsal oluşumlara yol açar. Olumsuz bir duygunun ya da bir duygu durum bozukluğunun güdümünde hareket edilmesi; *agresifleş-* ve *paranoyaklaş-* eylemleriyle dilsel boyutta karşılık bulur.

Siyasi söylem, dilde en güncel ögelerin kullanıldığı alanlardan biridir. Laikleşmek ile aynı anlamda kullanılan *sekülerleş-* ögesi, devlet işlerinin din olgusundan bağımsız hâle getirilmesini imler. Türkiye gündeminde tartışılan laiklik konusu, dile sekülerleş- yeni ögesi ile yansımıştır. Siyasi partilere olan yakınlık ve siyasi parti anlayışlarına göre toplumun sınıflandırılması bireyler üzerinde dönüştürücü bir güce sahiptir. Fransızca kökenli bir öge olan partizan sözcüğünün türetilmiş şekli olarak karşımıza çıkan *partizanlaş-*ögesi, bireylerin partiye yönelik maddi ve manevî destek verici eylemlerinin birey üzerindeki kapsayıcı ve dönüştürücü gücünü ifade eder.

Siyasi ve sosyal olayların ironik eleştirisini yapan karikatürler, bireyin şahsi ve toplumsal görüşleri yansıtma aracı olarak kullandığı yöntemlerden biridir. *Karikatürleş-* ögesi, bir eleştiri unsuruna dönüşmek anlamlarını taşıdığı gibi kullanıldığı bağlama göre çeşitli anlamsal değerler de kazanabilir. Gerçeklik algısının yıkılarak çizgilerden oluşturulmuş görselin, gerçeği yansıtması da karikatürleş- ögesi ile anlamsal karşılık bulabilir. Gerçek olmayan fakat gerçeği imleyen bir göstergeye dönüşmeyi ifade eder.

+IAşmA

Üç ekin bir araya gelmesiyle oluşan +IAşmA eki, ögeye kapsayıcı ve dönüştürücü bir eylem özelliği kazandıran +IAş- ekiyle kurulan eylem gövdelerinin yeniden adlandırılması işlevini yerine getirir. *Güçsüzleşme, tesisleşme* ögeleri bir dönüşüm sürecinin adlandırması olarak karşımıza çıkar. Olmuş, bitmiş bir eylemi belirten değil kapsayıcı ve dönüştürücü yapıdaki bir eylemin devam etmekte olduğunu belirten yeni ögelerdir.

+IIk/ +IUk

Türkçenin en yaygın türetim eklerinden olan +IIk/ +IUk eki, eklendiği ögeye ve kullanım biçimlerine göre çeşitli işlevler üstlenir. +IIk/ +IUk eki, bazı kullanım örneklerinde sahipliği ve aitliği kavramlaştıran işleviyle karşımıza çıkar. İnanma ve ait olma ihtiyaçları, biz algısını oluştururken karşıt değeri olan ötekileştirme olgusunu da ortaya çıkarır. Bir takıma duyulan bağlılığın adlandırılması olarak kullanılan *fenerbahçelilik*, aynı zamanda diğer takımlardan soyutlanmışlığı da ifade eder. Sınıfsızlığı ifade eden *lumpenlik* ögesi bile sınıfsız bir gruba olan bağlılığın göstergesidir. Bir gruba üye olmak ve bağlılık göstermek, karşıt görüşlü diğer gruplara

üye olunmadığının da bir göstergesidir. Dolayısıyla bağlılık ve aidiyet bildiren adlandırmalar, toplum içindeki gruplaşmaların da göstergesel boyutlu belirleyicisidir.

+IIk/ +IUk ekinin çeşitli işlevlerde kullanım örneklerine rastlanmıştır. *Teknikerlik* ögesinde +IIk eki, meslek adlandırması yapan işleviyle karşımıza çıkar. Yaygın kullanımı görülmeyen *hükümetlik* ögesi, hükümeti yöneten bireylerin yaptığı işin adlandırmasıdır. Aynı ek, vücudun belirli bölümleriyle ilgili giysi adları türeten bir işleve de sahiptir. Vücutta kullanılan bir giysi adının türetim şekli olarak karşılaşılan *memelik* sözcüğü, ölçünlü dildeki Fransızca kökenli sütyen sözcüğünün karşılığıdır. Dil içinde yerleşmiş olan sütyen sözcüğüne alternatif yerli bir öge türetilmiştir.

+IIk/ +IUk ekinin başlıca işlevlerinden biri de *genel kavramlar türetmek* (Yıldız, Yıldız ve Günay, 2014: 53). *Koyvermişlik* ögesi, koyver- deyiminin –mİş sıfat-fiil eki aldıktan sonra genel bir durumu ifade etmek için +IIk ekiyle türetilmiş hâlidir. *Nevrotiklik* ve *psikopatlık* adlandırmaları ise psikolojik bozuklukların kavram adlandırması biçiminde ortaya çıkmış biçimleridir. Çağımızın insan ruhunu ön plana çıkaran yönü ruhsal aksaklık ve hastalıkların da gündeme gelmesine ve modern insan buhranlarının incelenmesine yol açmıştır. Psikoloji bilimi içinde yeni ögelere sıkça rastlanması, gelişen ve sürekli yenilenen bir alan olmasıyla ilgilidir. Bir ruhsal durum adlandırılması olarak kullanılan *mallık*, anlamsal ve biçimsel bir yeniliğe işaret eder. Bireyin bilinçli veya farkında olmadan *mal* olarak adlandırılan hareketlerde bulunması sonucunda içinde bulunduğu durumu anlatmak için kullanılır. Ölçünlü dilde büyük baş hayvan ve kötü, kaba tavırlı insan anlamlarına gelen mal sözcüğü, genel ağda geniş bir anlam alanına sahiptir. Yapılması hoş karşılanmayan davranışları imleyen *mal* sözcüğü; insanî değerlerden uzak metalaştırılmış ya da hayvanî özellikler atfedilmiş bireyi imler. Mallık ise, bu statüye indirgenen bireyin konumu belirten bir yeni ögedir.

Anlamsal değişime uğrayan *trol* sözcüğü, insanları kandırmak ve kızdırmak için yapılan eğlenme amaçlı eylemleri karşılayan bir ögedir. Crystal trol mesajların anlamsız beliren ve genelde kısa olan, masum görünen bir soru ya da ifadeden oluşurken bazı trol mesajların bilgisiz olduğuna dair belirgin ipuçları içeren gereksiz sözlerle dolu olduğunu belirtir (2004: 52). Bu ögeden türetilen *trollük* ögesi ise bu eylemleri karşılayan kavramın adlandırmasıdır. Genel ağ dilinde yaygın kullanımı görülen bu

silahı, yer tespit cihazı verilebilir. Zincirleme tamlama kuruluşundaki deyişsel ifadelere ise *soğuk duş etkisi, üç nokta tribi* örnek verilebilir.

3.1.2.3. Birleştirme

Yeni ögelerin oluşturulmasında kullanılan yöntemlerden biri de *birleştirmedir*. “**Bileşme** (*compounding*), iki ya da daha fazla sözcüğün birlikteliğinden başka bir sözcük ortaya çıkarma sürecidir” (Uzun, 2006: 40). Yeni bir olgunun adlandırma sürecinde anlamın tek bir sözcükle karşılanamadığı durumlarda birleştirme yöntemine başvurulur. Türkçede yeni ögelerin oluşumu söz konusu olduğunda özellikle bilinçli planlamalarda birleştirme yöntemi yaygın olarak kullanılır. Birleştirme yoluyla oluşan yeni ögeler, çeşitli şekillerde oluşabilir. Şenel, birleşik sözcüklerin oluşumunu dört başlık altında inceler; *anlam kayması ile kurulan, ses kayması yolu ile kurulan, sözcük türleri kayması yolu ile kurulan, bir veya iki ögesi emir kipiyle kurulan kalıplaşmış birleşik kelimeler* (2009: 103-104). Farklı şekillerde ortaya çıkan birleşik ögeler, farklı sözcük türlerinin oluşumuna kaynaklık edebilir. Birleştirme yoluyla oluşan yeni ögeler ad/ ad soylu ve eylem olmak üzere iki türde ortaya çıkar.

Yazımı konusunda çeşitli görüşler olan birleşik ögeler; bitişik ya da ayrı ayrı yazılabilir. İki ögenin arasına çizgi konarak yazılan örneklere de rastlamak mümkündür. İmer, birleşik biçimlerin ortak özelliğinin “anlam birliği göstermeleri” olduğunu aktarır (1991: 20). Yazım biçimleri birleşik yapı olarak değerlendirilmelerinde ölçüt değildir. Birleştirme yoluyla oluşturulan yeni ögelerin en önemli özelliği, farklı iki göstergenin bir araya gelerek tek bir gösterilene işaret etmesidir.

Sözcük kayması türüyle oluşan birleşik ögeler, birleşme oluşum şekillerinde örneğine en çok rastlanılandır. Birleşik sözcüğü oluşturan ögelerden birinin ya da her ikisinin de çekimli eylemden oluşmasıyla kurulur. Bir ögeye *sever* ögesinin eklenmesi ile kurulan yapı Türkçenin yaygın birleşik sözcük türetme biçimlerinden biridir. *Futbolsever, hamsisever, otomobilsever, patronsever, inşaatsever* ve kullanımı yaygın olmayan *tespitsever* yeni ögeleri bu yapıdaki birleşik adlardır. Genelde sıfat görevinde kullanılan bu ögeler, bireyin niteleyici özelliklerini belirtirken, ayrışan yönlerine de vurgu yapar. Bu oluşum şeklinin diğer örneklerini; *başçalan, götveren* ögeleri oluşturur. Götveren ögesi, “’edilgin eşcinsel (erkek)’ anlamında küfür olarak kullanılır”

görülen bu öge, bireyin kendini merkeze alarak eğlenmek amacıyla diğer bireylere sunduğu gerçeklik algısını karşılar. Bir tür kandırma eylemidir.

-(I)m

-(I)m eki, “‘fiilden doğan hareketin sonucu’ kavramını verir, soyut adlar türetmeye yarar” (Zülfikar, 2011: 115). *Seçilim* ögesi, edilgen yapıdaki bir eylemden ad türeten -m ekinin gelmesiyle oluşmuştur. Edilgen yapısı sebebiyle seçilim ögesi, seç- eyleminin yönü ve kaynağı ile ilgili bilgi vermez.

-mAç

Eylemlere eklenerek ad türeten –mAç eki, Türkçenin işlek olmayan eklerindedir. Korkmaz, bu ekin birkaç örnek bırakmış ölü bir ek olduğunu dile getirir (2014: 146). Türk Dil Devrimi döneminde yabancı ögelere karşılık olarak türetilen sözcüklerde bu ekin yaygın kullanımına rastlanılır. *Kovalamaç* ögesi, yaygın kullanılmayan bu ekin örneklem içinde tespit edilmiş tek örneğini oluşturur.

+sAl

İşlek eklerimizden biri olan +sAl eki, kullanımı ve kökeni konusunda görüş birliğine varılamamış eklerden biridir. “Bu bağımlı ardıl dil reformu sırasında, Arapça bir ardıl olan {-(v)i} yerine önerilmiştir” (Yıldız, Yıldız ve Günay, 2014: 55). Yaygın kullanımı görülen bu ek, Arapça nispet ekinin (+î) görevini üstlenmiştir. Eklendiği kavramla aralarında ilişkili, ilgili anlamları kurar. Genel ağ dilinde +sAl ekinin; *elektriksel, içeriksel, maaşsal, kitleysel, söylemsel, şekilsel, yıldızsal, zamansal* ve kullanımı yaygın olmayan *teşkilatsal, uçurumsal* örneklerinde kullanımı görülür. Ölçünlü dilde kullanılan rastlantısal sözcüğünün anlam alanını karşılayan ve aynı kökten türetilmiş olan *rastsal* ögesi, yapı bakımından bir kısaltmaya başvurulduğunu gösterir. Aynı anlam daha az biçimbirim ile karşılanmıştır. *Sinemasal* ögesi, hem türetme hem de karma öge içinde değerlendirilebilecek çift yapılı bir ögedir. Kullanıldığı bağlamda her iki yapının da içerdiği anlamı kapsayan öge, sinema+sal biçiminde incelendiğinde sinema ile ilgili, sinemaya özgü olan anlamları kazanır. Sine+masal biçiminde ele alındığında ise karma öge özelliği gösterir ki ilgili bölümde detaylı olarak ele alınmıştır.

+sIzlIk/ +sUzlUk

+sIzIik/ +sUzIUK eki, +sIz/ +sUz ve +Iik/ +IUK eklerinin birleşmesinden oluşmuş, “addan yokluk görevinde soyut adlar” (Korkmaz, 2014: 140) türeten ektir. Genelleştirme ile bir olgunun yokluğunu imleyen *fonksiyonsuzluk* ve *seksizlik* öğeleri olgunun yoksunluğunu ifade eden genel kavram adlandırmalarıdır. Yokluk bildiren bir adlandırma, olgunun adlandırma sürecinden önceki varlığına işaret eder.

-(I)t

Eylemden ad türeten -(I)t eki, Türkçenin işlek olmayan eklerinden biridir. Dil devrimi döneminde terim ve kavram adı oluşturmada yaygın olarak kullanılan bu ek, terim oluşturmada kullanılan eklerden birdir. Bilgisayarda işlem yapabilmek için kullanılan başlangıç menüsünü adlandıran *başlat* terimi, bu ekin başarılı kullanım örneklerinden birini temsil eder.

3.1.2.1.2. Tür Değiştirici Ekler

Tür değiştirici ekler, sözlüksel öğeler oluşturmaz. Gülsevin, tür değiştirici eklerin işlevini şu şekilde belirtir; “Eklendikleri isim veya fiilleri, sözlükte yer almayacak isim, sıfat ya da zarflar haline getirirler” (2004: 1278). Eylem ve adlara gelerek sadece tür değişikliğe yol açan ekler, çekim eki ve yapım eki arasında bir özellik gösterirler.

-An

Eylemden ad ve sıfat türeten bir ek olan –An eki bazı durumlarda kalıcı ad ve sıfatlar da yapmaktadır. *Gülmekten yarılmak* deyiminde anlamın dizimi oluşturan öğelerden birine eksiltme yoluyla yüklenmesi sonucunda yar-/ yarıl-eylemlerinin anlamsal alanı genişleyerek deyim anlamını üstlenmiştir. -An eki ile yar- eyleminden türetilen *yanan* sıfatı güldüren ve gülme eyleminin yoğun şekilde yaşanmasına sebep olan olguları nitelemek için kullanılır.

-AsI

Türkçenin yaygın eklerinden –AsI eki, sıfat-fiil eki olarak da adlandırılır. “Değer anlamında sıfatlar türetir” (Yıldız, Yıldız ve Günay, 2014: 39). Örnekleme içinde tespit edilen *tapılası*, *kınanası* ve *ayıplanası* örneklerinde içinde yaşanan toplumun değer yargıları ölçüt alınarak nitelenilen ögenin değer durumu belirtilmiştir. *Lanet olası* örneğinde –AsI eki değer nitelemesi değil, olumsuz bir dileğin dile getirilmesini içeren

kargış özellikli bir öge türetmiştir. Kullanılan bağlam ve ögeye göre olumlu ya da olumsuz anlam yüklenebilir.

+II/ +IU

Türkiye Türkçesindeki en işlek eklerden biri olan +II/ +IU eki addan ad ve addan sıfat türeten bir ektir. Eklendiği ögeye ve bağlama göre çeşitli işlevler üstlenir. *Argolu, ciddili, helecanlı* kullanımlarında “özellik, nitelik” (Zülfikar, 2011: 109) anlamları kazanan ögeler, dizimde sıfat ve zarf görevinde kullanılır. +II/ +IU eki, varlık eki olarak da adlandırılır. *İvmeli, kariyerli* ve kullanımı yaygın olmayan *yavşaklı* örneklerinde ögelere sahiplik anlamı katmıştır; ivmeye sahip olan, kariyer sahibi ve yavşak özelliklere sahip olan.

-mAcA

İlgili eylem ve türevlerinin gerçekleştirildiğini ifade etmek için kullanılan –mAcA eki, eylemi hem adlaştırır hem de niteleyicilik kategorisine sokarak işlevsel bir değişikliğe yol açar. Birleşik yapısı sebebiyle hem tür değiştirici hem de kategori ekleri içinde değerlendirilebilir. Tür değiştirme özelliği daha baskın olduğu için tür değiştirici ekleri içinde değerlendirilmiştir.

Anlık oluşumlarda kullanım örneklerine sık rastlanan -mAcA eki, eylem kök ve gövdelerine gelerek eylemin gerçekleştirilme şeklini ve şartını belirten adlar türetir. Korkmaz, bu adların daha çok oyun, eğlence niteliğinde sözler olduğunu ifade eder (Korkmaz, 2014: 160). Eylemi tanımlama işlevini yerine getiren bu ekin adlandırmalarda sıra dışılık ve var olanı farklı ifade etme ihtiyacıyla kullanıldığı gözlemlenir. *Gitmece, gülmece, takılmaca* ve kullanım yaygınlığı görülmeyen *yüklemce* ögeleri, bu ekin kullanım örneklerini oluşturur.

3.1.2.1.3. Kategori Ekleri

Kategori ekleri, sözcük türetmeyen ve tür değiştirmeyen eklerdir. Gülsevin kategori eklerini yedi grupta değerlendirir; *çokluk, grup/aile, küçültme/sevimlilik, sıralama sayı, üleştirme sayı, nitelik dereceleyici ve olumsuzluk kategorisi* (2004: 1280). Kategori ekleri bazı durumlarda anlam ve tür değişikliğine de yol açabilir.

+CA

Addan ad türeten +CA eki kullanıldığı bağlama göre türettiği sözcüğe çeşitli anlamlar kazandırabilir. “Aslında eşitlik, benzerlik ve karşılaştırma görevinde bir ad işletim eki olan +CA eki, kalıplaşma yoluyla sını, değiştirerek zamanla bir yapım ekine dönüşmüştür” (Korkmaz, 2014: 121). Bu ekin kategori belirten görevi üstlendiği biçimler değerlendirilmiştir. *Mislince*, *mazoşistçe* ve *megolomanca* ögeleri benzerlik ve birebirlik eşitlik bildiren, genelde zarf ve sıfat görevlerinde kullanılan yeni ögelerdir. Türkçenin Argo Sözlüğü’nde hıyar sözcüğü; “yol, yordam bilmeyen, incelikten uzak, görgüsüz, kaba, saba, aptal, budala, ahmak (kimse)” (Püsküllüoğlu, 2004: 97) olarak tanımlanır. Türetme sonucu oluşturulan *hıyarcı*, hıyar sözcüğünün anlamıyla eşdeğerlilik gösterir.

+cAk

Aile/grup kategorisi içinde yer alan +cAk eki, eklendiği ögeye “beraberlik, toplu halde hareket etme” (Zülfikar, 2011: 65) anlamı kazandırır. *Ofişçek/ ofişcek* ve *grupcak* örneklerinde eklendiği sözcüklere beraberlik anlamı kazandırır.

+CAAnAk

Sözlük üyelerinin bütününe ifade etmek için kullanılan *sözlükcenek* ögesi, *sözlük* sözcüğüne +CA eki ve günümüzde kendine özgü küçültme eki, işlevini kaybederek eklendiği kök ve gövdenin anlamını pekiştiren bir nitelik kazanan +Ak ekinin eklenmesi ile oluşmuştur. Grup kategorisi içinde değerlendirilen bu ek, eklendiği ögeye toplu hareket etme anlamı kazandırır.

+cIk

+cIk eki, *gemicik* sözcüğünde cümleye “normalinden daha küçük olma” (Zülfikar, 2011: 65) anlamı katmıştır. Anlık oluşumla bir ögenin ilerleyen süreçte ilgili olaya atıfta bulunmak amacıyla kullanılması, yaygınlaşmasına ve yeni öge olarak değerlendirilmesine yol açmıştır. Türkiye güncel basımında gerçekleşen bir olay sonucunda dile yerleşerek yeni öge özelliği kazanmıştır. *Gemicik* sözcüğü, anlamsal olarak da bir yenilik içermektedir.

+(I)msI

Sıfat ve adlara gelen +(I)msI eki, “bir türlü benzerlik hallerini” (Banguoğlu, 2011:179) ifade eden yeni ögeler türetir. +(I)msI eki, ilişkilendirilen olgunun kök sözcüğün anlamı ile olan benzerliğini imler. Belirsizlik ve arada kalmış olguları betimlemek için kendisine en benzer olan ögeyle aralarında anlamsal bir bağlantı kurulur. Bu durum olgunun simüle edilmesi değil, gösterilenin aralarında ilgi kurulan farklı bir gösterge ile belirtilmesidir. Baudrillard, ‘-miş’ gibi yapmanın gerçeklik algısına zarar vermediğini dile getirir (2014: 15). Göstergenin işaret ettiği geçeklik değişmez, benzerlik kurulan gösterge ile gösterilen arasındaki bağın olması gerekenden farklı olduğuna vurgu yapılır.

Benzerlik ilgisi kuran türetim eki, kullanıldığı bağlama göre çeşitli işlevler üstlenir. Bir ögenin direkt ifade edilmesinin hoş karşılanmayacağı durumlarda dile getirilmek istenen ögeyle benzerlik ilişkisi kurularak dile getirilir. Dile getirilmek istenilenin anlamını yumuşatarak, sınırlı daha belirsiz bir anlam alanı çizer. *Maçomsu* ögesi, bu işlevde kullanılan ve genel ağda yaygın kullanımı gözlemlenen ögelerden biridir. *Trolümsü*, birini kandırmak amaçlı gerçekleştirilen eylemlerle benzerlik gösteren durumları nitelemek için kullanılan bir ögedir. Doğrudan olumsuzluğu imlemez ancak olumsuz bir durumla büyük oranda benzer özellikler gösterir.

Karmaşık duygu durumlarında benzerlik anlamı kuran eklerden sıkça faydalanılır. Duygusal olmayan ancak duygusal gibi algılanan durumlar ve kavramlar *duygusalımsı* ögesi ile ifade edilir. *Komikimsi*, nitelediği olduğuyla komik kavramı arasında benzerlik ilgisi kurar. *Kızımsı*, kız olmayan ancak *kız* ile benzerlik gösteren olguların adlandırması olan bir yeni ögedir. Postmodern toplumda cinsiyetlerin belirsizleştirilmesi ve birbirine yaklaştırılmasının bir göstergesi niteliğindeki bu ek, cinsler arası fiziksel ve ruhsal benzerliğin artan yönünü imler.

Bireylerin günlük kullandığı sözcük dağarcığının sınırlı olması, zengin ifade olanaklarının oluşmasını sınırlar. Anlatılmak istenen için doğru ifade kalıplarının bulunamadığı durumlarda benzer ya da belirsiz anlam içeren ögelerle anlatılmaya çalışılır. Belirsizliği ifade eden *şey* sözcüğüne +ImsI eki eklenerek türetilmiş *şeyimsi* ögesi belirsiz olmayan ancak belirsizliğe işaret eden bir anlam taşır.

-msAk

Eylemden ad türeten -m eki ile +sAk ekinin birleşmesi sonucunda oluşan –msAk eki, benzerlik, gibilik işlevleriyle kullanılmıştır. Günümüzde kullanım örnekleri sınırları sayıda olan +sAk eki, işlek olmadığı için işlevi bağlama göre tespit edilen eklerden biridir. *Ağlamsak* ögesinin ağlamaklı, ağlar gibi, ağlamak üzere anlamlarında kullanılan örneklerine rastlanılmıştır.

+sİ

Modern çağın gerçekliği olduğu gibi kabullenmek yerine olumlu olgularla ilişkilendirerek benzetme yönüyle ilişkilendiren yönü, *benzer, gibi* olan ancak kendisi olmayan adlandırmaların oluşumuna yol açmıştır. “+sİ eki dilimizde az işlek olmuş, fakat canlılığını koruyarak benzerlik sıfatları yapmıştır” (Banguoğlu, 2011: 199). Bebek olmayan ancak nitelediği ögeye bebeğin olumlu özelliklerini yükleyen *bebeksi* ögesi olumlu anlamlandırmaya bir örnek teşkil etmektedir.

+ş

+ş eki, kategori ekleri içinde küçültme ve sevimlilik kategorisinde yer alır. *Bebiş, tatlış* örneklerinde +ş eki, adlara gelerek küçültme ve sevimlilik anlamları kazandırmıştır. Sevgi sözcüklerinde bu ekin kullanımına sıkça rastlanılır.

3.1.2.1.4. Kalıplaşan İşletim Ekleri

Bir sözcüğün çekimlenme sonucunda oluşan şeklinin kalıplaşması yoluyla da yeni ögeler oluşabilir. “Türkçede çekim ekleri hatta tümceler bazen kendi işlevlerinin ve görevlerinin dışında, yeni anlamlarla ortaya çıkabilir. Buna ‘kalıplaşma’ adı verilir” (Eker, 2010: 363). Türetme içinde değerlendirilen bu oluşumlar uzun süreçlerde ortaya çıkar. Yeni öge oluşum şekilleri içinde *kalıplaşmanın* örnekleri diğer oluşum şekillerine oranla daha az sayıdadır.

Yeni ögeler içinde üçüncü iyelik şahıs ekinin kalıplaşması sonucu oluşan ögeler yaygınlık gösterir. Kalıplaşmaya müsait olan bu ek, birleşik yapı ek oluşumlarında da bulunur. Sevgi sözcüklerine eklenerek anlamı pekiştiren bir işlev üstlenir. En yaygın örnekleri olarak; *canısı, aşkısı, bitanesi* vb. ögeler gösterilebilir.

Öz sözcüğüne +CA eşitlik ekinin eklenmesi ve üçüncü iyelik şahıs ekinin birleşerek kalıplaşması sonucunda oluşan *özcesi* ögesi, bağlaç görevinde kullanılır. Kullanım ve

anlam alanı bakımında kısacası ile benzerlik göstermesi örneksenlikle oluşmuş bir öge olabileceğini de düşündürür.

-mAzCAsInA eki, yapı bakımından birleşmiş ve kalıplaşmış bir ek özelliği göstermektedir. “Yapıca +CA eşitlik durumu ekinin, üçüncü şahıs iyelik ve yönelme durumu ekleriyle birleşmesinden oluşmuş bir ektir” (Korkmaz, 2014: 149). Eylemden sıfat ve zarf görevinde ekler türeten bu ekin tek örneği olarak –mAz sıfat-fiil ekiyle olumsuzluk anlamı kazanmış; *gelmezcesine* ögesi tespit edilmiştir.

3.1.2.2. Tamlama

Yeni öge oluşum şekilleri içinde tamlama ögeleri geniş yer tutar. *Tamlama*; “Geleneksel dilbilgisinde iki ya da daha çok sözcüğün dilin kuralları doğrultusunda bir araya gelmesi ile oluşan yapıları belirleyen terim” (İmer, Kocaman ve Özsoy, 2013: 242) olarak açıklanır. Yeni olguların adlandırılmasında başvurulan tamlamalar, anlamın daha iyi belirlenebilmesi için ad ve ad soylu ögeleri arasında anlamsal bağlantıların kurulması ile oluşur. Türkçede tamlayan-tamlanan esasına dayalı tamlama sıralamasında temel öge, sonda yer alır. Çalışmada ad ve sıfat tamlaması dizilimindeki yeni ögeleri değerlendirilmiştir. Belirtili ad tamlaması, belirtisiz ad tamlaması, sıfat tamlaması ve zincirleme tamlama başlıkları altında ele alınan yeni ögeleri, oluşum şekilleri ve toplumdilbilimsel açıdan kazandıkları anlamsal özellikleri göre değerlendirilmeye çalışılmıştır.

3.1.2.2.1. Belirtili Ad Tamlaması

İki ad arasında sahiplenici bir ilgiyle bağ kurulması sonucunda oluşan tamlamalar, *belirtili ad tamlaması* olarak adlandırılır. “Hem tamlayanın hem de tamlananın ek aldığı ve iki adın ilişkilendirme yoluyla oluşturduğu söz öbeğine belirli ad tamlaması denir” (Karaağaç, 2013b: 487). Dil kullanımlarında yaygın kullanımı görülen belirtili ad tamlaması, yeni öge oluşumlarında tercih edilen bir yöntem değildir. “Bu tamlama türü, geçici, sınırlı belirlemeleri yapmak ve adlandırmak üzere kullanıldığı için, tür adları yapmakta ve yeni kavramlaştırmalarda pek elverişli değildir” (Emecan, 1998: 49). Kullanım örneklerine genel ağ dilinde az rastlanılan belirtili ad tamlamasının çalışma örneklemini içinde tespit edilen tek örneği; *internetin kesilmesi*dir. Bir durum adlandırması olarak kullanılan internetin kesilmesi belirtili ad tamlaması kuruluşundaki

bir yeni ögedir. Genel ağ bağlantısının kesilerek, işlevini yerine getirememesini durumunu ifade eder. Genel ağ dili kullanımında belirtili ad tamlaması kurulumundaki ögelere sık rastlanılmamış, rastlanılan örneklerde de yaygın kullanım sıklığı görülmemiştir.

3.1.2.2.2. Belirtisiz Ad Tamlaması

Dilin adlandırma ihtiyacı sonucunda ortaya çıkan yeni ögeler, toplumsal algı ile şekillenir. Oluşum süreci ve dile yerleşmesi toplumsal benimsemenin bir sonucudur. Yeni bir olgunun adlandırılma ihtiyacı bilim, teknik vb. bir alana özgü bir yenilik sonucunda ortaya çıkabileceği gibi toplumsal ihtiyaçlarla da ilişkilendirilebilir. Dilde adlandırma ihtiyacını karşılayan en yaygın kullanımlardan biri *belirtisiz ad tamlamasıdır*.

Banguoğlu, *belirtili ad tamlamasına* göre daha az belirtici olduğu için *belirsiz* sıfatının bu tür tamlamaların adlandırmasında kullanıldığını belirtir (2011: 334). Belirtisiz ad tamlaması, belirtili ad tamlamasına göre daha geniş bir anlam alanına sahiptir. “Tamlamayı oluşturan iki ad arasındaki ilişkinin, genel, belirleyici ve sürekli olduğu tamlamalara ‘belirtisiz ad tamlaması’ denilmektedir” (Emecan, 1998: 49). Tamladığı ögeye sahiplik anlamı yerine özgülük anlamı kazandırır.

Adlandırma ihtiyacı ile kullanılan belirtisiz ad tamlaması, var olmayan bir olguyu adlandırabilir ya da mevcut bir olgunun yeni bir yönüne vurgu yapabilir. Mevcut meslek adlandırmalarının yeni gelişmeler sonucunda boyut değiştiren yönlerini ifade etmek için yeniden adlandırmalar kullanılır. Mühendislik adını tamlayan ögeler, ilgili uzmanlık alanını belirten meslek adlandırması yapar. *Televizyon mühendisi* ve *toplum mühendisliği* adlandırmaları, çağımızın planlanarak inşa edilen ve istenilen hedeflere en kısa/ en az enerji ile ulaşmayı hedefleyen yönlerine vurgu yapar. Toplumun yapılandırılması ve toplumu şekillendirmede bir araç olarak kullanılan televizyonun planlı bir şekilde yapılandırılması yeni meslek adlandırmalarıyla karşılanmıştır.

Yeni bir meslek alanı olarak *futbol yorumculuğu/ futbol yorumcusu*, belirtisiz ad tamlaması kuruluşundaki bir yeni ögedir. Genel ağ ile bilginin yaygınlaşması ve bilinebilir oluşu, bilgiyi değil bilginin kullanılmasını, yorumlanmasını değerli hâle getirir. Bilginin herkes tarafından erişilebilir oluşu, bilgidен nasıl sonuçlar

çıkarılabileceğini önemli kılmıştır. Bilginin yorumlanması ihtiyacı; televizyon, gazete, dergi ve genel ağda *yorum* yapmayı profesyonel bir mesleğe dönüştürmüş; *yorum* programları ve *yoruma* dayalı metinler, her alanda yaygınlaşmıştır.

Değişsel bir ifade olan *yönetmen koltuğu*, mesleğe özgü bir nesnenin tamlanması ile mesleğin anlamını üstlenen bir yeni öge oluşumudur. Yapılan işi karşılayan yönetmenlik adlandırması yerine tercih edilen yönetmen koltuğu ifadesi, anlatımı zenginleştirmek için başvurulan yöntemlerden biridir. “...birleştirmelerin bazılarının doğrudan eğretilmeli (metaforik) kullanıma sahip oldukları ve öylece sözcükselleşmekte buldukları dikkati çekmektedir” (İmer, 1991: 21). Koltuğun mesleğe ait yetki ve konumu temsil etmesi, değişken bir oluşum içinde otoritenin simgesi hâline dönüşmesini sağlamıştır. Yetkinin koltuğa yüklenmesi, bir konuma verilen değer ve önemin simgeleşen göstergesi olarak değerlendirilebilir.

Teknolojik gelişmeler birbirini tetikleyen ve geliştiren özelliktedir. “İşlevsel açıdan insan organizmasının daha karmaşık hâle getirilmiş bir biçimi olan teknoloji doğaya kafa tutmaya ve üstünlük sağlayıp onu egemenliği altına almaya çalışmaktadır” (Baudrillard, 2014: 146). İnsanın doğa karşısında üstünlük sağlama çabası, bir teknolojik yeniliğin diğer bir yeniliğin oluşumuna yol açması ile hızla devam eden bir mücadeleye dönüşmüştür. Bilgisayarın ortaya çıkışı, genel ağ oluşumu, genel ağ içinde sosyal ağlar ve diğer sanal oluşumlar devam eden teknoloji zincirinin halkalarını oluşturmuştur. Her yenilik, dilde yeni ögeler ile karşılık bulurken teknolojik gelişmelere dayalı adlandırmalarda en çok belirtisiz ad tamlaması kuruluşundaki ögelere faydalanılmıştır. Bilgisayar ve genel ağa özgü belirtisiz ad tamlaması kuruluşundaki ögelere örnek olarak; *donanım sihircisi*, *ekran kartı*, *hafıza kartı*, *ses dosyası*, *kod kümesi*, *internet paketi*, *internet reklamcılığı*, *internet sitesi*, *indirme sanatı* ve *haber portalı* örnek olarak verilebilir.

Dil kullanımlarında olumlu ve olumsuz yönde en çok etkisi görülen oluşum, sosyal ağlardır. Bireylere istediği kişi olma sanrısını yaşatan sosyal ağlar, kullanıcılarının devamlılığını sağlayabilmek için üyelik sistemi geliştirir. *Kullanıcı adı*, *kullanıcı girişi* gibi adlandırmalar, ilgili siteye devamlılığı sağlamak için oluşturulmuş bir düzeneğin göstergesel boyutlu simgeleridir. Ait olma ve bir sistemin parçası olma ihtiyacı, üye ol komutuyla bireylere sunulur, kullanıcı adı ve girişi ile de devamlılık sağlanır. Yaygın

sosyal ağlardan Facebook için kullanılan *fişleme aygıtı* ögesi, bir anlık oluşum örneği olmasına karşın ilgili ve türevleri sitelerin kuruluşundaki algının göstergesi niteliğindedir. Diledikleri kişinin simülasyonunu yaratma olanağı bireylere sunulurken aynı süreç içinde bireyler istek ve görüşlerine göre de sınıflandırılan, gruplandırılan bir oluşumun içine girerler. *Profil sayfası, profil fotosu, duvar fotoğrafı ve kapak fotoğrafı* istenilen algıyı oluşturmak için sunulan olanakların adlandırmalarıdır. Sosyal ağ sitelerinde sunulan *gizlilik ayarları*, özel hayat gizliliğinin bireyin kontrolünde olduğu algısını oluşturan bir komutlar dizgesinin adlandırmasıdır. “İnsan eskisinden çok daha fazla sayıda insanla, çok daha kısa süreli, daha yüzeysel ilişkiler kurma eğilimindedir” (Geçtan, 2014: 29). *Arkadaş listesi, adres listesi* adlandırmaları; sosyal bir varlık olan insanın sanal ortamdaki yüzeysel ve kısa süreli ilişkilerinin göstergeleridir. Arkadaş sayısı, sanal ortamın sosyal olma ölçütüdür. Sayısal veriler, öz gösterim özelliği kazanan sanal sosyalliği imler.

Teknolojik gelişmelerin yaygın gözlemlendiği alanlardan biri olarak telefon ve telefon ile gelişmelerin adlandırmalarında belirtisiz ad tamlaması kuruluşuna sıkça rastlanır. Telefon ve *akıllı telefonların* icadı ile beraber *şarj aleti, tuş kilidi ve iletim raporu* gibi kavram adlandırmaları da günlük hayatımızın bir parçası hâline gelmiştir. Genellikle hiyerarşik ilişkiye dayalı kurumlarda iletişim ağını ifade etmek için kullanılan *telefon zinciri*, deyişsel bir ifadeyle bilginin hangi sırayla yayılacağı bilgisini içeren bir yeni ögedir.

Son yüzyılın yeni iş sektörü olan *medya sektörü*, toplumsal değişim ve gelişmeleri yakından takip ederek elde ettiği verileri istenilen algı boyutlarına uygun yapıda yeniden düzenleyerek yayınlayan bir oluşumdur. Yeni bir alan olarak yeni kavram adlandırmalarının da yaygın olarak gözlemlendiği alanlardan biridir. *Medya sektörü, medya mensubu ve kamu spotu* bu alana özgü yeni ögelere örnek olarak verilebilir. Medyanın nesnelleşmiş bir aracı hâline gelen ve medyanın çıkarları için kültürel değerlerini göz ardı eden bireyler için kullanılan *medya maymunu* tamlaması, medyaya yöneltilen olumsuz eleştirilerin bir göstergesi niteliğindedir.

Güncel olaylarda toplumun sağduyusunu ve toplumsal yapının bütünlüğünü korumak amacıyla getirilen *yayın yasağı*, belli bir konuya ait haber ve bilgilerin yayılmasını önlemek amaçlı belli bir süreliğine getirilen yasağı karşılayan bir tamlamadır. Yayın

yasağı ve basının ideolojik görüşler etrafında şekillendirilmesi ise *basın hürriyeti/ basın özgürlüğü* kavramlarını doğurmuştur. Domino etkisi ile ortaya çıkan her yeni durum, yeni bir adlandırmayla karşılık bulur.

Spor basını, toplumun ciddi bir kesiminin ilgisini çeken ve güncel olarak takip ettiği alanlardan biridir. Takımlar ve spor dalları içinde futbolun ayrıcalıklı ve özel bir yeri bulunmaktadır. *Gol kralı* ögesi ve deyişsel bir anlam taşıyan, futbol takımlarından biri için kullanılan *arabacı takımı* ifadesi belirtisiz ad tamlaması kuruluşundaki öğelere örnek olarak verilebilir.

Dizi film sektörü, genel ağ ve televizyonlarda en çok takip edilen programlardandır. *İzleyici profili*, dizi ve programların hedef aldığı kitlenin özelliklerini imleyen bir adlandırmadır. İzleyici profilinin özelliklerine göre hazırlanan program ve diziler de kendi içinde çeşitlilik göstermektedir. *Dönem dizisi, yaz dizisi* yeniden adlandırma özelliği gösteren öğelerdir. Çeşitlendirme ihtiyacı karşısında tek tip adlandırmanın dışına çıkarak anlam ayırt edici yeniden adlandırmalara ihtiyaç duyulmuştur.

Siyasi söylem, yeni öğelerin yaygın olarak gözlemlendiği alanlardan birini oluşturur. Siyaset, toplumsal algıya hitap ederken dili araç olarak kullanılır. Bir araç olarak kullanılan dilin amaca hizmet edebilmesi ancak dilin yönetici gücünü kullanarak mümkün olacaktır. Değişken yapıdaki siyasi ortam ve bu ortamın dilsel boyuttaki yansımaları, dil ile ilgili önemli sosyolojik ipuçları içerir. Toplumsal ve siyasal olaylar, göstergesel düzeyde kendine hemen karşılık bulur. Siyasal olay ve durum adlandırmalarında, siyasetçilerin söylemlerinde deyişsel yeni öğelere sıkça başvurulduğu görülür. Dilin gizil gücünü açığa çıkaran bu öğeler, istenileni ifade etmek için dilin yeniden kurulması esasına dayanır. *Arap baharı, dedikodu siyaseti, devrim şehidi, din tacirliği, faiz lobisi, güç odakları, havuz/ havuzcu lobisi, kaset operasyonu, algı operasyonu, muz cumhuriyeti, oy patlaması, savaş çığırtkanlığı, siyaset üstü, türban korkusu ve yolsuzluk sakızı* belirtisiz ad tamlaması kuruluşundaki siyasi söyleme özgü yeni öğelerdir. Soma'da yaşanan maden kazasını tanımlamak için iş kazasından örnekseme yoluyla oluşturulan *iş cinayeti*, adlandırması yaşanan kazadaki bilinçli ihmal ve siyasi otoriteler tarafından göz ardı edilen noktaları imler. Kullanımı yaygın görülmeyen *slogan dili*, düşünce üretemeyen bir yapının sloganlaşan dil söylemlerini ifade eder. Bu öğeler aynı zamanda toplumsal eleştirinin de göstergeleridir.

Belirtisiz ad tamlaması kuruluşundaki yeni ögeler, her alandaki adlandırmalar için uygun özellik gösterir. Yer adlandırmalarında; *alışveriş merkezi, su istasyonu*; zaman adlandırmalarında; *fi tarihi*; teknik adlandırmalarda; *fırlatma koltuğu, gaz tüfeği, hidrolik sıvısı/ yağı, mor ötesi (ışın), tanrı parçacığı*; psikoloji alanına ait kavram adlandırmalarında; *algı yönetimi, kişilik bozukluğu, nefes terapisi, yaş krizi, ego tatmini*; hukuk terimlerinde; *masumiyet karinesi*; ses imajına dayalı adlandırmalarda; *gülme efekti, bip sesi* vb. pek çok alana özgü adlandırmalarda örneklerine rastlamak mümkündür. Genel ağ dilinde tespit edilen ve diğer sınıflamalar içinde değerlendirilmeyen belirtisiz ad tamlaması kuruluşundaki yeni ögeler şu şekilde belirtilebilir; *bilgi notu, imza kampanyası, soru bombardımanı, puf böreği, arkadaş onayı, tüketim malzemesi, teşvik primi, kredi borcu, kamera kayıtları, zaman makinesi, intihar eylemcisi, burjuva bilimi, bağlantı kesilmesi, ilişki durumu, bkz butonu, karakter sınırı, isyan modu, yıldız tozu* ve kullanım yaygınlığı görülmeyen *tanrı simülasyonu*.

Dilde eğretileme yoluyla oluşturulmuş deyişsel ifadeler, dilbilimsel açıdan herhangi bir bölüm içinde değerlendirilebilir. Ögeler arası oluşturan anlamsal bağlarla kurulan ve işlevsel açıdan yaygın kullanım özelliği gösteren belirtisiz ad tamlamaları deyişsel ögeler için uygun ifade biçimleridir. “Deyişsel neoloji, konuşmacının, dildeki biçimlerin anlatım gücünü artırma çabası olarak tanımlanabilir” (Emecan, 1998: 42). *Sevgi pıtırıcığı, nakit akışı, orman kanunları, dünya yükü, kavram salatası, at kafası, fakir edebiyatı, mağdur edebiyatı, akıl tutulması, duygu seli, ayar manyağı* ve kullanım yaygınlığı görülmeyen gökdelenler için kullanılan *kibir kuleleri* ögeleri, dilin kullanım zenginliğini gösteren ögelerdendir. Deyişsel bir ifade olarak karşılaşılan *klavye delikanlılığı*, aksiyonel değil reaksiyonel bir toplumun, çözüm odaklı olmaktan uzak sadece sanal yollarla olaylara tepkisini ortaya koyan yönüne vurgu yapar.

Argo dil kullanım örneklerine belirtisiz ad tamlaması kuruluşundaki yeni ögeler içinde de rastlanır. *Şamar oğlanı* ve *taşak/ taşşak muhabbeti* bu bölümün tespit edilen örneklerini oluşturur. Genel ağ dili kullanımında yaygınlığı görülen bu ifadeler, teklifsiz konuşmanın ne boyutlara ulaştığının da bir göstergesidir. Şamar oğlanı, sürekli haksız duruma düşen ya da başkalarının yaptığı eylemlerin olumsuz sonuçlarına katlanmak zorunda kalan bireyi anlatmak için kullanılan deyişsel bir ifadedir. Taşak muhabbeti, genelde erkekler arasındaki alay ve eğlence içerikli sohbeti tanımlamak için kullanılan

bir yeni ögedir. Dilsel kullanımlardaki cinsiyete bağlı öge kullanımlarının bir örneğini oluşturur.

3.1.2.2.3. Sıfat Tamlaması

Sıfat ya da sıfat görevindeki bir ögenin bir adı nitelmesi ya da belirtmesi sonucunda oluşan tamlama, sıfat tamlaması olarak adlandırılır. “Sıfatlar, adların bir niteliğini, bir özelliğini göstermek üzere bir adla tamlama oluşturur” (Atabay, Kutluk, Özel, 1983: 73). Bu yönüyle takısız ad tamlaması ile benzerlikler gösteren sıfat tamlaması, yapı bakımından farklı özellikler gösterse de aynı işlevi yerine getirir. Çalışmada anlam ayırt edici bir özellik göstermediği sürece takısız ad tamlaması ile sıfat tamlaması ayırımına gidilmemiştir. Takısız ad tamlamasındaki tamlayan ögelerin sıfat işleviyle kullanıldıkları göz önünde bulundurularak ilgili tespitlerin hepsi tek başlık altında incelenmiştir.

Sıfatlar kendi içinde nitelme ve belirtme sıfatları olmak üzere iki grup içinde değerlendirilir. “Nitelme sıfatları varlığın özülüyle ilgili iken belirtme sıfatları dışarıdan yüklenen özellikleri anlatır” (Demir, Yılmaz, 2012: 233). Varlığı nitelleyen ya da belirten ögelerle kurulan sıfat tamlamaları sonucunda oluşan yeni ögelerin sayısı tamlama grubu içinde ikinci sırada yer alır. Sayısal veriler, sıfat tamlamasının tercih edilme sebepleri açısından önem taşır. Yeni bir olgunun adlandırma ya da yeniden adlandırma ihtiyacını karşılamak için sıfat tamlamalarından faydalanılması kolay ve anlaşılır olması ile ilgilidir. Genel bir kavramın, kendi içinde sınıflandırılması yoluna gidilirken sıfat tamlamalarından faydalanılır. Birleştirici ve kapsayıcı kavram adlandırmaları, öze indirgenip sıfatlar ile nitelenerek ya da belirtili hâle getirilerek alt grup adlandırmalarını oluşturur.

Genel ağ dilinde sanal sözcüğü ile nitelenen ögelerin sayısı yaygınlık gösterir. Sanal ile nitelenen ögeler, gerçekliğin simüle edilme aşamasındaki göstergeleridir. Baudrillard, canlandırmayı betimlerken “..göstergenin derin bir anlama sahip olabileceğine, bir göstergenin, bir anlamın yerini alabileceğine” (2014: 18) değinerek öz gösterimleri imler. *Sanal mutluluk, sanal alem, sanal portal, sanal market, sanal basın* vb. sıfat tamlaması kuruluşunda bu ögelerde nitelenen göstergeler aynı zamanda gösterilenin işlevini de üstlenmiştir. Gerçekliğin yerini alan ve bir gerçeklik olarak algılatılmaya çalışılan simülakrların ön hazırlık aşaması olarak değerlendirilebilir. Bir

gerçeklik algısına henüz dönüşmemiş ve sanal olduğu imlenen bu ifadeler, gerçeklikten kopuş noktasını belirtir.

Bir mekân adlandırması olan *internet kafe*, bilgisayar aracılığıyla müşterilerine genel ağ erişimi olanağı sunar. Genel ağ erişimi için olanakların sınırlı olduğu dönemlerde internet kafeler, açık mekân özelliği göstererek bireylere zaman ve mekândan bağımsız bilgiye erişim imkânı sunan bir yapıdadır. Akıllı telefon ve teknolojik cihazlar ile genel ağ erişiminin kolay ve ucuz hâle gelmesi, internet kafelere verilen değer azalmasına sebep olmuştur. Akıllı telefonlar ile genel ağ erişiminin mekândan bağımsız hâle getirilmesi, internet kafelerin yerini alan *mobil internet* tamlaması ile karşılık bulmuştur.

Sosyallik ve arkadaşlık ilişkileri zaman ve mekândan bağımsız bir boyuta taşınırken, bunları yapay görüntülere dönüştürmüştür. *Sosyal medya*, *sosyal ağ* adlandırmaları sosyal ilişkileri adlandıran bir simülasyonun göstergeleridir. Sosyal sıfatı ile nitelenen bu ögeler aslında asosyal bir toplum oluşumunun geçiş aşamasıdır. Bilgisayar başında ya da telefon aracılığıyla yaşanan ilişkiler çağımız insanının yalnızlığını gösterir.

Toplumsal yapıdaki ayrışma her alanda kendini gösterirken dil kullanımları da *ırkçı söylem*, *dinci söylem* vb. biçimlerde adlandırılarak kendi içinde sınıflandırma yoluna gidilmiştir. Dil kullanımlarında siyasi görüş ve taraf bildiren ifadelerin yaygın kullanımı toplumsal birliği hedef almayan ifadelerdir. “Bir grubun genç üyelerinin eğilimi ne kadar yoğun ve tek yönlü olursa, üyeler o ölçüde birbirine benzerlik gösterir ve bireysel farklılıklar azalır” (Geçtan, 2014: 19). Bireysel farklılıkların ön plana çıkarıldığı genel ağ dilinde birlik ve beraberlik sağlayıcı ifadelerin grup ve sınıfçı bir algıyla şekillendiği görülür. *Evet'çi kitle*, *radikal islamcı*, *karşıt görüş*, *türbanlı bacı* ögeleri bir toplumsal gruba özgü nitelikleri belirtirken toplumsal yapının birliği algısıyla kurulmamıştır. Toplumsallığın göz ardı edilerek bireysel ve grupsal özelliklerin ön plana çıkarıldığı yeni ögelerdir.

Sınıfsal farklılık ögesi Türk toplumunda sınırları ve oluşumu kesin çizgilerle belli olmamakla beraber bir sınıflamacı bir yapının olduğunu gösterir. Türkiye'deki seçkin ve şehirli sınıfı tanımlamak için kullanılan *beyaz Türk(ler)* kavramı, deyişsel bir ifade olarak toplumun üst sınıfını adlandırır. Dil kullanımlarına göstergeler boyutunda

yansıyan toplumun sınıfsal yapısını, çok daha geniş boyutlarıyla günlük yaşamın işleyişinde görmek mümkündür. Sınıfsal farklılık, toplumun sınıflara ayrılmaya başlayan ve devam eden sürecini belirtmektedir.

Siyasî sıfatıyla nitelenen *siyasi erk*, *siyasi simge* ögeleri, güç ve simge kavramlarının siyaset ile ilgili yönüne işaret eder. Topluma ait ögelerin simgeleşerek siyasetin bir parçası hâline dönüşmesi, araçlaşması toplumsal boyutlu bir değer yitimidir. *Dış mihraklar*, *çatı aday* ve *katılımcı demokrasi* sıfat tamlaması kuruluşundaki siyasetle ilgili yeni ögelere örnek olarak verilebilir. Bir meslek adlandırması olarak *siyasi analizci*, fiziksel güce veya bilgiye dayalı mesleklerin yerine bilginin analiz ve sentezine dayalı mesleklerin aldığı iş sektörü boyutuyla temsil eden bir yeni ögedir. Siyasete özgü gelişmelerin bilgi düzeyinde edinilmesi, çağımız insanı için yeterli değildir. Bilginin alanında uzman kişilerce her görüşün kendi düşün yapısına uygun biçimlerde yorumlanarak edinilmesi ihtiyacı, yeni meslek alanlarının oluşumuna yol açmıştır.

Terim, formül ve özel adlandırmalar, alana özgü yeni kullanımlar yeni öge olarak değerlendirilir. Sıfat tamlaması kuruluşundaki adlandırıcı yeni ögeler, bilim ve teknik alandaki gelişmeler sonucunda terimsel bir yapıda karşımıza çıkabilir. Yenilikçi alanlara özgü yeni ögeler, ihtiyaç temelli günlük dil kullanımlarında da yaygınlaşır. *Nazım hesaplar*, *dijital kamera*, *otomatik cevap*, *nükleer bomba*, *genetik kod*, *acil iniş*, *hibrit çim* ve *sesli kitap* teknik ve bilimsel gelişmelerin dilde karşılık bulduğu yeni ögelerdir.

Önemli teknolojik icatlardan televizyon ile beraber dilimize pek çok yerli ve yabancı öge girerken dil içi oluşumlarla da yeni ögeler türetilmiştir. Anlatım kolaylığı esas alınarak sıfat tamlaması kuruluşunda türetilen televizyon ve dizi sektörü ile ilgili yeni ögelere şu örnekler verilebilir; *absürt komedi*, *özel televizyon (özel kanal)*, *pilot bölüm* ve *yazlık dizi*. Hızla tüketilen ve tüketilme hızıyla aynı oranda yerine yenileri üretilen televizyon programları, görsel ve işitsel özellikleriyle bireyleri ekran başında tutabilmek için her geçen gün çeşitlenen yapısıyla dikkat çeker. Bu çeşitlilik ve hızlı değişim dilde de göstergeler boyutunda karşılık bulur.

Spor ile ilgili sıfat tamlaması kuruluşundaki ögeler; *semt spor*, *tescilli şike* ve *endüstriyel futbol*'dur. Sporun değişen yapısı, eyleme dayalı bir hobi ya da sağlıklı yaşam koşulu olmanın dışında maddi kaygılara dayalı bir şov sektörüne dönüşmüştür.

Endüstriyel futbol, ticarileşen spor anlayışının en çarpıcı göstergelerinden biridir. Spor faaliyetleri içinde sıkça dile getirilen şike olgusu da sporun etik kaygılardan uzak bir yapılaşma içinde olduğunun göstergesidir.

Tüketim kültürü reklamları hayatımızın her ayrıntısına ustaca yerleştirerek bireyin tüketme güdüsünü tetikler. “Bir derinlikten yoksun, anlık ve anında unutulma özelliğine sahip olan reklâmlar, tüm özgün kültürel biçimlerle tüm özgün dil yetilerini yutmaktadırlar” (Baudrillard, 2014: 120). Reklamların anlık unutulma özelliği, etkisini ve dikkat çekiciliğini yitirmesine sebep olmuş, yeni ve kalıcı reklamcılık yöntemlerinin bulunmasına yol açmıştır. *Ürün yerleştirme*, reklamın bir görsellik içine doğal kullanım süreci algısı yaratılarak izleyiciye doğrudan değil dolaylı yoldan ürünün pazarlanması stratejisidir. Birey, farkında olmadan ürün hakkında bilgi edinir. İlk bakışta reklam olduğu anlaşılmayan, mesajın kurgu içine gizlenerek verildiği reklam türü *viral reklam/ tanıtım* olarak adlandırılır. Viral reklamlar, virüs gibi hızla ve farkında olmadan yayıldığı için bu adlandırmayı almıştır.

Bir yeniden adlandırma örneği olarak karşılaşılan *soğuk çay/ buzlu çay* ögeleri, zıt özellikli iki oluşumun birleşmesinden doğan yeni bir olgunun adlandırmasıdır. Örneklem içinde tespit edilen çeşitli alanlara özgü yeni öge oluşumları şu şekilde belirtilebilir; *toplumsal hafıza, bilinçli tüketici, likit yumurta, spiral kablo, takma turnak, köprülü kavşak, katlı kavşak, toplama bilgisayar, polifonik melodi, platonik aşk, dahili hat, eksantrik hareket, gribal enfeksiyon, tecimsel kaygı, dutsu meyve, tanrı kral. Hayali ihracatçı, boş adam, çerez kitap, kas kafa, kuş kafalı ve ayaklı kanıt* ögeleri ise sıfat tamlaması kuruluşundaki deyişsel ifadelerdir.

3.1.2.2.4. Zincirleme Tamlama

Tamlayıcı ad ya da sıfat tamlaması olan tamlamalar çalışma içinde *zincirleme tamlama* olarak değerlendirilmiştir. TakıSIZ ad tamlaması ve sıfat tamlamasının benzerlik gösteren yönleri, karma ve zincirleme ad tamlaması ayrımına gidilmemesine, anlam ayrt edici özellik göstermediği sürece tamlayıcı ad/sıfat tamlaması kuruluşundaki tamlamaların aynı kategori içinde değerlendirilmesine yol açmıştır. Zincirleme tamlamalarda; “Tamlayanlar ya da tamlananlar birden çok sözcükten kurulabilir” (Atabay, Kutluk ve Özel, 1983: 57). Tamlayanın ya da tamlananın tek bir ögeyle

karşılanamadığı durumlarda olguların adlandırılma ihtiyacı zincirleme tamlamalar ile karşılık bulmuştur.

Yerel kültürlerin egemenliği altına alan *medya kültürleri* çağımızın en büyük kültürel sorunlarından birini oluşturmaktadır. Dünyayı şekillendiren bir araç olarak medya, *dördüncü kuvvet(güç) medya* tamlaması ile nitelendirilir. Bütün dünyayı etkisi altına alan bu güç, bireysel farklılıkları ön plana çıkarırken toplumsal kültürleri, medya kültürleri ile değiştirerek kendine dönüştürür. Yapay ve birleştirici yapıdan yoksun medya kültürleri, bireyleri nesnelleştirerek medyanın bir aracı hâline getirir. *Tv/ internet/ sosyal medya fenomeni*, adlandırmaları medyanın nesneleşmiş, özgünlüğünü yitirmiş bireylerini imler. Toplumunu etkileyerek bir süreliğine dikkat çekicilik unsuru oluşturan fenomenler kısa süreli popülerlik dönemlerinin ardından unutulur. Bir sosyal ağ fenomeni olarak adlandırılan *fuatavni* için kullanılan *gaz alma aracı* ifadesi, toplumun eleştirel boyutlu tepkilerini azaltmak amacıyla kullanılan bir simülasyon olduğunu imler. Çeşitli iddialara kaynaklık eden ve gündeme ilişkin açıklamalar yapan bu sosyal ağ hesabının bir gerçeklik algısı oluşturması sağlanmıştır. Toplumsal algıyı şekillendirmek ve tepkileri yönlendirmek amaçlı bir simülasyondur. “*fuatavni*” göstergesi bu simülasyonun bir parçası olan simülakrdır.

Hız çağı ve bu çağın değişimlerine uyum sağlayamayan bireyin buhranları yetersizlik itkisi ile ilgilidir. Hızlı yaşa, hızlı tüket, dolu dolu yaşa, değişimleri kaçırma, değişimlere uyum sağla vb. sloganlarla kuşatılan birey, yetersiz kaldığı durumlarda kendini eksik hisseder. Eksiklik duygusunu giderme ve gizleme ihtiyacında olan birey, bağımlılıklar edinerek bu durumu maskeleymeye çalışır. *Akıllı telefon bağımlısı* ve *boş bira bardağı fobisi* adlandırmaları modern bireyin yetersizlik duygusunu, telefon, alkol, uyuşturucu madde vb. bağımlılıklarla maskeleymeye çalışmasının göstergeleridir.

Zincirleme tamlama ile kurulan kavram adlandırmaları, uzunluğundan dolayı tercih edilmeyen ancak ihtiyaç dolayısıyla kullanımına sıkça başvuru olan oluşumlardır. Zincirleme tamlamaların kullanım süreçlerinde kısaltma ve eksiltmeye başvurulduğu sıkça gözlemlenmiştir. Kavram adlandırmalarında kullanılan zincirleme tamlamaya örnek olarak; *adil kullanım kotası*, *serbest ticaret bölgesi*, *geri dönüşüm kutusu*, *mavi ekran hatası*, *sanal gerçeklik gözlüğü* ve kullanım yaygınlığı görülmeyen *kitle ihya*

(Püsküllüoğlu, 2004: 86). Bu ögenin kullanımına teklifsiz konuşma örneklerinde rastlanılır.

Tamlama kuruluşundaki ögelerin zamanla birleşerek tek bir olguyu göstermesi sonucunda birleşik yeni ögeler oluşabilir. “...eşdizimlilik, sadece düşüncelerin bir araya getirilmesi değildir” (İmer, 1991: 21). Birleştirme (eşdizimlilik), bir araya gelen düşüncelerin yeni bir durumu ifade edecek anlam kazanmasıdır. İsim ya da sıfat tamlaması kuruluşundaki ögeler, anlamsal olarak kaynaşması, tek bir gösterilene işaret etmesiyle yeni bir biçimsel ve anlamsal olgu ortaya çıkar. İsim tamlaması kuruluşundaki yaygın kullanımı görülen birleşik adlara örnek olarak; *sınırötesi*, *çevrimiçi* verilebilir. Birleştirmede belirli anlam alanlarına işaret eden belirtili ve belirtisiz ad tamlaması kuruluşundaki ögeler yerine daha geniş anlam alanına sahip olan sıfat ve takısız ad tamlamalarının örneklerine daha çok rastlamak mümkündür. *Akgençlik*, *aktrol*, *ağlakspor*, *benmerkezcil*, *cansiperane*, *fotoşok*, *kentkart*, *kentsoylu*, *önlibero*, *öngösterim*, *özsaygı*, *süpersapık*, *popstar*, *biyoritmik* ve *dışavurum* bu kuruluşdaki yeni ögelere örnek olarak verilebilir.

Birleştirme içinde ad ve yardımcı eylem birleşiminden oluşan birleşik eylemler de değerlendirilir. Et-, yap-, ol-, eyle- ve kıl- Türkçedeki başlıca yardımcı eylemlerdir. Karma ögelerde yaygın kullanım özelliği gösteren ad+yardımcı eylem kuruluşu birleştirme sonucu oluşan ögelerin dil içi oluşum sayısı azdır. *Hükümetlik yap-*, *iniş yap-*, *popi ol-*, *bloke ol-*, *bik bik et-* ve *hort zort et-* örnekleri genel ağ dilinde yaygın kullanım özelliği gösteren ögelerdir. Birleşik eylemlerin kullanımlarına anlık oluşumlarda daha sık rastlanılmaktadır.

3.1.2.4. Eksiltme

Yeni öge oluşum şekillerinden biri olan *eksiltme* hem biçimsel hem anlamsal yeniliğe işaret eder. Eksiltmede biçimsel olarak bir kısalma söz konusuysen anlamsal değişiklik ön plandadır. Eksiltme; cümle, söz öbeği, sözcük, ek ve seste bir bölümün atılması ve kalan bölümün diğer atılan ögelerin anlamını üstlenmesi ile meydana gelebilir. Yeni ögelerin oluşumunda ele alınan eksiltme türü sözcüksel boyutludur. “Türkçede ad tamlaması, sıfat tamlaması gibi dilbilgisel yapılarda tamlanan sözcüğün, tamlayan sözcüğün veya sözcük öbeğindeki birkaç ögenin eksiltilmesiyle geride kalan sözcük,

anlamı üstlenerek sözlükselleşmektedir” (Akalin, 2014: 22). Eksiltme, bir söz öbeğindeki öğelerden birinin düşmesi sonucu kalan ögenin öbeğin bütününün anlamını üstlenmesi ile gerçekleşir. Dilde ekonomiklik ve anlamın yoğun olması eksilmenin kullanımındaki başlıca sebeplerden biridir.

Eksiltme kimi kaynaklarda kısaltmanın bir türü olarak da değerlendirilir. İmer, dizimi oluşturan öğelerin birden çok sesinin ya da sesleminin alınmasıyla hatta dizimi oluşturan sözcüklerden birinin tümüyle alınmasıyla oluşturulmuş kısaltmalar bulunduğunu belirtir (1991: 22). Bu tanımlamada kısaltma içinde değerlendirilen *eksiltme*, çalışmada sesbilimsel yönüyle kısaltma öğelerden farklılık gösterdiği ve anlam genişlemesi ile dizimin anlamını üstlendiğini için bağımsız bir başlık altında değerlendirilmiştir.

Eksiltmede bir öge, dizimin anlamını üstlenerek anlamsal değişime uğrar. Yeni bir anlam kazanan ögenin kullanıldığı bağlama göre eski anlamını karşılayabileceği de göz önünde bulundurularak değerlendirilmelidir. Genel ağ dili kullanımlarına özgü olan ve bağlama göre farklı anlamlar kazanabilen *bağlantı* ögesi, internet bağlantısı tamlamasının anlamını üstlenen bir eksiltme ögedir. Çağımızın en büyük bağımlılıklarından biri hâline gelen cep telefonları, yaygınlaşan genel ağ kullanımıyla beraber günlük yaşamın bir parçası hâline dönüşmüştür. Cep telefonu diziminde *cep* sözcüğü dizimin anlamını üstlenmiştir. Bir sosyal paylaşım sitesinin özel adı olan facebook, face ve book sözcüklerden oluşan bir birleşik ögedir. *Face* ve yerlileşmiş biçimiyle *feys* ögeleri, eksiltme yoluyla oluşmuş yeni ögelerdir.

Kısa dönem askerlik ve uzun dönem askerlik tamlamalarında dizimi oluşturan ilk iki öge dizimin anlamını üstlenmesi yoluyla *kısa dönem* ve *uzun dönem* ifadeleri askerlik ögesinin de anlamını üstlenerek eksiltme yoluyla oluşmuş yeni öge özelliği gösterirler. İkileme biçiminde kullanılan abidik gubidik, zarf görevinde kullanılan ve Türkçe Sözlük'te *abuk sabuk* (2009: 3) ikilemesinin anlamını taşıyan ögedir. Tek başına kullanılmayan *gubidik* ögesi, dizimin anlamını üstlenerek kullanım yaygınlığı kazanmıştır. Gülmekten yarılmak deyimi ölçünlü dil içinde, komik bir durum karşısındaki aşırı gülmeyi anlatmak için kullanılır. *Yarıl-* eylemi ve bu eylemden türetilen türevleri eksiltme sonucu deyim anlamını üstlenmiş yeni ögeler olarak değerlendirilir.

3.1.2.5. İkileme

Yeni öge oluşum şekillerinden bir diğeri de *ikileme*dir. Bir ögenin tamamının ya da bir bölümünün tekrarı sonucunda oluşan biçimsel ve anlamsal olarak yeni bir olguyu karşılayan ögelerdir. Yineleme olarak da adlandırılan *ikileme* şu şekilde tanımlanabilir; “tabanın belirli bir parçasını ya da tamamını yineleyerek bu tabandan türetim veya çekim yapma, bir başka deyişle, başka sözcükbiçimler veya sözcükbirimler oluşturma sürecidir” (Uzun, 2006: 42). İkileme, bir ögenin tekrarına bağlı olduğu için öncelikli kullanım amacı, anlamı kuvvetlendirmek ve belli bir anlamı vurgulamaktır.

İkilemeler bir söz öbeği türü olarak çeşitli şekillerde kurulabilir. Aynı sözcüğün tekrarı, zıt anlamlı sözcüklerin bir araya getirilmesi, bir ögenin belli bir bölümünün tekrarlanması, kullanımdan düşen eş veya zıt ögelerin tekrarlanması ile kurulan ikilemeler vardır. Kimi araştırmacılar ikilemeleri yeni öge oluşumu olarak değerlendirilmez. Çalışma içinde ele alınan ikilemeler, dilde yeni bir olguyu imlediği ve kalıplaşarak belli bir kullanım sıklığına eriştiği durumlarında yeni öge olarak değerlendirilmiştir.

İkilemeler, sözcükler arasındaki çeşitli anlam ilişkilerine göre kurulabilir. “İkilemeler: Genel olarak, eş, yakın veya zıt anlamlı kelimelerin tekrarıyla oluşan yapılar olarak bilinirler” (Demir ve Yılmaz, 2012: 239). Yakın ve eş anlamlı sözcüklerin tekrarı ile kurulan ikilemelerin yaygın kullanımına rastlanılmıştır. Zıtlıkların değil, benzerliklerin bir arada bulundurulmasıyla kullanıldığı ikilemeler, anlatımı kuvvetlendirmeyi amaçlar. *Hile hurda/ hilesiz hurdasız, atarlı giderli, cahil cühela, çalıntı çırpıntı* kurulumundaki ögeler, aynı ya da benzer gösterilene işaret eden göstergelerin bir araya gelmesiyle oluşan ikilemelerdir. Parça sözcüğünün ağızlarda anlamını karşılayan *pinçik* sözcüğü ile birleşerek oluşturduğu *parça pinçik* ögesi de eş anlamlı göstergelerin bir araya gelerek oluşturduğu ikilemelere örnek olarak verilebilir.

Bir hareketin sesini karşılayan ögelerde hareketin devamlılığını ifade etmek için tekrar gruplarından ve ikilemelerden sıkça faydalanılır. İkileme kuruluşundaki yansıma ögeler, ilgili kısımda ayrıntılı değerlendirilmiş olup bu bölümde örneklerine yer verilmiştir. Aynı sözcüğün tekrarı ile kurulan; *dıkşın dıkşın, fiti fiti, kış kış*; ögelerin sesli harfleri değiştirilerek kurulan; *ding dong, hede hodo/ hede hödö, gak guk, hort zort*

ve *şingır mungır* ögelerinde yansımaların ifade ettiği olgunun hareketliliği ve devamlılığı ikilemeler ile sağlanmıştır. *Kanırta kanırta, dövdüre dövdüre, yardıra yardıra* ögeleri aynı ögenin tekrarı ile oluşan ve zarf görevinde kullanılarak eylemin sürekliliğini bildiren ögelerdir. Zarf-fiil eki -A'nın kalıplaşması sonucunda oluşan bu ögeler, argo dil kullanım özelliği göstermektedir. İkilemeyi oluşturan ögelerin hece sayısının genelde uygunluk göstermesi, dizime ritmik bir uyum kazandırır.

Eblek eblek ikilemesi, sözcüğün ses olayı sonucunda değişime uğrayarak tekrarlanması ile oluşmuştur. Ebleh, Arapça kökenli bir sözcük olup “akılsız, budala, alık” (Türkçe Sözlük, 2009: 598) anlamlarına gelir. Sözcüğün sonundaki -h sesinin -k'ye dönüşmesi sonucunda *eblek* sözcüğü oluşmuş ve sözcüğün tekrarı ile kurulan ikileme grubu yaygın kullanım özelliği kazanmıştır.

İkilemelerde iki öge de her zaman anlamlı olmak zorunda değildir. Kimi durumlarda sözcükle benzerlik sağlayan anlamsız başka bir ögeyle ikileme kurulurken, kimi durumlarda ise sözcükte sesbilimsel açıdan değişiklikler meydana getirilerek ikinci öge oluşturulur. “İkilemeler, bir kelimenin, başına *m-* eklenerek tekrarlanmasıyla da yapılabilir” (Demir ve Yılmaz, 2012: 239). Bu durumda ünsüzle başlayan ögelerin ilk ünsüz harfi yerine *m-* harfi getirilerek ikilemenin ikinci ögesi oluşturulur. *Filtre miltre, sanal manal* ve *şingır mungır* ikilemelerinde bu oluşum şekli gözlemlenir. Biri anlamlı, biri anlamsız iki ögenin bir araya gelmesiyle oluşan ikileme örnekleri de vardır. Ses benzerliğinden dolayı kullanılan ikinci öge, ya anlamsız ya da anlamı dışında kullanılan bir ögedir. *Entel dantel* ve *falan fistan* ögeleri çalışmada biri anlamlı, diğeri ses benzerliğinden dolayı anlamı dışında kullanılan ikilemelere örnek teşkil eder.

3.1.2.6. Karma

Kısaltmanın ve birleşik sözcüğün bir türü olarak da değerlendirilen *karma*, iki ögenin belirli kısımlarının alınarak birleştirilmesi sonucunda oluşturulan yeni ögeleri adlandırır. “Karma (blends), iki sözcüğün hecelerini ya da parçalarını bir araya getirerek yeni sözcük oluşturma yoludur” (Eker, 2010: 366). Yeni ögelerin oluşumunda sıkça karşılaşılan karma ögeler, karmaşık özellikli kavramların adlandırmasında başvurulan bir yöntemdir. Tek bir ögenin anlamı karşılamada yetersiz kaldığı durumlarda daha fazla anlam alanından faydalanılarak oluşturulan kısa ve telaffuzu daha kolay ögelerdir.

Karmaşık yapılardan oluşan karma ögeler, dil içi ve dil dışı ögelerin bir araya gelmesiyle oluşabilir. Karma ögelerin değerlendirilmesinde iki oluşum şekli ayırıcı özellik olarak ele alınmıştır. Dil içi oluşumlar ve yabancı ögelerle birleşerek oluşan karma ögeler olmak üzere başlıca iki grup altında değerlendirilmiştir.

3.1.2.6.1. Dil İçi Karma Ögeler

Bir dile ait farklı ögelerin birleştirilmesi ile oluşan yeni yapılar dil içi karma ögeler olarak değerlendirilmiştir. Farklı kategoriler içinde değerlendirilebilen dil içi karma ögeler için değişik adlandırmalar da bulunur. Çanta sözcük (Fr. *mot valise*), karma sözcükleri karşılamak için kullanılan bir terimdir. “İki sözcüğün birincisinin ilk kısmı ile ikincisinin son kısmını alarak yeni bir sözcük oluşturma işine çanta sözcük denir” (Günay, 2007: 241). Günay, çanta sözcük oluşumlarını, gerilemeci türetim olarak değerlendirir. Bir ögenin bir bölümünün atılarak geri kalan kısmının kullanılması gerilemeci türetim yöntemine benzer. Çanta sözcükte gerilemeci türetimden farklı olarak iki öge, birleştirilir. Bu ögelerin kullanımındaki öncelikli amaç *en az çaba* değil, ögeyi ön plana çıkararak dikkat çekiciliğini arttırmaktır.

Karma ögelerin farklı sözcüklerin bir araya gelmesiyle oluşması, karma olgulara işaret eder. Karma ögelerin karşıladığı nesne, durum ya da olaylar da birden fazla nesne, durum ya da olayın birleşiminden oluşur. Dilde oluşan bu tarz yeni oluşumlar, gerçeklik düzlemindeki karmaşık olguların dile de karma yapıda yansımış göstergeleridir. Teknik ve teknolojik gelişmelerin hızı, birden fazla olgunun özelliğini içinde barındıran çok yönlü bir yapıya dönüşmesine zorlamıştır. *Akbil (akıllı-bilet)*, *ohal (olağanüstü-hal)*, *süperkülade (süper-harikulade)* farklı ya da benzer anlam alanlarına sahip sözcüklerin bir araya gelmesiyle oluşan ögelerdir. Farklı ya da benzer özellikleri bünyesinde sentezleyen yeni oluşumları adlandırmak için de birden fazla sözcüğü içeren ancak tek bir sözcük görünümünde olan karma ögelerden faydalanılır. Bu ögelerin dikkat çekicilik yönü ön plandadır.

Toplu taşıma araçları, kısa sürede en az maliyetle daha çok insana hizmet verebilmek için sürekli yenilenen, değişen ve çeşitlenen bir yapıdadır. *Trambüs (tramvay-otobüs)* ve *metrobüs (metro-otobüs)* adlandırmaları farklı özellikteki motorlu taşıtların özelliklerinin bir araya getirilmesiyle oluşmuş karma özellikli toplu taşıma araçlarını karşılar. Özel ad olarak da karşılaşılan *büfeterya (büfe-kafeterya)* ögesi, hem büfenin

hem de kafeteryanın özelliklerini içeren bir mekân adlandırması olarak kullanılır. Çok özellikli ve farklı ihtiyaçlara yönelik olarak tasarlanan mekânlar, çağımız insanının çok yönlü ihtiyaçlarına cevap verebilmeyi hedefler.

Disiplinlerarası çalışmalar, farklı alanlara özgü adlandırmaların birleşerek yeni karma adlandırmalar oluşturmaya sebep olmuştur. Özellikle insan ruhunu temel aldığı için pek çok alanla ilişki olan psikoloji bilimi karma yeni öğelerin sık gözlemlendiği alanlardan biridir. *Psikoaktif (psikolojik-aktif)*, *psikofarmakoloji (psikolojik-farmakoloji)*, *sosyopiskopat (sosyal-psikopat)* ve *hipnoterapist (hipnoz-terapist)* çalışma içinde kullanımına rastlanan örnekleri oluşturur. Bu adlandırmalar, modern çağın disiplinlerarası çalışmayı zorunlu kılan yönünü imler. Çağımız salt bilginin yorumlanmasına ihtiyaç duyarken bu bilginin farklı alanlara özgü yöntem ve tekniklerle açılanmasını da gerekli kılar.

Bağlama göre türetme olarak da değerlendirilebilen *sinemasal*, ögesi *kes+kopyala+yapıştır* mantığında üretilmiş, hem sinema hem de masal sözcüğünü anlamsal olarak içinde barındıran bir ögeyi imler. Karma öge özelliği gösteren *sinemasal*, *sinemanın* da, *masalın* da çeşitli özelliklerini içerir. Dil içi türetmelerde çift anlamlı kullanım örneklerine sık rastlanır. Anlatımın gücünü arttırmak ve anlatıma çok yönlü bir boyut kazandırmak için çift anlamlı karma öğelerden faydalanılır.

Teklifsiz dil kullanımlarının özellikleri ve bu özelliklerin söz varlığı boyutundaki görünüşleri genel ağda sık karşılaşılan yeni öge örneklerindedir. Genel ağ dili kullanımında sık karşılaşılan ve birden fazla ögenin bir araya getirilmesiyle oluşturulan karma öğeler, dilde en az çaba ilkesinin gözlemlendiği karma öğeler olarak karşımıza çıkar. İfade edilmek istenileni daha kısa ve daha yoğun anlatmak için dizimi oluşturan öğelerin tek bir gösterenle karşılanması durumudur. *Çogzel* (çok güzel), *naber* (ne haber), *negzel* (ne güzel), *nolur* (ne olur), *nossun* (ne olsun) ve ağızlarda da kullanımına rastlanan *allasen* (Allahını seversen) örnekleri, karma öge kuruluşundaki teklifsiz konuşma dilinin genel ağda yaygın kullanım özelliği kazanan göstergeleridir.

3.1.2.6.2. Yabancı Öğelerle Kurulan Karma Öğeler

Birden fazla dile ait öğelerin birleştirilmesi ile oluşan yeni yapılar diller arası etkileşimin göstergeleri olarak ele alınmış ve karma öğeler olarak değerlendirilmiştir.

Çalışmada biri Türkçe olmak üzere iki dile ait farklı ögelerin bir arada kullanılması karma öge olarak ele alınmıştır. Yabancı ögelerin dil içi ögelerle birleşerek oluşturduğu yapılar dilin doğal gelişimine aykırı ögeler olarak değerlendirilir.

Şenel, Avrupa’da ve son dönemlerde Türk dilinde *kes-kopyala-yapıştır* mantığıyla türetilmiş pek çok öge olduğunu dile getirir. “Hece Kesbirleme Yoluyla Kelime Türetimi” olarak adlandırdığı bu yöntemin dilin bilinçli olarak işlenmesinde önemli bir yeri vardır (Şenel, 2009: 108). Şenel, *hece kesbirleme* yoluyla üretilen sözcükleri değerlendirirken yabancı ögelerle kurulan oluşumları ele almaz. Gözütok ise, yabancı sözcük ya da eklerle oluşturulan ögeleri de bu grupta değerlendirir. Yabancı ögelerle birleştirilerek oluşturulan karma ögeler, dört grupta değerlendirilir; *yabancı kelime + Türkçe kelime*, *Türkçe kelime + yabancı kelime/son ek*, *Yabancı kelime + Türkçe ek* ve *yabancı eleman/önek + Türkçe kelime* (Gözütok, 2008: 20). Dilimizin yabancı unsurlar etkisinde kaldığı dönemlerde bu melez oluşumlar, karma ögeler sıkça oluşturulmuştur.

Dilin söz varlığında gözlemlenen yabancı ögeler doğal bir etkileşimin sonucu olarak değerlendirilebilir çünkü dilin değişime en açık yönünü söz varlığı oluşturur. Dildeki yabancı ögelerin dilin doğal işleyiş yapısına zarar verecek bir düzeye ulaştığının göstergesi olarak dile geçen gramer ögeleri ele alınabilir. Söz varlığının değişime açık yönüne karşın gramer ögeleri dilin değişime kapalı yönünün ögeleridir. Genel ağ dili kullanımında yabancı gramer ögelerinin Türkçe sözcüklerle, Türkçe gramer ögelerinin de yabancı sözcüklerle kullanıldığına rastlanmıştır. Bu durum, yabancı dillerin Türkçe üzerinde yoğun etkileri olduğunun bir göstergesidir.

Çalışmanın bu bölümünde değerlendirilen ögelerin benzer yapıda oluşu ve aynı özelliği imlemeleri sebebiyle ögeler genel olarak değerlendirilmiş, gerekli durumlarda ayrıntılı açıklamalara girilmiştir. Kendi içinde iki grupta değerlendirilen bu bölüm, Türkçe öge- yabancı gramer ögesi ve yabancı öge-Türkçe öge birleşiminden oluşan karma ögeler olarak değerlendirilmiştir.

3.1.2.6.2.1. Türkçe Öge-Yabancı Gramer Ögesi Kuruluşundaki Karma Ögeler

Türkçenin ilişki içinde olduğu diller, tarihsel süreçler içinde bu dillerden dilimize gramer ögelerinin girmesine sebep olmuş ve günümüzde de dile yerleşen gramer ögeleri ile karma ögeler üretilmiştir. Gramer ögelerinin alıntılanmasında İngilizce *the*, *by*,

çokluk eki “-s” örneklerine en sık rastlanan ögelerdendir. Özel adlandırmalarda bu gramer ögelerinin kullanımına sıkça rastlanır. Genel ağ ve reklam dilinde yaygın kullanımı görülen *tebriks* ögesi, İngilizce çokluk eki -s’in kullanım örneğini sunar. Özellikle mekân adlandırmalarında sıkça kullanılan bu ek, dil içi melez oluşumların ve dildeki yozlaşmanın göstergelerindedir.

anti-

İngilizce bir ön ek olan anti- Türkçede yaygın kullanımı olan eklerden biridir. Eklendiği sözcüğe karşıtlık anlamı katan *anti-* ön eki ile oluşturulmuş pek çok öge bulunmaktadır. Farklılıkları ve karşıt durumları vurgulayan bu ögeler, genel ağın görüşlere saygı ve hoşgörülü bir yaklaşım yerine zıt bir tutum sergileyen yönünü ön plana çıkarır. Yazımı konusunda ise birlik sağlanamamış, kimi durumlarda ayrı kimi durumlarda bitişik kimi durumlarda ise araya çizgi konularak yazılmaktadır. *Anti akpçı, antistatik plastik kutu, anti tank, anti Türk, anti-bilgi, anti-ikna, antikahraman, anti-kapitalist, anti-klişe, anti-sempatiklik, antisosyal/ anti-sosyal* ve *antiyampirik* örnekleri genel ağ dilinde kullanım yaygınlığı kazanmış ögelerdendir. Bir duruma karşı olmayı ifade eden bu ögeler, ayırıcı özellikleri imler.

+(y)at

+(y)at eki, “Arapça kökenli olan bu ardıl sıfatlar türetir” (Yıldız, Yıldız ve Günay, 2014: 56). Anlık oluşumlarda örneklerine daha çok rastlanan +(y)at ekinin genel ağ dilindeki tek yeni öge örneğini *mucizeviyat* oluşturur. Bu öge, Arapçanın dilimiz üzerindeki etkilerinin devam ettiğinin bir göstergesidir.

-(e)bilite

İngilizce bir ek olan -able eki, fiillere eklenerek sıfat türeten ve Türkçede -bilirlik ile karşılanabilecek olan yeterlilik bildiren bir ektir. Bu ekin dilimize çevirisi -(e)bilite şeklinde yapılmış olup yabancı kökenli, Türkçe kurallara uymayan ve karma ögeler oluşturan bir ek özelliği gösterir. Genel ağ dilinin en işlek eklerinden biridir. Fiillere gelerek yeterlilik anlamı katan bu ekin örnekleri şunlardır; *benimsebilite, esinlenebilite, izlenilebilite, konuşabilite, olabilite, sokulabilite, verebilite* ve *yababilite*. Karma öge olarak karşılaşılan bu ögelerin üçüncü tekil şahıs iyelik ekinin birleşimiyle kalıplaşmış kullanımları da görülür.

+kâr

Farsça kökenli bir ek olan +kâr eki, isimden isim türetir. Eklendiği sözcüğün anlamına devamlılık anlamı katan bu ekin genel ağdaki tek örneği, *tacizkâr* ögesi oluşturur. Farsçanın dilimiz üzerinde devam eden etkilerinin göstergelerinden biridir.

nâ-

Farsça kökenli bir ön ek olan nâ- eki, eklendiği sözcüğe zıtlık anlamı katar. İngilizce anti- ön ekiyle anlamsal açıdan eş değer kabul edilebilir. *Nâmütevazi* ögesi, bu ekin genel ağdaki kullanımına örnektir. Mütevazı olmayan, mütevazı karşıtı anlamları taşır.

+vari

Farsça bir ek olan +vari gibi anlamında kullanılır ve eklendiği sözcükle diğer ögeler arasında benzerlik ilişkisi kurar. Genel ağ dilinde bu ekin yaygın kullanımına rastlanılmıştır. *Villavari*, *magandavari*, *riyavari*, *sinemavari* ve kullanım yaygınlığı görülmeyen *ceninvari*, *çarlistonvari* ögeleri bu ekin genel ağ dilinde tespit edilen örneklerini oluşturur. İşlek bir ek olan +vari eki, anlık oluşum örneklerinde kalıcı olmayan yeni ögeler türetir. Dil kullanımları, oluşturulmak istenilen algıya göre şekillenir. +vari eki, kullanım şekline ve bağlama göre olumlu ya da olumsuz bir algı oluşturabilir. Benzerlik ilişkisinin olumlu bir olguyla kurulması, algılanma aşamasında daha olumlu çağrışımlara yol açacaktır. Böylece nesnenin algılanma aşamasında daha olumlu bir tutum sergilenecektir. Daha iyi, daha güzel ile karşılamak sanal ortamda her olgunun olduğundan daha farklı yansıtılması, kullanılan dil ögelerinde de kendini gösterir. Sanal gerçekliğin olumlayan, iyiyi-güzeli ön plana çıkaran bir algı çevresinde yansıtılması *-miş gibi* bir oluşumla şekillenirken dilsel göstergelerde benzerlik yönünü vurgulayan +vari gibi eklerle karşılık bulmuştur. Olguların olumsuz özellikteki ögeler ile ilişkilendirilmesi ise doğrudan olumsuzluğu karşılamayan ancak olumsuzluğa işaret eden ve olumsuzluğun geçici olduğunu belirten bir algıya yönlendirir. Bir olumsuzluğun doğrudan dile getirilemediği durumlarda benzerlik ilişkisi kurularak dile getirilmesi, olumsuzluğun şiddetini azaltır.

3.1.2.6.2.2. Yabancı Öge-Türkçe Öge Kuruluşundaki Karma Ögeler

Türkçe eklerle türetilen yabancı ögelerin değerlendirilmesinde eklerin özellik ve işlevlerinden gerekli durumlarda bahsedilmiş olup bu bölümde sadece karma öge kuruluşundaki kullanım örneklerine yer verilmiştir. İlgili eklerin açıklamalarına türetme kısmında ayrıntılı olarak değinilmiştir. Karma ögeler belirtilirken parantez içinde önce yabancı ögelerin kökenine, daha sonra da karma ögenin anlamına yer verilmiştir.

Yabancı ögelerin Türkçe dil mantığıyla kullanılması Türkçe eklerle türetilmelerine, Türkçe ögelerle tamlamalar kurulmasına ve Türkçe yardımcı fiillerle kullanılmasına yol açmıştır. “Türkçe ek veya fiillerle kullanıldığı; ‘forwardlamak’ (aktarmak); ‘invite yapmak’ (davet etmek); ‘emaillemek’ (elmek göndermek), vb. gibi kullanımların yazılı basında bilinçsiz bir ısrarla artması, medyadaki dil kirliliği seviyesi için ‘yozlaşma’ boyutunu düşündürmektedir” (Sis, 2015: 274). Dil yozlaşması olarak nitelendirilen bu durum, toplumsal yapının milli dil bilincini yitirdiğinin ve melez kültürel oluşumların ortaya çıkma süreçlerinin başlangıcında bulunduğu da göstergeleridir.

+CA

Kurallarına uymayan dil kullanımlarını ve yabancı dillerden alınan ögelerle kurulan karma yapıları anlatmak için kullanılan *Tarzanca*, bir dil adlandırmasının örneğini sunar.+CA eki, millet ve kavim adlarından dil, lehçe adlandırmaları türeten işleviyle kullanılmıştır. Bir dilin bozulmuş şeklini ya da uydurma dil kullanımlarını ifade etmek için kullanılan *Tarzanca*, yabancı özel ad olan *Tarzan* adından türetilmiştir. *Tarzan*, ormanda yaşayan ve hayvanlar tarafından yetiştirilen bir bireyi ifade ettiği için bozuk dil kullanımlarında aralarında bir bağ kurularak *Tarzanca* ögesi kullanılmaktadır.

+CI/ +CU

+cI/ +cU, eki türetmede de belirtildiği üzere genel ağ dilinin en çok kullanılan eklerinden biridir. Görüş, taraf, meslek, alışkanlık vb. anlamlar bildiren +cI/ +cU ekinin genel ağ dilindeki kullanım örnekleri şunlardır; *bowlingci* (İng., bovlngci), *cdci* (İng., yoğun diskçi), *fnci* (İng., futbol menajer oyunu oynayan, Football Manager bir oyun ismi), *kolpacı* (İt., colpo, sahtekar), *rockçı* (İng., rock müziğiyle ilgilenen kimse) ve *lostçu* (İng., Lost dizisini izleyen, Lost bir dizi ismi). Kullanıldığı bağlamlarda bir

aşğılama sözcüğü olarak kullanılan *taocu* (Çin., yol, yöntem, Tao felsefesini benimseyen kimse) ise felsefi bir öğretinin değersizleştirilmesinin göstergesidir.

+IA-

Addan eylem türeten +IA- eki yabancı ögelerle yaygın kullanımı görülen en işlek eklerden biridir. Yabancı sözcükler türetilirken ad ya da eylem olmalarına dikkat edilmeden addan eylem türeten +IA- eki getirilmiştir. Sözcükler, Türkçe ad kök ya da gövdesi gibi değerlendirilmiştir. Genel ağ dilinin İngilizce üzerine şekillenen yapısı, alıntı ve karma ögelerde yoğun olarak bu dilin ögelerine rastlanılmasına sebep olur. Sosyal ağ, oyun ve popüler sitelerin yabancı kökenli olması, yabancı ögelerin dile doğal bir süreçle girmesine ve dilin gramer ögeleri ile birleşerek karma ögeler oluşturmasına sebep olmuştur.

Banla- (İng., yasakla-), *blockla-* (İng., engelle-), *capsle-* (İng., kapak yap-), *copy pastele-* (İng., kopyala yapıştır-), *coverla-* (İng., düzenle-), *editle-* (İng., düzenle-), *enterla-* (İng., gir-), *followla-* (İng., takip et-), *forwardla-* (İng., ilet-), *googlela-* (google'da arat-), *hackle-* (İng., ele geçir-), *kolpala-* (İt., colpo, işe yaramaz hâle gel-), *likela-* (İng., beğen-), *photoshopla-* (Photoshop programını kullan-), *pickle-* (İng., topla-), *pingle-* (Ping programını kullan-), *resetle-* (İng., baştaki konumuna getir-), *restartla-* (İng., yeniden başlat-), *retweetle-* (İng., atılmış bir tweeti tekrar paylaş-), *stalkla-* (İng., sinsice izle-), *tagle-* (İng., etiketle-), *tweetle-* (İng., tweet at-), *upla-* (İng., yükselt-) ve *ziple-* (İng., sıkıştır-) kullanımları +IA- ekiyle türetilerek eylemleştirilmiş karma ögelere örnek olarak verilebilir. Genel ağda kullanımı yaygınlaşan karma ögelerin genellikle genel ağa özgü adlandırma ve kullanımlar olduğu gözlemlenmiştir. Bilgisayar, teknik ve teknolojik gelişmeler ve genel ağ karma ögelerin en yaygın kullanıldığı alanlardır. Bu alanlara özgü gelişme ve yeniliklerin hızı, bu yeniliklerin dil içi olanaklarla karşılanmasında yetersiz kalınmasına sebep olur. Çeviri faaliyetlerinin yetersiz kaldığı ve dil içi türetmelerden faydalanılamadığı durumlarda yabancı ögeler dile alınarak, dil içi bir öge gibi kullanılmaya başlanır.

+IAş-

Karma ögelerin kuruluşunda kullanılan +IAş- eki, devam sürecini imleyen eylemler türetir. Ön ek olarak değerlendirilen retro, dilimizde bağımsız bir öge gibi

kullanılmaktadır. *Retrolaş-* (İng., geriye dönüş yap-), eksiği yeniden moda hâline getirmek ve eski öğeleri tekrar gündeme getirmek anlamlarında kullanılan bu ögedir. Moda akımları ve kalıcılığını sağlanamayan nesnelere, eski ve kalıcılığı olan olgulara daha fazla değer verilmesine, gündeme gelmesine sebep olmuştur. “Moda, paradoksal şekilde *güncel olmayandır*. Biçimlere her zaman önce bir ölme, bir tür soyutlanma süresi tanımaktadır” (Baudrillard, 2011: 154). Retrolaşmak eylemi, modanın güncel olmayan soyutlanmış eski biçimlerine geri dönüş sürecini anlatan bir ögedir. Argo ve hakaret öğelerinin yaygın olarak kullanıldığı genel ağ dilinde +IAş- ekiyle oluşturulan karma ögenin örneğini *moronlaş-* (İng., geri zekâlılaş-) ögesi oluşturur. Teknolojik gelişmeler ve nesnelere akıllı olarak nitelendirilmeye başlaması, insanı daha az düşünmeye, daha az sorgulamaya yönlendirmiştir. Moronlaş- eylemi, zekâsını gittikçe daha az kullanan bireyin mevcut düşünme yetisini yitirme sürecini imler.

+II/ +IU/ +sIz

+II/+IU eki, özellikle anlık oluşum örneklerinde sık kullanımı görülen işlek eklerden biridir. *Laglı* (İng., gecikmeli), *buglu* (İng., yazılım hatalı) ve *zoomlu* (İng., yakınlaştırılmış) örneklerinde bu ekin sahip olma, içerme anlamı katan ve sıfat türeten görevleriyle kullanıldığı görülür. Tam tersi anlamları içeren ve yoksunluğu ifade eden +sIz eki ise bu ekle benzer kullanım örnekleri göstermektedir. *Lagsız* (İng., gecikmesiz), kullanımı bu ek ile oluşturulmuş karma öğelere örnek olarak verilebilir.

+IIk/+IUk

Genel kavram adlandırmalarında kullanılan +IIk/+IUk ekinin karma öğelerde kalıcı türetme örneklerine çok rastlanılmaz. *Supportluk* (İng., desteklik) ve *fanboyluk* (İng., hayranlık) öğeleri bu ekin karma öğelerdeki kullanım örnekleridir. Supportluk, daha çok teknik anlamda destek olmayı, yardımlaşmayı ifade eden bir yeni ögedir. Bireylerin kendi hayatlarından hoşnutsuz oluşu, olmak istedikleri kimliğe karşı hayranlık geliştirmelerine sebep olur. Göz önünde olan ve medya aracılığıyla tanınmasına olanak sunulan insanlar, bireyin hayatında hayranlık duygularının yöneltildiği, idol kişi olarak konumlandırılır. Fanboyluk, bu hayranlık durumunun kavram adlandırması olarak karşımıza çıkar.

Et- Yardımcı Eylemi

Karma ögeler içinde geniş bir yer tutan yardımcı eylemle kurulan yapılar, özenti dil kullanımlarının göstergeleridir. Genellikle ihtiyaç temelli olmayan yardımcı eylemli kuruluşlar, bilgi eksikliğinden kaynaklanan yanlış kullanımlarla ortaya çıkar. Yabancı ögelerle birleşerek birleşik yapıli eylemler oluşturan ek işlek yardımcı eylem, et-‘tir. Korkmaz, et- yardımcı eylemi ile oluşturulan birleşik eylemlerden bahsederken “çoğu dilimize Arapça ve Farsçadan girmiş alıntı kelimeleri fiilleştirmekte kullanılmıştır” (2014: 694) der. Günümüzde Arapça ve Farsçanın dilimiz üzerindeki etkisi azalırken batı dillerinin etkisi genel ağın yaygınlaşması ile beraber artmış, et- yardımcı eylemi batı kökenli sözcüklerin eylemleştirmesinde kullanılmaya başlanmıştır.

Yardımcı eylemlerin genellikle İngilizce sözcükleri eylemleştirmede kullanıldığı görülmektedir. Sözcüklerin ad ve eylem kökenli olmaları dikkate alınmadan hem eylem hem de adlara yardımcı eylemler getirilmiştir. *Charge et-* (İng., şarj et-), *convert et-* (İng., dönüştür-), *copy/paste et-* (İng., kopyala yapıştır), *customize et-* (İng., özelleştir-), *deactive et-* (İng., devre dışı bırak-), *demotive et-* (İng., motivasyonu bozul-), *domine et-* (Fr., ağırlıkta ol-), *download et-* (İng., indir-), *extract et-* (İng., çıkar-), *follow et-* (İng., takip et-), *formalize et-* (İng., resmileştir-), *hack et-* (İng., ele geçir-), *highlight et-* (İng., vurgula-), *ignore et-* (İng., aldırma-), *login/logout et-* (İng., çevrimiçi/ çevrimdışı), *mention et-* (İng., söz et-), *mount et-* (İng., sisteme bağla-), *optimize et-* (İng., en uygun hâle getir-), *overclock et-* (İng., yüksek hızda çalıştır-), *paralyze et-* (İng., durdur-), *print et-* (İng., çıktı al-), *push et-* (İng., it-), *refer et-* (İng., değin-, ima et-), *refresh et-* (İng., yenile-), *restart et-* (İng., yeniden başlat-), *retweet (rt) et-* (İng., atılmış bir tweeti tekrar paylaş-), *save et-* (İng., kaydet-), *scan et-* (İng., tara-), *share et-* (İng., paylaş-), *trade et-* (İng., ticaret yap-), *unfollow et-* (İng., takibi bırak-), *upload et-* (İng., yükle-) örnekleri genel ağ dilinde et- yardımcı eylemi ile kurulan karma ögelere örnek olarak verilebilir. Yaygın kullanıma erişmiş bu ögeler, bilinçsiz dil kullanımının da göstergeleridir. Yabancı eylemlere yardımcı eylemler getirilerek oluşturulan yapılar, dil mantığına aykırı kuruluşlardır. Yabancı dile hâkim olmayanlar tarafından kurulan bu yapılar, dil içindeki yozlaşmanın belirtileridir.

Ol- Yardımcı Eylemi

Ol-, Türkçenin en işlek yardımcı eylemlerinden biridir. “Dilimizde oluş bildiren geçişsiz *ol-* fiili de çok yaygın bir kullanımdadır, *et-* gibi hem Türkçe hem de yabancı

kökenli ad ve sıfatlar ile birleşir” (Korkmaz, 2014: 697). Kullanıldığı bağlama göre yabancı ad ve sıfatlara varlık, gerçekleşme, meydana gelme anlamları kazandırarak eylemleştirir. *Celebrity ol-* (İng., ünlü ol-), *demotive ol-* (İng., motivasyonu bozul-), *fit ol-* (İng., formda ol-), *hero ol-* (İng., kahraman ol-), *invisible ol-* (İng., görünmez ol-), *login/logout ol-* (İng., çevrimiçi/çevrimdışı ol-), *loser ol-* (İng., kaybeden ol-), *lost ol-* (İng., kaybol-), *off ol-* (İng., izinli ol-), *paralyze ol-* (İng., durdur-), *refresh manyağı ol-* (İng., yenileme manyağı ol-), *spawn ol-* (İng., ortaya çıkar-) ve *superman ol-* (İng., kahraman ol-, özel isim) ögeleri durum ve varlık bildiren eylemlerdir. Deyimleşmiş bir yapıda karşılaştığımız *tilt ol-* (İng., eğim) ögesi, sinir olmak, gıcık olmak anlamlarında kullanılan karma ögedir.

Yap- Yardımcı Eylemi

Yap-, karma ögelerde kullanımı sık görülen yardımcı eylemlerden biridir. *Block/unblock yap-* (İng., engelle-/ engeli kaldır-), *chat yap-* (İng., sohbet et-), *drag-drop yap-* (İng., sürükle-bırak yap-), *mention yap-* (İng., bahset-), *playback yap-* (İng., banttan çal-), *retweet (rt) yap-* (İng., atılmış bir tweeti tekrar paylaş-), *secret yap-* (İng., gizle-), *skype yap-* (İng., sohbet programını kullan-, özel isim), *sorti yap-* (Fr., sortie, çıkış yap-), *tt (trend topic) yap-* (İng., popüler konu yap-), *typo yap-* (İng., yazım hatası yap-), *zap yap-* (İng., kanal değiştir-), *zoom yap-* (İng., yakınlaştır-) ögeleri yap- ile eylemeleştirilen yabancı ögelere örnek olarak verilebilir.

At-/Al-/ Ver- Eylemleri

Türkçedeki başlıca yardımcı eylemler dışında kalıplaşmış kullanımları görülen at-, al- ve ver- eylemleri de yardımcı eylem kuruluşunda karma ögeler oluşturur. Tek bir anlam ve işlevde kullanılmayan bu ögeler, birleştikleri öge ve bağlama göre anlam kazanırlar. *Alert at-* (İng., alarma geç-), *check at-* (İng., kontrol et-), *check-in at-* (İng., girişini yap-), *format at-* (İng., biçimlendir-), *link at-* (İng., bağlantı adresi ver-), *location at-* (İng., konum at-), *mail at-* (İng., posta gönder-), *mention at-* (İng., bahset-), *msg at-* (İng., mesaj at-), *nuke at-* (İng., atom bombası at-), *restart at-* (İng., yeniden başlat-), *sms at-* (İng., kısa mesaj at-), *tick at-* (İng., doğrulama işareti at-), *tweet at-* (İng., tweet at-, özel isim) vb. yapıdaki ögeler at- yardımcı eylemi ile kurulan karma ögelerdir. *Backup al-* (İng., yedekle-), *feedback al-* (İng., geri bildirim al-) ve *screenshot al-* (İng.,

ekran görüntüsü al-) ögeleri, genel ağ dilinde al- yardımcı eylemi kurulan karma ögelerin örneklerini sunar. *Link ver-* (İng., bağlantı adresi ver-), *location ver-* (İng., konum ver-), *url ver-* (İng., genel ağ adresi ver-) ve *error ver-* (İng., hata ver-) ögeleri genel ağ ve bilgisayar kullanımına özgü kalıplaşmış ifadelerdir.

Yabancı öge ile Türkçe eylemlerin kalıplaşarak tek bir anlama işaret ettiği yapılar da karma ögeler içinde değerlendirilir. *Tweet yaz-* (İng., tweet yaz-), *blog yaz-* (İng., genel ağ günlüğü yaz-), *blog aç-* (İng., genel ağ günlüğü aç-), *story sil-* (İng., genel ağ geçmişini sil-), *online kal-* (İng., çevrimiçi kal-), *online gözüük-* (İng., çevrimiçi gözüük-) ve *windows kur-* (İng., işletim sistemini kur-) ögeleri bilgisayar ve genel ağa özgü kullanımları ifade eden kalıplaşmış ifadelerdir. *Voltran oluştur-* (İng., voltron, çizgi dizi adı) ögesi deyim olarak; güçleri birleştirerek daha büyük bir güç elde etmek anlamında kullanılır. Bir çizgi dizinin adyken daha sonra ses ve anlam değişmesine uğrayarak ‘birlikten kuvvet doğar’ atasözünün anlamını içeren ögeye dönüşmüştür. *Online izle-* (İng., canlı izle-), *fake çık-* (İng., sahte çık-), *fail içer-* (İng., başarısızlık içer-), *level atla-* (İng., seviye atla-), *paper yaz-* (İng., makale yaz-), *sound yakala-* (İng., müziği yakala-), *ok de-* (İng., tamam de-), *cool takıl-* (İng., havalı takıl-) vb. kuruluştaki yapılar kalıplaşan ve günlük yaşamda kullanım yaygınlığı gösteren karma oluşumlardandır. Sanal ve gerçek dünyanın arasındaki zıtlık, uyumsuzluk ve iki dünya arasındaki dil farkı melez dil oluşumlarına sebep olmuştur. Melez dil oluşumları, sanal ve gerçek dünyanın kesişim noktasının ürünleridir.

Birleştirme

İki sözcüğün bir araya gelmesiyle oluşturulan *akboy* (İng., ak genç), *aktroll* (İng., ak trol), *ofisboy* (İng. ofis çalışanı) ögeleri karma birleşime örnek olarak verilebilir. Kes+kopyala+yapıştır mantığı ile farklı dillere ait ögelerin bir araya getirilmesiyle de karma ögeler oluşturulmuştur. *Trolleybüs* (İng., tramvay+otobüs) ögesi, İngilizce ve Türkçe bir ögenin birleşiminden oluşan ve yeni bir gösterilene işaret eden bir yeni ögedir.

Tamlama

Tamlama kuruluşundaki karma ögeler, Türkçe bir ögenin dil içi bir ögeyle karşılanamayan özelliğini, yabancı ögeyle ya da yabancı bir ögenin Türkçe bir ögeyle

karşılanabilen özelliğini ifade etmek için kurulan tamlayan-tamlanan yapısındaki dizimlerdir. Tamlamalarda kullanılan yabancı ögeler, özentî ya da bilgi alıntıları olabilir. Yabancı ögelerin yerleşmeden yani dil kullanıcıları tarafından anlamı tam olarak benimsenmeden oluşturduğu tamlama grupları, ortak bir anlam birliğine işaret etmeyen ve kullanıldığı bağlam ve zamana göre çeşitli anlamlar kazanan bir yapıda karşımıza çıkar. Çalışmanın bu bölümünde belirtili ad tamlaması kuruluşundaki karma öge örneklerine rastlanılmamış, belirtisiz ad tamlaması, sıfat ve karma tamlama örnekleri tespit edilmiştir. Tamlama kuruluşundaki karma ögeler genellikle adlandırıcı özellik gösterir.

Belirtisiz ad tamlamasının kullanımına, karma ögelerin kuruluşunda sık rastlanır. Belirtisiz ad tamlaması kuruluşundaki karma ögeler, belirtili tamlamaya göre daha geniş bir anlam alanına işaret ettikleri için tercih edilen tamlamalardan biridir. *Android siteleri* (İng., işletim sistemi siteleri), *away mesajı* (İng., uzaktayken gönderilecek ileti), *spam mesajı* (İng., istenmeyen mesaj), *chat dili* (İng., sohbet dili), *like butonu* (İng., beğeni butonu), *home tuşu* (İng., anasayfa tuşu), *web sitesi* (İng., ağ sitesi), *blog hesabı* (İng., genl ağ günlüğü hesabı) gibi belirtisiz ad tamlaması kuruluşundaki ögeler genel ağ diline özgü adlandırmalardır. Günlük yaşam içinde yaygınlaşan belirtisiz ad tamlaması ögeleri adlandırıcı ve tanımlayıcı özellik taşır. *Android kullanıcısı* (İng., işletim sistemi kullanıcısı), *gps cihazı* (İng., küresel konumlama cihazı), *drone görüntüleri* (İng., insansız hava aracı görüntüleri), *eject tuşu* (İng., çıkarma tuşu), *IMEI numarası* (İng., uluslararası mobil cihaz kodu numarası), *cast ekibi* (İng., oyuncuların ekibi), *iq seviyesi* (İng., zeka katsayısı seviyesi), *horoscope çocuğu* (İng., burç çocuğu), *earlybird filtresi* (İng., erkenci filtesi), *fitness salonu* (İng., formda olma salonu), *tick işareti* (İng., onaylama işareti), *yuppie modu* (İng., genç modu) ve *asosyal snobluğu* (İng., asosyal züppeliği) ögeleri yaygın kullanım özelliği gösteren belirtisiz ad tamlaması kuruluşundaki ögelere örnek olarak verilebilir. Bu örneklerin genel ağ dilindeki sayısını çoğaltmak mümkündür. Bu ögeler, melez dil oluşumunun başlangıç aşaması olarak değerlendirilebilir. Yabancı ögelerin Türkçe eklerle belirtisiz ad tamlaması kuruluşunda kullanıldığı örnekler de karma oluşuma örnek olarak verilebilir; *celebrity tribi* (İng., ünlü tribi), *rockstar tripleri* (İng., rock yıldızı tripleri), *confirmation maili* (İng., onay e-postası). Bu tür tamlamalar, yabancı ögelerin Türkçe dil mantığıyla bir araya getirildiği oluşumlardır.

Sıfat tamlaması kuruluşundaki ögeler, en yaygın karma öge kullanım şekillerinden biridir. Sıfat tamlamalarında genelde yabancı ögeler tamlayan konumunda yer alır. Türkçe ögeler, niteleyici yabancı ögelerle sıfat tamlaması oluşturmuştur. Sıfat tamlaması kuruluşundaki ögeler, adlandırıcı bir yapıdaysa mevcut bir olgunun yeni bir yönüne vurgu yapan *yeniden adlandırma* özelliği gösterirler. Yeniden adlandırma özelliği gösteren sıfat tamlaması kuruluşundaki ögelerin genel ağda tespit edilen örnekleri şunlardır; *a-plus ofis* (İng., a artı kalite ofis), *blazer ceket* (İng., spor ceket), *blu-ray oynatıcı* (İng., yeni format dvd oynatıcı), *bonus kafa* (İng., prim kafa), *astral seyahat* (İng., yıldız seyahati), *led ekran/ pano/ tabela* (İng., ışık yayan diyot ekran/ pano/ tabela), *cherry domates* (İng., kiraz domates), *coder adam* (İng., kodlayıcı adam), *ex sevgili* (İng., eski sevgili), *fake hesap* (İng., sahte hesap), *dect telefon* (İng., kablosuz telefon), *iceberg marul* (İng., buz dağı marul), *light erkek* (İng., yumuşak erkek), *net kafe* (İng., genel ağ kafe), *official sayfa* (İng., resmi sayfa), *online oyun/ yazışma* (İng., çevrimiçi oyun/ yazışma), *public ortam* (İng., halka açık ortam), *vip açılış* (İng., çok önemli kişiler açılışı), *ultra ezik* (İng., aşırı ezik), *sol frame* (İng., sol çerçeve), *soundtrack albüm* (İng., film müziği albümü) ve *flash animasyon* (İng., hareketli animasyon). Mevcut ögeler sıfatlarla yeniden adlandırılırken dil içi ögelerle değil yabancı ögelerle nitelendirilmiş ve dil kullanımlarına da melez yapıda geçmiştir.

Karma ögeler içinde değerlendirilen karma tamlamalar, en az iki dile ait, ikiden fazla ögeden oluşan tamlama gruplarını ifade eder. Üç ögeli tamlamalarda iki ögesi yabancı ya da iki ögesi yerli olabilir. Çok yönlü olguları anlatmak için kullanılan bu ögelere örnek olarak; *borderline kişilik bozukluğu* (İng., sınırda kişilik bozukluğu), *full hd televizyon* (İng., tam yüksek çözünürlüklü ekran), *caller id cihazı* (İng., arayanın kimliğini bilen cihaz), *cool insan imajı* (İng., havalı insan imajı), *dial up bağlantı* (İng., çevirmeli bağlantı), *3d güvenlik sistemi* (İng., üç boyutlu güvenlik sistemi) ve *time out süresi* (İng., zaman aşımı süresi) verilebilir. Tek bir gösterilene işaret eden bu adlandırmalar hem yapı hem de köken bakımından karma oluşum özelliği gösterirler.

3.1.2.7. Örnekseme

Örnekseme, dil içi ögelerin yapı ve sesletiminin ön planda bulundurularak yeni ögelerin oluşturulmasıdır. “Dilde var olan ses, biçim, birleşik söz veya söz dizimi yapısına benzetilerek, bu yapı örnek alınarak, yeni biçim veya söz dizimi yapılarının

elde edilmesine örneksme denir” (Karaağaç, 2013a: 624-625). Örneksme yeni öge oluşumundaki önemli yöntemlerden biridir. Oluşturulan yeni ögelerin dilde tutunabilmesinde dil yapısına uygunluk önemli bir yer teşkil eder. Yeni ögelerin mevcut yapılarla ilişkilendirilmesi *yeni* ve *farklı* oluşum algısını yıkararak gerekli ve ihtiyaç duyulan bir öge olarak değerlendirilmesine yol açacaktır.

Örneksmede genel yaklaşım dil içi oluşumlara uygunluk olarak algılansa da yabancı ögelerin yapısına uygun örneklere de rastlanır. Akalın, yabancı ögelerden esinlenerek Türkçe ögelerden yapılan türetmeleri de *örneksme* içinde değerlendirir (2014: 14). Dilin yabancı dillerin etkisinde kaldığı dönemlerde yabancı ögelerden örneksme yoluyla oluşturulan ögelere sıkça rastlanır. Yabancı ögelere öykünerek oluşturulan yeni ögeler, dil yapısına uygunluk göstermediği sürece dilin doğal gelişim seyri içinde bir olumsuzluk olarak değerlendirilebilir. Örneklerinin artması sonucunda dil yapısının bozulmasına sebep olabilir.

Örneksmeler kullanıldıkları bağlam ve örneksedikleri ögeye göre anlam kazanırlar. *Astronotaj*, *pilotaja*; *yersil*, *camsile*; *huyumca*, *boyumcaya*; *açıcı*, içiciye örneksme yoluyla oluşturulmuş genel ağ dilinde tespit edilen örneksme örneklerindedir. Anlık oluşum örneği olarak karşılaşılan *devren batılık iş*, devren satılık ögesine öykünerek oluşturulmuş bir ögedir. Çalışma hayatındaki başarısızlığı ve sözcüklerin arkasında yatan gerçek durumları imleyen bu öge, örneksmenin anlatıma canlılık kazandıran yönünün de bir göstergesidir.

Anlatımı zenginleştirmek için oluşturulan örneksmeler, dilin anlatım gücünün göstergeleridir. Bir spor takımının adı olan Beşiktaş için olumlu ve olumsuz anlamlar içeren örneksmeler oluşturulmuştur. *Beşiktaşk*, yazım ve sesletim özellikleri bakımından orijinal adlandırılmaya benzetilmiş, takıma duyulan yoğun sevgiyi ifade eden bir anlam içerir. Diğer takımların tarafları ise Beşiktaş için olumsuz çağrışımlara sebep olan örneksmeler türetmiştir. *Eziktaş*, takımı aşağılamak için oluşturulan örneksmelere örnek olarak verilebilir.

Yaygın kullanımı görülmeyen *parmağı kuvvetli* ögesi klavyeyi iyi kullananlar için kullanılan deyişsel bir ifadedir. Kalemli kuvvetli ifadesine öykünerek oluşturulan bu öge, değişen değerlerin de göstergesidir. Bilgisayarların yaygın kullanımına erişmesi ile

beraber el yazısı ile oluşturulan metinlerin yerini Word dosyaları alırken kalemin yerini ise klavye almıştır. Pratik ve ölçünlü yazım biçimi, karakteristik özellikler taşıyan el yazısının yerini almıştır.

Bilgiye kolay erişim olanağı, tecrübeye dayalı bilgi edinim süreçlerinin göz ardı edilmesine sebep olmuştur. Toplumsal espri zekâsının yoğunlaştırılmış öğeleri olan fıkraların yerini genel ağ ortamındaki komik ve espri içerikli öğeler almıştır. *İnternettin hoca*, Nasrettin Hoca'ya örneksene yoluyla oluşturulmuş, değişen espri ve fikranın yerini tutan oluşumları imleyen bir ögedir. Değişen değerler yerini kültürel arka planı olmayan öğelere bırakmıştır.

Bağımlılığı ifade eden *maçkolik* ve *sekskolik* öğeleri, alkolik sözcüğüne örneksene yoluyla oluşturulmuş öğelerdir. Hazzı temel alan modern insan davranışları, haz aldığı eylemleri sürekli tekrarlama ve yoksunluğunu hissettiği duyguları bu yolla maskeleye çalışır. Bireyin sürekli olarak haz aldığı eylemleri gerçekleştirmesi maçkolik, sekskolik gibi göstergelerle ifade edilen yeni bağımlılıkların ortaya çıkmasına sebep olmuştur.

Argo bir ifade olan *ipnetor* ögesinin operatör sözcüğüne örneksene yoluyla oluşturulduğu düşünülmektedir. İpnetor, eşcinsel birey için kullanılan bir ifadedir. Küfür ve argo içerikli bir öge olan *sikindirik*, örneksene yoluyla +dİrIk ekinden türetilmiş bir ögedir. “Bu ek *-n*, *-l* ünsüzleri ile sonuçlanan insan ve hayvanlara ait organ adlarına gelerek ‘tutan, durduran’ anlamında işin yapılmasını sağlayan araç, gereç vb. adlar türetmiştir” (Korkmaz, 2014: 129). Eski Türkçenin işlek eklerinden biri olan *-dİrIk* eki günümüzde kullanım sıklığını yitirmiştir. Sikindirik sözcüğü boyunduruk sözcüğüne örneksene yoluyla oluşturulmuş bir yeni ögedir.

3.1.2.8. Gerioluşum

Gerioluşum, mevcut bir ögenin bir kısmının atılarak daha önceden olmayan anlam ve yapı bakımından farklı bir ögenin oluşturulmasıdır. “**Gerioluşum** (*backformation*), bir sözcükten belli bir parçayı atarak başka bir sözcük ortaya çıkarma işidir ve açıkçası, başka bir sözcük oluşturma amacı dışında, kırpma sürecine çok benzer” (Uzun, 2006: 45). *Öykün-* eyleminden gerioluşum yoluyla türetilen *öykü*, *delikanlı* ögesinden türetilen *delikan* gerioluşuma örnek olarak verilebilir.

Yeni öge oluşum şekilleri içinde gerioleşum, örneklerine yaygın rastlanılan bir oluşum şekli değildir. Gerioleşum örneklerine daha çok ölçünlü dil dışındaki dil kullanımlarında, özellikle teklifsiz konuşma ve argoda rastlanır. “Örneğin ayılmak ve bayılmak sözcüklerindeki /l/ ögesinin edilgenlik eki olduğu sezinlenmiş ve argoda kullanılan *ay-* ve *bay-* sözcükleri ile geri türetme yapılmıştır” (Eker, 2010: 370). Genel ağ dilinde rastlanılan gerioleşum örnekleri ise; *goygoy* ve *kın* ögeleridir.

Türkçe Sözlük’te *goygoycu* (2009: 768)ögesinin yer almasına karşın *goygoy* sözcüğü yoktur. Sözcüğü türeten +CI/ +CU türetim eki; işi sürekli yapan, meslek hâline getirmiş olan kişi anlamlarını taşır. Türetilmiş bir öge olmasına karşın *goygoy* ölçünlü dil kullanımlarda yer almadığı için *gerioleşum* örnekleri içinde değerlendirilmeye alınmıştır. *Gereksiz ve boş konuşmayı* ifade eden *goygoy* sözcüğünün bir yansıma köke dayandığı düşünülmektedir.

Ölçünlü dilde kullanılan *kına-* eyleminden gerileoleşum ile *kın* adı türetilmiştir. *Kına-* eyleminin sonundaki +A- eki, addan eylem türeten bir ektir. “+A- eki; *n*, *l* gibi akıcı ve *d*, *p* gibi patlayıcı, *ş*, *z* sızıcı ünsüzlerle sonuçlanan tek heceli ad köklerinden geçişli ve geçişsiz fiiller türeten bir ektir” (Korkmaz, 2014: 173). Türkiye Türkçesinde unutulmuş ve kullanılmayan ad kökü, gerioleşum ile yeniden kullanılmaya başlanmıştır.

3.1.3. Anlamsal Açıdan Yeni Ögeler

Anlamsal açıdan değerlendirilen yeni ögeler, dört başlık altında ele alınmıştır. Anlamsal değişiklik, işlev değişikliği, genelleşme ve bürün ögelerin yapı bakımından bir değişikliğe uğramadan anlamsal olarak yeni değerler kazandıkları yeni öge oluşum şekilleridir. Çalışmanın kapsam ve sınırlılıkları doğrultusunda bazı anlamsal yeni öge oluşum şekillerinin örneklerine rastlanmamıştır.

3.1.3.1. Anlamsal Değişiklik

Yeni ögelerin oluşumunda biçimsel yenilikler kadar anlamsal yenilikler de yer alır. “İnsanların özel adları, zamanla insanlar değiştiği halde, değişmediğinden bizi nasıl yanılgıya düşürürse, dil ile gerçekler de sürekli olarak değiştiklerinden, sözcüklere yüklediğimiz anlamlar da özdeş kalmaz” (Köksal, 2003: 64). Anlamsal yenilik, mevcut bir ögenin kendi anlamının dışında yeni bir anlamda kullanılmasıdır. “Sözcüğün yeni bir kavramı, nesneyi göstermesidir. Metaforik gelişme olarak da adlandırılır” (Eker,

2010: 370). Biçimsel olarak bir değişikliğin gözlemlenmediği bu oluşumda sözcüğün anlam çerçevesi değişir. Anlamsal yeni ögeler, yaratıcılık sonucunda ortaya çıkarlar. Anlamsal yenilik, yaratıcılık ürünü olarak yer aldığı bütün içinde bağlamdan hareketle tespit edilir.

Yeni ögeler, her zaman biçimsel bir değişikliğe işaret etmez. Dilin biçimsel yaratım olanaklarının yetersiz kaldığı durumda mevcut yapı anlamsal değişikliğe uğratarak yeniden kullanılır. Anlamsal yeni ögeler, özgünlük, dikkat çekicilik, anlamı kuvvetlendirme gibi sebeplerle edebiyat, siyaset, reklam ve haber metinlerinde yaygın olarak kullanılır. “Türkçenin sözvarlığında göze çarpan az sayıdaki anlamsal yeni ögelerin çoğu siyasal alanda yer almaktadır” (İmer, 1991: 22). Anlık oluşumlarla ortaya çıkan anlamsal yeni ögelerin bir kısmı yaygınlaşarak ölçünlü dile geçer. Anlamsal ögeler, dil içinde zamanla değişikliğe uğrayabilir.

Sözcükler ve içerdikleri anlamlar hiçbir dönem birebir aynı kalmamıştır. Değişen, dönüşen ve çağın gerekliliklerine uyum sağlayan ögeler ve taşıdıkları anlamsal değerler kendi dönemleri içinde değerlendirilmelidir. “Kelimeler, aracılığıyla kitleler üzerine tesir etmek istediğimiz zaman, bu kelimelerin zamanında taşımış oldukları yahut çeşitli zihni yapıdaki bireyler için ifade ettikleri anlamı değil, belli bir zamanda kitle için ifade etmiş oldukları anlamı bilmelidir” (Le Bon, 2014: 106). Anlamsal değişimler ve bu değişimlerin dönemlere özgü durumları, anlamsal yeni ögelerle açıklanabilir. Anlamsal yeni ögeler, toplumsal yapı içinde yeni anlamsal değerler kazanan ifadeleri içerir.

Anlamsal yeni ögelerin, anlamsal değişiklik ve işlev değişikliği olmak üzere iki türü bulunmaktadır. Anlamsal değişiklikte yeni bir anlamda kullanılan kavram, işlevsel değişiklikte ise mevcut işlevinin dışında bir işlevde kullanılarak yeni bir anlam alanına dâhil olur. Tarama ve derleme faaliyetleri sonucunda dile yeni öge olarak kazandırılan oluşumlar da anlamsal yenilik taşıdığı müddetçe yeni öge olarak değerlendirilir. Ağzılarda kullanılan *gudik* sözcüğü ağaç tıpa ve köpek yavrusu anlamlarından farklı yeni bir anlam kazanmıştır. Anlamsal yeni öge olarak karşılaşılan *gudik* yeni ögesi, kullanıldığı bağlamlara göre; *sevimli ve tuhaf, dandik* gibi anlamlar kazanır.

Adlandırmalar ve seslenme biçimleri bireyin kendisini ve iletişim kurduğu bireyi benlik algısı doğrultusunda anlamlandırmasına ve o seslendirmeye ait profille

eşleştirmesine olanak sunar. Gerçek ve sanal kimliği çatışma içinde olan birey, gerçek hayatını imleyen adını kullanmak yerine bir seslenme sözcüğü tercih ederek benlik algısını sanal ortamda yeniden inşa etmeye çalışır. Genel ağ dilinde kullanılan sevgi içerikli; *ballarım, bebek, bebişim, şekerim, ponçık, cicim ve yavru kuş* gibi seslenme ögeleri gerçek anlamı dışında bir bireye hitaben kullanılan ögelerdir. *Abi, baba, babacım, hoca, hacım/ hacılar, müdür, usta* gibi seslenme ögeleri saygı içeren ve bireyi toplumsal yapı içinde değer verilen bir konuma taşıyan ifadelerdir. Siyasi oluşumlardan birine özgü bir adlandırma olan *asena* sözcüğü, bayanlar için kullanılan ve liderlik vasfını belirten bir ögedir. Bu ögenin seslenme ögesi olarak kullanılması, siyasi bir kimliğe ve siyasi bir oluşum içindeki konuma işaret eder. *Bebe, genç, çılgın, çaylak* ögeleri de genel ağda kullanılan diğer seslenme ögelerine örnek olarak verilebilir. *Çıtır, maymun, moruk ve hıyarto* ögeleri argo seslenme sözcüklerindedir. Birine ‘eşek’ diye hakaret etmek istenirken bunun daha hafifletilerek dile getirilmiş ifadesi *eşşoğlu beş kulak* ögesi de argo kullanımlardan biridir. Gerçek anlamı dışında yeni bir anlamda kullanılması seslenme ögelerinin anlamsal yeni ögeler içinde değerlendirilmesine sebep olmuştur.

Genel ağ ile beraber hayatımıza giren pek çok yenilik yeni ögelerle karşılık bulmuştur. Yeni ögelerin yoğun olarak gözlemlendiği en yaygın alanlardan biri de sosyal ağlardır. Sosyal ağlara özgü yeni oluşumların adlandırılmasında başvurulan yöntemlerden biri de mevcut ögelere yeni anlamlar kazandırılmasıdır. *Bildiri/bildirim*, sanal ortamdaki bireye özgü yeni gelişmeleri adlandırmak için kullanılan bir ifadedir. *Duvar*, Facebook vb. sosyal ağlarda bireye özgü paylaşımları içeren sayfanın adlandırılmasıdır. *Paylaşım*, sanal ortamda soyut bir anlam kazanmıştır. Genel ağa yüklenerek diğer kullanıcıların görebildiği fotoğraf, yazı, video vb. materyallerin genel adlandırılması ve gerçekleştirilen eylemin adını karşılar. Genel ağda sözlük olarak adlandırılan forum tarzı site kullanıcıları *sözlükçü* olarak nitelendirilir. Bu durumun gerçek anlamdaki sözlüklerle bir ilgisi yoktur, site adlandırmalarından dolayı kullanılan bir ifadedir. Sanal ortamlarda kullanılan *takipçi* ögesi iz süren, izleyen anlamlarının dışında sanal bir anlam kazanmıştır. Takipçi sözcüğü, bireyin paylaşımlarını düzenli olarak görme eylemini sürekli gerçekleştiren kimse olarak tanımlanabilir.

Paket ögesi, içinde birden fazla özelliği barındıran telefon, genel ağ vb. iletişim araçlarının kullanımı için ihtiyaç duyulan erişim olanaklarının toplamıdır. İhtiyaca yönelik sunulan kullanım haklarının bir arada sunulduğu hizmetler paket olarak adlandırılır. Telefon ve bilgisayar programlarını ifade eden *uygulama* sözcüğü de yeni anlam kazanan ögelerden biridir. *Tuş/ buton* ögesi ise somut bir nesnenin adlandırmasının yanında bilgisayar, telefon vb. ekran görüntüsü olan cihazlarda tıklamaya olanak sunan bir görüntünün adlandırmaları olarak sanal anlam kazanan ögelerdendir. Fotoğraf filtresi anlamında kullanılan *sepya*, tek parçadan oluşan albüm adlandırması olarak kullanılan *single* ve taraf bildiren anlamlar kazanan *paralel/ paralel yapı, renkliler* ögeleri anlamsal değişime uğrayan diğer yeni ögelere örnek olabilir. Dilin değişen ve gelişen yönünün göstergeleri olan bu ögeler, anlatıma canlılık ve çok yönlülük kazandırır.

Eylemlerin karşıladığı hareket ve davranışlar sanal ortamda bir karşılık kazanırken anlamsal olarak da değişime uğramıştır. *Beğen-* sözcüğü, gerçek bir beğeniyi değil sanal ortamdaki bir işaretlemeyi ifade eden yeni bir anlam kazanmıştır. Anlamsal olarak karşıladığı gerçek eylemin dışında sanal bir eylemi karşılar. Sosyal ağda bir gönderiyi beğenmek aynı zamanda gönderisi beğenilen kişinin takip edildiğinin de bir göstergesidir. *Etiketle-, güncelle-, kur-, ekle-* ögeleri, sanal eylemlerin karşılığı olan ifadelerdir.

Bir düşüncenin istenilen algıya uygun olarak empoze edilmesi, anlamını taşıyan *pompala-*; söylemek, anlatmak anlamlarında kullanılan *bayıl-*; bir şeyin güzelliğini ifade etmek için kullanılan *yıkl-*; yanılmak anlamında kullanılan *yamul-*; siteden atılmak ve bir yerden uzaklaştırma anlamında kullanılan *uçurul-* eylemleri anlamsal olarak değişime uğrayan ve yeni anlamlar kazanan ögelerdir. Değişen duygu, düşünce ve kültür dünyasının yansıtıcısı konumundaki anlamsal yeni ögeler, toplumsal algı hakkında da ipuçları verir.

3.1.3.2. İşlevsel Değişiklik

Bir ögenin mevcut işlevinden farklı bir işlevde kullanılması dil içinde bir yeniliğe işaret eder. İşlev değişikliği ile yeni bir işlev kazanan öge, yeni öge olarak değerlendirilir. “Aynı biçimin, farklı söz dizimsel işlevlerde kullanılmasıdır” (Eker, 2010: 370). Türkçe sözcük türleri bakımından esnek bir dil olduğu için işlev

değişikliklerinin kesin sınırlarla belirlenmesi güçtür. Bağlamsal yapıdan hareketle tespit edilebilen işlevsel değişikliğin örneklerine anlık oluşumlarda daha çok rastlanılır. Çalışmanın sınırlılıkları dolayısıyla çalışmada işlevsel değişiklik örneklerine rastlanılmamıştır. İşlevsel değişikliğin tespit edilebilmesi ve örneklerinin değerlendirilebilmesi için bağlam üzerinden yürütülen bir çalışma gereklidir. Çalışma içinde sadece söz varlığının ele alınarak değerlendirilmesi işlevsel özelliklerin zaman zaman göz ardı edilmesine sebep olmuştur. Tür değiştirme ekleri içinde türetme sonucu işlevsel değişikliğe uğrayan ögelere yer verilmiştir.

3.1.3.3. Genelleşme

Yeni ögenin oluşum şekillerinden biri de *genelleşme*dir. Ortaya çıkan bir olgunun türünün ya da marka adının zamanla o olgunun adı hâline dönüşmesi süreci *genelleşme* olarak adlandırılır. “Az sayıda da olsa özel adlardan *genelleşme* yoluyla söz varlığına katılmış sözcükler” (Akalin, 2014: 15) dilin yeni öge oluşumlarıdır. Özellikle son yüzyılda yeni icat ve buluşların markaları, genelleşerek ürün adının yerine kullanılabilir. Yeni öge oluşumunda *genelleşmenin* örnekleri sınırlı sayıdadır.

Genelleşme içinde belli özelliklerle anılan kişilerin özel adlarının genelleşerek o özelliğe sahip kişileri adlandırma kullanıldığı da görülür. Güzin Sayar, isimli köşe yazarının *Güzin Abla* adlı köşesi zamanla genelleşme ile bir yeni ögeye dönüşmüştür. Güzin Abla, dert dinleyen ve dertlere çözüm üreten, danışılan bir kişiyken zamanla bu işlevi yerine getiren kişiler için kullanılan bir genel adlandırma özelliği kazanmıştır. Toplumsal yapı içinde sorulması hoş karşılanmayan sorunların yönelttiği kişi, Güzin Abla, toplumda ihtiyaç duyulan akıl hocalığının karşıladığı bir konum adlandırmasına dönüşmüştür.

Tüketici konumundaki toplumlar bir ürünü hangi ülke aracılığı ile tanırlarsa dile o ülkenin ögeleri ile yerleşir. Polenz, yeni ürünlerin modern yabancı dillerden alınan sözcüklerle adlandırılmasının haklı tarafları olduğunu belirtir (1980: 385). Üretici konumunda olmayan toplumların yabancı adlandırmaları kullanmaları dil içi doğal bir süreç olarak değerlendirilmelidir. Üretim süreç ve aşamalarına tanık olmayanlar, yeni adlandırmalara ihtiyaç duymaz ve yeni ögeler için gerekli olan toplumsal düşün süreçlerini de yaşamaz. Bu noktada sorunun dilsel olmadığını kavranmalı ve dil ile

ilgili geliştirilen görüşlerde toplumsal yapı değişim gerçekleşmeden dile yapılan müdahalelerin başarıya ulaşamayacağı göz önünde bulundurulmalıdır.

Ürünlerin özel adları ya da markaları genelleşerek o ürünün yer aldığı kategorinin adı hâline gelebilir. Dilde genelleşme olarak adlandırılan bu duruma genel ağ dilinde yabancı öğelerin genelleştirilmesi biçiminde rastlanılmıştır. “Bilgiyi ve teknolojiyi üretenlerin yaptığı adlandırmalar, diğer dillere olduğu gibi geçebilir” (Gülsevin, 2015: 142). Türkiye’de ürünün üreticiler tarafından yapılan adlandırma ve markayla tanınması durumlarında genelleşme örneklerine sık rastlanılmıştır. Ürünün tanınması ve yaygınlaşması süreçlerinde türevlerinin ve yeni adlandırmalarının oluşması, genel olarak göz ardı edilerek ilk adlandırması ile kullanılmaya devam etmiştir.

Bir kahve markasının adı olan *Nescafe*, kullanılan en yaygın markalardan biri olduğu için marka adının genelleşmesi sonucunda kahve türünü karşılayan bir anlam kazanmıştır. Arkasında yapışkanlı bir kısmı olan sarı not kâğıtlarının markası *post-it*, zamanla bu türdeki bütün not kâğıtlarını karşılayan genel bir anlam kazanmıştır. Resim ve fotoğraf düzenleme programı olan *photoshop* programı, ilgili programlar içinde en tanınan ve yaygın kullanıma sahip olan programdır. Fotoğraflarda istenilen şekillerde değişiklik yapılmasına olanak sunan program, bu türdeki fotoğraf programlarının genel adlandırması özelliğini kazanmıştır. Ayakkabı, giyim ve aksesuar markası olan *UGG*, Türkiye’de satışa sunulan bot modelinin adlandırması olarak yaygınlık kazanmıştır. Aynı türdeki tüm botları adlandırmak için kullanılan bir öğeye dönüşen *UGG bot*, genelleşme yoluyla yeni öge özelliği kazanmıştır. *Barbie*, giyim ve fizikî yapısıyla yetişkin bir bayan özellikleri gösteren ve özellikle kız çocukları tarafından tercih edilen bir oyuncak bebek markasıdır. Tercih edilmesi sebebiyle benzerleri ve taklitleri yapılmış olsa da bu tür bebekler, marka adı ile tanındığı için *Barbie bebek* olarak adlandırılmıştır. Bir arazi aracının tescilli markası olan *Jeep*, ölçünlü dile *cip* olarak geçmesine karşın *jip* olarak yerleştirilmiş ve bu kullanımıyla yaygınlık kazanmıştır.

3.1.3.4. Bürün

Bürün; hece, kök, uzunluk, vurgu, ezgi, tonlama, durak gibi unsurlardan oluşan konuşma diline özgü unsurların bütünüdür. Bürün, *üstek* olarak da değerlendirir. Uzun yeni öğelerin bürün yoluyla ortaya çıkış süreçlerini şu şekilde dile getirir; “tek tek sesler değil, ses birliklerini gerektiren vurgu ve tonu değiştirme yoluyla yeni tabanlar türetme

işinde yer aldığı varsayılan ektir” (2006: 39). Uzun, bürünü bir üstek olarak değerlendirirken bu ekin özellikle özel türetimlerde karşımıza çıktığını belirtir. Çalışmanın yazılı metinler üzerinden yürütülmesi, bürüne ait özelliklerin tespit edilmesinde sınırlı olanaklara yol açmıştır. Bağlam içinden *bürün* yoluyla oluşan yeni ögelerin anlamsal olarak ayırt edilememesi bu oluşum şekline ait örneklerin tespitini engellemiştir.

3.1.4. Uydurma Ögeler

Uydurma (coinage), dilin kurallarına bağlı kalmadan dil içinde ortaya çıkan oluşumlardır. “Var olan morfolojik öğeden ve/veya kurallardan yararlanmaksızın kasıtlı yaratma yolu ile belirli amaçlar için yeni bir sözcüğün oluşturulmasıdır” (Eker, 2010: 370). Dil kurallarına bağlı kalmadan üretilen yeni ögelerin yanında dil kurallarının yanlış kullanılması sonucunda üretilen ögeler de *yeni öge* olarak değerlendirilir. “...türetmede yanlış kök ve ek kullanılması, tarihsel ses gelişimine aykırı sözcük tabanlarından yararlanılması *uydurma* diye nitelenebilir” (Akalin, 2014: 15). Uydurma ögeler, dil yapısına aykırı durumlar teşkil eder ve dil içinde her zaman olumlu karşılanmaz. Dilin ihtiyaç duyduğu durumlarda başvurulması gereken bir yöntemdir. Dil içinde yeni kural ve oluşumların da ilk öncülü olarak değerlendirilebilir.

Genel ağ dilinde değerlendirilen ve belli bir yeni öge oluşum şekli içinde değerlendirilemeyen, dil kurallarına aykırılık gösteren oluşumlar bu bölümde ele alınmıştır. Aşağılama sözcüğü olarak kullanılan *dombili*, *domuşuk*, *dandirik* ve şebeklik yapmak anlamında kullanılan *şeber-* ögeleri kullanıldığı bağlama göre anlam kazanan ve türetim şekli konusunda bir birliğe varılmamış ögelerdir. *Paso* ögesi, İng. geçiş, pas anlamlarına gelen *pass* sözcüğüne ‘o’ sesinin eklenmesi ile oluşmuştur, Süreklilik ve alışkanlık ifade eden bir sıfattır. Bilinen dil kurallarına uygunluk göstermeyen ve dilbilgisi açısından oluşum şekli açıklanamayan bu öge uydurma olarak değerlendirilmiştir. *Zibilyon*, faydasız çokluk için kullanılan uydurma olduğu düşünülen bir öğedir. Uydurma ögeler, dil mantığına uygunluk göstermez.

3.2. SÖZ VARLIĞI OLUŞTURAN KİMİ ÖGELERE GÖRE İNCELEME

3.2.1. Deyim ve Kalıplaşmış Ögeler

Yeni ögelerin söz varlığı açısından değerlendirilen ilk bölümünü deyim ve kalıplaşmış ögeler oluşturur. Deyim ve kalıplaşmış ifadelerde bir araya gelen ögeler kendi anlamları dışında yeni bir anlam kazanırlar. “...deyimleşmiş sözler, belirli gramer kalıpları içinde bir araya gelen birden çok söz ya da söz grubunun, anlama güzellik ve zenginlik katmak için, mecazlı kullanışlar yolu ve çekici anlam kılığı ile yeni bir anlam oluşturacak biçimde kaynaşmış bulunan söz topluluklarıdır” (Korkmaz, 2014: 217). Dilin kültürel süreçlerden geçerek yeniden anlam kazanan ögeleridir. Kültürel yansımaların gözlemlendiği bu ifadeler, kültürel yozlaşma ve bozulmaları da yansıtabilir.

Genel ağ dilinde örneklerine en sık rastlanan ögeler anlamca kaynaşmış deyimleşmiş birleşik eylemlerdir. “Bir isim ögesiyle yardımcı fiilin sözlük anlamlarından tamamen ya da kısmen uzaklaşmalarıyla meydana gelen kalıplaşmış yapılar ‘Anlamca Kaynaşmış Deyimleşmiş Birleşik Fiiller’ olarak adlandırılmaktadır” (Öztürk, 2008: 13). Genel ağın kendine özgü eylemlerini adlandırmak için kullanılan bu yapılar, teknolojik içerikli deyimlerde yansımalarını göstermiştir. Değişimin dildeki görünümü olan teknik ve teknolojik adlandırma ve tanımlamaların toplum tarafından benimsendiğinin ve yaygınlaştığının bir göstergesi olan deyimler, teknolojinin kültürel ve dilsel süreçlerden geçerek kabul gördüğünün kanıtıdır. *404 ver-* ve *mavi ekran ver-*; bir hata durumunu bildiren bu ifadeler, bireyin yetersiz kaldığı ve normal fonksiyonlarını yerine getiremediği durumlar için kullanılan bir deyimdir. Genel ağdaki özgürlüklerin kısıtlanması, engellenmek/ engellemek anlamlarını taşıyan *ban ye-* ve *bloke koy-* deyimleri ile ifade edilir. Beğeni odaklı yapılan paylaşımlar, toplumsal yapı tarafından kabul görme ve beğenilme ihtiyacının sosyal ağların sunduğu sanal gerçeklik algısıyla gidirilmeye çalışılır. *Beğene çok-* ögesi, sanal beğeni eylemini ifade eden deyimleşmiş bir göstergedir. Sanal gezintiyi anlatmak için kullanılan *internette gezin-* ögesi, gerçek anlamının dışına çıkarak deyimleşmiştir. *Mail yağdır-*, çok fazla e-posta göndermek; *bilgisayara at-*, bilgisayarın hafızasına kaydetmek; *sms’e çık-*, kısa mesaj ile oylamaya katılmak; *ekrana kilitlen-*, televizyona büyük bir dikkatle bakmak; *dvd yaz-*, *cd’ye yaz-*; diske veri kaydetmek; *cd kopyala-*, diskteki veriyi bir başka diske kopyalamak; *karta*

para yükle-, elektronik bir karta para yatırarak para karşılığı kullanmak ya da borç ödemek; *nete bağlan-*, genel ağ bağlantısını aktif hâle getirmek ve *kitlen-*, bir cihazın işlevlerini yerine getirememesi anlamlarında kullanılan deyimleşmiş ifadelerdir. Kültürün ve dilin teknolojik bir boyut kazanması bu göstergelerle karşılık bulur.

Sosyal ağlar ve sosyal ağlara özgü adlandırmalar kalıplaşmış yeni ifadelerin ortaya çıkmasına yol açmıştır. Sosyal ağlardaki arkadaşlık ilişkileri sanal bir boyut kazanırken iletişim süreçleri ve ilişkiler belli ritüeller sonucunda gerçekleşen bir yapıya dönüşmüştür. *Arkadaş olarak ekle-*, *arkadaşlık talebi gönder-* ifadeleri kalıplaşan ve sosyal ağda iletişimin gerçekleşmesi için gereken eylem aşamalarından biridir. Ses ve görüntünün iletilebilir oluşu sanal gerçeklik algısını kuvvetlendiren oluşumlardır. *Telefonla bağlan-*; sesli iletişimi, *cam aç-* ise görüntülü sohbet etmeyi ifade eden öğelerdir. *Durum beğen-*, *yorum yap-*, *fotoğraf paylaş-*, *fotoğraf yükle-* gibi kalıplaşmış ifadeler sanal iletişimin devamlılığını ve etkileşimini sağlayan eylemlerin adlandırmalarıdır. *Konum at-*, *konum gönder-*, *konum yolla-*; sosyal ağlarda küresel yer bildirimini kalıplaşmış ifadesidir. Sanal ilişkilerin başlangıcı gibi sonlandırılışı da sanal eylemlerle gerçekleşir. *Arkadaş sil-* ögesi iletişimin ve sanal ilişkinin sonlandırılmasını ifade eder. *Hesap kapat-*, *hesap sil-* ve *hesap dondur-* öğeleri, sosyal ağlardaki profillere ait hesapların geçici veya kalıcı olarak erişime kapatılmasını ifade eder.

Genel ağ kuşağının teknoloji ve yeniliklere kolay adapte oluşu, kendilerinden önceki kuşakla aralarında kopukluklar yaşanmasına sebep olmuştur. İki kuşak arasındaki farkın artması kuşaklar arası iletişimi de zorlaştıran bir yapıya dönüşmüştür. Kuşaklar arası iletişim kopuklukları bilgi ve tecrübeye dayalı iletişimde kopukluklar yaşanmasına sebep olur. Özellikle genç kuşağın eski kuşağa bir şeyler anlatmanın zorluğu, *anneye anlatır gibi anlat-* deyimleriyle karşılık bulmuştur. Farklı düzeyler arası iletişimin güçlüklerini dile getiren bu deyim değişik bağlama göre çeşitli anlamlar kazanan türevleri de bulunmaktadır. Anlatımın güçlüklerini dile getirmek için kullanılan *Bilal'e anlatır gibi anlat-* ögesi de toplumsal olayların yansıdığı deyimleşmiş ifadelerle bir örnek olarak verilebilir. İletişim araçlarının metin temelli genel ağ aracılığı ile sağlanması, ifade kullanımlarında da yazıyla ilgili öğelerin sayısını arttırmıştır. İletişimin devam edeceğini belirten *üç nokta koy-* deyim, bağlama göre söyleneceklerin

bitmediğini, söylenemediğini ya da karşıdakinin algısına bırakıldığını ifade eder. Toplumsal bağıntı işlevini yerine getiren bu öge, iletişimde devamlılığı imler.

Siyasi söylemler, deyim ve kalıplaşmış özgün ifadelerin yoğun kullanıldığı alanlardan biridir. Dilin üretici, yaratıcı ve dönüştürücü niteliklerine ihtiyaç duyan siyasi söylemde deyişsel yeni ögelerin kullanımına sık rastlanır. Seçim sürecinde kullanılan *oy al-*, *sandık cevap verecek* gibi ögeler, demokratik toplum yapısının bir sonucu olarak ortaya çıkan kalıplaşmış ifadelerdir. *Prim ver-*, *prim yap-*, *rant elde et-*, *hodri meydan de-*, *üstünü ört-*, *ileri sürül-* gibi deyim özelliği kazanmış ögeler karşıt grupların birbirlerine yönelttikleri siyasi söylemlerde karşılaşılan ifadelerdendir. Rakipler arasındaki çekişmenin göstergesi olan bu ögeler deyim özelliği gösterir.

İhtiyaçlar sonucunda şekillenen tüketim algısı, çağımızda yeni bir boyut kazanmıştır. Tüketimin ön koşulu olan ihtiyaç, yerini tüketim ihtiyacına bırakmıştır. “İhtiyaçlar hakkında her söylem nahif bir antropolojiye dayanır: mutluluğa duyulan doğal eğilim antropolojisi” (Baudrillard, 2016: 51). Tüketim toplumu, mutluluk kavramı üzerine şekillendirilir. Tüketim güdüsü tetiklenirken mutluluk vaat edilir. Mutluluğa erişmek isteyen birey tarafından bu güdü beslenir. Maddi temellere dayanan tüketim, para olgusu ile ilişkilidir. Para tüketimin, tüketim ise mutluluğun ön koşulu olarak verilir ve birey para kazanmak zorunda olan bir mekanizmaya dönüştürülür. Paranın toplumsal yapı içinde üst değerde bir konuma taşınması dilsel göstergelerde bu ögeyle ilgili deyimlerin ortaya çıkması ile karşılık bulmuştur. *Borç tak-*; birine borçlanmak, *nakit akışı sağla-*; para elde etmek; *parayı vur-* ve *voleyi vur-*; para elde etmek, anlamında kullanılan deyimlerdir. Paranın tükenmesini anlatmak için kullanılan meteliğe kurşun at- deyimini değişime uğrayarak *meteliğe şarjör boşalt-* biçimine dönüşmüştür. Paranın yoksunluğundan kaynaklanan durum, abartılı bir dil kullanımı ile deyimleştirilmiş, eskiye oranla paranın daha da azalmış olmasına vurgu yapılmıştır.

Kalıcı ve özel olmak, diğerlerinden farklı olmak ihtiyacı bireylerinin davranışlarını şekillendiren bir boyuttadır. Viktor E. Frankl, logoterapiye göre yaşamın anlamının üç farklı yoldan bulunabileceğini söyler ve bunları; başarı, sevgi ve acı olarak adlandırır (2015, 125). Bireyin yaşamını anlamlandırma ve kalıcılığını sağlamadaki ilk aşama başarıdır. *Adını yazdır-*, *adını altın harflerle yazdır-* deyimleri bireyin adıyla özleşen varlığını, kalıcı ve başarılı kılma ihtiyacının dilde karşılık bulan ifadeleridir. Bireyin

değer yargıları ve sevgi ihtiyacı *anlamli kıl-*, deyimiyile karşılık bulurken çağımızın yiten ve önemsizleşen değer yargılarının yoksunluğuna da vurgu yapılır.

Psikolojinin bir bilim dalı hâline dönüşmesiyle beraber bireyin duygu durum bozukluğu ve değişimlerini ifade eden tanımlamalar ve adlandırmalar ortaya çıkar. *Bunalım takıl-*, *ayaklı bunalım olarak takıl-*, *modu düş-*, *içine çök-*, *triplere gir-*, *tripten tribe koş-* ve *uzaklara dal-* ifadeleri bireyin ruh hâlini belirten deyimleşmiş öğelerdir. Bunalım, depresyon vb. ruhsal durumları ifade eden adlandırmalar psikoloji bilimine ait terim olma özelliğini yitirerek bireyin günlük dil kullanımlarında karşılaşılan öğelere dönüşmüştür. İşlek kullanım özelliği kazanan terimler, dil kullanımlarında deyişsel özellik kazanan kalıplaşmış yapılarla karşımıza çıkar.

Davranış kalıplarını anlatmak için kullanılan deyimlere örnek olarak; *şirinlik yap-*; sevimli davranmak, *tencere kapak ol-*; iki kişinin birbirine uyum sağlaması, *maske tak-*; olduğundan farklı davranmak, verilebilir. Utanç vb. içinde bulunulmak istenmeyen durumlar için kullanılan *magmaya git-*, *magmaya gönder-* deyimleri yerin dibine girmek deyiminin anlam alanını karşılayan kalıplaşmış bir kullanımdır. Benzetme canlandırma ve gerçeklik algısını oluşturmada gerekli olgulardan biridir. *Mış gibi yap-* deyimi, bir taklit eylemine dayanan, var olmayan bir durum için gerçeklik algısını yaratmayı ifade eder. Yok, var gibi yansıtılarak yapılaş amacına yönelik olarak gerçeklik algısını yeniden inşa eder. *Bakışlarıyla yak-*; güzel bakmak, *bayat balık gibi bak-/ kal-*; anlamsız, boş bakmak/ bakakalmak, *gözleri bulutlan-*; gözleri dolmak, *gözleri yerinden çık-*; şaşırmaq, hayret etmek anlamlarına gelen deyimler, göz ve bakış ile ilgili davranış kalıplarını ifade eden yeni öğelerdir. Görselliğe yüklenen değerlerin günümüzde yüksek katsayıda oluşu görme eylemini ve bu eyleme bağlı öğelerin sayısını arttırmıştır.

Her alandaki dil kullanımlarında rastlanabilecek olan deyim ve kalıplaşmış ifadelerin tespitinde önemli olan aynı anlam alanına işaret etmesidir. *Şifre sıfırla-*; mevcut şifreyi yenilemek, *imza at-*; bir işe dahil olmak, *hırsız damgası ye-*; hırsız olmakla itham edilmek, *radara gir-*; hız sınırına uyulmadığının radar tarafından tespit edilmesi, *edebiyat parçala-*; laf kalabalığı yapmak, *önünü alama-*; bir olayın gerçekleşmesine engel olamamak, *parçalayası gel-*; öfke duygusunun yoğun yaşamak, *pıt pıt at-*; heyecanlanmak, *form tut-*; sağlıklı yaşamak ve fiziğini korumak, *fikir üret-*; yeni bir düşünce meydana getirmek, *çok da fifi*; umursamamak, *aya yol olur*; bir olgunun

fazlalığına vurgu yapmak, *iç cızlatıcı*; üzücü ve *kafa adam*; uyum sağlanan birey ifadeleri genel ağda kullanım sıklığına rastlanan ve deyim özelliği gösteren yeni ögelere örnek olarak verilebilir.

Türkçenin dil mantığına uymayan kalıplaşmış ifadelerde yabancı dillerin etkisi gözlemlenir. Yabancı dillerden yapılan çevirilerin dil içi mantığa uyum sağlamadığı durumlarda dilin diğer ifadelerini de etkileyici ve dil kuralları bakımından bozucu özelliklerinin olduğu gözlemlenir. "...sanki özellikle 'Türkçeyi bozma' amacıyla yapılıyor izlenimi veren; 'oha falan oldum yani, kal geldi, oldu gözlerim doldu, uçmuş bu ya, koptum ben vb.'" ifadelerin kullanılması düşündürücüdür" (Sis, 2015: 26). *Oha falan ol-, falan ol-, felan oldum filan oldum, ... dermişim, dermişim ortamı geremişim gibi* kullanımlar dilin anlatım gücünü kullanamayan bireyin içinde bulunduğu durumu ifade etmek için kullandığı ögeler olarak değerlendirilebilir. Toplumsal bağıntı işlevini yerine getiren ve iletişimde sürekliliği imleyen *döncem ben sana* ögesi, devrik yapıda kalıplaşmış bir dil kullanımınıdır.

Dil içindeki kalıplaşmış ifadelerin ortaya çıkışı ve yaygınlaşmasında genel ağ ve televizyon büyük ölçüde etkilidir. Bir film repliği olan *kedidir kedi* ifadesi, sebebi belirsiz durumlarda kullanılan bir ögedir. Bir durumu sorgulayan bireye ithafen kullanılan bu kalıp ifade, konuyu önemsizleştirici bir anlam içerir. Bir televizyon programında kullanılmasıyla yaygınlık kazanan *kedi canını senin* ifadesi eksilteli yapıda oluşu sebebiyle bireyin zihninde kullanım bağlamına göre tamamlanan bir anlam içerir. Günlük hayatımızın bir parçası hâline gelen medya dil kullanımlarımızı büyük ölçüde şekillendirir.

Genel ağ, argo deyim ve kalıplaşmış ifadelerin kullanımının yaygın olduğu alanlardan biridir. Genel ağda bireylere özgür ifade olanağının sunulması, dil kullanımlarında gerçek hayattan daha rahat bir tavır sergilemelerine sebep olur. Argo dil kullanımları, genel ağ dilinde gruplar arası iletişimi sağlarken dilin yaratıcı olanaklarının gözlemlenmesine olanak sunar. Argoyu dilin gizli bir örgütü ve yaratıcılık eylemi olarak tanımlayan Aktunç argonun yaratıcı işlevlerini şu şekilde belirtir; "Anadilin sözcüklerine yeni anlamlar katar; kendi alanına girmeye çalışan sözcük ve deyimden ayakbastı parası alır ve onu bozuşturup dönüştürür; çevre dilleri anadile katarak bir diller federasyonu oluşturmaya çalışır; dilin en temel biçimlerini,

onomatopeleri -yansımaları- bile ya yeniden üretir, ya yeni örneklerle zenginleştirir” (1998: 19). Anlamsal ve biçimsel yeni ögelerin oluşumuna elverişli işlevleri yerine getiren argo ögeler, dilin gizil güçlerinin göstergeler boyutundaki temsilcileridir.

Genel ağ dilinde yaygınlaşan argo dil kullanımları, doğal bir sürece dönüşürken olağan bir algıyla şekillenmiştir. “Dile dayanan algı körelmesi, sürekli sunulan imgelerin zihinde her zaman aynı şekilde görülmesini sağlar ve insan artık kavramları, ifadeleri ve bunların sunduğu düşünceleri sorgulamaz hale gelir” (Aşkaroğlu, 2015: 48). Argo dil kullanımlarının genel ağın günlük dil kullanımlarındaki sıradanlaşması algı körelmesi ve ögelerin sorgulanmadan kabul edilişi ile ilgilidir. Başlangıçta teklifsiz konuşmanın bir özelliği olarak görülen argo dil kullanımları kullanım sıklığının artmasına bağlı olarak günlük dil kullanımlarının bir özelliğine dönüşmüştür.

Argo dil kullanımları, ortaya çıktığı alan ve kullanım bağlamına göre anlam kazanır. Aktunç, argonun altı ana oluşum alanında ortaya çıktığını belirtir; suç dünyası, kapalı dünyalar, azınlık dünyası, cinsel dünya, alışveriş dünyası ve spor dünyası (1998: 11). Ana alanlar dışında genel veya alan argosu özelliği gösteren dil kullanımları olabilir. Belirtilen bu alanların hepsi genel ağda kendine sanal bir karşılık bulur ve kendine özgü argo oluşumlarını devam ettirir. Genel ağın yaygın erişim olanakları ile ortaya çıkan argolar belli alanlara özgü kalmamış, kısa sürede yaygınlaşarak kullanım sıklığı kazanmıştır. Belli alana özgü argo kullanımlar, genel ağ dilinde kullanım yaygınlığı kazanmıştır.

Genel ağ dilinde tespit edilen argo kullanım örneklerinin bir kısmı argo sözlüklerde yer alan ögelerdir. Bu ögelerin çalışma içine alınarak değerlendirilmesinde günlük dil kullanımlarında yaygınlık kazanarak ölçünlü dilin bir unsuru hâline gelmeleri sebep olarak gösterilebilir. Genel ağ dilinde tespit edilen yaygın kullanımı görülen ögelere örnek olarak; *mal mal bak-*; boş boş bakmak, *bay gel-*; “sıkıntı basmak, bunalmak” (Aktunç, 1998: 54), *birine yürü-*; birinden hoşlanmak, ilgi duymak, *hastası ol-*; yoğun duygular beslemek, *laf giydir-/ laf sok-* deyimleri bireye yönelik kırıncı ve eleştirel boyutlu sözler dile getirmek ve *göt üstü otur-*, “(bir işte) başarı kazanamayıp gülünç duruma düşmek” (Püsküllüoğlu, 2004: 86) verilebilir. Kullanıldığı bağlamlara göre aklını yitirmek, delirmek anlamları da kazanan *kafayı kır-* ögesi, Türkçenin Büyük Argo Sözlüğü’nde “*az miktarda uyuşturucu kullanmak*” (Aktunç, 1998: 158) anlamında ele

alınır. *Deli çık-*; delirmek, akıl sağlığını yitirecek boyuttaki bir olayın içinde yer almak anlamlarında kullanılan bir deyimdir. Artistlik; “yalancılık; sözle, davranışla geçeğe aykırı olma; rolçülük” (Aktunç, 1998: 44) olarak tanımlanır. *Artislik yap-* ögesi olduğundan farklı davranmayı ifade eden, birleşik öge kuruluşundaki deyimleşmiş bir kullanım olarak karşımıza çıkar. *Selektör çak-/ yap-*; trafikte iletişim kurmayı ifade eder. Bir iletişim şekli olarak kullanılan selektör, kullandığı durum ve zamana göre çeşitli anlamlar üstlenir.

Toplumsal yozlaşma, olumsuz anlam alanına sahip göstergelerle dil içinde karşılık bulur. Yolsuzluk, hırsızlık vb. olumsuzluklar *cukkala-*; “cebine atmak, almak” (Aktunç, 1998: 71) deyimiyile karşılık bulmuştur. Toplumsal yapı içindeki uzlaşmazlıklar ve olumsuzlukların çözümünü fiziksel şiddette aramak, eyleme dönüşme de argo dil kullanımlarında karşılık bulmuştur. *Fırça at-*; azarlamak, *yerden jilette kazı-*; kavga esnasından bireye yönelik yere yapıştırarak derecede güç kullanılmak, *kafaya sık-*; öldürmek ve *patates ol-*; işlevsiz hâle gelmek deyimleri toplumsal iletişimin şiddete dayalı ilkel yönünün söylemlerde karşılık bulan biçimleridir. Street Fighter isimli bir dövüş oyununa özgü, çevredeki enerjiyi toplayarak kavga sırasında karşıdakine yöneltme eyleminin ses efekti olan hadouken, dilimize aduket biçiminde geçmiş ve *aduket çek-* deyimiyile de yaygın kullanım özelliği kazanmıştır. Sanal bir olayın dil içi dünyada gerçeklik kazanarak günlük dil kullanımlarında yaygınlaşması, oyunların gerçeklik algısını ne derecede etkilediğinin bir göstergesidir.

Kalıplaşan ifadeler, kullanım bağlamına göre zarf ve sıfat görevinde kullanılabilirler. Genelde zarf ve sıfat görevinde karşılaşılan *freni boşalmış kamyon gibi* ve *bokum gibi* ifadeleri kurulan benzerlik yönüyle nitelediği olguya değersizlik anlamı yükler. *Topukları göte vura vura*; zarf görevinde kullanılan ve genellikle koşma eyleminin hızını niteleyici şekilde kullanılan bir ifadedir. Teklifsiz konuşma dilinde karşılaşılan kalıplaşmış argo öğelerin cümledeki görevi ve anlamı bağlam doğrultusunda değer kazanır.

Toplumsal yapı içinde tabu olarak değerlendirilen cinsellik, doğrudan anlaşılmayacak biçimlerde dile getirilmeye çalışılırken deyimlerden faydalanılır. *Mala vur-* ögesi, cinsel birlikteliği anlatmak için kullanılan argo bir ifadedir. *Eline ver-*; “birisine erkeklik organını okşatmak” (Aktunç, 1998: 102) anlamında ele alınan öge,

erkek egemen toplum yapısının üstünlük sağlama çabasının cinsel organ ile özdeşleştirilmesinin örneğini sunar. Genelde eril söylemin hâkim olduğu argo dil kullanımlarında dişil kullanımların sayısı az olmakla beraber örneklerine rastlanır. Kadın Argosu Sözlüğü'nde değerlendirilen *içi kıpraş-*; “bir kimseye karşı cinsel açıdan istek duymak, heyecanlanmak, kalbi çarpmak” (Bingölçe, 2001: 76) ögesi, dişil argo kullanımının genel ağda tespit edilen örneklerindedir. Yaşlı hayat kadını için kullanılan *fallaş* (Aktunç, 1998: 109) sözcüğünün sesbilimsel açıdan değişikliğe uğraması ile türetilen *folloş ol-*, çok fazla cinsel ilişki deneyimi bulunan kadınlar için kullanılan bir deyimdir. Dişil söyleme ait dil kullanımlarında öznenin pasif konumda yer alışı, aktif eylem gücünün eril söyleme hizmet etmesiyle ilgilidir.

Fallusa (erkek cinsel organına) yüklenen değer, ataerkil toplum düzenine özgü bir ölçüt olarak konumlandırılır. “Tüm erojen olasılıkları soyut ve eşdeğerli kılan fallus, kendisiyle boy ölçüşen ve bir düzen oluşturan bu olasılıkların tek gösterenine dönüşmüştür” (Baudrillard, 2011: 206). Argo dil kullanımlarının erkek egemen toplum yapısı çevresinde şekilleniyor oluşu fallusu merkeze alan bir dil kullanımını gerekli kılar. *Taşaklı ol-*, toplum içinde kendine bir yer kazanabilmiş eril bireyi tanımlamak için kullanılan bir deyimdir. Erkeğin güce ve cesarete sahip olması fallusa sahip olmasıyla eşdeğerdir. *Taşak/ daşşak geç-*, “alay etmek, eğlenmek, gır gır geçmek” (Püsküllüoğlu, 2004: 170) anlamlarına gelen ve fallusa yönelik algı çerçevesinde şekillenen argo bir deyimdir.

3.2.2. Derleme ve Tarama Yoluyla Oluşan Yeni Ögeler

Derleme ve tarama yöntemleri, dilin kendi olanakları içinde kendi söz varlığını yenileyebilme gücüdür. Dilde yeni bir ögeye ihtiyaç duyulduğunda bu ögenin ağızlardaki veya dilin tarihsel süreçlerindeki bir ögeyle karşılanması dilin mevcut kültürel arka planının korunmasına katkıda bulunur. Akalın derleme ve tarama faaliyetlerini yeni ögenin oluşum şekilleri içinde değerlendirmez. “Bunların ortaya çıkarılması söz yapımı olarak kabul edilemez ancak bu sözcük köklerinden ve gövdelerinden yararlanarak yine ekleme yoluyla yeni sözcükler türetilmesi söz yapımı olarak değerlendirilmelidir” (Akalın, 2014: 16). Tarama/ derleme yöntemleriyle tespit edilerek anlamsal ya da biçimsel olarak değiştirilerek yeni oluşumları karşılamak ya da yabancı ögelerin yerine kullanılması amacıyla ortaya çıkarılan ögeler, dilde bir yenilik

algısını uyandırıyor ise yeni öge olarak değerlendirilir. Çalışmada Akalın'ın görüşlerinin aksine tarama/derleme faaliyetleri sonucunda oluşturulan ögeler yeni öge olarak değerlendirilmiştir.

Yeni bir olgunun adlandırılması gerektiğinde başvuru kaynaklardan ilki ağızlarıdır. Ağızlarda kullanımı görülen ve toplum tarafından kabul görmüş olan öge, dilin yeni oluşum ihtiyacını karşılamak üzere ölçünlü dile aktarılır. Ağızlardan alınan bir öge ölçünlü dile aktarılırken ölçünlü dilin kurallarına uygunluk kazanır. Ağızlar ve ölçünlü dil sürekli bir etkileşim içindedir. Buran, ölçünlü dilin sözcük, ek ve eklerin işlevleri konusunda ağızlardan yararlandığını belirtir (2008: 174). Ölçünlü dilin ağızlardan yararlanması *derleme* faaliyetlerinin bir sonucudur. Ağızlardan alınarak ölçünlü dil içinde kullanılan ögeler, dilin yeni öge oluşumları olarak değerlendirilir.

Ölçünlü dil ve ağızlar arasındaki etkileşimin belli ölçütlerle sınırlandırılması gerekir. Ağızlardan ölçünlü dile çok fazla ögenin geçmesi, ölçünlü dilin ortak dil olma özelliğinin bozulmasına yol açabilir. Ağızlarda ise ölçünlü dil ile olan farklılıkların azalması ağız özelliklerinin kaybolarak ölçünlü dil içinde erimesine yol açabilir (Buran, 2008: 206). Her iki dilin de kendi özelliklerini koruyabilmesi için gerekli durumlarda öge alınması, ölçünlü dil ve ağızları arasındaki alıntılama belirlenmiş ölçütlerle sınırlandırılması gerekir.

Genel ağ dilinde yazma-konuşma dili ayrımının bulunmaması ve günlük konuşmaların yazı yoluyla ifade edilmesi ölçünlü dilin ölçütlerinde esnekliklerin olmasına yol açar. Günşen, ağızlardan konuşma dili yoluyla ölçünlü dile geçen ögelerin çok tehlikeli olduğunu belirtirken ölçünlü dilin yerelleşmesinin doğru olmadığını vurgular (2015: 178). Genel ağ dili kullanımında yerel ögelerin yazı dilindeki kullanımı popülerlik kazanarak ölçünlü dil boyutlarında yaygınlık kazanmıştır. Seslenme ögesi olarak kullanılan yerel söyleyişler, genel ağ dilinde popülerlik yoluyla yaygınlık kazanır. Apla (abla), gardaş (kardeş)/ gardaşım (kardeşim), kardaş (kardeş) ve ulen (ulan) ifadelerinin ölçünlü dilde karşılıkları bulunmasına karşın genel ağ dilinde yaygın kullanımına rastlanır. Yerel söyleyişlerin yazıya yansımış göstergeleri olan bu ögeler, ölçünlü dil ile ağızların birbirine yaklaşmasına ve aradaki sınırların büyük ölçüde kalkmasına sebep olur. Ölçünlü dilin en önemli özelliği olan ortak anlaşılabilirlik olgusu, yerel söyleyişlerde de gözlemlenmeye başlanmıştır.

Genel ağ dilinde tespit edilen ögelerin bir kısmının kullanımına Türkiye Türkçesi Ağızları Sözlüğü'nde rastlanırken bazı ögelerin kullanımına ise Türk Dil Kurumunun kaynaklarında rastlanmamıştır. Tespit edilen ögelerin birçoğunun ölçünlü dilde karşılığının bulunmasına karşın yerel söyleyiş ve yazımları esas alınır. Bu durum, ağızlardan alınan ve yaygın kullanımı görülen ögelerin ihtiyaç temelli değil *özenti*, *farklı olma*, *yerelliği ön plana çıkarma* gibi sebeplerle kullanıldığının bir göstergesidir. *Acık/ aççık* (azıcık, biraz), *bişi* (bir şey), *böcük* (böcek vb.), *çoh* (çok fazla), *hede/ hade/ hade ya* (haydi), *herkez* (herkes), *kıs* (kız), *ne gada* (ne kadar), *tukan/ tukkan* (dükkan) ve *datlu datlu* (tatlı tatlı) ögeleri popülerlik kazanması sonucu yaygınlaşan ögelerdendir. Ögelerde yörelere göre meydana gelen ses değişmelerinin yazıya yansması genel ağ dilinde en çok karşılaşılan oluşumlardır.

Ağızlardaki dil kullanımlarının genel ağ dili kullanımında yazıya yansması ölçünlü dilin yapısını da etkilemektedir. "...toplumun her kesiminde, her bölgenin doğru ve yanlış birtakım söyleyişleri yayılmakta ve 'Standart Türkçenin' sınırları zorlanmaktadır" (Sis, 2015: 265). Ölçünlü dile sadece söyleyiş özellikleri değil ağızlardaki adlandırmalar da geçmektedir. Yerel ağızlara özgü adlandırmalara örnek olarak *zank* (birdenbire), *pattadanak*(aniden), *karsambaç* (kar helvası), *ciciş* (güzel) ve *ibiş* (kısa boylu şişman adam) verilebilir. Yerel söyleyişlerde eylemlerin karşılığı olarak kullanılan ses yansmalı ya da türeme sonucu oluşan ögeler de yer almaktadır. *Cukla-* (uyukla-), *hönkür-* (hıçkırarak ağla-, böğür-) ve *kıpraş-* (yavaşça kımılta-) ögeleri yaygın kullanımına rastlanan ögelerdendir. Türkiye Türkçesi Ağızları Sözlüğü'nde yer almayan ancak ağızlardaki kullanımından yaygınlaştığı düşünülen *ponçik* (çörek) ögesi de çalışmada yerel adlandırmalar içinde ele alınmıştır. Yerel söyleyişlerdeki kalıp ifadeler de ölçünlü dil içinde yaygınlık kazanabilir. *Allasen* (Allahını seversen) ögesi, kalıp ifade kullanımlarının genel ağ içinde tespit edilen örneğini oluşturur. Yerel söyleyişlerin medya aracılığı ile olumlu bir algı çerçevesinde yaygınlaştırılması bu söylemlerin diğer bölge ağızlarına ve ölçünlü dil sınırları içinde de yayılmasına neden olmaktadır. Ölçünlü dilde karşılığı olmayan olguları adlandırma ihtiyacı duyulduğunda zaman zaman yerel adlandırmalara başvurulduğu görülür.

Ögelerin anlamları kullanıldıkları bağlam içinde belirlenirken argo ve küfür içerikli ögeler de tespit edilmiştir. Yerel söyleyişlerdeki olumsuz olgu adlandırmalarının

ölçünlü dil içinde argo içerikli ögeler olarak kullanıldıkları gözlemlenir. *Cıvır* (kadın), *gavat* (yolsuz birleşmelere aracılık eden kimse), *maloz* (işe yaramayan kimse) ve *götlek* (homoseksüel) ögeleri toplumsal yapı içinde hoş karşılanmayan olguların adlandırmalarıdır. Püsküllüoğlu, argo ögelerin genç insanlara bir gülmece tadı sunduğunun kitle iletişim araçları tarafından keşfedilmesiyle özendirildiği yönüne vurgu yapar (2004: 11). Argo ve küfür içerikli ögelerin genel ağ dilindeki yaygın kullanımında hem yaş faktörünün hem de kitle iletişim araçlarının götüğü politikanın etkileri yoğun olarak gözlemlenir. Ağızlardaki kullanımların yaygınlaştırılarak ölçünlü dil kullanımlarında da görülmeye başlanması gençlere yönelik gerçekleştirilen özendirme faaliyetlerinin sonucudur.

Ölçünlü dil ve ağızların birbirine yaklaşması, ortak söyleyiş özelliklerini bozacağı için dil gelişimi açısından doğru bulunmamaktadır. Ölçünlü dil ve yerel ağız özelliklerinin ve ağızlara özgü ögelerin bir arada kullanılması her iki dil alanına ortak ögelerden oluşan ikileme kullanımlarına yol açmıştır. Parça sözcüğünün ağızlarda parça anlamına gelen pinçik sözcüğü ile birleşerek oluşturduğu *parça pinçik* ikilemesi ölçünlü dil ve ağızların melez oluşum ögelerine örnek olarak verilebilir. Bu tarz ögelerin dil içinde artması ölçünlü dilin yerelleşmesinin bir göstergesi olacaktır. Çalışmamız içinde çok fazla tespit edilemeyen bu ögelerin ölçünlü dil içindeki yaygınlıkları şu an için sınırlı düzeydedir.

Yabancı dillerden geçen ögelerin ölçünlü dil içinde yazım ve sesletiminde bir tutarlılık olmasına karşın ağızlarda ve konuşma dilinde farklı sesletim ve yazımlarına rastlanır. Dilimizin sesletim özelliklerinden farklı bir yapıda olan Arapça ögelerin dile girme ve yaygınlaşma sürecinde ölçünlü dil dışındaki kullanımlarında farklı sesletim örnekleri görülür. Genel ağ ile beraber yazılı metinlere dönüşen dil kullanımları, ağızlarda sesletimi zor ifadelerin dildeki söyleyiş kurallarına ve kolay sesletim şekline uydurularak ifade edilmesine yol açmıştır. Örnekleri Arapçadan tespit edilen *hakketen* (Ar. Hakîkaten), *hayın* (Ar. hâin: hain; kötü), *zalım* (Ar. zâlim, zalim), *zebellah* (Ar. zebellâ, İriyarı, uzun, biçimsiz kimse) ve *bağzı* (Ar. ba'z) kullanımları ögelerin sesletim özelliklerinin ağızlarda yazı diline yansımış biçimleri olarak karşımıza çıkar.

Halk ağzında köpek yavrusu ve su kaplarındaki ağaç tıpa (Türkiye Türkçesi Ağızları Sözlüğü, 2016) anlamlarında kullanılan *gudik* sözcüğü bu anlamlarının dışında yeni

anlamlar kazanmıştır. Anlamsal yeni öge olarak karşılaşılan *gudik*, kullanıldığı bağlamlara göre; sevimli ve tuhaf, dandik gibi anlamlar kazanır. Sıfat olarak kullanımına rastlanan bu ögenin *gudik şey* diziminde kullanımları da görülür.

Ağızlarda kullanımına rastlanılmayan ancak yerel söyleyiş özellikleri gösteren ifadelerin yaygın kullanımına rastlanması durumunda yeni öge olarak değerlendirilmiştir. Bağlaç olarak kullanılan hâlbuki sözcüğünün *halbukine*, bir kere zarfının ise *bi kerem* biçiminde yaygınlaşmış kullanımlarına rastlanır. Delikanlı ifadesinin *delüğanlı/ delüganlı* biçimlerinde söyleyiş biçimlerine göre yazıya geçmesi ağız özelliklerinin etkisiyledir. Halbukine, bi kerem ve delüğanlı/ delüganlı, ölçünlü dil içinde standart bir söyleyişe sahip olan ögelerin yerel söyleyiş tarzıyla bozulmuş biçimleridir.

Genel ağ dilinde görülen yerel ögeler, ölçünlü dilde karşılığı olmasına karşın özenti, farklılaşma vb. sebeplerle kullanım yaygınlığı kazanan ifadelerdir. Genel ağda yazılı materyallerde konuşma dili özelliklerinin ölçüt alınması yerel söyleyişlerin ölçünlü dil içindeki kullanımının artmasına sebep olur. Ölçünlü dil kullanımının farklılaşan ve yazıya geçen biçimlerinde yerel ögelere sık rastlanır olmuştur. Yeni ögelerin oluşumunda derleme faaliyetlerinden faydalanılarak yeni olguların yerel dil ögeleri ile karşılanması dilin kendine yetebilirliğinin bir göstergesi iken ölçünlü dil ile yerel dil özelliklerinin birbirine yaklaşması önlem alınması gereken bir durumdur.

Yeni öge kullanımdan düşen sözcüklerin *yeni* anlamlarda kullanılmasını da içerir. Tarama faaliyetleri genellikle dil planlamaları sonucunda oluşturulan ve dilde ihtiyaç duyulan ögelerin dilin tarihsel süreçlerinden araştırılarak ortaya konmasıdır. “...yeni bir düşünceyi dile getirirken çoğu kez sözcük yoktan yaratılmaz, eski sözcükler değiştirilerek başka biçimlere sokularak yeni ses biçimleri ortaya çıkar” (Akarsu, 1984: 26). Dilin eski dönemlerinden tespit edilerek yeniden kullanıma sunulan ögeler, yeni oluşumları karşılar.

Yerel ve tarihî söyleyişlerin popüler hâle gelmesi, günlük dil kullanımlarında ek ve köklerin arkaik biçimlerinin tercih edilerek kullanılmasına yol açmıştır. Genel ağ dilinde en yaygın kullanımı görülen Türkiye Türkçesinde +II biçiminde kullanılan ekin Eski Anadolu Türkçesi’ndeki yazım özelliklerine göre +IU biçiminde kullanılmasıdır.

Osmanlı dönemini ve öncesini anlatan dizilerin yaygınlığı ve dizilerde kullanılan o döneme ait dil özellikleri, arkaik biçimlerin yaygınlaşmasında son derece etkili olmuştur. *Devletlu*, *devletlu kişi* kullanımlarında karşımıza çıkan +IU eki canlandırma olarak karşımıza çıkmaktadır.

Tarihsel bir adlandırma olan *kadın efendi* ifadesinin günümüzde tarihsel bağlamlarda kullanıldığı görülmüş ancak yeni bir olgunun karşılığı olarak kullanıldığı örneklere rastlanılmamıştır. Ölçünlü dilde yer almayan bir öge olarak değerlendirmeye alınırken yeni öge kapsamında ele alınmamıştır. Genel ağ dili kullanımındaki tarama faaliyetleri sonucunda yeni öge olarak değerlendirilebilecek yaygın kullanımlı ögelere rastlanılmamıştır.

3.2.3. Alıntı Yeni Ögeler

Toplumsal gelişmeler ve genel ağın küreselleşen yapıya uyum sağlayan bir bütünlükte oluşu diller arası etkileşimin daha yoğun olarak yaşanmasına sebep olmaktadır. Teknolojinin üreticisi konumundaki toplumların dilleri yaygın ve geçerli dil hâline dönüşürken diğer toplumlar bu dillerin ve kültürünün etkisinde kalmaktadır. Genel ağın gelişmesi ile beraber dilimizde yaygın olarak görülen yabancı ögelerin sayısı her geçen gün artmaktadır. “...köken ve yapı bakımından farklı olan diller arasındaki alış verişler dilin doğal yapısına, işleyişine ve mantığına ters bazı ögeler içerdiği için yadırganır ve hep yabancı kalır” (Buran, 2008: 168). Dil içinde yabancılığını koruyarak kullanımı devam eden ögelerin yanı sıra yerlileştirilerek ve yabancı ögelere getirilen Türkçe ek ve ek fiillerle beraber kullanımı görülen karma ögelere de rastlanılmaktadır. Bu başlık altında değerlendirilen ögeler, yabancı, yerlileştirilmiş, karma ve geri ödünçleme sonucu oluşan ögeler başlıkları altında incelenecektir.

3.2.3.1. Yabancı Ögeler

Yeni ögelerin oluşum şekilleri içinde türetme ve birleştirmeden sonraki en yaygın yöntemlerden biri de alıntı ögelerdir. Yeni kavram veya olguyu dilde karşılamak gerektiğinde Eker, başlıca iki yol olduğunu söyler; “Yerli kök, ek ve diğer malzemelerden yararlanarak, yeni kavramı karşılayacak sözcüğü türetmek veya daha kolay yol olan yabancı sözcükleri aynen almak” (2010: 182). Dilin bilimsel, teknolojik ve toplumsal gelişmelerin hızına yetişemediği dönemlerde dildeki alıntı ögelerin

yaygınlaştığı gözlemlenir. Dil kullanımlarında yaygınlaşarak ölçünlü dilin bir ögesi hâline gelen alıntı sözcükler, dildeki yeni öge oluşumları olarak karşımıza çıkar.

Yabancı ögelerin dil içinde yeni öge olarak ortaya çıkma süreçleri olağan olarak değerlendirilir. Buran, dilde yeni bir olguyu adlandırma ihtiyacı duyulduğunda öncelikle, dil içi olanaklara başvurularak üretme yoluna gidilmesi gerektiğini dile getirir. Dil içi oluşumlar yetersiz kalıyorsa öncelikle derleme faaliyetlerine daha sonra tarama faaliyetlerine başvurulması gerektiğini, bu yöntemler de yetersiz kalırsa alıntı ögelerin kullanılabilceğini belirtir (2008: 501). Alıntı ögelerin tercih edilmesi ve kullanılması en son sırada yer alır. Alıntı ögeler, ihtiyaç duyulduğu ve başka bir seçeneğin bulunmadığı durumlarda başvurulmuş bir yöntemdir. Leibniz, Alman diliyle ilgili yaptığı çalışmalarda yabancı sözler ile ilgili tam bir özleşmeden yana olmadığını dile getirir. “Güzel ve yerinde olan yabancı bir sözü kullanmak bir suç değildir, yoksa anlatım zayıflar” (akt. Gökberk, 2004: 97). Yabancı ögelerin dil içinde yer alması doğal bir olgudur. Önemli olan dil içindeki yabancı ögelerin oranıdır. Belli bir kullanım sıklığına ulaşan ve ölçünlü dile geçen yabancı öge sayılarının artması dilin doğal yapısına zarar verdiği için uzun süreçlerde hoş karşılanmamaktadır.

Yeni ögeler içinde değerlendirilen alıntı ögeler, dil ilişkileri sonucunda yabancı biçim ve anlam özelliklerini koruyarak dilimize geçen ögelerdir. Nurbanu Şahin, Batı kökenli yeni ögeleri başlıca üç grupta değerlendirir; kök hâlinde olanlar, ek almış olanlar ve birleşik sözcük kuruluşunda olanlar (2015: 74). Dilimize giren alıntılarının çoğunluğunu oluşturan İngilizce ögelerde bu üç gruba da ait öge bulunur. Gülsevin, Türkçenin çağdaş sorunlarını ele alırken bugün en büyük ve önemli sorununun “Amerika” yoluyla dile giren İngilizce unsurlar olduğunu belirtir (2015: 137). Yeni ögeler içinde en kalabalık grubu oluşturan alıntı ögeler, dil içinde anlamsal açıdan yerleşmediği sürece yabancı öge olarak değerlendirilir.

Yabancı ögelerin Türkçede en yoğun görüldüğü alanlardan biri de teknolojidir. Teknolojiyi üreten değil tüketen bir toplum yapısına sahip olmamız yeni ürünlerin yabancı ögelerle karşılanmasına sebep olur. *3d printer* (İng., üç boyutlu yazıcı), *airbag* (İng., hava yastığı), *compact disc* (İng., yoğun disk), *discman* (İng., kişisel cd çalar), *gigabyte* (İng., bir milyar bayt), *harddisk* (İng., sabit disk), *server* (İng., sunucu), *tape* (İng., bant), *touchpad* (İng., taşınabilir bilgisayarlarda farenin yerini alan hassas

düzenek), *touchscreen* (İng., dokunmatik ekran), *walkman* (İng., çalar gezer), *wireless* (İng., kablosuz), *waterproof* (İng., su geçirmez), *mobisode* (İng., cep telefonu uyumlu bölüm), *zoom* (İng. yakınlaştırma), *trailer* (İng., tanıtım videosu), *android* (İng., işletim sistemi), *backup* (İng., yedek), *program files* (İng., program dosyaları), *reader* (İng., okuyucu), *memory card* (İng., hafıza kartı), *radio button* (İng., radyo düğmesi), *patch* (İng., yama), *playback* (İng., önceden seslendirme), *VTR* (İng. Video Tape Recorder, Video Kaset Kaydedici), *msg* (İng. message, mesaj), *SMS* (İng. Short Message Service, Kısa Mesaj Servisi) gibi adlandırmalar ve *flash-forward* (İng., ileri sar-), *update* (İng., güncelle-), *upload* (İng., yükle-), *set up* (İng., kur-) eylemleri dilimizde karşılığı olmadığı için teknolojiyle dilimize giren alıntılardır. İhtiyaç temelli kullanılan teknolojik yabancı ögeler, bilgi alıntılarına örnek olarak verilebilir.

Genel ağ ve sosyal ağ adlandırmaları alıntı ögelerin sık kullanımına rastlanan diğer alanlardan biridir. Kullanım için gerekli adlandırmaların kavram çevirileri yapılırsa da kimi durumlarda yabancılarının kullanılmaya devam edildiği görülür. Çevirisi yapılan yabancı ögelerin kullanılmamasında iki farklı durum söz konusu olabilir; çeviri dile yerleşen yabancı ögenin yerini alamadığı için dilde tutunamaz ya da küresel bir ortamda ortak ögeler kullanarak anlaşılabilirliği sağlamak amaçlanır. Kullanım yeri ve bağlamına göre özenti ya da bilgi alıntısı olarak değerlendirilebilecek bilgisayar, genel ağ ve sosyal ağ ile ilgili ögelere örnek olarak şunlar verilebilir; *forward mail* (İng., iletilen posta), *fan page* (İng., hayran sayfası), *facebook status* (İng., Facebook durumu), *hashtag* (İng., başlık etiketi), *follow* (İng., takip et-), *applet* (İng. program parçası), *beta tester* (İng., deneme sürümü), *web* (İng., ağ), *bug* (İng., yazılım hatası), *debug* (İng., hata ayıklama), *cursor* (İng., imleç), *caps lock* (İng., büyük harf kilidi), *chat* (İng., sohbet), *like* (İng., beğen-), *comment* (İng., yorum yap-), *demo* (İng., ücretsiz sürüm), *desktop* (İng., masaüstü), *display picture* (İng., ekran resmi), *downloading* (İng., indirme), *nick* (İng., takma isim), *network* (İng., ağ), *loading* (İng., yükleme), *keyboard* (İng., klavye), *notebook* (İng., dizüstü bilgisayar), *news feed* (İng., haber akışı), *password* (İng., parola), *caps* (İng., kapak), *official web site* (İng., resmi genel ağ sitesi), *link* (İng., bağlantı), *online/ offline* (İng., çevrimiçi/ çevrimdışı), *homepage* (İng., anasayfa), *unfollow* (İng., takibi bırak-), *tag* (İng., etiket), *trending topics* (İng., çok konuşulan konular), *tweet* (İng., cıvılda-, özel isim), *photoshop* (İng., fotoğraf düzenleme yazılımı), *screenshot* (İng., ekran görüntüsü), *taskbar* (İng., görev çubuğu), *toolbar*

(İng., araç çubuğu), *server side* (İng., sunucu tarafı), *PC* (İng. Personal Computer, Kişisel Bilgisayar), *WAP* (İng. Wireless Application Protocol, Kablosuz Ağ Uygulama Protokolü), *webcam* (İng. web camera, ağ kamerası), *win.* (İng. windows, işletim sistemi adı), *blog* (İng. web log, ağ günlüğü), *msn* (İng. messenger, sohbet ortamı), *VCD* (İng. Video Compact Disc, Video Yoğun Diski). Günlük hayatımızın ve dil kullanımlarımızın bir parçası hâline gelen bu alıntılar, dilin doğal bir ögesi gibi benimsenerek, yerlileştirilmiş bir algıyla kullanılmaktadır.

Yaşam tarzı ve ihtiyaçların değişmesine bağlı olarak yeni meslek türleri ortaya çıkmıştır. Yeni mesleki adlandırmalar, mesleğin ortaya çıktığı toplumun dilindeki adlandırmayla yaygınlık kazanırken bazı yabancı adlandırmalar mevcut yerli meslek adlandırmalarının da yerine kullanılmaya başlanmıştır. Bu durumun temelinde üst kültürün toplumsal yapıyı dil aracılığıyla bütünüyle yeniden inşa eden gizil gücü yer alır. *Acting coach* (İng., oyuncu koçu), *primatolog* (İng., Primatları inceleyen bilim insanı), *coder* (İng., kodlayıcı, şifreleyen kimse), *babysit* (İng., bebek bakıcılığı), *player* (İng., oyuncu), *sniper* (İng., keskin nişancı), *text editor* (İng., metin düzenleyici) ve *VJ* (İng. Video Jockey, Video Jokey) gibi meslek adlandırmaları çağımızın ihtiyaca yönelik ortaya çıkan yeni iş olanaklarının adlandırmaları olarak dilimize giren alıntılardır.

Bireyi tanımlayıcı ve niteleyici ifadeler, toplumsal yapı içinde bireyi konumlandırır. Birey, yabancı bir ögeyle nitelenirken üst kültür ile ilişkilendirilir. Bireye yönelik algı anlaşılma düzeyine göre şekillenir. Birçoğu popüler dil kullanımlarının ürünü olan alıntı ögeler, üst kültüre duyulan özentinin göstergeleridir. Genel ağda gerçekleştirilen eylemlere yönelik kazanılan bireysel adlandırmalara örnek olarak; *blogger* (İng., ağ günlüğü yazan kimse), *follower* (İng., takipçi), *stalker* (İng., iz süren) ve *user* (İng., kullanıcı) verilebilir. Bireyi tanımlayıcı ve niteleyici alıntı ögelerin tespit edilen diğer örnekleri ise şunlardır; *anti-hero* (İng., kahraman karşıtı), *apache* (İng., sokak serserisi), *dreamer* (İng., hayalperest), *fanboy* (İng., hayran), *geek* (İng., inek), *hater* (İng., kinci), *hero* (İng., kahraman), *hipster* (İng., yenilikçi), *homeless* (İng., evsiz), *hyper star* (İng., çok büyük yıldız), *junior* (İng., genç, ufaklık), *lamer* (İng., naif, sosyal ilişkiler açısından başarısız), *loser* (İng., ezik, mağlup), *master* (İng., usta), *nerd* (İng., inek öğrenci), *playboy* (İng., zevkine düşkün erkek), *suser* (İng. super user, süper kullanıcı), *superman* (İng., süper kahraman), *winner* (İng., kazanan), *VIP* (İng. Very Important

People, çok önemli kişi). Olumlu veya olumsuz anlam değerlerine sahip olan ögeler, toplum içindeki bireyi yabancı dil mantığının sunduğu bir algıyla tanımlar ve konumlandırır. Kültürel değerlerin ve yaşam tarzının yabancı etkisiyle şekillenen boyutu bireyi niteleyen bu ifadelerde açıkça görülebilir. Bu alıntılar, dil ilişkilerinin değil küresel kültürün toplumun özgün kültürünü etkisi altına aldığına göstergeleridir.

Bilimsel alanlara özgü yeni ögelerin dil içinde değerlendirilmesinde farklı bir tutum sergilenir. Bu tutum belli bir alana özgü terimsel ögelerin ölçünlü dil sözlüklerinde yer almamasından kaynaklanır. Alana özgü terimlerin ölçünlü dil kullanımlarında yeni öge olarak değerlendirilip değerlendirilmeyeceği sorunu, yeni ögeden farklı bir adlandırma ile karşılanması ile çözülmüştür. “Terminolojik neolojizmler, bazı dilbilimciler tarafından ‘néonyme’ olarak adlandırılmaktadır” (akt. Oktuğ, 2009: 131). Psikoloji alanına ait terimsel yabancı ögelerin günlük dil kullanımlarında yaygınlaşması, *terimsel yeni öge (neonim)* adlandırılmasıyla dil içinde karşılanabilir. *Alter ego* (İng., ikinci kişilik), *bipolar* (İng., iki kutuplu), *manic* (İng., manyak), *moron* (İng., geri zekâlı), *insomnia* (İng., uyumama hastalığı) ve *nomofobi* (İng. no mobile phobia, cep telefonsuzluğu korkusu) gibi psikoloji alanına özgü ögeler, terimsel yeni öge özelliği gösterir.

Dildeki yabancılaşma, toplumsal yapının kendi kültürel değerlerinden koparak özüne yabancılaşmasının sonuçlarındandır. Dildeki yabancı ögeler, toplumsal boyutlu yabancılaşmanın göstergeleridir. Polenz, *yabancılık* kavramının yabancı dillerden geçen ögelerle sınırlı olmayan bir toplumdilbilim konusu olduğunu belirtir (1980: 388). Bireyin içinde bulunduğu, yaşadığı mekânı yabancı ögelerle ifade etmesi, kendi kültürel kimliği yerine yabancı kültürel kodların dilin temel söz varlığını etkisi altına aldığına kanıtıdır. *Ambient* (İng., ortam, çevre), *backstage* (İng., kulis), *cafe* (İng., kafe), *catwalk* (İng., podyum), *domain* (İng., alan), *dorm* (İng. dormitory, yurt), *friend zone* (İng., arkadaş bölgesi), *fun club* (İng., eğlence klübü), *jazz bar* (İng., caz bar), *mall* (İng., alışveriş merkezi), *outdoor* (İng., dış mekân), *petshop* (İng., evcil hayvan dükkanı), *plot* (İng., arsa), *pub* (İng., bar) vb. ögeler dile yerleşen ve kimi durumlarda yerli ögelerin de yerine kullanılan alıntılardır.

Kültürler arası etkileşimin en belirgin görüldüğü alanlardan biri de yemek kültürüdür. Yemek ve mutfak kültürü bir toplumun nesiller boyunca süren geleneğinin

ve etkileşiminin izlerini taşır. *Fast food* (İng., ayaküstü yenilen yiyecek), yeni nesil bir yemek kültürünün adlandırılması olarak karşımıza çıkar. Hızlı yaşam algısı, temel ihtiyaçların gerçekleştirilme sürecinin de hızlandırılması ile karşılık bulmuş, hazırlama ve tüketim aşaması hızlı olan fast food ile mutfak kültürümüzün bir parçası hâline gelmiştir. Yabancı kültürlerin etkisiyle sabah, öğle ve akşam öğünlerinden oluşan yemek kültürümüze bir de *brunch* (İng., öğle yemeği ve kahvaltının birleşimi) eklenmiştir. Özellikle hafta sonları tercih edilen brunch, iki öğünün birleşiminden oluşur. Genel ağın coğrafi sınırları kaldırarak coğrafi açıdan uzak kültürlerle de iletişime olanak sunması mutfak kültürlerinde çeşitlenmeler ve farklı ülkelere özgü yiyecek-içeceklerle karşılık bulmuştur. *Espresso* (İt., İtalyan kahvesi), *macchiato* (İt., leke, bir kahve türü), *tiramisu* (İt., beni neşelendir, bir tatlı adı) ve Arapça “Alt üst edilmiş, içi dışına çevrilmiş” (Parlatır, 2006: 1004) anlamına gelen mahlûb sözcüğünden gelen *maklube* (Arp., tavuklu sebzeli bir tür yemek) Türk mutfağına giren yabancı yiyecek ve içeceklerin adlandırmalarıdır. *Popcorn* (İng., patlamış mısır) ve *wrap* (İng., sargı, dürüm) ise Türk mutfağında olan fakat kullanımda yabancı adlandırmaları tercih edilen yiyeceklerdendir. Bu adlandırmalar özentî alıntı olarak değerlendirilir.

Kültürel ilişkiler, çeşitli alanlarda kendilerine karşılık bulabilir. Polenz, modern kültür dillerinin kendini geliştirirken hiçbir zaman sadece kendi sözcük kök ve malzemesi ile yetinmediğini ve yetinemeyeceğini, kültür dili hâline gelebilmenin büyük ölçüde diğer dillerle olan ilişkilere dayandığını belirtir (1980: 367-391). Diğer dillerle kurulan ilişkiler, kültürel etkileşimi de gerekli kılar. Kültürel kodlar içeren müzik, evrensel değerlere sahiptir. Hem kültürümüzü hem de dilimizi etkileyen müziğin dildeki alıntı öğelerine; *hip hop* (İng.), *rock* (İng.), *reggae* (Jamaika’ya özgü müzik türü) ve *rap* (İng.) örnek olarak verilebilir. Birleştirici ve bir araya getirici özellikleriyle müzik, kültürel etkileşime en açık alanlardan biridir. Etkileşime en açık alanlardan biri olan sanat da alıntı öğelere ait söz varlığı içinde kendine bir yer edinmiştir. Sanata özgü adlandırmalara *artefect* (İng., sanat etkisi) ve *masterpiece* (İng., baş yapıt) öğeleri örnek olarak verilebilir.

Alıntı yeni öğeler içinde toplumun kültür yaşamının bir parçası olan giyim kuşam kültürüne ait öğeler de yer alır. Kültürün maddi yansıtıcısı konumundaki giyim kuşama

ait söz varlığının dildeki görünüm ve kullanımları kültürün önemli imleyicileridir. Günümüzde örtünme ve korunma faaliyetinin ötesinde toplumsal bir varlık olan bireyin hem öznelliğini hem de toplumsal boyutunu yansıtan giyim, moda algısıyla şekillenir. Moda, üretim ve tüketim faaliyetleri çevresinde şekillenir. Modanın merkezi konumundaki üst kültürler, hem giyim tarzını hem de giyime ait öğelerin adlandırmasını etkiler. *Boxer* (İng., şort-kilot), *g-string* (İng., tanga), *sweatshirt* (İng., kazak) gibi alıntı öğeler, bir tüketim kültürüne dönüştürülen giyim kuşam kültürünün göstergeleridir.

Giyim kuşamdan bağımsız olarak bireyin vücuduna yönelik algısı da belli kalıplar içinde yeni bir boyut kazanır. Bir moda akımı hâline dönüşen bireyin vücuduna estetik kaygılarla yaptığı müdahaleler, *anti aging* (İng., yaşlanma karşıtı), *botox* (İng., kırışıklıkları gidermek için cerrahi olmayan müdahale şekli), *liposuction* (İng., yağ aldırma) gibi adlandırmalarla dil içinde karşılık bulur. Vücudun moda algısına göre şekillendirilmesi, nesnel bir değer atfedilmesiyle ilişkilidir. Bireyin toplumsal konumu, vücut şekillerinin karşıladığı nesnel görüntüyle ilişkilendirilir.

Toplumsal yapı içinde ikili ilişkilerin genel ağ kültürüyle beraber farklı ve yeni bir boyut kazanması dilimize giren yeni alıntı öğelerle karşılık bulmuştur. *Cute couple* (İng., sevimli çift) ve *date* (İng., randevu) gibi yerli karşılığı kullanılabilecekken yabancı öğelerle ifade edilen durumlar aslında kültürel yabancılaşma ve farklılaşmanın göstergeleridir. Baudrillard, cinselliğin özgürleşme çerçevesi içinde yüceltilmesinin vücut ve cinselliği ekonomi politik aşamaya taşıyarak değer ve genel eşdeğerlik yasası içindeki yerlerini aldıklarını belirtir (2011: 207). Bir tüketim ögesine dönüştürülen cinsellik, özgürleşmenin eşdeğeri olarak nitelendirilir. *One night stand* (İng., tek gecelik ilişki) ve *fuckbuddy* (İng., sadece cinsel birliktelik yaşanan kişi) öğeleri aile olgusu etrafında şekillenen toplum yapısının temeline yerleştirilen cinsellik olgusunun göstergesel boyutlu imleyicileridir. Aile temeline dayandırılan toplum yapısı yerini ikili ilişkilere bırakma sürecine girmiştir.

Niteleyici ve belirleyici özelliklere sahip sıfatlar, bir dilin en işlek öğelerindedir. Nitelenme ve belirtilme şekli dil yapısına göre özellik kazanırken yabancı öğelerin bu görevde kullanılması tamlanan ögenin yabancılaşan, kültürel değerlerden uzaklaşan yönünü imler. *Comic* (İng., komik), *cool* (İng., güzel, havalı), *cute* (İng., sevimli), *ex* (İng., eski, önceki), *free* (İng., özgür, ücretsiz), *full* (İng., tam), *soft* (İng., yumuşak),

trendy (İng., modaaya uygun) ve *underrated* (İng., az değer biğilen) gibi sıfatlar genel ağ dilinde en yaygın kullanılan İngilizce sıfatlardandır. Bir dilin temel sözcük türleri içinde değerlendirilen sıfatların yabancı ögelerle karşılanması, yabancı düşünüş tarzının benimsendiğinin göstergelerindedir.

Zaman öldürme aracı olarak nitelendirilen televizyon, toplumlari etkisi altına alan hipnoz edici bir özellik taşır. Televizyon kültürü olarak adlandırılan, temelinde halkın eğlenmesi ve vakit geçirmesini amaç edinen yeni kültür oluşumu yabancı kültürlerin etkisinde şekillenir. Dönemlere göre çeşitlenen yapıyla televizyon kültürüne ait alıntı ögelere; *prime time* (İng., yoğun zaman), *promo* (İng., reklam), *show business* (İng., gösteri işi), *sitcom* (İng., durum komedisi), *soap opera* (İng., pembe dizi), *reality show* (İng., gerçek şov), *talk show* (İng., sohbet programı), *gag* (İng., güldürücü şey, komik video programı), *stand-up* (İng., tek kişilik komedi gösterisi) ve *soundtrack* (İng., film müziği) örnek olarak verilebilir. Oyun ve oyunculuk ile ilgili adlandırmalar da bu kültür içinde değerlendirilebilecek ögelerdir. *Cast* (İng., oyuncular), *casting* (İng., rol dağılımı), *role play* (İng., rol yapma), *script* (İng., senaryo) gibi alıntı ögelerle dil içinde karşılık bulan kullanımlar kültürel dinamiklerin televizyonla yeni bir boyut kazanan yapısının göstergeleridir.

Dilde alıntı ve çeviri ögelerin yoğun olarak gözlemlendiği alanlardan biri de spordur. Pek çoğu yabancı kaynaklı olan spor dallarına ait söz varlığının da genellikle alıntı ögelere oluştuğu görülür. Geniş kitlelere hitap eden spora dayalı medya oluşumları, alıntı ögelerin yaygınlaşmasındaki en önemli etkenlerden biridir. Pek çoğu yerlileşen ve dil içinde bir karşılık kazanan sporla ilgili tespit edilen alıntı ögelere; *dribbling* (İng., top sürme), *gym* (İng., jimnastik), *kick box* (İng., bir savunma sporu), *smackdown* (İng., yere sermek, bir tür gösteri sporu), *reiki* (İng., şifa ve ruhsal çalışma teknikleri) ve *shuttle* (İng., mekik) örnek olarak verilebilir.

Genel ağ ile beraber kültürel ürünlerin bir tüketim malzemesine dönüşme süreci de hızlanmıştır. Yeni kültürün üreticisi konumundaki toplumlar, günlük yaşantımızı ve toplumsal yapımızı istenilen şekle göre yeniden düzenlerler. Ne yiyeceğimiz, ne giyeceğimiz, ne izleyeceğimiz, ne dinleyeceğimiz, ne ile vakit geçireceğimiz gibi soruların hepsine cevap olarak hazırlanmış bulunan tüketime dayalı oluşumlar yaşamımızı şekillendirir. Vakıt geçirmek, eğlenmek için oynanan oyunlar da dayatılan

tüketim ürünleri arasında yer alır. *Tetris* (İng., öge birleştirme oyunu), *tarot* (İng., kart oyunu), *scrabble* (İng., sözcük yazımına dayalı bir oyun, özel isim) gibi oyun adlandırmaları yabancı kaynaklı oyunlara örnek oluşturur. Günlük yaşantımızın bir parçası hâline gelen bu oyunlar, kültürel değerlerle örülmüş yerli oyunların yerini almıştır.

Günlük yaşamımızın her alanında karşılaştığımız alıntı ögelerin hepsinin tespit edilmesi ve işlevlerinin belirlenmesi olanaksızdır. Küreselleşme olgusuyla beraber değişen toplumsal kültürlerin izleri dilde alıntı ögelerle karşılık bulur. Belli bir sınıf içinde yer almayan ancak günlük yaşamda sık karşılaştığımız alıntı ögelere örnek olarak şunlar verilebilir; *double* (İng., çift), *edit* (İng., düzeltme), *event* (İng., etkinlik, olay), *aura* (Fr. atmosfer, hava), *fail* (İng., başarısız), *fake* (İng., sahte), *fan club* (İng., hayran klübü), *fit* (İng., formda), *fix* (İng., önceden belirlenmiş sonuç), *banner* (İng., afiş), *random* (İng., rasgele), *refresh* (İng., yenileme), *relax* (İng., rahatlamak), *retro* (Lat., geriye doğru anlamına gelen ön ek), *skinny* (İng., sıska), *spoiler* (İng., olumsuz eleştiri), *topic* (İng., konu), *am/ pm* (Lat. ante meridiem/ post meridiem, öğleden önce/ öğleden sonra), *bonus* (İng., prim), *check in* (İng., kayıt yaptır-), *checklist* (İng., kontrol listesi), *check-up* (İng., sağlık kontrolü), *service pack* (İng., hizmet paketi), *shot* (İng., atış), *scoreboard* (İng., müsabakalarda skor gösteren tablo), *sound* (İng., ses), *spam* (İng., istenmeyen), *tester* (İng., test cihazı), *theme* (İng., tema), *top secret* (İng., çok gizli), *world* (İng., dünya), *bye/ bye bye* (İng., hoşça kal), *yep* (İng., evet), *allstar* (İng., bütün yıldızlar), *list* (İng., liste), *magnet* (İng., mıktanıs).

Yabancı ögelerin dil içindeki konumları değerlendirilirken eğitim seviyesine göre şekillenen dil tutumları da göz önünde bulundurulmalıdır. Yabancı dil öğrenimin zorunlu tutulduğu eğitim kurumları ve buna bağlı olarak burada eğitim gören kişilerde milli dil bilinci oluşturulmaması yabancı dile olan eğilimin doğal bir süreçte gelişmesini sağlar. Eğitim seviyesi düşük olan kişilerin de toplumsal sınıflamada alt konumda olduğunu belli etmemek adına yabancı dil kullanımlarına başvurması dildeki yabancı öge kullanımlarının artmasındaki önemli sebeplerden biridir. *Factoring* (İng., finanse etmek), *fade in* (İng., önceki ses ya da görüntünün yerini al-), *feedback* (İng., geri bildirim), *flashback* (İng., geriye dönüş), *frame* (İng., çerçeve), *header* (İng., başlık), *intro* (İng., giriş), *item* (İng., madde), *key* (İng., anahtar), *layout* (İng., düzen), *level*

(İng., seviye) vb. ögeler eğitim ile edinilen bilgi alıntılarında ögelere örnek olarak verilebilir.

Alıntı ögelerin dilde yoğunlaşmasının en sakıncalı yanı dil mantığına zarar veriyor oluşudur. “Alıcı dil olan Türkçe ile verici durumunda olan diller arasında bir doku uyumsuzluğu bulunduğu için de dilimizin mantığı bozulmakta ve zarar görmektedir” (Buran, 2008: 500). Kültürel arka planı bulunmayan ögelerin dil içinde yaygınlık kazanması yüzeysel, dilin yeniden kurulmasına olanak sunmayan bir dil oluşumuna yol açar. *Bonsai* (Jap., bir ağaç türü), *celebrity* (İng., ün), *next* (İng., sonraki), *clipboard* (İng., pano), *big bang* (İng., büyük patlama), *cover* (İng., kapak), *marker* (İng., işaretleyici), *master key* (İng., bütün kilitleri açan anahtar), *mood* (İng., ruh, hâli), *moonwalk* (İng., ay yürüyüşü), *no name* (İng., isimsiz), *notepad* (İng., not defteri), *numero* (İt., numara), *overclock* (İng., hız artırma), *part time* (İng., yarı zamanlı), *process* (İng., süreç), *properties* (İng., özellikler), *sound check* (İng., ses kontrolü), *splash* (İng., sıçramak), *teaser* (İng., muzip), *thug life* (İng., haydut hayatı), *tilt-shift* (İng., minyatür), *trojan* (İng., Truva), *underground* (İng., yeraltı), *über* (Alm., üzerinde), *vintage* (İng., dönem) gibi ögeler dilim kültürel mantığıyla uyumsuz ve dil içindeki kullanımlarında anlam birliği sağlamayan ögelerdendir.

Her dilde görülen dil içi karma ögeler, diller arası etkileşimde alıntılanan ögeler arasında yer alır. Genel ağ dilinde İngilizce içinde oluşmuş karma öge örneklerine de rastlanılmıştır. Günümüzdeki en yaygın yabancı karma öge örneklerinden birine *wi-fi* (İng. wireless fidelity, kablosuz ağ bağlantı alanı) örnek olarak verilebilir. *Netcafe* (İng. internet cafe, genel ağ kafe), *modlog* (İng. moderator logu, moderatör günlüğü), *webcam* (İng. web camera, ağ kamerası) ve *twibirthday* (İng. twitter birthday, twitter doğum günü) örnekleri dilimize yerleşen yabancı karma ögelerdendir. Bu ögelerin anlam ve kökenlerinin çoğu zaman doğrudan anlaşılıyor oluşu dil içindeki önemli sorunlardan birini oluşturur.

Genel ağ dili ile beraber İngilizce kalıplaşmış ifadelerin de dilimizde yaygınlık kazanma oranı artmıştır. Türkçe yapılarla birebir karşılanmayan ya da karşılanırsa da yabancı tercih edilen kalıp ifade alıntıları dilin sözcük öbeklerini ve söz dizimini etkiler. *Welcome to the real world* (İng., gerçek dünyaya hoşgeldiniz), *mixed by* (İng., ...ile karıştırılmış), *best of* (İng., ...'ın en iyisi), *to do list* (İng., yapılacaklar listesi),

based on a true story (İng., gerçek hikayeye dayanır), *game over* (İng., oyun bitti), *SWH* (İng. smiley was here, gülücük buradaydı) ve *yeah baby* (İng., evet bebeğim) gibi kullanımlar dilimizde kalıplaşmış biçimleriyle yer alan yabancı söz öbekleridir.

Polenz, dilin tarihe değil, konuşanların yasal ve haklı ihtiyaçlarına hizmet ettiğini belirtir (1980: 385). Bu görüşten hareketle üreticilerin ürünlerinin reklamını en iyi şekilde yapabilmek adına dilin tüm olanakların faydalanabileceklerini ve adlandırmalarda en dikkat çekici adlandırmaları ürünlerde kullanabileceklerini savunur. Yerli ürünlerin yabancı adlandırmalarla piyasaya sürülmesinde ve yabancı ürünmüş gibi bir algının oluşturulmaya çalışılmasında daha fazla kazanç elde etme sebebi yer alır. Asıl sorun dil kullanımı değil, yabancı ürünün daha iyi olacağı algısını oluşturan nedenlerdir. Özenti alıntılarının temelinde aranması gereken şey yerlilik kompleksidir. Yerlilik kompleksine karşı olarak yaratılan yabancı kalitesi, hem üretim hem tüketim süreçlerini etkisi altına almaktadır.

Türk Dil Kurumu tarafından yerlileştirilen ya da Türkçede karşılığı bulunan yabancı ögelerin genel ağ dili kullanımlarında ikili kullanımlarına rastlanılmış, çoğu durumda yabancısının tercih edildiği gözlemlenmiştir. Dil içinde bilgi ihtiyacından kaynaklanmayan kullanımlar özenti ve yabancı dile olan eğilimin göstergeleridir. “Türkçe karşılığı olan pek çok sözün, ısrarla yabancı (İngilizce) sözlerle ifade edilmesine ve Türkçe kelimelerin İngilizce eklerle kullanılması konusuna getirilebilecek hiç bir mantıklı açıklama yoktur” (Sis, 2015: 274). Türkçe Sözlük’te yer alan ve ses uyumları bakımından dilin sesletimine uyum sağlamış ögelerin yerine yabancı yazımlarının tercih edilmesinin hatta yabancı dilden dilimize girerek yerlileşen bir ögenin yerine başka bir yabancı dilden alınan sözcüğün konmasının dil içi ihtiyaçlarla açıklanabilir bir durumu yoktur.

Yerlilik kompleksi, *yabancı* ögelere olan eğilimi destekleyici bir nitelik taşır. Yabancı ögelerin kullanımındaki genel eğilimin sebepleri içinde *etkileyici* ve yerli ögelere göre daha *dikkat çekici* olması yer alır. Gülsevin, “ana haber sunucusu” denebilecekken *anchorman* (İng., spiker) sözcüğünün kullanılmasını şu şekilde değerlendirir; “Türkçe kökenlisi ya da Türkçeleşmiş şekilleri varken yabancısı yaygınlaşmaya başlayan şu gibi sözler, birer ‘özenti alıntısı’ olarak dilimize yerleştirilmeye çalışılmaktadır” (2015: 146). Arapça ve Farsçanın dilimiz üzerindeki

etkilerinin azalması ve mevcut ögelerin dil içinde yerleşmesi sonucunda bu dillere ait özentî sayıları günümüzde sınırlı ölçüdedir. Buna karşılık Fransızca ve İngilizce'nin üst kültür konumunda dilimiz üzerindeki hâkimiyetine paralel olarak dilimize giren özentî alıntılarının sayısı bir hayli fazladır. Örnekleme içinde tespit edilen *application* (aplikasyon), *effect* (efekt), *extra* (ekstra), *extrême* (ekstrem) ve *flash* (flaş) Fransızcadan dilimize girip yerleşmesine rağmen orijinal dildeki biçimlerinin genel ağ dilinde kullanımına rastlanılan ögelerdir. İngilizceden dilimize geçen ögelerin biçimsel olarak yerleşmeleri durumunda da yabancı yazım şekillerinin tercih edildiği görülür. Genel ağ dilinde tespit edilen örneklerini *feet* (fit), *laser* (lazer), *reflex* (refleks), *show* (şov), *showman* (şovmen) ve *diaphone* (diyafon) oluşturur. İngilizce *unisex*, sözcüğü terimsel anlamda ölçünlü dilde kullanılan bir ögedir (Veteriner Hekimliği Terimleri Sözlüğü, 2016). Ürünlerin belli bir cinsiyete özgü olmadığını ifade etmek için kullanılan öge, terimsel anlamı yerleşmiş biçimiyle değil, yabancı yazım esaslarına uygun olarak kullanılır. Ölçünlü dile Fransızcadan geçen *générique* (jenerik) ögesi İngilizceden *generic* biçiminde tekrar alınmıştır. Alıntı bir ögenin başka bir alıntı ögeyle karşılaşması ihtiyaç temelli değildir. Değişen üst kültür değerleri alıntılarının da aynı doğrultuda değiştirilmesine ve yeni üst kültürün adlandırmalarının alıntılanmasına sebep olur.

3.2.3.2. Yerleştirilmiş Ögeler

Alıntı ögeler, dilde iki farklı kullanım şekliyle karşımıza çıkar. Bunlardan ilkinde yabancı öge, geldiği dildeki imlâ kurallarına uygun olarak yazılır. Eker, yabancı ögelerin orijinal yazımına uyulmasının büyük kültür dillerinde bir gelenek olduğunu dile getirir. “Yabancı yazımı kullanmakla bu alıntıları konuk saydığımızı ve geçici olarak kullandığımızı vurgulamış oluyoruz” (Eker, 2010: 183). Konuk sayılan yabancı ögelerin ölçünlü dile geçmesi uzun süreçte dil yapısına aykırı ögelerin oluşmasına sebep olur. *Yerleştirme* ise dile giren yabancı ögelerin dil kurallarına ve sesletimine uygun olarak yazılmasıdır. Yazımda, alıntı ögelerin yazılış biçimine göre ya da yabancı dil içindeki sesletimi ölçüt olarak alınabilir. Dilin yapısına uydurularak *yerleştirilen* ögeler dilin sesbilimsel kurallarına uygunluk gösterdiği için dilde daha kolay tutunur.

Dilin kendi olanakları ile yeni ögeler üretememesi dildeki yabancı ögelerin artmasına sebep olur. “...dillerde yabancı kelimeler ve kullanımları ve bu yabancı unsurların

yerlileştirilmesi sorun haline gelmiştir” (Şahin, 2015: 288). Yabancı ögeler ve yabancı ögelerin yerlileştirilmesi dilin güncel sorunları arasında yer almaktadır. Dildeki yabancı ögelerin orijinal yazım şekillerinin korunması dilin sesletim yapısına zarar. Yerlileştirilmesi ise dil içinde sesletim açısından oluşabilecek sorunları engelleyecektir ancak dil içinde kültürel kodlar içermeyen ögelerin oluşmasına sebep olacaktır. Kültürel açıdan arka planı boş olan bu ögeler, kültürün aktarıcısı ve taşıyıcısı olmaktan uzaktır. Yerlileştirilmiş ögeler, yabancı ögeler yerine tercih edilse de dil içindeki yoğunluklarının artması dilin kültürel boyutlarına zarar verecektir.

Yabancı ve yerlileşmiş sözcüklerin dil içinde değerlendirme süreçlerinde kullanıldıkları bağlam ve sözcüğün kazandığı anlamlar göz önünde bulundurulmalıdır. “Yabancı kelime/ yerlileşmiş kelime problemi böyle, kelime gövdesini esas alan dış yüze yönelik kriterlerle çözülemez” (Polenz, 1980: 362). Çalışmanın sınırlılıklarından biri olan ögelerin taranma aşamasında bağlam içinde tespit edilmelerine karşın inceleme aşamasında bağlamsal değerleri her zaman göz önünde bulundurulamamıştır. Bu bölümde ele alınan ögeler, dilin sesbilimsel özelliklerine uyum sağlamaları ve ses yoğunluklarına göre çekimlenebilme özelliklerine göre değerlendirilmişlerdir.

Özellikle yazım boyutunda yerlileştirmenin sesletimi ve yazımı Türk dili mantığına uymayan ögelerde kullanıldığı gözlemlenir. Latince kökenli tıbbî terimlerin Türkçenin sesletimine uygun olmaması, yerlileştirmenin en yoğun olarak bu alana özgü terim ve adlandırmalarda gözlemlenmesine yol açmıştır. *Agresyon* (İng. aggression, sinir/ antipati), *anoreksi* (İng. anorexia, iştahsızlık), *antidepresan* (İng. antidepressant, depresyon karşıtı ilaç), *aljezi* (İng. algesia, ağrıya duyarlı), *araknofoby/ araknofobi* (İng. arachnophobia, örümcek korkusu), *kortikal* (Fr. corticale, tıbbi bir terim), *depresif* (İng. depressive, bunaltıcı), *lobotomi* (Yun. lobotomy, beyi cerrahisi), *vajinismus* (İng. vaginismus, kadınlara özgü cinsel işlev problemi), *botoks* (İng. botox, kırışıklık karşıtı protein), *homofobi* (İng. homophobia, eşcinsel korkusu), *katatoni* (İng. catatonia, klinik bir tablo), *kontakt lens* (İng. contact lens, protez lens), *mental konfüzyon* (İng. mental confusion, zihinsel karmaşa), *metamfetamin* (İng. methamphetamine, sentetik ilaç), *oksijenatör* (İng. oxygenator, kalp-akciğer makinesi) ve *optisyen* (İng. optician, gözlükçü) ögeleri genel ağ dilinde tespit edilen yerlileştirilmiş tıp ile ilgili ögelerdir. Bu

ögelerin yerlileştirilmesinde anlamsal olarak anlaşılması güç bilimsel bir arka plana sahip olmasının da etkileri düşünülebilir.

Dil kullanımlarında yerel söyleyişlerin esas alınmasının yanında yabancı ögelerin yazımında da söyleyiş esas alınarak yerlileştirilme yoluna gidilmiştir. Alıntı ögelerin sesletim esasına dayalı, Türkçe dil kurallarına uydurularak yazılmaları yerlileştirme eyleminin bir sonucu olarak karşımıza çıkar. *Blablabla* İngilizce *flan* anlamında kullanılan “blah blah” sözünün biçimsel değişikliğe uğrayarak, yerlileştirilerek genel ağ dilinde yaygınlaşan bir kullanımıdır. Genel olarak *vesaire vesaire* anlamlarında kullanılan bu öge bağlama göre çeşitli anlamlar kazanabilir. *Ay heyt yu* (İng. I hate you, senden nefret ediyorum), *driim tim* (İng. dream team, rüya takımı), *badilist* (İng. buddy list, arkadaş listesi) ve *badici* (İng., body’ci, vücut yapan kimse) gibi konuşma diline özgü yabancı ögelerin yerlileştirilerek ifade edilmesi bu ögelerin dil içinde benimsendiğinin bir göstergesidir.

Günlük dil kullanımlarında sık kullanılmasına bağlı olarak Türkçe karakterlerle yazılan yabancı ögeler, dil içinde benimsenerek yerli öge algısıyla yazılmasından kaynaklanır. *Badi* (İng. buddy, arkadaş), *apaçi* (İng. apache, sokak serserisi), *arabik* (İng. arabic, Araplara özgü), *badigard* (İng. bodyguard, koruma), *bekap* (İng. backup, yedek), *bombastik* (İng. bombastic, süslü, gösterişli), *ekşın/ ekşin* (İng. action, eylem), *çet* (İng. chat, sohbet), *çek* (İng. check, kontrol), *feyk* (İng. fake, sahte), *feysbuk* (İng. facebook, sosyal ağ sitesi), *fiks* (İng. fix, sabit), *finiş* (İng. finish, bitiş), *klik* (İng. click, tık), *kopi peyst* (İng. copy paste, kopyala yapıştır), *kolpa* (İt. colpo, atış), *kuğul* (İng. cool, havalı), *modifiye* (Fr. modifié, değiştirmek, kişiselleştirmek), *sinefil* (Fr. cinéphilie, sinemasever), *sitkom* (İng. sitcom, durum komedisi), *tik* (İng. tick, onay işareti), *tivit* (İng. tweet, cıvıltı), *zilyon* (İng. zillion, çok büyük bir sayı) gibi ögeler genel ağ dilinde sık kullanım sonucunda yerlilik algısı ile kullanılan ögelere örnek verilebilir.

Dilimize özellikle Tanzimat döneminden sonra girmeye başlayan Fransızca ögelerin pek çoğunun yerleşmiş olması dikkat çekicidir. *Abstürdizm* (Fr. absurdism, felsefi düşünce akımı), *akredite* (Fr. accrédité, resmen tanınmış), *antifederalist* (Fr. antifédéralist, federalizme karşı çıkan), *hiper* (Fr. hyper, üstün, aşırı), *illegalite* (Fr. illegality, yasadışı), *indoktrin* (Fr. endocriné, telkin), *manipülatif* (Fr. manipulatrice, yönlendirici) ve *manipüle* (Fr. manipulé, yönlendirme) Fransızcadan dilimize girip

yerlileşen öğelere örnek verilebilir. Bu öğelerin sayısı, yabancı öğelere göre çok daha fazladır.

Genel ağ dilinde tespit edilen yerlileşmiş öğelerin sayısı çok fazladır. Örneklerini çoğaltmanın mümkün olduğu yerlileşmiş öğelerde de baskın olan yabancı dilin İngilizce olduğu gözlemlenir. *Korporatizm* (İng. corporatism, düzenli üretim), *transpoze* (İng. transpose, aktarmak), *kriminal* (İng. criminal, adli), *dekonstrüktif* (İng. deconstructive, yıkıcı), *entelijans* (İng. intelligence, istihbarat), *enterferans* (İng. interference, girişim), *faktoring* (İng. factoring, finanse etme), *fasilite* (İng. facility, araç, tesis), *fotoşop* (İng. photoshop, fotoğraf programı adı), *prodakşın* (İng. production, üretim), *intelicins* (İng. intellegence, zeka), *kombo* (İng. combo, karma menü), *konfigüre* (İng. configure, yapılandırma), *kontratak* (İng. counterattack, karşı atak), *lokasyon* (İng. location, konum), *optimize* (İng. optimise, uygun hâle getirmek), *seksist* (İng. sexist, cinsiyet farkı gözeten) ve *sinopsis* (İng. synopsis, özet) genel ağda tespit edilen öğelerden bir kısmını oluşturur. Bu öğelerin genel özelliği, yazım olarak yerlileşmelerine karşın anlam ve yapı açısından dil içindeki yabancılıklarını korumalarıdır.

3.2.3.3. Geri Ödünçleme

Dil ilişkilerinin bir sonucu olarak ortaya çıkan *geri ödünçleme*, bir başka dile geçen bir ögenin o dilin içinde ses, anlam ve yapısal bir takım değişiklikler geçirdikten sonra alındığı dile geri verilmesidir. Örneklerinin tarihsel süreçler içinde tespit edilebildiği *geri ödünçleme* yöntemiyle oluşan yeni öğelerin sayısı sınırlıdır. Çalışmanın sınırları içinde örneklerine rastlanamamıştır.

3.2.4. Çeviri Yoluyla Oluşan Yeni Öğeler

Çeviri, yeni öge oluşumunda en çok kullanılan yöntemlerden biridir. Yabancı bir olgunun dilde adlandırılması sürecinde anlamının dil içi öğelerle karşılanması *çeviri* yoluyla sağlanır. Aksan çeviri öğeleri dört başlık altında değerlendirir; *tam çeviri*, *yarı çeviri*, *bağımsız çeviri sözcükler* ve *anlamı etkilenenler* (Aksan, 2015c: 46). Çeviri öğeler, aslına birebir uygun olarak çevrilirse *tam çeviri* olarak adlandırılır. İki ya da daha fazla sayıdaki öğelerden birinin çevrilirken diğerin çevrilmemesi ya da yerine karşılığı olmayan bir ögenin getirilmesi durumunda *yarı çeviri öge* ortaya çıkar. Yabancı kaynağın aslına bağlı kalmadan yapılan çeviriler *bağımsız çeviri*, anlamsal olarak alınan

yapının farklı bir biçimsel yapıyla karşılanması durumunda ise *anlamı etkilenen çeviri ögeleri* oluşur.

Dilde yeni olanın karşılanabilmesi için yabancı ögeleri dile girmeden yerine bir ögenin üretilmesi gerekir. Yabancı unsurların dile girmesini engellemek ancak yeni ögeleri mümkün olabilir. Vardar, alıntı ögelerin kullanılmaması için “son derece uyanık bulunulması, yabancı sözcük belirir belirmez onun yerine hemen dilin öz kaynaklarına dayanılarak yaratılan yeni bir sözcük kullanmak gerektiği” (2001: 134) olgusuna vurgu yapar. Çeviri ögelerin oluşumu, dilin dış etkenlerden bağımsız, dil içi oluşumlarla yeni olguları karşılamasını sağlar. Dilde yeni ögelerin dil içi olanaklarla üretilmesi dilin bir kültür dili olmasında önemli güdüleyicilerden biridir.

Çeviri ögeleri içinde kavram çevirilerinin önemli bir yeri vardır. Kavram çevirileri, yabancı ögenin dile henüz yerleşmediği durumlarda dil yapısına uygunluk sağladığı için dil içinde yadırganmaz. Kavram çevirilerinde dikkat edilmesi gereken en önemli nokta, “kavramın alıcı dilin ruhuna uygun bir mantık örgüsü içinde aktarılmasıdır” (Buran, 2008: 273). Kavram çevirileri, çevrildiği dilin kültürel arka planına, anlam yapısına ve algısına uyum sağladığı ölçüde dilin doğal yapısına zarar vermez.

Genel ağ dilindeki çeviri örnekleri genellikle bilgi kaynaklı ve kavram çevirisine dayanan ögelerdir. “İletişim araçlarının pek yaygınlaştığı günümüzde herhangi bir dilde beliren bir deyim, bir terimin, bir özel kullanımın bir gün içinde pek çok dile çevriliverdiği görülmektedir” (Aksan, 2015b: 34). Genel ağ, bir dil kullanımının yaygınlaşmasındaki en geniş çaplı iletişim araçlarından biridir. *Bandwidth* (İng.) - *bant genişliği*, *basic instinct* (İng.) - *temel içgüdü*, *body building* (İng.) - *vücut geliştirme*, *control panel* (İng.) - *kontrol paneli*, *cookie* (İng.) - *çerez*, *crystal meth* (İng.) - *kristal uyuşturucu*, *entry* (İng.) - *giri*, *exception handling* (İng.) - *hata yakalama*, *fatal error* (İng.) - *ölümcül hata*, *field work* (İng.) - *saha çalışması*, *firewall* (İng.) - *güvenlik duvarı*, *friend request* (İng.) - *arkadaşlık isteği/ arkadaşlık isteği gönder-*, *hardware* (İng.) - *donanım*, *inbox* (İng.) - *gelen kutusu*, *mailbox* (İng.) - *posta kutusu*, *mark as unread* (İng.) - *okunmadı olarak işaretle*, *popular page* (İng.) - *popüler sayfa*, *rapper* (İng.) - *rapçi*, *scanner* (İng.) - *tarayıcı*, *situation comedy* (İng.) - *durum komedisi*, *space tuşu* (İng.) - *boşluk tuşu*, *status update* (İng.) - *durum güncelleme*, *superhero* (İng.) - *süper kahraman*, *time lapse* (İng.) - *zaman sıçraması*, *timeline* (İng.) - *zaman tüneli*,

user (İng.) - *kullanıcı*, *web browser* (İng.) - *ağ tarayıcısı*, *web page* (İng.) - *ağ sayfası* gibi örnekler genel ağda yaygın kullanımı tespit edilen kavram çevirilerine örnek olarak verilebilir. Çeviri ögelerde genel gözlemlenen durum ikili kullanımlara yol açmasıdır. Hem orijinal dildeki adlandırma hem de çevrilen adlandırmaların eş zamanlı olarak kullanıldığı gözlemlenir. Alıntı ögelere oranla sayıca daha az olan çeviri ögelerin dilde tutunma süreçleri, yabancı gösterenin yerini tamamen yerli bir gösterene bırakması süreci çeşitli etkenlere göre şekillenir.

Yabancı film, dizi, programların popülerleşmesi ile altyazı ve çeviri faaliyetleri sonucunda dilimize pek çok kalıplaşmış ifade kazandırılmıştır. Türkçenin yapı ve mantığına uymayan bu ifadeler, yaygın kullanım özelliği kazanarak dilde tutunmuşlardır. “Amerikan yapımı olan bu programların, doğrudan ve çok da önemsenmeden, olduğu gibi çevrilmesi sonuç olarak; kültürümüzde tam anlayamadığımız Amerikan esprilerini, dilimizde pek çok İngilizce terim, kural ve olduğu gibi çevrilen yabancı cümleleri yaygınlaştırmıştır” (Sis, 2015: 262). *Oh my god!* (İng.) - *aman Tanrım!*, *take care yourself* (İng.) - *kendine iyi bak*, *for god sake* (İng.) - *Tanrı aşkına* gibi kalıp ifade çevirileri dil mantığına ve dilin kültürel yapısına ters düşen kullanımlardır.

SONUÇ

Genel ağ dilinde kullanılan Türkçenin yeni ögeler kapsamında değerlendirildiği bu çalışma sonucunda elde edilen bulgular Türkçenin güncel durumundan bir örnekleme görmemizi sağlamıştır. Çalışmada genel ağdaki tüm yeni ögeleri tespit etme amacının dışında Türkçenin genel ağda kullanım örneklerini görmek ve değerlendirmek amaç edinilmiştir. İlk verilerine 1999 yılında ulaşılabildiğimiz Ekşi Sözlük sitesi, 1999-2016 yılları arası taranmış ve bu süreçte ortaya çıkan ögeler tespit edilmeye çalışılmıştır. Elde edilen ögelerin google ve icerocket sitelerinde kullanım sıklıkları belirlenerek yeni olma ölçütüne göre yeni öge olarak değerlendirilmiştir. Örneklem içinde toplam 1909 veri tespit edilmiş ancak çalışmanın kapsam ve amacına uymayan ögeler değerlendirme dışı bırakılmıştır. Toplamda 519 öge değerlendirme dışı tutulmuş olup 1390 öge çalışmada değerlendirilmiştir.

Geleceğin inşa edildiği sanal gerçekliği içeren genel ağ dilinin incelenmesi üzerine temelleri oturtulan bu çalışmada 175 sesbilimsel öge; 139 türetme öge; 184 adet tamlama kuruluşunda yeni öge; 73 adet birleştirme, eksiltme, ikileme, örnekleme, geri oluşum yoluyla oluşan öge; 238 adet karma öge; 54 adet anlamsal yeni öge; 6 adet uydurma öge; 114 adet deyim ve kalıplaşmış öge; 37 adet derleme yoluyla oluşan yeni öge; 2 adet tarama yoluyla oluşan yeni öge; 267 adet yabancı öge; 72 adet yerleştirilmiş öge ve 29 adet çeviri yeni öge tespit edilmiştir. Sayısal veriler dilin gelişim ve etkileşim alanlarını görmemize olanak sunması bakımından önemlidir. Çalışma içinde değerlendirilen ögeler, öncelikle yapı bakımından tasnif edilmiş olup tutum, algı, iletişime etkileri göz önünde bulundurularak anlamsal ve toplumdilbilimsel açıdan incelenmiştir.

Genel ağın da bir parçası olduğu tüketim temelli toplum yapısı, dil kullanımlarında da göstergelerin üretim ve tüketimine dayanan bir algıyla karşılık bulmuştur. Dil kullanımlarında sürekli yeninin tercih edilmesi, yeni ögelerin ve anlık oluşumların dilin söz varlığındaki üstünlüğü bu tüketim algısının bir sonucudur. Genel ağ dili, en aktif dil kullanımlarının gözlemlendiği bir alan olarak dildeki yeni göstergelerin en çok gözlemlendiği alanlardan biridir.

Her türlü değişim ve gelişim dilde kendisine karşılık bulur. Dil, dili kullanan toplumun yaşamından bağımsız olarak değerlendirilemez. Toplumsal bir yansıtıcı işlevi gören dilin değişime en açık yönü olan söz varlığında en yoğun görülen yeni ögeler teknoloji alanına özgüdür. Tüketici konumunda olan toplumumuz için genellikle alıntı ögelerle karşılık bulan teknolojiye özgü adlandırmalar, dilin üretim gücünün de gözlemlendiği alanlardan biridir. Genel ağ, sosyal ağ, bilim ve teknoloji alanına özgü gelişmeler toplumsal yapıyı dolayısıyla da dil kullanımlarını en çok etkileyen değişkenlerdir.

Genel ağ ile beraber yaratılan sanal dünya, bireysel algıları da şekillendiren bir niteliktedir. Aksiyonel değil reaksiyonel bir toplumun, çözüm odaklı olmaktan uzak sadece sanal yollarla olaylara tepkisini ortaya koyan yönü genel ağda simülaklaşmış göstergeler ile karşılık bulur. Genel ağda gerçekliğin yeniden inşası dil kullanımları ile gerçekleştirilir. Göstergeler, genel ağdaki kullanımları sonucunda gösterilenin yerini almış ve gerçeklik olgusu işlevselliğe indirgenmiştir. Genel ağ kullanımlarında karşılaşılan gösterge, gösterilenin de işlevini üstlenerek *öz gösterim* özelliği kazanmış, simülaklaşmıştır. Genel ağ, tüm dil kullanımlarında gerçeklik olgusunun işlevselliğe indirgenmesine yol açar. Genel ağ dilinde yansıma ögelerin, ünlemlerin sık kullanım sebeplerinin altında anlatıma canlılık ve gerçeklik algısı katma düşüncesi yer alır.

Yeni adlandırmaların yanı sıra yeni adlandırmaların kısaltılması çağımızın her şeyi küçürekleştiren yönüne de vurgu yapar. Teknolojinin günlük yaşamımıza ve genel ağ kullanımına işleyen yönü, kısaltma ifadeler, aynı zamanda teknolojinin her şeyi küçülterek sunmasına da vurgu yapar. Zaman ve enerjiden tasarruf etme ihtiyacı dilsel göstergelerde kısaltmaya gidilmesi ile kendini göstermiştir. Kısaltma sözler, bir sözcük gibi yaygın kullanılarak yeni öge özelliği kazanmıştır. Kısaltmaların gösteren konumuna gelmesi bu ögelerin özellikle uzun ifadelerin yazımında kullanılmamasına yol açmıştır. Birden fazla ögeden oluşan ifadeler kısaltma ile genel ağ dilinde bulmuştur. Genel ağdaki dil kullanımlarında kimi zaman adeta kodlarla örülmüş bir dil yapısı ile karşılaşılır. Bu ögelerde sözcüklerin harf ve hece düzeyine indirgenerek kökleriyle bağlantılarının koparılması, kültürel kodlarının göz ardı edilerek kültür taşıyıcısı olma özelliğinin ögelerden alınmasıdır.

Genel ağ verilerin silinmediği, her bilginin kaydedildiği ve bireylerin ayrımcı yönlerinin vurgulandığı bir dil kullanımına sahiptir. Genel ağın geniş kitlelerin erişimine açık yapısı birleştirici bir özellik sunmasına karşın dilin kültürel değerlerin taşıyıcısı ve yansıtıcısı olma özelliklerini yitirme aşamasında olduğu gözlemlenmiştir. Çağımız genel her olguyu özele indirgeyen ayrıştırıcı ve parçalara ayıran bir algıya sahiptir. Bu algının dilsel göstergeleri olarak sıfatlardan faydalanır. Sıfatlar, genel kavramların niteleyicileri olarak kapsayıcı her olguyu ayrıştırıcı bir yapıya dönüşmüştür. Genelde Türk dilinin özelden ise Türkçenin kullanımında bu birleştirici ve kolektif bilinçaltının ürünü olan öğelerin sayısı azdır. Düşün dünyasındaki farklılıklar ayrıştırıcı bir dil kullanımı ile yazılı metinler üzerinde görülmektedir. Bireylerin toplumsal boyutlu algıları yerini toplum içinde biricik ve farklı olmaya bırakmıştır.

Dil kullanımlarında karşılaşılan yozlaşmaların dil kaynaklı olmadığını fark edilerek toplumsal algı, kültürel değerler ve dil bilincindeki aksaklıklar üzerinde durulmalıdır. Dil malzemesini konu alan ve inceleyen bu çalışmada toplumsal yapıyla ilgili önemli sonuçlara ulaşılmış ve toplumsal dinamiklerin değiştirilmesi sonucunda dilde de olumlu gelişmelerin sağlanacağı yönünde sonuçlar tespit edilmiştir. Klasik dil çalışmalarında dil üzerinde durulurken dili konuşan toplum ve kültürel değerler göz ardı edilmiştir. Dili oluşturan ve şekillendiren toplumsal dinamiklerdir. Dil, bir göstergeler bütünü olarak toplumun yansıtıcısı konumundadır. Dilden hareketle toplumsal yapı ve algıyla ilgili tespitler de bulunmaya çalışılmıştır. Bu konuda ulaşılan sonuçlar son derece ilginçtir ve aşağıda belirtilmiştir.

Genel ağ dilinde dil mantığına zarar verecek ölçüde alıntı öğeler ve melez dil oluşumları yer almaktadır. Dile giren yabancı öğeler için ortak bir tutum belirlenmeli ve bu doğrultuda hareket edilmelidir. Dil politikalarında amaç her şeyden önce dilde özleşmeci bir tutum sergilemek olmamalıdır. Önemli olan dil bilincinin kazandırılması ve dilin bir kültür dili hâline gelebilmesi için ihtiyaç duyduğu ölçüde diğer dillerle olan ilişkisine olumlu yaklaşılmalıdır. Dilin ihtiyaçlar doğrultusunda şekillenen yapısını dışarıdan yapılan müdahalelerle yeniden şekillendirmeye çalışmak dil gelişimi olumsuz yönde etkileyecektir.

Yabancı öğeler, toplumsal yapının bir gerekliliği olarak değerlendirilerek kabul görebilir. Ancak yabancı öğelerle kurulan karma oluşumlar, diller arası ileri düzeydeki

etkileşimin göstergeleridir ki bu oluşumlar dilin yapısına ve gelişimine zarar verecek unsurlardır. Genel ağ dilinde yabancı öğelerden sonra sayısı en fazla olan bu tür karma öğeler, dil bilinci oluşmayan dil kullanıcılarının hem kendi diline hem de kullandığı yabancı dile hâkim olmadan oluşturduğu dil mantığına aykırı melez oluşumlardır.

Genel ağ dilinde yoğun olarak İngilizcenin etkileri görülür. Arapça ve Farsçanın dilimiz üzerindeki etkilerinin de devam etmekte ve bu dillere ait gramer öğeleri hâlâ dilimizde kullanılmakta olduğu da çalışmanın tespitleri arasındadır. Alt kültürler, istisnaî durumlar dışında üst kültür dilinden her zaman etkilenmiştir. Bu durum doğal bir eğilimin sonucu olduğundan değiştirilmeye çalışılması olanaksızdır. Alt kültür konumunda olan bir toplumun dil alanında üstünlük sağlaması, dilin mevcut durumuyla değil toplumun ekonomik ve siyasi durumuyla ilgilidir. Dilde meydana getirilmek istenen değişimlerin başlangıcının toplumsal temelli olması gerekir ki geçerli bir etki elde edilebilsin.

Çalışma sonunda varılan sonuçlardan biri genel ağ dili için bir dil düzenlemesinin gerekli olduğu görüşüdür. Genel ağda günlük dil kullanımlarını denetleyecek dilbilgisi ve yazım düzeltme programları geliştirilmelidir. Çevrimiçi yeni öge sözlükleri oluşturulmalı ve sürekli olarak güncellenmelidir. Kullanım sıklığı kazanan ve ölçünlü dil içinde kendine bir edinen öğeler, ölçünlü dil sözlüklerine aktarılmalıdır. Okullarda “medya okur-yazarlığı” dersleri zorunlu olmalı ve bu dersler içinde mutlaka “genel ağ dili kullanımı” ile konular da yer almalıdır. Diksiyon derslerin “genel ağ dilinde konuşma ve yazma” adlı konulara yer verilerek genel ağ içinde ölçünlü dilin kullanılması teşvik edilmelidir. Ölçünlü dilin kullanıldığı yazılı materyallerin ülkemizde okunma oranlarının düşük olması genel ağdaki yazılı materyallerin daha özenle yazılmasını gerekli kılmaktadır.

Tespit edilen yeni öğelerin Türk Dil Kurumuna önerilmesi gibi bir amaç gütmeyen çalışmada ölçünlü dil içinde yer almasının talep edilebileceği öğeler de vardır. Bu ölçütün neye göre belirleneceği noktasında dil mantığına ve dilbilgisi kurallarına uygunluk gösteren yapıların ölçünlü dil kullanımlarında da yer alması talep edilebilir. Özellikle örneklerine yoğun rastlanılan tamlama, türetme, eksiltme, birleştirme, örneksme, ikileme ve gerioluşum yoluyla oluşan yeni öğeler, dilin üretkenliğinin ve kendi kendine yetebilirliğinin göstergeleri olarak ölçünlü dile kazandırabilir. Sayıca

fazla olan yabancı ögeler ise dil içinde yerleşmiş bir algıyla kullanıldıkları sürece kültürel etkileşimin ögeleri olarak ölçünlü dil içinde yer alabilir.

Çalışmada, dilbilim alanında yeni öge ile ilgili temel bir kuramsal kaynağın olmayışı göz önünde bulundurularak kuramsal bir altyapı ve alanla ilgili terminoloji sunulmaya çalışılmıştır. Yeni öge ile ilgili yerli ve yabancı kaynaklar taranarak bu alana özgü adlandırma ve tanımlamalardan hareketle yeni ögenin kuramsal ölçütleri ve adlandırmasında bir tutarlılığa ulaşmak amaçlanmıştır. Çalışmanın temelini oluşturulan kuramsal girişin yanında konuyla ilgili yeni terimlere de yer verilmiştir. *Özgösterim* ögesi, gerçek bir gösterilene işaret etmeyen ve simülaklaşan göstergeler için kullanılan yeni bir terimdir. Tespit ve çözümlenmelerin yanı sıra alana terminolojik ve kuramsal katkılarda da bulunulmaya çalışılmıştır.

Bu çalışmada dil-toplum bağlantısı ile incelenen genel ağ dilinde yeni ögeler, dil ve toplumun karşılıklı etkileşimini görmemize olanak sunmuştur. Toplumsal ihtiyaçlar doğrultusunda şekillenen yeni ögeler, dilin güncel durumunu ve sorunlarını görmemize olanak sunarak toplum yapısı hakkında da bilgi edinmemizi sağlamıştır. Çalışmada dilsel göstergeler ve toplumsal ögeler bir bütün olarak değerlendirilmeye çalışılmıştır. Sonuç olarak; dil, bütün toplumsal değişimleri yansıtan bir ayna işlevi görür. Küresel bir olgu olan genel ağ kültürü elbette ki çok farklı şekillerde araştırılarak ortaya konabilir. Ancak dil ve yeni ögeler üzerinden yapılan bir araştırma genel ağ toplumunun değişim ve gelişimlerini gözlemleyebilmemize olanak sunar. Genel ağ, geleceğin dilbilimsel çalışmalarının veri merkezi olarak dilin ögelerini yeniden inşa eder.

DİZİN

3

3D	82
3d güvenlik sistemi	136
3d printer.....	161

4

404 ver-	147
----------------	-----

A

abi.....	141
absürdizm	175
absürt komedi	114
acı/açık.....	156
acil iş.....	113
acting coach	163
açıcı	137
adını altın harflerle yazdır-	149
adını yazdır-	149
adil kullanım kotası	116
adres listesi.....	107
ADSL	82
aduket çek-.....	153
agh	77
agresifleş-	95
agresyon	174
ağ sayfası	178
ağ tarayıcısı	178
ağlakspor.....	118
ağlamsak	103
ahahaha	73
ahuahahah	73
airbag	161
akbil.....	122
akbilci	89
akboy.....	134

akepe	81
akgençlik	118
akıl tutulması	110
akıllı telefon	107
akıllı telefon bağımlısı	116
akredite	175
aktrol.....	118
aktroll.....	134
alert at-	133
algı operasyonu.....	109
algı yönetimi	109
alışveriş merkezi.....	109
aljezi	174
allasen	124, 157
allstar	169
alter ego.....	164
am/ pm	83, 169
aman Tanrım!	178
ambient.....	165
Amerikacılık.....	90
Amerikancı	90
amk	85
android.....	161
android kullanıcısı	135
android siteleri	135
anamlı kıl-	149
anneye anlatır gibi anlat-.....	148
anoreksi.....	174
anti aging.....	166
anti akpci	125
anti tank.....	125
anti Türk.....	125
anti-bilgi.....	125
antidepresan	174
antifederalist.....	175

<i>anti-hero</i>	164	<i>aşkısı</i>	103
<i>anti-ikna</i>	125	<i>at kafası</i>	110
<i>antikahraman</i>	125	<i>atarlı giderli</i>	120
<i>anti-kapitalist</i>	125	<i>ATM</i>	82
<i>anti-klşe</i>	125	<i>aura</i>	169
<i>anti-sempatiklik</i>	125	<i>AVM</i>	83
<i>antisosyal/ anti-sosyal</i>	125	<i>avmci</i>	90
<i>antistatik plastik kutu</i>	125	<i>avmleş-</i>	94
<i>antiyampirik</i>	125	<i>away mesajı</i>	135
<i>apache</i>	164	<i>ay heyt yu</i>	174
<i>apaçi</i>	175	<i>aya yol olur</i>	151
<i>apla</i>	156	<i>ayaklı bunalım olarak takıl-</i>	149
<i>a-plus ofis</i>	136	<i>ayaklı kanıt</i>	115
<i>app.</i>	86	<i>ayar manyağı</i>	110
<i>applet</i>	162	<i>ayar verici</i>	92
<i>application</i>	172	<i>ayıplanası</i>	99
<i>aq</i>	85	<i>ayrıştırıcı</i>	92
<i>arabacı takımı</i>	108	B	
<i>arabik</i>	175	<i>baba</i>	141
<i>araknofobya/ araknofobi</i>	174	<i>babacım</i>	141
<i>Arap baharı</i>	109	<i>babysit</i>	163
<i>argolu</i>	99	<i>backstage</i>	165
<i>arkadaş listesi</i>	107	<i>backup</i>	161
<i>arkadaş olarak ekle-</i>	147	<i>backup al-</i>	133
<i>arkadaş onayı</i>	110	<i>badi</i>	175
<i>arkadaş sil-</i>	148	<i>badici</i>	174
<i>arkadaşlık isteği/ arkadaşlık isteği gönder</i>	177	<i>badigard</i>	175
<i>arkadaşlık talebi gönder-</i>	147	<i>badilist</i>	174
<i>arki</i>	87	<i>bağlantı</i>	119
<i>art effect</i>	166	<i>bağlantı kesilmesi</i>	110
<i>artıslık yap-</i>	153	<i>bağzı</i>	158
<i>asena</i>	141	<i>bakışlarıyla yak-</i>	150
<i>asl</i>	85	<i>ballarım</i>	141
<i>asosyal snobluğu</i>	135	<i>ban ye-</i>	147
<i>ASP</i>	82	<i>banla-</i>	129
<i>astral seyahat</i>	136	<i>banner</i>	169
<i>astronotaj</i>	137		

<i>bant genişliği</i>	177	<i>bilg.</i>	87
<i>barbie bebek</i>	145	<i>bilgi notu</i>	110
<i>based on a true story</i>	171	<i>bilgisayara at-</i>	147
<i>basın hürriyeti/ basın özgürlüğü</i>	108	<i>bilinçli tüketici</i>	115
<i>başçalan</i>	117	<i>bio</i>	86
<i>başlat</i>	99	<i>bip</i>	75
<i>bay gel-</i>	152	<i>bip sesi</i>	110
<i>bayat balık gibi bak-/ kal-</i>	150	<i>biple-</i>	92
<i>bayık</i>	92	<i>bipolar</i>	164
<i>bayıl-</i>	143	<i>birine yürü-</i>	153
<i>BB</i>	81	<i>bişi</i>	156
<i>BBG</i>	81	<i>bitanesi</i>	103
<i>bebe</i>	141	<i>biyolitik</i>	118
<i>bebek</i>	141	<i>bkz butonu</i>	110
<i>bebeksi</i>	103	<i>bkz</i>	86
<i>bebiş</i>	103	<i>blablaba</i>	174
<i>bebişim</i>	141	<i>blazer ceket</i>	136
<i>beğen-</i>	142	<i>block/ unblock yap-</i>	132
<i>beğene çök-</i>	147	<i>blockla-</i>	129
<i>bekap</i>	175	<i>blog</i>	86, 163
<i>benimsebilite</i>	126	<i>blog aç-</i>	133
<i>benmerkezcil</i>	118	<i>blog hesabı</i>	135
<i>best of</i>	171	<i>blog yaz-</i>	133
<i>beşiktaşk</i>	137	<i>blogger</i>	163
<i>beta tester</i>	162	<i>bloke koy-</i>	147
<i>beton dökücü</i>	89	<i>bloke ol-</i>	118
<i>beyaz Türk(ler)</i>	113	<i>blokla-</i>	92
<i>bıdı bıdı</i>	74	<i>blu-ray oynatıcı</i>	136
<i>bıdıbıdıbıdıbıdı</i>	74	<i>bokum gibi</i>	154
<i>bi kerem</i>	158	<i>bombastik</i>	175
<i>biatçı</i>	90	<i>bonsai</i>	170
<i>bidi bidi</i>	74	<i>bonus</i>	169
<i>big bang</i>	170	<i>bonus kafa</i>	136
<i>bik bik</i>	74	<i>borç tak-</i>	149
<i>bik bik et-</i>	118	<i>borderline kişilik bozukluğu</i>	136
<i>Bilal'e anlatır gibi anlat-</i>	148	<i>boş adam</i>	115
<i>bildiri/bildirim</i>	141	<i>boş bira bardağı fobisi</i>	116

<i>boşanık</i>	92	<i>celebrity</i>	170
<i>boşluk tuşu</i>	177	<i>celebrity ol-</i>	132
<i>botoks</i>	174	<i>celebrity tribi</i>	135
<i>botox</i>	166	<i>ceninvari</i>	127
<i>bowlingci</i>	128	<i>CEO</i>	82
<i>boxer</i>	166	<i>cep</i>	119
<i>böcük</i>	156	<i>cep tel</i>	86
<i>brunch</i>	165	<i>ceplen-</i>	93
<i>bug</i>	162	<i>CERN</i>	78
<i>buglu</i>	130	<i>cevap</i>	113
<i>bunalım takıl-</i>	149	<i>cezbedici</i>	91
<i>burjuva bilimi</i>	110	<i>charge et-</i>	131
<i>buton</i>	142	<i>chat</i>	162
<i>büfeterya</i>	123	<i>chat dili</i>	135
<i>büt</i>	86	<i>chat yap-</i>	132
<i>bye/ bye bye</i>	169	<i>check at-</i>	133
C		<i>check in</i>	169
<i>cafe</i>	165	<i>check-in at-</i>	133
<i>cahil cühela</i>	120	<i>checklist</i>	169
<i>caller id cihazı</i>	136	<i>check-up</i>	169
<i>cam</i>	86	<i>cherry domates</i>	136
<i>cam aç-</i>	147	<i>cık cık</i>	74
<i>canısı</i>	103	<i>cık cıkla-</i>	92
<i>cansiperane</i>	118	<i>cıvır</i>	157
<i>caps</i>	162	<i>cicim</i>	141
<i>caps lock</i>	162	<i>ciciş</i>	157
<i>capsle-</i>	129	<i>ciddili</i>	100
<i>cast</i>	168	<i>clipboard</i>	170
<i>cast ekibi</i>	135	<i>coder</i>	163
<i>casting</i>	168	<i>coder adam</i>	136
<i>catwalk</i>	165	<i>comic</i>	167
<i>CD</i>	82	<i>comment</i>	162
<i>cd kopyala-</i>	147	<i>compact disc</i>	161
<i>cd'ye yaz-</i>	147	<i>confirmation maili</i>	135
<i>cdci</i>	128	<i>convert et-</i>	131
<i>cehape</i>	81	<i>cool</i>	167
		<i>cool insan imajı</i>	136

<i>cool takıl-</i>	134	<i>dandirik</i>	146
<i>copy pastele-</i>	129	<i>dangadanak</i>	75
<i>copy/ paste et-</i>	131	<i>date</i>	167
<i>cort</i>	76	<i>datlu datlu</i>	156
<i>cover</i>	170	<i>deactive et-</i>	131
<i>coverla-</i>	129	<i>debug</i>	162
<i>Ctrl+c/ ctrl+v</i>	86	<i>DECT</i>	82
<i>cukkala-</i>	153	<i>dect telefon</i>	136
<i>cukla-</i>	157	<i>dedikodu siyaseti</i>	109
<i>cursor</i>	162	<i>değişimci</i>	90
<i>customize et-</i>	131	<i>dekonstrüktif</i>	175
<i>cute</i>	167	<i>deli çık-</i>	153
<i>cute couple</i>	167	<i>dellen-</i>	93
<i>CV</i>	83	<i>delüganlı/ delüganlı</i>	158
Ç		<i>demo</i>	162
<i>çalıntı çirpinti</i>	120	<i>demotive et-</i>	131
<i>çarlistonvari</i>	127	<i>demotive ol-</i>	132
<i>çatı aday</i>	113	<i>depresif</i>	174
<i>çattadanak</i>	75	<i>dermişim</i>	151
<i>çaylak</i>	141	<i>dermişim ortamı geremişim</i>	151
<i>ÇED</i>	78	<i>ders verici</i>	92
<i>çek</i>	175	<i>desktop</i>	162
<i>çemkirik</i>	92	<i>devletlu</i>	159
<i>çerez</i>	177	<i>devletlu kişi</i>	159
<i>çerez kitap</i>	115	<i>devren batılık iş</i>	137
<i>çet</i>	175	<i>devrim şehidi</i>	109
<i>çevrimiçi</i>	118	<i>dezenformasyoncu</i>	90
<i>çılgın</i>	141	<i>DGS</i>	81
<i>çitir</i>	141	<i>dıksın dıksın</i>	75, 121
<i>çoğzel</i>	124	<i>dış mihraklar</i>	113
<i>çoh</i>	156	<i>dışavurum</i>	118
<i>çok da fifi</i>	151	<i>dışlayıcı</i>	92
<i>çöm</i>	86	<i>dial up bağlantı</i>	136
D		<i>diaphone</i>	172
<i>dahili hat</i>	115	<i>dijital kamera</i>	113
		<i>din tacirliği</i>	109
		<i>dinci söylem</i>	112

<i>ding dong</i>	75, 121
<i>discman</i>	161
<i>DİSK</i>	78
<i>display picture</i>	162
<i>DJ</i>	82
<i>DM</i>	84
<i>DNS</i>	82
<i>domain</i>	165
<i>domatesçi</i>	89
<i>dombili</i>	146
<i>domine et-</i>	131
<i>domuşuk</i>	146
<i>donanım</i>	177
<i>donanım sihirbazı</i>	106
<i>dorm</i>	86, 165
<i>double</i>	169
<i>download et-</i>	131
<i>downloading</i>	162
<i>döncem ben sana</i>	151
<i>dönem dizisi</i>	108
<i>dördüncü kuvvet(güç) medya</i>	115
<i>dövdüre dövdüre</i>	121
<i>drag-drop yap-</i>	132
<i>dreamer</i>	164
<i>dribbling</i>	168
<i>driim tim</i>	174
<i>drone görüntüleri</i>	135
<i>durum beğen-</i>	147
<i>durum güncelleme</i>	177
<i>durum komedisi</i>	177
<i>dutsu meyve</i>	115
<i>duvar</i>	142
<i>duvar fotoğrafı</i>	107
<i>duygu seli</i>	110
<i>duygusalımsı</i>	102
<i>dünya yükü</i>	110
<i>DVD</i>	82

<i>dvd yaz-</i>	147
-----------------------	-----

E

<i>earlybird filtresi</i>	135
<i>e-bilet</i>	83
<i>eblek eble</i>	121
<i>edebiyat parçala-</i>	150
<i>e-devlet</i>	83
<i>edit</i>	169
<i>editle-</i>	129
<i>efektle-</i>	92
<i>effect</i>	172
<i>EGO</i>	78
<i>ego tatmini</i>	109
<i>ehehe ehehe</i>	73
<i>eject tuşu</i>	135
<i>e-kitap</i>	83
<i>ekle-</i>	142
<i>EKPSS</i>	80
<i>ekran kartı</i>	106
<i>ekrana kilitlen-</i>	147
<i>eksantrik hareket</i>	115
<i>eksile-</i>	92
<i>ekşin/ ekşin</i>	175
<i>elektriksel</i>	98
<i>eline ver-</i>	154
<i>elmacı</i>	89
<i>ELT</i>	82
<i>e-nabız protokolü</i>	83
<i>endüstriyel futbol</i>	114
<i>entel dantel</i>	121
<i>entelijans</i>	175
<i>enterferans</i>	176
<i>enterla-</i>	129
<i>e-okul</i>	83
<i>error ver-</i>	133
<i>e-sigara</i>	83

<i>esinlenebilite</i>	126	<i>fast food</i>	165
<i>e-spor</i>	83	<i>fav</i>	86
<i>espresso</i>	165	<i>favla-</i>	92
<i>esprici</i>	89	<i>feedback</i>	169
<i>eşşoğlu beş kulak</i>	141	<i>feedback al-</i>	133
<i>e-ticket</i>	83	<i>feet</i>	172
<i>etiketle-</i>	142	<i>felan oldum filan oldum</i>	151
<i>event</i>	169	<i>fenerbahçelilik</i>	96
<i>evet'çi kitle</i>	112	<i>Fethullahçı</i>	90
<i>ex</i>	167	<i>Fetocu</i>	90
<i>ex sevgili</i>	136	<i>feyk</i>	175
<i>extra</i>	172	<i>feys</i>	119
<i>extract et-</i>	131	<i>feysbuk</i>	175
<i>extrême</i>	172	<i>fırça at-</i>	153
<i>e-yds</i>	83	<i>fırlatma koltuğu</i>	109
<i>eziktaş</i>	138	<i>fiti fiti</i>	76, 121
F		<i>fi tarihi</i>	109
<i>face</i>	119	<i>fikir üret-</i>	151
<i>facebook status</i>	162	<i>fiks</i>	175
<i>factoring</i>	169	<i>filtre miltre</i>	121
<i>fade in</i>	169	<i>finiş</i>	175
<i>fail</i>	169	<i>fişleme aygıtı</i>	90, 107
<i>fail içer-</i>	134	<i>fit</i>	169
<i>faiz lobisi</i>	109	<i>fit ol-</i>	132
<i>fake</i>	169	<i>fitness salonu</i>	135
<i>fake çık-</i>	134	<i>fix</i>	169
<i>fake hesap</i>	136	<i>flash</i>	172
<i>fakir edebiyatı</i>	110	<i>flash animasyon</i>	136
<i>faktoring</i>	176	<i>flashback</i>	169
<i>falan fistan</i>	121	<i>flash-forward</i>	162
<i>falan ol-</i>	151	<i>fmci</i>	128
<i>fan club</i>	169	<i>folloş ol-</i>	154
<i>fan page</i>	162	<i>follow</i>	162
<i>fanbo</i>	164	<i>follow et-</i>	131
<i>fanboyluk</i>	130	<i>follower</i>	163
<i>fasilite</i>	176	<i>followla-</i>	129
		<i>fondiple-</i>	92

<i>fonksiyonsuzluk</i>	98	<i>geri dönüşüm kutusu</i>	116
<i>form tut-</i>	151	<i>gezici</i>	90
<i>formalize et-</i>	131	<i>GFB</i>	80
<i>format at-</i>	133	<i>gigabyte</i>	161
<i>forward mail</i>	162	<i>gitmece</i>	100
<i>forwardla-</i>	129	<i>gizlilik ayarları</i>	107
<i>fotoğraf paylaş-</i>	147	<i>gol kralı</i>	108
<i>fotoğraf yükle-</i>	147	<i>googlela-</i>	129
<i>fotoşok</i>	118	<i>goygoy</i>	139
<i>fotoşop</i>	176	<i>goygoyculuk</i>	91
<i>frame</i>	169	<i>göt üstü otur-</i>	153
<i>free</i>	167	<i>götlek</i>	157
<i>freni boşalmış kamyon gibi</i>	154	<i>götü kalkık</i>	92
<i>friend zone</i>	165	<i>götveren</i>	117
<i>fuatavni</i>	115	<i>gözel</i>	89
<i>fuckbuddy</i>	167	<i>gözleri bulutlan-</i>	150
<i>full</i>	167	<i>gözleri yerinden çık-</i>	150
<i>full hd televizyon</i>	136	<i>GPRS</i>	82
<i>fun club</i>	165	<i>GPS</i>	82
<i>futbol yorumculuğu/ futbol yorumcusu</i>	106	<i>gps cihazı</i>	135
<i>futbolsever</i>	117	<i>gribal enfeksiyon</i>	115
G		<i>grupcak</i>	101
<i>gag</i>	168	<i>GSMH</i>	81
<i>gak guk</i>	121	<i>GSS</i>	81
<i>game over</i>	171	<i>g-string</i>	166
<i>gardaş</i>	156	<i>gubidik</i>	119
<i>gardaşım</i>	156	<i>gudik</i>	141, 158
<i>gavat</i>	157	<i>gudik şey</i>	158
<i>gaz alma aracı</i>	115	<i>gulp gulp</i>	74
<i>gaz tüfeği</i>	109	<i>güç odakları</i>	109
<i>geek</i>	164	<i>güçsüzleşme</i>	96
<i>gelmezcesine</i>	104	<i>güldürgeç</i>	91
<i>gemicik</i>	101	<i>güldürük</i>	92
<i>genç</i>	141	<i>gülme efekti</i>	109
<i>generic</i>	172	<i>gülmece</i>	100
<i>genetik kod</i>	113	<i>güncelle-</i>	142
		<i>güvenlik duvarı</i>	177

<i>güzelle-</i>	92	<i>hesap sil-</i>	148
<i>Güzin Abla</i>	144	<i>hı hı</i>	76
<i>gym</i>	168	<i>hıı</i>	76
H		<i>hırsız damgası ye-</i>	150
<i>haber portalı</i>	107	<i>hıyarca</i>	101
<i>hacım/ hacılar</i>	141	<i>hıyarto</i>	141
<i>hack et-</i>	131	<i>hibrit çim</i>	113
<i>hackle-</i>	129	<i>hidrolik sıvısı/ yağı</i>	109
<i>hade</i>	156	<i>highlight et-</i>	131
<i>hade ya</i>	156	<i>hile hurda</i>	120
<i>hafıza kartı</i>	106	<i>hilesiz hurdasız</i>	120
<i>hakketen</i>	158	<i>hip hop</i>	166
<i>halbukine</i>	158	<i>hiper</i>	175
<i>hamsici</i>	89	<i>hipnoterapist</i>	123
<i>hamsisever</i>	117	<i>hipster</i>	164
<i>harddisk</i>	161	<i>hmmm</i>	76
<i>hashtag</i>	162	<i>hobaa</i>	77
<i>hastası ol-</i>	153	<i>hoca</i>	141
<i>hata yakalama</i>	177	<i>hodri meydan de-</i>	148
<i>hater</i>	164	<i>home tuşu</i>	135
<i>havuz/ havuzcu lobisi</i>	109	<i>homeless</i>	164
<i>hayali ihracatçı</i>	115	<i>homepage</i>	162
<i>hayın</i>	158	<i>homofobi</i>	174
<i>hayret(ler) verici</i>	92	<i>horoscope çocuğu</i>	135
<i>HD</i>	82	<i>hort zort</i>	121
<i>header</i>	169	<i>hort zort et-</i>	118
<i>hede</i>	156	<i>hönkür-</i>	157
<i>hede hodo</i>	74, 121	<i>huyumca</i>	137
<i>hede hödö</i>	74, 121	<i>hükümetlik</i>	96
<i>helecanlı</i>	100	<i>hükümetlik yap-</i>	118
<i>hemşo</i>	87	<i>hüloğ</i>	77
<i>herkez</i>	156	<i>hüloğcu</i>	90
<i>hero</i>	164	<i>hyper star</i>	164
<i>hero ol-</i>	132	I	
<i>hesap dondur-</i>	148	<i>IBAN</i>	78
<i>hesap kapat-</i>	148	<i>ICBM</i>	80

IMDb.....	80	<i>internettin hoca</i>	138
IMEI	82	<i>intihar eylemcisi</i>	110
IMEI numarası	135	<i>intro</i>	169
IMF	80	<i>invisible ol-</i>	132
IQ	83	<i>ipnetor</i>	138
ırkçı söylem.....	112	<i>iq seviyesi</i>	135
İŞİD	78	<i>isyan modu</i>	110
i		<i>iş bitirici</i>	92
<i>İBB</i>	80	<i>iş cinayeti</i>	109
<i>ibiş</i>	157	<i>item</i>	169
<i>iceberg marul</i>	136	<i>ivmeli</i>	100
<i>iç cızlatıcı</i>	151	<i>izlenilebilite</i>	126
<i>içeriksel</i>	98	<i>izleyici profili</i>	108
<i>içi kıpraş-</i>	154	J	
<i>içine çök-</i>	150	<i>jazz bar</i>	165
<i>id no</i>	86	<i>jip</i>	145
<i>İETT</i>	80	<i>junior</i>	164
<i>ignore et-</i>	131	K	
<i>ileri sürül-</i>	148	<i>kafa adam</i>	151
<i>iletim raporu</i>	107	<i>kafaya sık-</i>	153
<i>ilişki durumu</i>	110	<i>kafayı kır-</i>	153
<i>illegalite</i>	175	<i>kalıcılaş-</i>	94
<i>imza at-</i>	150	<i>kamera kayıtları</i>	110
<i>imza kampanyası</i>	110	<i>kamu spotu</i>	108
<i>indirme sanatı</i>	107	<i>kanırta kanırta</i>	121
<i>indoktrin</i>	175	<i>kapak fotoğrafı</i>	107
<i>iniş yap-</i>	118	<i>karakter sınırı</i>	110
<i>insomnia</i>	164	<i>kardaş</i>	156
<i>inşaatsever</i>	117	<i>karikatürleş-</i>	95
<i>intelicins</i>	176	<i>kariyerli</i>	100
<i>internet kafe</i>	112	<i>karsambaç</i>	157
<i>internet paketi</i>	106	<i>karşılıycı</i>	91
<i>internet reklamcılığı</i>	106	<i>karşit görüş</i>	112
<i>internet sitesi</i>	106	<i>karta para yükle-</i>	147
<i>internetin kesilmesi</i>	105	<i>kas kafa</i>	115
<i>internette gezin-</i>	147		

<i>kaset operasyonu</i>	109	<i>komikimsi</i>	102
<i>kataton</i>	174	<i>konfigüre</i>	176
<i>katılımcı demokrasi</i>	113	<i>kontakt lens</i>	174
<i>katlı kavşak</i>	115	<i>kontratak</i>	176
<i>kavram salatası</i>	110	<i>kontrol paneli</i>	177
<i>KDV</i>	81	<i>konum at-</i>	148
<i>kedi canını senin</i>	151	<i>konum gönder-</i>	148
<i>kedidir kedi</i>	151	<i>konum yolla-</i>	148
<i>kendine iyi bak</i>	178	<i>konuşabilite</i>	126
<i>kentkart</i>	118	<i>kopi peyst</i>	175
<i>kentsoylu</i>	118	<i>korporatizm</i>	175
<i>key</i>	170	<i>kortikal</i>	174
<i>keyboard</i>	162	<i>kovalamaç</i>	98
<i>kın</i>	139	<i>koyvermişlik</i>	96
<i>kınanasi</i>	99	<i>köprülü kavşak</i>	115
<i>kıpraş-</i>	157	<i>kredi borcu</i>	110
<i>kıs</i>	156	<i>kriminal</i>	175
<i>kısa dönem</i>	119	<i>kristal uyuşturucu</i>	177
<i>kış kış</i>	121	<i>kuğul</i>	175
<i>kızımsı</i>	102	<i>kullanıcı</i>	91, 178
<i>kibir kuleleri</i>	110	<i>kullanıcı adı</i>	107
<i>kick box</i>	168	<i>kullanıcı girişi</i>	107
<i>kişilik bozukluğu</i>	109	<i>kur-</i>	142
<i>kitle ihya silahı</i>	116	<i>kuş kafalı</i>	115
<i>kitlen-</i>	147		
<i>kitlesel</i>	98	L	
<i>KJ</i>	82	<i>Lab</i>	86
<i>klavye delikanlılığı</i>	110	<i>laf giydir-/ laf sok-</i>	153
<i>klik</i>	175	<i>laglı</i>	130
<i>klonlan-</i>	93	<i>lagsız</i>	130
<i>kod kümesi</i>	106	<i>laikçi</i>	90
<i>kolpa</i>	175	<i>lamer</i>	164
<i>kolpacı</i>	128	<i>lanet olası</i>	99
<i>kolpala-</i>	129	<i>laser</i>	172
<i>kombo</i>	176	<i>layout</i>	170
<i>komikçi</i>	89	<i>LED</i>	78
<i>komikçilik</i>	90	<i>led ekran/ pano/ tabela</i>	136

<i>level</i>	170	<i>mail at-</i>	133
<i>level atla-</i>	134	<i>mail yağdır-</i>	147
<i>light erkek</i>	136	<i>maklube</i>	165
<i>like</i>	162	<i>mal mal bak-</i>	152
<i>like butonu</i>	135	<i>mala vur-</i>	154
<i>likela-</i>	129	<i>mall</i>	165
<i>likit yumurta</i>	115	<i>mallık</i>	97
<i>link</i>	162	<i>maloz</i>	157
<i>link at-</i>	133	<i>manic</i>	164
<i>link ver-</i>	133	<i>manipülatif</i>	175
<i>liposuction</i>	166	<i>manipüle</i>	175
<i>list</i>	169	<i>marker</i>	170
<i>loading</i>	162	<i>maske tak-</i>	150
<i>lobotomi</i>	174	<i>master</i>	164
<i>location at-</i>	133	<i>master key</i>	170
<i>location ver-</i>	133	<i>masterpiece</i>	166
<i>login /logout ol-</i>	132	<i>masumiyet karinesi</i>	109
<i>lokasyon</i>	176	<i>mat</i>	86
<i>lol</i>	78	<i>mavi ekran hatası</i>	116
<i>loser</i>	164	<i>mavi ekran ver-</i>	147
<i>loser ol-</i>	132	<i>maymun</i>	141
<i>lost ol-</i>	132	<i>mazoşistçe</i>	101
<i>lostçu</i>	128	<i>medya maymunu</i>	108
<i>ltf</i>	85	<i>medya mensubu</i>	108
<i>lümpenlik</i>	96	<i>medya sektörü</i>	108
<i>LYS</i>	81	<i>megolomanca</i>	101
M		<i>mehape</i>	81
<i>maaşsal</i>	98	<i>mekanikleş-</i>	94
<i>macchiato</i>	165	<i>memelik</i>	96
<i>maçkolik</i>	138	<i>Memo</i>	87
<i>maçomsu</i>	102	<i>memory card</i>	161
<i>magandavari</i>	127	<i>mental konfüzyon</i>	174
<i>magmaya git-</i>	150	<i>mention at-</i>	133
<i>magmaya gönder-</i>	150	<i>mention et-</i>	131
<i>magnet</i>	169	<i>mention yap-</i>	132
<i>mağdur edebiyatı</i>	110	<i>metamfetamin</i>	174
		<i>meteliğe şarjör boşalt-</i>	149

<i>metrobüs</i>	123	<i>nâmütevazi</i>	126
<i>MGK</i>	80	<i>nazım hesaplar</i>	113
<i>mış gibi yap-</i>	150	<i>nbr</i>	85
<i>mide bulandırıcı</i>	92	<i>ne gada</i>	156
<i>mislince</i>	101	<i>nefes terapisi</i>	109
<i>mixed by</i>	171	<i>negzel</i>	124
<i>MMS</i>	84	<i>nerd</i>	164
<i>MOBESE</i>	79	<i>nescafe</i>	144
<i>mobil internet</i>	112	<i>net</i>	86
<i>mobisode</i>	161	<i>net kafe</i>	136
<i>modifiye</i>	175	<i>netcafe</i>	170
<i>modlog</i>	170	<i>nete bağlan-</i>	147
<i>modu düş-</i>	150	<i>network</i>	162
<i>montele-</i>	92	<i>nevrotiklik</i>	97
<i>mood</i>	170	<i>news feed</i>	162
<i>moonwalk</i>	170	<i>next</i>	170
<i>mor ötesi (ışın)</i>	109	<i>nick</i>	162
<i>moron</i>	164	<i>no name</i>	170
<i>moronlaş-</i>	130	<i>nolur</i>	124
<i>moruk</i>	141	<i>nomofobi</i>	79, 164
<i>mount et-</i>	131	<i>nossun</i>	124
<i>MR</i>	83	<i>notebook</i>	162
<i>mrh</i>	85	<i>notepad</i>	170
<i>MRG</i>	83	<i>nuke at-</i>	133
<i>msg</i>	85, 162	<i>numero</i>	170
<i>msg at-</i>	133	<i>nükleer bomba</i>	113
<i>msj</i>	85		
<i>msn</i>	85, 163	O	
<i>mucizeviyat</i>	126	<i>oç</i>	85
<i>muz cumhuriyeti</i>	109	<i>ODER</i>	78
<i>müdür</i>	141	<i>off ol-</i>	132
<i>MÜSİAD</i>	78	<i>official sayfa</i>	136
N		<i>official web site</i>	162
<i>naber</i>	124	<i>ofisboy</i>	134
<i>nakit akışı</i>	110	<i>ofisçek/ ofiscek</i>	101
<i>nakit akışı sağla-</i>	149	<i>ogin/ logout et-</i>	131
		<i>oha falan ol-</i>	151

<i>ohal</i>	122
<i>ok</i>	86
<i>ok de-</i>	134
<i>OKB</i>	81
<i>oksijenatör</i>	174
<i>okunmadı olarak işaretle</i>	177
<i>olabilite</i>	126
<i>olm/ olum</i>	85
<i>one night stand</i>	167
<i>online gözük-</i>	133
<i>online izle-</i>	134
<i>online kal-</i>	133
<i>online oyun/ yazışma</i>	136
<i>online/ offline</i>	162
<i>optimize</i>	176
<i>optimize et-</i>	131
<i>optisyen</i>	174
<i>orman kanunları</i>	110
<i>otomobilever</i>	117
<i>outdoor</i>	165
<i>overclock</i>	170
<i>overclock et-</i>	131
<i>oy al-</i>	148
<i>oy patlaması</i>	109

Ö

<i>ölümcül hata</i>	177
<i>öngösterim</i>	118
<i>önlübero</i>	118
<i>önünü alama-</i>	150
<i>ÖSYM</i>	80
<i>ÖTV</i>	81
<i>özcesi</i>	104
<i>özel televizyon (özel kanal)</i>	114
<i>özsaygı</i>	118

P

<i>P.S</i>	83
<i>paket</i>	142
<i>paper yaz-</i>	134
<i>paralel</i>	142
<i>paralel yapı</i>	142
<i>paralelci</i>	90
<i>paralyze et-</i>	131
<i>paralyze ol-</i>	132
<i>paranoyaklaş-</i>	95
<i>parayı vur-</i>	149
<i>parça pinçik</i>	120, 158
<i>parçalayası gel-</i>	150
<i>parmağı kuvvetli</i>	138
<i>part time</i>	170
<i>partizanlaş-</i>	95
<i>paso</i>	146
<i>password</i>	162
<i>patates ol-</i>	153
<i>patch</i>	161
<i>patronsever</i>	117
<i>pattadanak</i>	75, 157
<i>paylaşım</i>	142
<i>PC</i>	82, 163
<i>petshop</i>	165
<i>photoshop</i>	163
<i>photoshopla-</i>	129
<i>pıt pıt at-</i>	151
<i>pickle-</i>	129
<i>pilot bölüm</i>	114
<i>pingle-</i>	129
<i>platonik aşk</i>	115
<i>playback</i>	161
<i>playback yap-</i>	132
<i>playboy</i>	164
<i>player</i>	163

<i>plot</i>	165
<i>pls</i>	85
<i>PMS</i>	83
<i>polifonik melodi</i>	115
<i>pompala-</i>	143
<i>ponçik</i>	141, 157
<i>pop</i>	86
<i>popcorn</i>	165
<i>popi</i>	87
<i>popi ol-</i>	118
<i>popstar</i>	118
<i>popüler sayfa</i>	177
<i>POS</i>	78
<i>posta kutusu</i>	177
<i>post-it</i>	144
<i>PR</i>	83
<i>prim ver-</i>	148
<i>prim yap-</i>	148
<i>primatolog</i>	163
<i>prime time</i>	167
<i>print et-</i>	131
<i>process</i>	170
<i>prodakşın</i>	176
<i>profil fotosu</i>	107
<i>profil sayfası</i>	107
<i>program files</i>	161
<i>promo</i>	167
<i>properties</i>	170
<i>psikoaktif</i>	123
<i>psikofarmakoloji</i>	123
<i>psikopatlık</i>	97
<i>pub</i>	165
<i>public ortam</i>	136
<i>puf böreği</i>	110
<i>puhaha</i>	73
<i>push et-</i>	131
<i>PVC</i>	83

R

<i>radara gir-</i>	150
<i>radikal islamcı</i>	112
<i>radio button</i>	161
<i>random</i>	169
<i>random (rastgele) gülme</i>	73
<i>rant elde et-</i>	148
<i>rap</i>	166
<i>rapçi</i>	177
<i>rastsal</i>	98
<i>reader</i>	161
<i>reality show</i>	168
<i>refer et-</i>	131
<i>reflex</i>	172
<i>refresh</i>	169
<i>refresh et-</i>	131
<i>refresh manyağı ol-</i>	132
<i>regga</i>	166
<i>reiki</i>	168
<i>relax</i>	169
<i>renkliler</i>	142
<i>resetle-</i>	129
<i>restart at-</i>	133
<i>restart et-</i>	131
<i>restartla-</i>	129
<i>retro</i>	169
<i>retrolaş-</i>	129
<i>retweet (rt) et-</i>	131
<i>retweet (rt) yap-</i>	132
<i>retweetle-</i>	129
<i>rock</i>	166
<i>rockçı</i>	128
<i>rockstar tripleri</i>	135
<i>role play</i>	168
<i>RTE</i>	81
<i>RTÜK</i>	78

<i>rüyavari</i>	127	<i>service pack</i>	169
S		<i>ses dosyası</i>	106
<i>saha çalışması</i>	177	<i>sesli kitap</i>	113
<i>sanal alem</i>	112	<i>set up</i>	162
<i>sanal basın</i>	112	<i>sevgi pıtırıcığı</i>	110
<i>sanal gerçeklik gözlüğü</i>	116	<i>share et-</i>	131
<i>sanal manal</i>	121	<i>shot</i>	169
<i>sanal market</i>	112	<i>show</i>	172
<i>sanal mutluluk</i>	112	<i>show business</i>	167
<i>sanal portal</i>	112	<i>showman</i>	172
<i>sanallaş-</i>	94	<i>shuttle</i>	168
<i>sandık cevap verecek</i>	148	<i>sıçmık</i>	92
<i>sapıtık</i>	92	<i>sınırötesi</i>	118
<i>savaş çığirtkanlığı</i>	109	<i>sikindirik</i>	138
<i>save et-</i>	131	<i>sikle-</i>	93
<i>savunmacı</i>	90	<i>sikleme-</i>	93
<i>SBF</i>	81	<i>sinefil</i>	175
<i>scan et-</i>	131	<i>sinemasal</i>	98, 123
<i>scoreboard</i>	169	<i>sinemavari</i>	127
<i>scrabble</i>	168	<i>single</i>	142
<i>screenshot</i>	163	<i>sinopsis</i>	176
<i>screenshot al-</i>	133	<i>sitcom</i>	167
<i>script</i>	168	<i>sitkom</i>	175
<i>secret yap-</i>	132	<i>siyaset üstü</i>	109
<i>seçilim</i>	97	<i>siyasi analizci</i>	113
<i>seksist</i>	176	<i>siyasi erk</i>	113
<i>sekskolik</i>	138	<i>siyasi simge</i>	113
<i>sekssizlik</i>	98	<i>skinny</i>	169
<i>sekülerleş-</i>	95	<i>skype yap-</i>	132
<i>selektör çak-/ yap-</i>	153	<i>slm</i>	85
<i>semt spor</i>	114	<i>slogan dili</i>	109
<i>SEO</i>	82	<i>smackdown</i>	168
<i>sepya</i>	142	<i>SMS</i>	84, 162
<i>serbest ticaret bölgesi</i>	116	<i>sms at-</i>	133
<i>server</i>	161	<i>sms'e çık-</i>	147
<i>server side</i>	163	<i>sniper</i>	163
		<i>soap opera</i>	167

<i>soft</i>	167	<i>süpersapık</i>	118
<i>soğuk çay/ buzlu çay</i>	114	<i>sweatshirt</i>	166
<i>soğuk duş etkisi</i>	116	<i>SWH</i>	84, 171
<i>sokulabilite</i>	126	<i>sxbx</i>	84
<i>sol frame</i>	136	Ş	
<i>sorgulayıcı</i>	92	<i>şakkadanak</i>	75
<i>sorti yap-</i>	132	<i>şamar oğlanı</i>	110
<i>toru bombardımanı</i>	110	<i>şarj aleti</i>	107
<i>sosyal ağ</i>	112	<i>şeber-</i>	146
<i>sosyal medya</i>	112	<i>şekerim</i>	141
<i>sosyopiskopat</i>	123	<i>şekilsel</i>	98
<i>sound</i>	169	<i>şeyimsi</i>	102
<i>sound check</i>	170	<i>şingir mingir</i>	74, 121
<i>sound yakala-</i>	134	<i>şıppadanak</i>	75
<i>soundtrack</i>	168	<i>şifre sıfırla-</i>	150
<i>soundtrack albüm</i>	136	<i>şikeci</i>	90
<i>söylemsel</i>	98	<i>şikecilik</i>	91
<i>sözlükcenek</i>	101	<i>şirinlik yap-</i>	150
<i>sözlükçü</i>	142	T	
<i>spam</i>	169	<i>tacizkâr</i>	126
<i>spam mesajı</i>	135	<i>tag</i>	162
<i>spawn ol-</i>	132	<i>tagle-</i>	129
<i>spiral kablo</i>	115	<i>takılmaca</i>	100
<i>splash</i>	170	<i>takipçi</i>	142
<i>spoiler</i>	169	<i>takma tırnak</i>	115
<i>SSK</i>	80	<i>talk show</i>	168
<i>stalker</i>	163	<i>Tanrı aşkına</i>	178
<i>stalkla-</i>	129	<i>tanrı kral</i>	115
<i>stand-up</i>	168	<i>tanrı parçacığı</i>	109
<i>story sil-</i>	133	<i>tanrı simülasyonu</i>	110
<i>su istasyonu</i>	109	<i>taocu</i>	128
<i>superman</i>	164	<i>tape</i>	161
<i>superman ol-</i>	132	<i>tapılası</i>	99
<i>supportluk</i>	130	<i>tarayıcı</i>	177
<i>suser</i>	164	<i>tarot</i>	168
<i>süper kahraman</i>	178		
<i>süperkülade</i>	122		

<i>tarzanca</i>	128	<i>to do list</i>	171
<i>taskbar</i>	163	<i>TO-KAT</i>	77
<i>taşak/ daşşak geç-</i>	154	<i>top secret</i>	169
<i>taşak/ taşşak muhabbeti</i>	110	<i>topic</i>	169
<i>taşaklı ol-</i>	154	<i>toplama bilgisayar</i>	115
<i>tatlış</i>	103	<i>toplum mühendisliği</i>	105
<i>TCK</i>	80	<i>toplumsal hafıza</i>	114
<i>teaser</i>	170	<i>topukları göte vura vura</i>	154
<i>tebriks</i>	125	<i>touchpad</i>	161
<i>tecimsel kaygı</i>	115	<i>touchscreen</i>	161
<i>tehey</i>	77	<i>trade et-</i>	131
<i>teknikerlik</i>	96	<i>trailer</i>	161
<i>telefon zinciri</i>	108	<i>trambüs</i>	123
<i>telefonla bağlan-</i>	147	<i>transpoze</i>	175
<i>televizyon mühendisi</i>	105	<i>trending topics</i>	163
<i>temel içgüdü</i>	177	<i>trendy</i>	167
<i>tencere kapak ol-</i>	150	<i>tribüncü</i>	89
<i>tescilli şike</i>	114	<i>triplere gir-</i>	150
<i>tesisleşme</i>	96	<i>tripten tribe koş-</i>	150
<i>tespitsever</i>	117	<i>trojan</i>	170
<i>tester</i>	169	<i>trolleybüs</i>	134
<i>teşkilatsal</i>	98	<i>trolle-</i>	92
<i>teşvik primi</i>	110	<i>trollük</i>	97
<i>tetris</i>	168	<i>trolümsü</i>	102
<i>text editor</i>	163	<i>TSM</i>	81
<i>TFF</i>	80	<i>tşk</i>	85
<i>theme</i>	169	<i>TT</i>	84
<i>thug life</i>	170	<i>tt (trend topic) yap-</i>	132
<i>tihey</i>	77	<i>tukan/ tukkan</i>	156
<i>tick at-</i>	133	<i>tuş</i>	142
<i>tick işareti</i>	135	<i>tuş kilidi</i>	107
<i>tik</i>	175	<i>tüketim malzemesi</i>	110
<i>tilt ol-</i>	132	<i>türban korkusu</i>	109
<i>tilt-shift</i>	170	<i>türbanlı bacı</i>	112
<i>time out süresi</i>	136	<i>tv</i>	86
<i>tiramisu</i>	165	<i>tv/ internet/ sosyal medya fenomeni</i>	115
<i>tivit</i>	175	<i>twbirthday</i>	170

tweet	163
tweet at-	133
tweet yaz-	133
tweetle-	129
typo yap-	132

U

uçurul-	143
uçurumsal	98
UGG bot	145
ulen	156
ultra ezik	136
umutlandırıcı	92
underground	170
underrated	167
unfollow	162
unfollow et-	131
unisex	172
update	162
upla-	129
upload	162
upload et-	131
URL	82
url ver-	133
user	163
usta	141
uv	86
uygulama	142
uzaklara dal-	150
uzun dönem	119

Ü

über	170
üç nokta koy-	148
üç nokta tribi	116
ürün yerleştirme	114
üstünü ört-	148

V

v.x	83
vajinismus	174
vakit öldürgeci	91
VCD	82, 163
verebilite	126
VIP	83, 164
villavari	127
vintage	170
vip açılış	136
viral reklam/ tanıtım	114
VJ	82, 163
voleyi vur-	149
voltran oluştur-	133
VTR	82, 161
vücut geliştirme	177

W

walkman	161
WAP	78, 163
waterproof	161
WC	83
web	162
web sitesi	135
webcam	86, 163, 170
welcome to the real world	171
wi-fi	170
win.	86, 163
windows kur-	133
winner	164
wireless	161
world	169
wrap	165
WSLMS	82
WTC	80
wtf	85

Y

yababilite.....	126
yalancıla-.....	93
yaradılışçı.....	90
yararı.....	99
yardıra yardıra.....	121
yarıl-.....	119
yaş krizi.....	109
yavru kuş.....	141
yavşaklı.....	100
yayın yasağı.....	108
yaz dizisi.....	108
yazlık dizi.....	114
ybsg.....	85
YDS.....	81
yeah baby.....	171
yep.....	169
yer tespit cihazı.....	116
yerden jiletle kazı-.....	153
yersil.....	137
YGS.....	81
yıkıl-.....	143
yıldız tozu.....	110

yıldızsal.....	98
yolsuzluk sakızı.....	109
yorum yap-.....	147
yönetmen koltuğu.....	106
yuppie modu.....	135
yüklemece.....	100

Z

zaaaa.....	73
zalım.....	158
zaman makinesi.....	110
zaman sıçraması.....	178
zaman tüneli.....	178
zamansal.....	98
zank.....	76, 157
zap yap-.....	133
zart.....	76
zebellah.....	158
zibilyon.....	146
zilyon.....	175
ziple-.....	129
zoom.....	161
zoom yap-.....	133
zoomlu.....	130

KAYNAKÇA

- ACHARD, Pierre (1994), *Dilsel Toplumbilim*, Çev.: Deniz Kırımsoy, İstanbul: İletişim Yayınları.
- ADALI, Oya (2004), *Türkiye Türkçesinde Biçimbirimler*, İstanbul: Papatya Yayıncılık Eğitim.
- ADLER, Alfred (2012), *İnsanı Tanıma Sanatı*, İstanbul: Say Yayınları.
- AKALIN, Halûk Şükrü (2014), “Türkçede Eksilteli Yapıdan Sözlükselleşme”, *Edebiyat Fakültesi Dergisi*, C. 31, S. 2, s. 13-29.
- AKALIN, Halûk Şükrü (2016), “XXI. Yüzyıl Türkçesinde Yeni Ögeler (Neolojizmler) ve Yeni Sözcükler”, *Türkologiya*, S. 1, s. 21-32.
- AKARSU, Bedia (1984), *Wilhelm von Humboldt'da Dil Kültür Bağlantısı*, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- AKSAN, Doğan (1980), “Sözcükbilim”, *Dilbilim ve Dilbilgisi Konuşmaları I*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, s. 62-74.
- AKSAN, Doğan (2004), *Dilbilim ve Türkçe Yazuları*, İstanbul: Multilingual.
- AKSAN, Doğan (2008), *Türkçeye Yansıyan Türk Kültürü*, Ankara: Bilgi Yayınevi.
- AKSAN, Doğan (2015a), *Her Yönüyle Dil Ana Çizgileriyle Dilbilim Cilt I*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- AKSAN, Doğan (2015b), *Her Yönüyle Dil Ana Çizgileriyle Dilbilim Cilt III*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- AKSAN, Doğan (2015c), *Türkçenin Sözvarlığı*, Ankara: Bilgi Yayınevi.
- AKTUNÇ, Hulki (1998), *Türkçenin Büyük Argo Sözlüğü*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- AŞKAROĞLU, Vedi (2015), *Postmodernizm Sınırsız Özgürlük mü? Özgürlüğün Sınırı mı?*, Ankara: Karadeniz Dergi Yayınları.

- ATABAY, Neşe; KUTLUK, İbrahim ve ÖZEL, Sevgi (1983), *Sözcük Türleri*, Haz.: Doğan Aksan, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- BANGUOĞLU, Tahsin (2011), *Türkçenin Grameri*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- BAUDRILLARD, Jean (2011), *Simgesel Değiş Tokuş ve Ölüm*, Çev.: Oğuz Adanır, İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.
- BAUDRILLARD, Jean (2014), *Simülakrlar ve Simülasyon*, Çev.: Oğuz Adanır, Ankara: Doğu Batı Yayınları.
- BAUDRILLARD, Jean (2016), *Tüketim Toplumu*, Çev.: Hazal Deliceçaylı, Ferda Keskin, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- BAYRAKTAR, Nesrin (2014), *Dil Bilimi*, Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- BİNGÖLÇE, Filiz (2001), *Kadın Argosu Sözlüğü*, İstanbul: Metis Yayınları.
- BURAN, Ahmet (2008), *Makaleler*, Haz.: Ercan Alkaya ve ö.t., Ankara: Turkish Studies.
- BURAN, Ahmet (2012), “Bilim Alanlarında Terimlerin Önemi ve Küçürek Öykü Terimi”, *Turkish Studies*, S. 7/4, s. 21-25.
- CİVELEK, Mustafa Emre (2009), *İnternet Çağı Dinamikleri*, İstanbul: Beta Yayınları.
- CRYSTAL, David (2004), *Language and the Internet*, Cambridge: Cambridge University Press.
- ÇAKIR, Hamza; TOPÇU, Hakan (2005), “Bir İletişim Dili Olarak İnternet”, *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S. 19, s. 71-96.
- DEMİR, Nurettin; YILMAZ, Emine (2012), *Türk Dili El Kitabı*, Ankara: Grafiker Yayınları.
- DEMİRCİ, Kerim (2015), *Türkoloji için Dilbilim*, Ankara: Anı Yayıncılık.
- DOĞAN, Gürkan (2015), *Anlamlandırma Süreçleri*, İstanbul: Kesit Yayınları.

- EKER, Süer (2010), *Çağdaş Türk Dili*, Ankara: Grafiker Yayınları.
- ELDENİZ, Levent (2010), “İkinci Medya Çağında Etkileşimin Rolü ve Web 2.0”, *İkinci Medya Çağında İnternet*, Der.: Filiz Aydoğan, Ayşen Akyüz, İstanbul: Alfa Yayınları, s. 18-36.
- EMECAN, Neşe (1998), *1960'tan Günümüze Türkçe Bir Sözlük Denemesi*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- ERCİLASUN, Ahmet B. (2008), *Başlangıçtan Yirminci Yüzyıla Türk Dili Tarihi*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- ERGİN, Muharrem (2006), *Türk Dil Bilgisi*, İstanbul: Bayrak Basım/ Yayım/ Tanıtım.
- FISHMAN, Joshua A. (2008), “Toplumdilbilim”, XX. Yüzyılda Dilbilim ve Göstergibilim Kuramları II, Çev.: Mehmet Rifat, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, s. 185-187.
- FRANKL, Viktor E. (2015), *İnsanın Anlam Arayışı*, İstanbul: Okuyan Us Yayınları.
- GEÇTAN, Engin (2014), *İnsan Olmak*, İstanbul: Metis Yayınları.
- GENCAN, Tahir Nejat (1975), *Dilbilgisi*, İstanbul: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Google Arama Motoru, www.google.com.tr, Erişim Tarihi: 16.03.2016.
- GÖKBERK, Macit (2004), *Değişen Dünya Değişen Dil*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- GÖZÜTOK, Avni (2008), “Türkiye Türkçesinde Karma Kelimeler”, *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, S. 36, s. 17-22.
- GÜLSEVİN, Gürer (2004), “Türkçede Sıra Dışı Ekler ve Eklerin Tasnif Tanımlama Sorunu Üzerine”, *V. Uluslararası Türk Dili Kurultayı Bildirileri I*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, s. 1267-1283.
- GÜLSEVİN, Gürer (2015), “Dil Kirliliği Sorunu”, *Türkçenin Çağdaş Sorunları*, Edit.: Gürer Gülsevin, Erdoğan Boz, Ankara: Gazi Kitabevi, s. 135-165.
- GÜNAY, V. Doğan (2007), *Sözcükbilime Giriş*, İstanbul: Multilingual.

- GÜNŞEN, Ahmet (2015), “Ölçünlü Türkçede Yerelleşme Sorunu”, *Türkçenin Çağdaş Sorunları*, Edit.: Gürer Gülsevin, Erdoğan Boz, Ankara: Gazi Kitabevi, s. 165-205.
- HACIEMİNOĞLU, Necmettin (2013), *Karahanlı Türkçesi Grameri*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- HEIDEGGER, Martin (2002), “Dilin Doğası”, *İnsan Bilimlerine Prolegomena*, Derçev.: Hüsamettin Arslan, İstanbul: Paradigma Yayınları.
- İMER, Kâmile (1981), “Dil Değişmesinde Toplumsal ve Kültürel Etkenlerin Önemi”, *Atatürk Yolunda Türk Dil Devrimi*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, s. 59-69.
- İMER, Kâmile (1990), *Dil ve Toplum*, İstanbul: Gündoğan Yayınları.
- İMER, Kâmile; KOCAMAN, Ahmet ve ÖZSOY, Sumru (2013), *Dilbilim Sözlüğü*, İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.
- JANSSEN, Maarten, (2011), Orthographic Neologisms: Selection Criteria and Semiautomatic Detection, Yayınlanmamış metin, Bulunduğu site; <http://maarten.janssenweb.net/Papers/neologisms.pdf>, Erişim Tarihi: 19.01.16.
- JOHANSON, Lars (2007), *Türkçe Dil İlişkilerinde Yapısal Etkenler*, Çev.: Nurettin Demir, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- KABADAYI, Osman (2006), “Ağ Ortamındaki Türkçeye Genel Bir Bakış”, *Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi*, S. 652, s. 298-314.
- KARAAĞAÇ, Günay (2009), *Dil Tarih ve İnsan*, İstanbul: Kesit Yayınları.
- KARAAĞAÇ, Günay (2013a), *Dil Bilimi Terimleri Sözlüğü*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- KARAAĞAÇ, Günay (2013b), *Türkçenin Dil Bilgisi*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- KARASU, Bilge (2012), *Ne Kitapsız Ne Kedisiz*, İstanbul: Metis Yayınları.
- KILIÇ, Veysel (2002), *Dilin İşlevleri ve İletişim*, İstanbul: Papatya Yayıncılık Eğitim.

- KIRAN, Zeynel ve EZİLER KIRAN Ayşe (2013), *Dilbilime Giriş*, Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- KORKMAZ, Ramazan (2000), “Dil Bilincimizin Serüveni veya Bir Varlık Alanı Olarak Türkçe ve Atatürk”, *Türk Dili*, S.580, s.319-326.
- KORKMAZ, Zeynep (2014), *Türkiye Türkçesi Grameri Şekil Bilgisi*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- KÖKSAL, Aydın (2003), *Dil ile Ekin*, İstanbul: Toroslu Kitaplığı.
- KÖSEOĞLU, Ayşenur (2010), *Alman Medya Dilinde Yeni Yapım Birleşik Sözcükler* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul: Marmara Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- LABOV, William (1982), “Dilin, Toplumsal Bağlamı İçinde İncelenmesi”, Çev.: Veysel Kılıç, *Dilbilim Seçkisi*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- LE BON, Gustave (2014), *Kitleler Psikolojisi*, Ankara: Tutku Yayınevi.
- LEVCHENKO, Yaroslav (2010), *Neologism in the lexical system of modern English: On The Mass Media Material*, Munich: GRIN Verlag.
- MATTELARD, Armand (2013), *İletişim Dünyasallaşması*, Çev.: Halime Yücel, İstanbul: İletişim Yayınları.
- MATUSSEK, Magdalena (1994), *Wortneubildung im Text*, Hamburg: Helmut Buske Verlag.
- MUTLU, Erol (2012), *İletişim Sözlüğü*, Ankara: Sofos Yayınları.
- OKTUĞ, Melis (2009), “Neolojizm Bağlamında Dilsel Üretimler/Ekonomik Göstergeler: 2000 Yıllarında Yaşanan Ekonomik Krizin Dilbilimsel Çözümlemesi”, *İstanbul Aydın Üniversitesi Dergisi*, S. 1, s. 123-133.
- ÖLMEZ, Mehmet (2012), *Orhon -Uygur Dönemi Moğolistan'daki Eski Türk Yazıtları*, Ankara: BilgeSu Yayıncılık.

- ÖZTÜRK, Deniz (2008), *Türkiye Türkçesinde Anlamca Kaynaşmış- Deyimleşmiş Birleşik Fiiller*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- PARLATIR, İsmail (2006), *Osmanlı Türkçesi Sözlüğü*, Ankara: Yargı Yayınevi.
- POLENZ, Peter v. (1980), “Dilbilimi açısından ‘Yabancı Kelime’ ve ‘Yerlileşmiş Kelime’”, Çev.: Vural Ülkü, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Batı Dil ve Edebiyatları Araştırmaları Dergisi*, S. 4, s. 367-396.
- PORZIG, Walter (1986), *Dil Denen Mucize II*, Çev.: Vural Ülkü, Ankara: Başbakanlık Basımevi.
- POYNTER, Ray (2012), *İnternet ve Sosyal Medya Araştırmaları El Kitabı*, Çev.: Ümit Şensoy, İstanbul: Optimist Yayınları.
- PÜSKÜLLÜOĞLU, Ali (2004), *Türkçenin Argo Sözlüğü*, Ankara: Arkadaş Yayınevi.
- RİFAT, Mehmet (2013), *XX. Yüzyılda Dilbilim ve Göstergebilim Kuramları I*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- RUHİ, Şükriye (2009), “Söylem ve Birey”, *Söylem Üzerine*, Haz.: Ahmet Kocaman, Ankara: ODTÜ Yayıncılık, s. 12-26.
- SİNANOĞLU, Oktay (2015), *Bir Nev-York Rüyası: “Bye Bye” Türkçe*, İstanbul: Bilim+Gönül Yayınları.
- SİS, Nesrin (2015), “Medya Dili Sorunu”, *Türkçenin Çağdaş Sorunları*, Edit.: Gürer Gülsevin, Erdoğan Boz, Ankara: Gazi Kitabevi, s. 247-285.
- ŞAHİN, Hatice (2015), “Yabancı Kelimelere Türkçe Karşılıklar Bulma Sorunu”, *Türkçenin Çağdaş Sorunları*, Edit.: Gürer Gülsevin, Erdoğan Boz, Ankara: Gazi Kitabevi, s. 285-305.
- ŞAHİN, Nurbanu (2015), *Türlerin Dili: Yazılı Basındaki Haber Metinleri Üzerine Sözcük Özellikleri ve Çok Sözcüklü Birimler Bakımından Bir İnceleme*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara: Yıldırım Beyazıt Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü.

ŞENEL, Mustafa (2009), “Kes-Kopyala-Yapıştır; Yeni Kelime Türet”, *Bellekten*, S. 2009/1, s.99-111.

ŞİMŞEK, S. Çiğdem (2006), “Toplumdilbilim”, *Dilbilim Temel Kavramlar Sorunlar Tartışmalar*, Haz.: Ahmet Kocaman, Ankara: Dil Derneği, s. 77-88.

TAHİROĞLU, B. Tahir; AKALIN, Şükrü Halûk; ÖZKAN, Bülent (2014), “Türkçe Çevrim İçi Haber Metinlerinde *Yeni Sözcüklerin* (Neolojizm) Otomatik Çıkarımı”, *Türkçe Üzerine Derlem Dilbilim Uygulamaları*, Adana: Karahan Kitabevi, s. 1-23.

TARCAN, Ahmet (2005), “İnternet ve Sosyal Bilimler”, *İnternet ve Toplum*, Edit.:Ahmet Tarcan, Ankara: Anı Yayıncılık, s. 2-10.

TDK (2009), *Türkçe Sözlük*, Haz.: Şükrü Hâluk Akalın ve ö.t., Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

The American Heritage Dictionary, <https://www.ahdictionary.com>, Erişim tarihi: 11.12.2015.

TİMURTAŞ, Faruk K. (1977), *Türkçemiz ve Uydurmacılık*, İstanbul: Boğaziçi Yayınları.

TOKLU, Osman (2015), *Dilbilime Giriş*, Ankara: Akçağ Yayınları.

Türkiye İstatistik Kurumu,http://www.tuik.gov.tr/PreIstatistikTablo.do?istab_id=1615, Erişim tarihi: 02.03.2016.

Türkiye Türkçesi Ağzları Sözlüğü,
http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_ttas&view=ttas&kategori=derlay&kelime1=gudik, Erişim tarihi: 08.06.2016.

Türkiye’de Genel Ağ (İnternet) (2008), Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

UZUN, Nadir Engin (2006), *Biçimbilim; Temel Kavramlar*, İstanbul: Papatya Yayıncılık Eğitim.

VARDAR, Berke (2001), *Dilbilim Yazıları*, İstanbul: Multilingual.

VARDAR, Berke ve ötk. (2007), *Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü*, İstanbul: Multilingual.

Veteriner Hekimliği Terimleri Sözlüğü,
http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.57922386c76c93.29591553, Erişim Tarihi: 10.06.2016.

YILDIRIM, Faruk; TAHİROĞLU, B. Tahir (2015), “İnternette Türkçe Kullanımı Sorunları”, *Türkçenin Çağdaş Sorunları*, Edit.: Gürer Gülsevin, Erdoğan Boz, Ankara: Gazi Kitabevi, s. 359-379.

YILDIZ, İslam; YILDIZ, Funda Uzdu; GÜNAY, V. Doğan (2014), *Biçimbirimler; Türetim ve İşletim Ardıllarının Sözlü Dildeki Kullanım Sıklığı*, İstanbul: Papatya Yayıncılık Eğitim.

YÜCEL, Tahsin (2007), *Dil Devrimi ve Sonuçları*, İstanbul: Can Yayınları.

ZEYREK, Deniz (2009), “Söylem ve Toplum”, *Söylem Üzerine*, Haz.: Ahmet Kocaman, Ankara: ODTÜ Yayıncılık, s. 27-47.

ZÜLFİKAR, Hamza (1995), *Türkçede Ses Yansımaları Kelimeler*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

ZÜLFİKAR, Hamza (2011), *Terim Sorunları ve Terim Yapma Yolları*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

YARARLANILAN GENEL AĞ SİTELERİ

Büyük Türkçe Sözlük,

http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.56ee788e2fd242.03808401

Ekşi Sözlük, www.eksisozluk.com.

Google Arama Moturu, www.google.com.tr.

Güncel Türkçe Sözlük, http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&view=gts

IceRocket, www.icerocket.com

Vikipedi Özgür Ansiklopedi, https://tr.wikipedia.org/wiki/Ana_Sayfa.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı: Züleyha Hande AKATA

Doğum Yeri ve Tarihi: Bala/Ankara, 14.07.1990

Eğitim Durumu

Lisans Öğrenimi: Gazi Üniversitesi/ 2007-2012.

Yüksek Lisans Öğrenimi: Ardahan Üniversitesi/ 2013-2016.

Bildiği Yabancı Diller: İngilizce.

Bilimsel Faaliyetleri: -

İş Deneyimi

Stajlar: -

Projeler: -

Çalıştığı Kurumlar:

Ardahan Üniversitesi, Eylül 2012-

İletişim

E-Posta Adresi: zuleyhahandeakata@ardahan.edu.tr

Tarih: 05.08.2016